İçindekiler

Söze başlarken… 3

Anlam içeriksel ve değer biçimsel bir varoluş içinde yeniden metafizik denilecek ise… 17

Dünyaya beşer gelen, anlam ve değer yüklemleri aldıkça doğan insan… 67

Söz konusu Allah ve yaratım ise varoluşa dair en temel değişmeler uluhiyete ait, rububiyete dair kılınmış olanlar ile var olmaktan öte değildir. 77

Metafizik olmaya dair kavramsal bakışım ile vesveseye dair olanı geride bırakırken… 105

Hakikate dair sözler bitmemekte iken son sözün olmadığı bir dünyada… 135

Söze başlarken…

Her var olan hangi zeminden hareket ile var kılınmış ise ona tutunarak varoluşunu geleceğe taşımakta. Suya tutunarak yüzen deniz anaları, nura tutunarak var olan melekler, toprağa tutunarak var olan bitkiler, havaya tutunarak var olan hayvanlar hep yeniden varoluşa adım atmış olarak yaşarlar. İnsan ise diğerleri gibi nura ve doğaya dair kılınmış olanlara tutunmakta olsa da özne olmanın gerçeği ile zamana tutunmakta, zamansal olarak var olmakta. Zamanı bir boyut olarak değil, özne olmanın gerçeği olarak bulmakta. Hep gelecek yöneliminde olarak kendini gerçekleştiren ve gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak geçmiş veya tarih edinen ve geçmiş ile gelecek projeksiyonu içinde şimdi ve burada olmayı kendi için olanaklı bulan özne, zaman varlığı olarak kendi olmayı bulur. Zamansal oluşa tutunarak kendi olmanın gerçeğini zamansal olmakta gerçekleştirir.

Şahıs kendinde varlık durumunda iken özne olmayı kendini gerçekleştirmekte bulur iken gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak zamansal olmayı böylesi varoluşun -kendi olma durumunun- doğası gereği bulur. Hem zamanın öznesidir hem de zamanı varoluşun nesnesi kılar. Nesnel zaman ise ussal anlamda ardışık belirlenimli olanın ussal olarak belirleniyor olması ile öznenin varoluşuna nesne edindiğidir. İçinde bulunulan dünyayı süreç belirlenimli bulmak ve vakit belirlenimli olarak da içinde bulunulan dünyaya katılmak için araçsal kılınmış olandır. Referans belirimine göre de farklı zamansal oluş belirimleri içinde de nesnel izafi olarak bulunabilir olandır. Özne için görünüşe gelmek ise varoluşsal anlamda dünyalar kurmak ve kurduğu dünyalara inmek için gerekli olandır.

Aslında önemli olan, öznel zamansal olarak var olan öznelerin, özdeş bir zamansal zeminden hareket ile birbirlerinin zamansal varoluşlarına iniyor olmayı bulmalarıdır. Zaman, faili olan öznesine bağlı olarak gerçekleşiyor iken ortak bir mekânın ortak zamanından hareket ile öznelerin buluşması ve birbirlerinin zamansal oluşuna inmesi

olanaklıdır. Mekâna dair zaman, ardışık hareket belirleniminde gerçekleşirken öznesi olanın -Faili Mutlakın-, zamansal oluşa bağlı olarak varoluşu olanaklı kılmasının gereğidir. Her varoluş eşiği yasa olarak bulunur iken zamansal oluş içinde gerçekleşir. Yasa, zamansal oluşa bağlı gerçekleşir iken varoluş adına kalıcı kıldığı sürece zamansız -daim- olma özelliği gösterir. Ardışık ve nicel belirlenimli ve nesnelerine bağlı olarak gerçekleşen nesnel zamansal oluş dahi evrensel yasaların gerçekleşmesi oluşu içinde olanaklı bulunur.

Özne, zamansal oluşu -şahıs olmaya değil de özne olmaya özdeş bulur iken nesnelerine bağlı gerçekleşen ardışık belirlenimli ve bitimli zamansal oluşu, öznel zamansal oluşuna referans kıldığında ise kendi içinde katmanlı gerçekleşen bir zamansal oluş içinde bulunur. Yani fail olarak zamanın öznesi olan, yasalar ile iş görür iken yasaların zamansızlığında, yasalar zemininden hareket ile var ettiği ardışık nesnel zamansal oluşu da kendi öznel zamansal olmasının bir parçası kılar.

Zaman, uzay ve zaman boyutsallığı değil de uzay, uzam ve hareket bağıntısı içinde buluyor olsa da düşünce alanının -uzayının- ussal anlamda varoluş eşiklerinin belirli kılınması ile us yapısal kılınması ve nicel belirlenimli ardışık hareketli nesnel belirlenimli us yapısallığının ussal olarak varoluşa referans kılınması gereği içinde süre ve vakit belirlenimli olarak bulunur. Böyle olsa da her zamansal belirlenim, düşünce uzayında öznenin yaratım etkinliğinde kendini gerçekleştiriyor iken faili mutlak olması sebebi ile öznesinin uzay, uzam bağıntısında hareketi varoluş eşiklerinde sınırlamış olarak belirli kılar iken ussal kılması ile kendi için de varoluşsal kılması doğrultusunda gerçekleşir. Özne öznelliği zamansal oluş belirleniminde bulur iken geçmiş, şimdi burada ve gelecek ussal ve varoluşsal belirlenimlerinde hep gelecek yönelimi içinde sibernetik ussal olarak bulur.

Cenabı Allah, bizim saydığımız bin senelik bir zaman dilimini bir gün diye niteler iken hem zaman genişliğinde nasıl iş gördüğünü hem de

nesnel zamansal zeminden hareket ile nesnel zamansal oluşa aşkın zamana nasıl bir oluş içinde indiğini de ifade eder. Özneler arası zamansal varoluşta, ortak zamansal zemin edinildiğinde, ortak zamansal oluş içinde ilişki olanaklı kılınır. Allah'ın zaman genişliğinde oldu bitti kıldığını, yaratılmış olmak bakımından bizler süreç belirlenimli zamansal oluş içinde buluruz, yaşarız. Varoluş zamansal oluş içinde bulunsa da bir üst zamansal belirlenim doğrultusunda gerçekleşiyor olarak bulunur.

Zaman özne için ise bir boyut olarak bulunuyor olmaktan öte, şahıs olanın özne olmaya özdeş kendini gerçekleştiriyor olmasının sonucunda bulduğu hem varoluşsal hem de ussal karşılığı olan özne olmanın belirlenimidir. Varoluşsal anlamda yaşamsal, ussal anlamda kavramsal karşılığı var iken üç zamanlı bilinçli olmakta özne, zamansal olması gereğinde özne olmayı bulmaktadır. Özne olmak öznel zamansal olarak varoluşunu bulmak iken şahıs böylesi zamansal oluşta hem öz varlığını öznel anlamda varoluşuna nesne bulan hem de kendini gerçekleştirme -yaratma- etkinliği içinde gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak bulandır. Kendini öznel anlamda varoluşuna nesne kılar iken özne oluşunu bulur. Böylesi oluşta nedeni sadece kendi olarak kendini gerçekleştirir iken de zamansal oluşu kendi dışında bulmaz, varoluşuna dair bulur.

Bu oluş durumu düşüncede takip edildiğinde; şahıs olan, kendilik alanını kendini gerçekleştirmenin öznel alanı bulur iken hem düşüncenin öznesidir hem de düşünceyi varoluşuna nesne edinir. Düşünen özne olarak kendini merkeze alır iken gerçekleştirdiklerinin öznesidir ve gerçekleştirdiklerini kendine nesne edinir. Hem zamanın öznesi hem de zamanı öznel anlamda varoluşuna nesne kılar. Düşüncenin öznesi düşünceyi ereksel anlamda gerçekleştirir iken ereksel yönelim veya referans alınan bir belirlenime göre ereksel oluşta, ereğe göre neden belirleniminde sibernetik ussal olarak düşünceyi yapısal kılar. Böylece hem usun öznesi hem de usu öznel anlamda varoluşunun nesnesi kılar. Özne gerçekleştirdiklerinin öznesi

iken gerçekleştirdiklerini de öznel anlamda varoluşun nesnesi kılar. Yani kendi ile gerçekleştirdiklerinin öznesi iken öznel anlamda varoluşuna nesne kıldıklarını öznelliğine yüklem alandır. Böylesi oluş içinde özne, zamansal olmayı özne olmanın gerçeği olarak bulur.

Özne, özne olmanın gerçeğinde zamansal iken gerçekleştirdiği her ne var ise zamansal anlamda kendiliğe yüklem alır. Gerçekleştirmiş -yaratmış- olup da yüklem aldıktan sonra yüklem kılmadıkları var ise varoluşa dair hiç olmamış gibi hiçliğe karışır. Hiç yaratılmamış gibi hiç olur. Varoluş içinde her ne bulunmakta ise yaratılmış olmanın ve hakikatten paye aldığı kadar gerçek olmanın oluşu içinde bulunur. Özne olmak ve özne olmaya bağlı olarak varoluş ise her daim zamansal oluş içinde olmak anlamını taşır. Eş deyişle: özne olmak ve varoluş, yüklem alınmış zamana özdeş gerçekleşme olanağı olarak bulunur.

Özne için hem öznel zamansal belirleniminde zaman hem alan belirleniminde zaman hem ardışık döngüsel hareket belirleniminde görünüş bulan nesnesine bağlı süre ve vakit belirimli nesnel zaman hem de özne olmanın gerçeğinde özne olmanın üç zamanlı gerçekleşiyor olmasına rağmen bengisel oluşta bulunuyor olmasında gerçekleşen bengisel zaman, hareket belirlenimlerinde gerçekleşir. Öznesine bağlı gerçekleşen hareket belirlenimli her zaman belirimi, bağıntılı oluşta gerçekleşir iken yüklem alınmış zamansal belirlenimlerdir. Zamanın yüklem alınmış olması ile özne olmanın gerçeğinde her ne ki sonradan gerçekleşmekte, öznelliğe yüklem alınmış olarak gerçekliği olandır.

Katmanlı varoluşta zaman, her katmanda hız, alan belirimindeki özdeşlik -dolaşıklık- içinde bir alt katmana kıyasen hem daha hızlı hem de bir alt katmandaki zamansal varoluşu belirleyicidir. Dünya ile katmanlı varoluş içinde dünyanın kendi zamansal belirlenimine özdeş olarak var olanlar, dünyanın zamansal anlamda belirleyici olan oluşu içinde varoluşunu olanaklı bulur. Zamansal özdeşlikte, hareket özdeşliği de söz konusu olduğu içindir ki dünyanın kendi hareketine

bağlı olarak zamansal oluşu fark edilmeden dünya ile dolaşık varoluşta zamansal olmayı buluruz. Dünyanın zamansal belirlenimine özdeş kendi zamansal varoluş belirleniminde bulunan insan için ise üç zamanlı oluş içinde kendi zamanının öznesi iken zamanı nesnesi kılarak varoluşa katılması kaçınılmazdır. Zaman sadece ussal bir belirlenim değil, varoluşsal olarak yaşanan iken varlığa katılmanın da nesnesi kılınandır.

Söz konusu Allah ise bir günü altı milyar sene olan alan belirleniminde ve bir günü bir milyar sene olan katmanlı varoluş belirleniminde genele dair iş görür iken insanlığa dair işlerini bir günü bin gün olan zamansal oluş içinde belirli kılmıştır. Kanaatim o ki bir günü bir milyar sene olan katmanlı oluş içinde altı küsur gün içinde dünyanın yaratılmış olması gerçekleşmiştir. Kendi varlık alanında nurun dolaşık olarak özdeş zamansal oluşta sınırsız hareket ve oluş belirleniminde bulunması söz konusu olsa da katmanlı varoluş içinde farklı zamansal belirlenimler göstermesi olağandır.

Cenabı Allah zamanın öznesi iken zamanı nesnesi kılmak ile kendi varlık alanında iş gören oluş içinde, yarattıklarına her daim zamansal ötelemede bulunur. Bu anlamda her yaratılan, Cenabı Allah'ın yaratımında var olmayı, olmuş bitmiş zamansal oluş içinde hep geleceğe doğru yönelimde varoluşunu bulur. Zaman ise failine bağlı olarak genel anlamda öznel iken öznesi ile var olma olanağında öznesinin kendisine varoluşsal anlamda nesne de kıldığıdır. Bu anlamda zaman; kendinde soyutlaması yapılamayacak olan şahıs olanın, yüklemsiz varlık durumuna, kendini gerçekleştirmesinin sonucunda özne olmasının gerçekliğine -varoluşuna- dair olarak yüklem alınmış olarak bulduğu ussal belirimidir. Üç zamanlı olarak bilinçli varoluşun olmazsa olmazıdır. Öznel olması anlamında öznelliğe özdeş yüklem alınandır.

Zaman, öznel olması anlamında öznelliğe yüklem alınmış özdeşlikte gerçekleşme olanağı bulandır. Şahıs olanın kendini gerçekleştirmesi ile

gerçekleştirdiklerinin öznesi olmasında zaman, özne olmanın değişmezidir. Öznellik -zaman değil- zamansal olmaktan öte değildir. Şahıs ve fail olması sebebi ile fiiline fail iken hareket belirlenimini ussal anlamda belirlenimli kılması zamanı ussal kılar iken öznesini de varoluşsal anlamda zamansal kılar. En temelde şahıs olanın kendine yüklem alınmış özdeş kıldığı ilk belirlenimi dil ve dile bağlı olarak anlamdır ve anlam içeriğinde zamandır. Gerçekleştirdiklerinin öznesi olması ile anlam bulurken anlamı yüklem alan özne, zamanı da anlamdan önce varoluşun gerçeği olarak yüklem aldığını, anlam edindiğinde bulur.

Anlam ve zaman, öznellikte özdeş yüklem belirlenimli olarak şahısın -kendiliğin- özne olmasının değişmez belirlenimlerindendir. Gerçekleşme erkinin irade olarak belirmesi ile irade ise öznelliğin en temel belirlenimidir. Şahıs dirimsel, şuurlu, bakış ve bakışa bağlı olarak kendinde hareket belirlenimli gerçekleşme erki -iradesi gösterir iken bu belirlenimleri yüklem değil, bizatihi kendi varlık durumunun değişmezleri olması ile kendi olma durumunda aşkınlık belirimli gerçekliği olarak bulur. Yani değişmezleri ile aşkınlık belirleniminde gerçekliği kendinde olmak üzere metafizik olgusaldır. Kendini gerçekleştirme erki -iradesi- gösterdiğinde ise zamanı, iradeye bağlı fail olması sonucunda özne olmasının gerçeği, değişmezi ve aşkın belirlenimli metafizik olgusu olarak bulur. Anlam ve zaman bağıntısında ise üç zamanlı (geçmiş-gün-gelecek) sibernetik ussal oluş içinde bilinç yapısallığında özne olmayı bulmaktadır.

Anlam ve zaman bağıntısında ise özne kendini gerçekleştirmeye bağlı olarak sıfat, anlam, duygu, değer, karakter, kimlik vb. olanak açılımında her ne bulmakta ise zamansal oluş içinde kendine yüklem belirlenimli özdeşlikte ayrı değil ama aynı da değil oluşun içinde yüklem alır. Her yüklem alınan zamansal oluşa haiz olarak varoluş eşik belirleniminde öznellikte gerçekleşir iken özne olmanın belirlenimleri olarak gerçekleşirler.

Yüklem almak özne olmanın biricik değişmezi iken her yüklem alınan ve öznesi arasında ayrı değil aynı da değil oluş içinde varoluş, gerçekleşme belirleniminde gerçekleşir. Var olanlar dahi zamansal oluş içinde yaratım gereği öznesine ayrı değil aynı da değil oluş içinde yüklem alınmış olmaktan öte değildir. Öznelliğin belirlenimleri ve var olanlar ayrı değil aynı da değil oluşta aynılık anlamında özdeşlik değil, yüklem alınmış olunması anlamında özdeşlik belirleniminde öznesinde gerçekleşme olanağında var olurlar. Yüklem alınmış oldukları ve aynı olunmadığına ise değişmez belirlenimli aşkınlıkta biricik olarak gerçekleşiyor olsalar da süreksizlik içinde gerçekleşiyor olmaları gerçeğinde tanık olunur.

Süreksizlik, aynılık anlamında özdeşlik değil de yüklem özdeşliğinde öznelliğin gerçekleştiği gerçeğini hem tanıtlayan kavramdır hem de deneyimsel karşılığı ile kanıtlayan oluşa dair belirlenimdir. Zaman ise süreksizlikte zaman olmanın değişmezleri ile ussal anlamda belirlenimi olup da gerçekliği olandır. Yasalar anlamında varoluş eşiklerinin zaman belirlenimli değişmezliği, ardışık döngüsel harekete haiz nesnelere göre belirli kılınan nesnel zaman ve üç zamanlı özne olmanın zamansal gerçeği, zamanı farklı gerçekleşme belirlenimlerine göre değerlendirmenin ussal belirlenimleridir. Zamanı zaman kılan ise değişmezlerine bağlı olarak süreksizlikte gerçeklik kazanıyor olmasıdır. Süreksizlik, zamanı zaman olarak olgusal anlamda gerçek kılandır. Süreksizlik, zamanın öznesinin değişmezlerine bağlı olarak kendini nasıl gerçekleştirdiğinin gerçekleşme belirlenimidir. Söz konusu varoluş ve zamansal olarak var olmak ise varoluş eşiklerine bağlı olarak gerçekleşen kontrollü süreksizlik, varoluşun olmazsa olmazıdır.

Süreksizlik ve özdeşlik kavram çifti olarak değerlendirildiğinde, sonradan olup da yüklem alınmış olanların, öznesi ile aynı değil ama ayrı da değil oluş içinde aynı olunmayan özdeşlik belirleniminde gerçekleştikleri görülür. Söz konusu zaman ise en temelde yüklem olan özdeşlik belirleniminden bahsetmekteyizdir. Özdeşlik felsefede her ne kadar aynı kavramı ile içerik olarak karşılanıyor olsa da artık yükleme

dair aynı olmamanın korunduğu özdeşlik ile aynılık anlamı içeren özdeşlik birbirine karıştırılmamalıdır.

Bu doğrultuda sonradan edinilmiş sıfat, anlam, duygu, haz, değer, karakter, kimlik vb. belirlenimlerin; ayrı değil aynı da değil oluş içinde özne olmaya, zamansal olarak gerçekliği olanlar olması ile yüklem alınmış özdeşlikte yaşamsal karşılıklarının olduğunu bilmek yerinde olur. Her ne ki gerçekleşmeye dair olarak sonradan edinilendir aynılık düzeyinde değil, yüklem alınmış olma belirleniminde özdeşlikte varoluşun bir gereği veya açılımı olarak bulunandır. Kendilik -düşünce- alanında öznelliğin zamansal oluşu içinde her ne ki öznelliğe yüklem alınmaktadır, düşünce alanına anlam derinliği ve değer zenginliği içinde katılmaktadır… kendilik alanının gönül olarak gerçekleşmesini, gerçekliği olmasını olanaklı kılmaktadır. Gönül dahi kavramsal anlamda bengisel gerçekliği olan olsa da varoluşsal anlamda bütün zaman yüklemeleri ayrıca sıfat, irade, duygu, haz, anlam, değer, karakter, kişilik, kimlik belirleniminde yüklem alınmışlar ile kendilik alanının değişmezlere bağlı olarak hep yeniden biçimleniyor olması gerçeğinde sonradan edinilmiş olmasında gerçekleşir. Kendilik alanı ahadiyet denizi iken kendini gerçekleştirme erki -iradesi- gösterilmesi ile beraber gerçekleşenlerin yüklem alınmasına bağlı olarak vahidiyet belirleniminde bulunur. Yüklem almaların her an bir oluş içinde gerçekleşmesi olanağında gönül olur.

Anlam, değer bağıntısında var kılınmış olarak yüklem alınan her ne ise hem zamansal olmanın hareket belirleniminde ve varoluş eşiklerinde değişmezlerine (kendi olma belirlenimlerine) bağlı olarak gerçekliği olandır hem de zamansal olmanın süreksizliği içinde akış belirlenimli gerçekleşme olanağı buluyordur. Kendiliğe aynılıkta özdeş alınan değil, yüklem alınmış özdeş belirlenimlerdir. Zaten tikel belirlenimli tekil belirimli olarak var olanlar, öznesine aynılık düzeyinde değil, akıştaki süreksizlikte gerçekleşir iken yüklem alınmış düzeyde özdeş olabilme olanağı içinde bulunurlar. Ayrıca yaratımdaki yaratıcı ve yaratılan arasında zamansal öteleme gerçekleşir iken yaratılanlar için var olmak,

her daim olmuş bitmiş içinde zamansal olmayı buluyor olarak gerçekleşir iken yaratıcı ile yaratılanlar arasında aynılık düzeyinde özdeşlik olanaklı değildir.

Bu anlamda ayrı değil aynı da değil oluşun izleğinde düşüncelerimin, Yeniplatonculuk, vahdeti vücut, Spinoza'nın içkin doğa tanrı görüşü veya Hegel'in kavramsal oluş teorisi ile karıştırılmaması gerektiğini belirtmek isterim. Her birinde aynılık veya mutlak düzeyinde özdeşlik ele alınmış olsa da yüklem alınmış özdeşlikten öte düşündükleri görülür. Hegel her ne kadar oluşu kavramsal belirlenimli olarak felsefesini yapmaya çalışsa da yanlış yöntem ve aynılık içeriğinde özdeşlikte varlığı ve açılımlarını ele alır. Spinoza, ruh- beden, Tanrı-doğa düalist yaklaşımına öte, aynılık içeriğinde özdeşlikte varlığı anlamlı kılma çabasından öte durmaz. Yeniplatonculuk çizgisinde vahdeti vücut görüşü de Hakk ile halk belirlenimlerini ayrı değil, aynı olması içeriğinde özdeşlikte kabul eder. Yeniplatonculuk ise felsefi olmaktan öte mistik içerikli özdeş bir anlayışına sahiptir. Her biri de eş zamanlı Tanrı anlayışına hapsolmuş olarak yaratımda gerçekleşen zamansal ötelemeden uzak görüş sahibidir.

Sünni kelam, Cenabı Allah'ı bilmenin en temel ilkesi olan ayrı değil aynı da değil durum ve oluş belirlenimini dahi uluhiyet merkezli mutlak tenzih yani soyutlama ilkesi olması içeriğinde değerlendirir. Allah'a dair bilgibilimini salt tenzih ilkesi merkezinden hareket ile biçimlendirir. Sünni ekol, düşüncelerini de bu yönde ussal anlamda yapısal kılar ve böylesi yaklaşım içinde dil modellenmesinde teoloji sahibidirler.

Düşüncelerimi ayrı değil aynı da değil oluşun ilkesel bakışımı içinde belirtmeye çalışır iken aynı olunması içeriğinde özdeşlik belirleniminden öte tutmaktayım. Ayrıca uluhiyet merkezli salt tenzih değil de rûbubiyet merkezli aşkın/ aşkınsal tenzih ilkesi ile yüklem alınmış özdeşlik belirimlerinde tevhid görüşü izleğinde açıklamalarda bulunmaya dikkat etmekteyim. Elbette vahdeti vücutçu bir yaklaşım içindeyim ama eskilerin Muhiddin Arabi izleğinde sahiplendikleri

vahdeti vücutçu olmaktan öteyimdir. Hem vahdeti vücutçu hem de sünni kelamın yenilenmeye yönelik kendilerini eleştirel olarak gözden geçirmeleri artık elzem olmuştur.

Düşüncelerim, Platon'un öznel metafizik ve Aristoteles'in nesnel metafizik yaklaşımından ileri, nesnelliğe aşkın öznellik bağıntısında olgusal olanın metafiziğini yapmak anlamında takip edilir ise daha rahat anlaşılabilir. Bir düşünceyi -fikri- idealize etmekten daha çok hakikatin kavramsal anlamda görünüş bulması yaklaşımında, esas ve hikmet bağıntısında felsefe yapmanın elzem olduğu kanaatindeyim. Bunu söylerken de sadece bilmenin öncelendiği değil, yaşamsal anlamda iradenin, duyguların, hissetmenin, karakter ve kimlik sahibi olmanın vb. de öncelendiği öznel bir anlayışta hakikatin deneyimlendiği gerçeğine -rûbubiyet merkezli- düşünürken dikkat çekmeye çalışmaktayım.

Hakikat şuuruna örtük olarak hem zihni hem de ahlaki anlamda sapkınca yaşamaya karşı ise elbet bir duruşun olması gerektiği kanaatindeyim. Öyle ki hakikati inkâr etmek ve varoluşu sadece tene indirgenmiş olarak gerçekleşen ahlaki anlamda sapkınca yaşamak, hakikatin önüne geçmekte ise elbette hakikate tutunmuş olarak dava sahibiyizdir. Böylesi hakikate tutunmak, hakikati ideolojik anlamda sahiplenmek anlamını taşısa da hakikat, tektip kılmayacak ve tahakküm kurmayacak biçimde yaşanır iken herkese açık oluşu ile evrensel olmayı korur. İnsan öznel anlamda anlam ve değer edinimi içinde idealize ettikleri ile anlamlı kıldığı dünyada varoluşa tutunma eylemi içinde bulunur. Bu durumda hakikate tutunmak ile varoluşa tutunmak her şeyden yeğdir.

İnsan sadece anlam bulan, anlamlı kılan ve anlam bulurken, anlamlı kılar iken değerli kılan değil, değer kıldıkça değerler bağıntısında aidiyet ve sorumluluk aldıkça değerleri idealize ederken -ettiği kadarı ile- öznel anlamda dünya sahibi olandır. Varoluşa tutunmak için hakikat ve hakikat ile biçimlenmiş bir dünyada yaşamak için de hakikat

idrakinde olmak elzemdir. Anlattıklarım, bu doğrultuda anlaşılır iken sadece bilgibilimsel anlamda değerlendirilmemeli, bilginin varoluşsal anlamda karşılıkları oluştuğundan dolayı varoluşsal ve ahlak biçimsel olarak da kritik edilmelidir.

Hakikat sadece bilinebilir olan değil, yaşamsal anlamda sıfat ve karakter belirimli ayrıca kimlik belirlenimli olarak ahlak biçimsel anlamda deneyimlenendir. Diyalektik oluş içinde gelişim bulan, tekâmül eden özne için görünüş bulur iken sadece bilmek ile kalmayıp, yaşandığının gerçeğine de vakıf olmaktan da ileri güzel ahlak (erdemler) ile hak ederek yaşanması gerekendir. Bu anlamda İslam, sadece kimlik belirlenimli bir din olmaktan ileri hem hakikati bilmek hem hakikatin yaşandığının gerçeğine uyanmak hem de sapkınlıktan öte olarak herkes için olması gereken anlamında en doğru ve en iyi olanı gerçekleştirir iken en güzel biçimde hakikati hak ederek yaşamak için akıl, aidiyet ve sorumluluk sahibi kişiye teklif edilmiş dindir. Teklif edilmiş olması bağlamında dahi hakikatin tektip kılmaması, tahakküm altında yaşanmadığı gerçeğini içerir.

Bu anlamda İslam, diğer ideolojiler gibi tektip kılan veya tahakküm kurmak ile tesis edilmek istenen olmaktan öte, rızaya bağlı olarak yaşanması telkin edilmiş olandır. Hakikatin ideolojisi anlamında din, en olgun biçimde İslam olmakta kendini gösterir. Anlattıklarım her ne ise İslam olmak ile şeref bulduğum, hakikat ile asalet sahibi olduğum gerçeği altında yazdıklarımdır. Anlattıklarım bu doğrultuda anlaşılır iken olumsuz önyargı ile değerlendirilmeden önce, anlam ve değer varlığı olan öznenin, anlam ve değer varlığı olarak hiç kılamayacağı bir varoluş içinde özne olmanın doğası gereği kendiliğine tutunacak bir şey arar iken hakiki anlamda neye tutunması gerektiği ile ilgilidir.

Katmanlı varoluşta karşıtlık değil, karşılıklı varoluş vardır. Olgusal anlamda kavramsal karşılığı olanın da erek bağıntısında, ilke bağlamında karşıtlık içinde değil, bütünlük içinde gerçekleşiyor olması söz konusudur. Katmanlı gerçeklikte doğaya dair kılınmışlar ise çift

belirlenimli karşıtlık olgusu içinde gerçekleşiyor olsalar da erek bağıntısında, ilke bağlamında yaratım gereği birbirini tamamlayan bütünlük içinde gerçekleşirler. Duyusal olana yönelik nicel belirlenimleri ile de duyulara eril bulunur iken duyusal algıya yönelik olarak karşıtlıkta değil, bütünlükte, kendi olarak çeşitlilikte bulunuyorlardır. Bizler ise karşıtlık bağıntısını, ussal anlamda bilgibilimsel bir yakıştırmada okuma yapıyor olarak niteleme düzeyinde yaparız. Bizlerin doğada karşıt belirlenimli niteledikleri ise aynı tözden hareket ile gerçekleşiyorlar iken katmanlı oluşta karşıt değil, karşılıklı olarak gerçekleşirler. Katmanlı oluşta karşılıklı varoluş olanaklı iken eril, edilgen olarak karşılıklı ve birbirini kapsayıcı olmakta karşılıklı var olmak karşıtlığa aşkın karşılıklı gerçekleşir. Bu neden ile anlattıklarımı karşıtlık belirlenimli diyalektik oluşa aşkın değerlendirilmesi yerinde olur.

Diyalektik ise: karşıtlık belirlenimlerinden her ikisi de olumlu ussal olan çiftler; birisi olumsuz diğeri de olumlu ussal olan ussal olguların karşıt oluş belirlenimli görünüş bulması; her ikisi de olumsuz ussal olan karşıt belirlenimler üzerinden olumlu ussal olanın belirleniyor olması oluşunda gerçekleşir. Hem hem de belirleniminde çiftler ile nasıl olunmakta gerçeğine dikkat etmek gerekir. Ya o ya da o belirleniminde de hak olanın batıl olan üzerinden yani olumlu ussal olanın olumsuz ussal olan üzerinden nasıl gerçekleşmekte olarak görünüş bulduğu anlamında nasıl oluyor gerçeğine tanık olunmalıdır. Ne o ne de o belirleniminde ise ilke gereği ve ahlak biçimsel olarak nasıl olmalı oluşu içinde bulunulduğuna dikkat etmek gerekir.

Çiftlerin hem ve hem de oluşunda çatışkı, ayrışma değil tamamlayıcı olmak ve sonuçta yaratım gereği yeni bir oluş içinde bulunmak esastır. Olumlu ussal ve olumsuz ussal karşıt oluş belirlenimlerinde ise ayrışma, çatışkı, rekabet ve sonuçta da hak olan ile gelişim esastır. İkisi de olumsuz ussal olan karşıtlarda ise her iki karşıt belirlenimin de olumsuzlanması ve sonuçta ilkesel olanın tesis edilmesi gerektiği esastır. Diyalektik ise esas olanın görünüş bulması ve esas olana göre

varoluşun farklı formasyonlarda olanaklı kılınmasının gereği olan araçsal belirlenimlere haiz olma özelliği gösterir.

Daha önceki kitap çalışmalarında bu konu üzerine sıkça ifadelerde bulunduğumdan, üzerinde durmayacağım. Ancak, söz konusu olan gerçek ve belirlenimleri ise diyalektik konusu da doğada yaratımın, gerçeğin nasıl görünüş bulduğunun, tinde gelişimin, doğaya kıyasen ilerlemenin, hep yenide ve yeni bir oluş içinde değişen zamanlarda kendini yaratıyor olmanın vb. nasıl gerçekleştiğinin gerçeği olarak doğru, yerindeliğinde ve tam olarak bilmek gerekir.

Not: Bu kitap çalışmasında emeği geçen bütün arkadaşlar için Allah razı olsun diyerek niyaz ederim. Kitap için ise şükür etmenin vasıtası olması ile beraber Allah’a içindir diyerek şükür ederim. Bağışlayan Rabbim olan Allah’a hamdolsun derim. Okuyacak canların ise Ayrı Değil Aynı Da Değil kitap serisinden, Yeniden Metafizik içeriği doğrultusunda istifade etmeleri temennisinde bulunurum.

****

Anlam içeriksel ve değer biçimsel bir varoluş içinde yeniden metafizik denilecek ise…

Soru: Değerler eşittir ilkeler midir?

Değerler eşittir ilkelerdir diyebiliriz. İlke, öznelde/ tinselde anlamın değer yargısal oluşu sebebi ile değer içeriğinde karşılık görür. Bu anlamda da değer biçimsel olarak değerdir. Ayrıca öznelde değerlendirme yapmanın referansı olması anlamında da değer kritik olarak değerdir.

Ancak, ilkeleri öznel ve nesnel olarak kategorileştirdiğimizde hangi ilkeler hangi düzeyde değerdir sorusunu da sormak gerekir. Nesnel ilkeler var...ki nesnel ilkeler varlığın ortak yasalarıdır. Varoluşun gereği olarak varoluş eşiklerinden -yasalardan- bahsetmekte isek varoluş için olmazsa olmaz -zorunlu- olan değer belirimli ilkelerden bahsetmekteyizdir.

Yasa nedensellik bağıntısında varoluşu önceleyen olmaktan daha çok sibernetik ussal oluşta ereğe göre belirli kılınmış olarak öncelenendir. Sibernetik ussal olarak erek biçimsel anlamda zorunlu kılınmış olması ile varoluşun olanaklı kılınmasının gereğidir. Bu anlamda da hem teolojinin hem ontolojinin hem varoluşun hem fiziğin hem de bu bağlamlarda metafiziğin konusudur.

Yasa derken dahi değişim -süreksizlik- içinde değişmezliğini koruyan ayrıca erek, amaç ve sonuç biçimsel olarak gözlemlenmesi ile tanık olunabilen ortak, evrensel, zamansız olan tümel belirimden bahsetmekteyizdir. Birçok bilimin değişmez bir belirlenimi olarak yasa salt ussal değerlendirilse de öznelde değer yargısal kritik yapmayı olanaklı kılar iken değer biçimseldir. Bilimlerin ortaya çıkma olanağı olarak da değerdir. Varlığın veya varoluşun bir oluş içinde olanaklı kılınmasının da gereği olarak değer oluşunu ilke anlamında korur.

Bu anlamda yasa varlığın ve varoluşun değişmezleri iken en temelde metafiziğin konusudur. İlke dediğimizde, olgusal olanı içerik anlamında olgusal kılan değişmezleri, olguyu kendi olma durumunda aşkınlık belirleniminde gerçek olarak metafizik bulmayı olanaklı kılar iken zaten metafizik düşünüyoruzdur, metafizik yapıyoruzdur. Metafizik dahi değişmezlik, aşkınlık ve gerçeklik belirlenimli ilkesel içerikte gerçekleşir iken olgu olma özelliği gösterir. Nesnel anlamda ilkeler bu doğrultuda değerlendirildiğinde değerdirler ve değer yargısal olarak değer kritik bakışıma eylerler. Değer olmanın değişmezliği sebebiyle de gerçekliği olan olgusallıkta metafiziğin en temel konusudur.

Bir de öznel ilkeler var. Varoluşun değişmezleri olan öznel ilkeler… Bunlar Eflatun'un yani Platon'un öngördüğü iyi, doğru ve güzel idealarıdır… Ki bu idealar ile öznel anlamda gerçekliğe yönelik değer yargısal bakışım edinilir iken öznel anlamda metafiziğin değişmezleri olduğunu da bilmek gerekir. İdea; öze dair değişmez olan ve her daim gerçekliğini varlık veya varoluşta bir biçimde gösteriyor olarak görünür kılan evrensel, zamansız, tanrısal, ortak varoluş ilkeleridir. Varoluş adına olması gerekli olan öznel belirlenimlerdir. Eflatuna göre görünen evrenin ötesinde idealar evreni olsa da idealar; öznenin kendini gerçekleştirme, yaratma ayrıca kendini ve yarattıklarını bilme olanağı olan düşüncenin, öznel kritik anlamda değer biçimsel düşünmesi, bakışım sahibi olabilmesi bu bağlamda değer yargısal varoluşunun olmazsa olmaz -gerekli- olan temel ilkelerdir. Salt ussal anlamda sadece kavram değil, anlam, değer, duygu, irade, inanç karşılıklarının öznelde olması sebebi ile tinsel/ öznel olmanın gereğidir.

Öznel anlamda varoluş, değer biçimsel olarak idealar ile olanaklı iken varoluşun değişmez ilkeleri olarak idealar değerdir, değer biçimseldir, değer yargısaldır ve inanç biçimsel olmak ile beraber ahlak biçimseldir. Bu bağlamda da idealar, değişim -süreksizlik- içinde kendiliğe, öznelliğe tutunabilmenin, varoluşun en temel değişmez olanakları olarak öznelliğin değişmezleridir. Bu durumda da öznel anlamda varoluş metafiziğinin yani öznelliğin değişmez belirlenimlerindendir. Varoluş

metafiziği yapılacak ise en temelde öznelliğin hangi öznel ilkelere göre yani ilkesel anlamda neye göre ve nasıl biçimlendiğini idealar ile kritik edebiliriz.

Bu konuyu yeniden değerlendirmek kaydı ile öncesinde değerler olgusunu da değerlendirmek gerekir. Önce değer diyerek daha sonra iyi, doğru güzele dair konuşalım.

Özne varoluşu gereği yönelimseldir… yönelimsel olduğu içindir ki kendini hangi doğrultuda ve olanak beliriminde gerçekleştirme erkinde bulmakta yani irade ediyor olarak bulmakta ise değer yargısal oluş içinde kendini gerçekleştirmektedir. Amaç, sonuç, gerekçe, erek her ne dersek diyelim, özne varoluşsal anlamda her kendini gerçekleştirme erkini irade olarak buluyor iken değer biçimsel varoluş içindedir. Ayrıca, amaçsal anlamda da neyi irade etmekte veya üst bir idealde neyi bulmakta ise onu, değer olarak bulmaktadır. Değer buldukları ile de değer ilişkisinde değer biçimsel olan bir varoluş içinde bulunur. Bu gerçekleşirken de iyi, doğru, güzel idealarıyla, ruhsallığının en temelinde değer biçimsel olarak varoluşunu gerçekleşiyor/ gerçekleştiriyor olarak buluyordur. Varoluş öznel anlamda değer biçimsel gerçekleşiyor iken iyi, doğru ve güzel öte bir evrende değil de nesnel olgusal olana aşkın öznelliğin metafizik temel ilkeleridir.

Özne ussal anlamda nesnelliğe aşkın ilke veya nesnelliğe içkin yasa belirlenimli kendini gerçekleştirmek istediğinde ise nesnelliğe aşkın öznel olan değişmezler edinir. Ancak, usun gereği olarak irade karakter biçimsel olarak gerçekleşme olanağı bulur iken iradeye bağlı değişim içinde değişmezler edinmiş olur. Nesnel değişmezler ise iradeye bağlı ussal oluş içinde öznenin kendini gerçekleştirme erki göstermesine bağlı olarak gerçekleşen süreksizlik içinde değişmez nitelik belirleniminde gerçekleşirler. Süreksizliğin kontrollü olarak gerçekleşmesinin gerçeği olarak varlık sahnesini görünür kılarlar. Özne, kendini gerçekleştirme erkini irade olarak bulur, irade de öznesinin

değişmezlerine bağlı olarak gerçekleşiyor iken ahlak biçimsel olarak değişim içinde bulunmasının olanağıdır.

Usa bağlı iradenin ilkesel anlamda biçim kazanmasında ise özne, ilkesel anlamda kendini gerçekleştirme, değişme olanağı içinde bulur. Nesnel anlamda varoluş eşikleri olarak gerçekleşen yasa ise süreksizlikte -kendini gerçekleştirme olanağı içinde- varoluşu olanaklı kılmanın ussal belirlenimidir. Şahıs olan, kendi değişmezlerine bağlı olarak gerçekleşen ilkeye bağlı yasa belirlenimlerinde, değişime rağmen değişmeyen olgular edinmiş olarak varoluşunu rahmet ilkesinde gerçekleştirmekte iken özne olmayı, böylesi oluş içinde bulur.

Kâinattaki yasalar varoluşa önsel görünseler de erek biçimsel olarak gerçekleşirler. Sibernetik ussal oluşun gereği olarak erek biçimsel gerçekleşiyorlar iken varoluş eşikleri kılınmış ussal belirlenimlerdir. Sonuçta öznesine içkin ussal belirlenimler olarak erek biçimsel gerçekleşirler iken en temelde kendini gerçekleştirme erkinin irade olarak belirmesi sebebiyle iradeye içkin olarak değişimin değişmezleri olan belirlenimlerdir. Bu bağlamda evrensel düşünce alanında irade ideaları ussal anlamda ilke, varoluş eşikleri ise idealara içkin yasa belirlenimli ussallık içerir iken varoluş ilkesel olmaktan öte değildir. Zaten düşünce yani kendini gerçekleştirme ve yaratabilme olanağı erek biçimsel gerçekleşir iken ereğe bağlı gerekçeli oluşta yapısal kılındığında ussal olmaya içkin gerçekleşir.

Bu anlamda Cenabı Allah kendi düşünce alanının zamansal genişliğinde düşünen özne olarak kendini gerçekleştirmekte ve yaratımda bulunmakta iken varoluşu ussal olmak ile olanaklı kılandır. Usun yegâne sahibi de O’dur. Allah’ta usa ise katmanlı oluş içinde kendisinden paye almanın gereği olarak yaratılmış olanlarda görünüş bulması ile tanık olmaktayız. Doğada süreksizliğe rağmen ilke ve yasa gereği varoluşun ölçü ve düzen içermesi ayrıca hiyerarşik gerçekleşiyor olmasında dahi Allah’ın us sahibi olduğuna tanık olunur. Zaten yaratım ussal oluşu içerir iken us sahibi Allah’a tanık olmanın ussal

belirlenimidir. Us, uluhiyete ait iken rububiyete dair olarak yaratılmış olanlar üzerinden paye almış olunduğu kadar görünürken tanrısal olması sebebiyle öznesi olan Allah'a tanık kılar. Zaten Allah, el Alim, El Allam vb. isimleri ile bilen özne iken us sahibi olduğunu kimlik biçimsel içerikte görünüşe taşıyandır. Ayet bağlamında bunu da beyan edendir.

Ancak, O'nun bilmesi yarattıkları gibi olmaktan öte, yaratımda bulunduğunda yaratıma dair her neyi var etmekte ise kendinde gerçekleştiriyor ve kendi önünde buluyor iken ne, nasıl ve ne için olduğuna dair olarak her belirlenimde biliyor olarak gerçekleşir. O anlam ve değer edinimi içinde bilen ve kendisine dünyalar kuran yaratıcı olarak kendini de anlam ve değer içeriğinde anlamlı ve değerli kılan oluşta gerçekleştirendir. Farklı anlam ve değer edinimi ile de kendini her an bir oluş içinde gerçekleştirme erki -iradesi- belirleniminde gerçekleştirme olanağı bulandır. Değişmeyenleri ile değişimlerin en temel belirleyicisi olandır. Anlam ve değer varlığı olarak böylesi oluş içinde kendini de karakter, kimlik belirleniminde ahlak biçimsel olarak yaratan olmaktadır.

Kendiliğin en temelde gerçekleşme erki -iradesi- sergiler iken kendilik alanını düşünce alanı yani kendini gerçekleştirme ve yaratım alanı buluyor olması sonucunda yaratıma bağlı olarak anlam ve değer edinme süreci içinde bulunması kaçınılmazdır. Gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak kendini değer kılması, değerli bulması da kaçınılmazdır. Anlam ve değer edindikçe irade ve us bağlamında varoluşa dair temel ilkelere bağlı olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi olmak da kaçınılmazıdır. Özsel anlamda ilkesel olmak ve nesnel anlamda yasalar edinmek, varoluşu yarattıkları ile sürekli ve sürdürebilir bulmak için ussal anlamda gereklidir. Anlam kavramsal içerikte ise irade ve us belirlenimlerinde ilke özelliği ile varoluşun değişmezlerinden olarak öznesinin varoluşa önsel kıldığı ve erek biçimsel olarak da gerçekleştirme gereğinde bulduğudur. Bu anlamda kavram, anlam içeriğine bağlı olarak olgusuna karşılık gelir iken irade gereği değer

biçimsel ve us gereği ilke biçimsel olarak anlam karşılığı ile öznesinde gerçekleşme olanağı bulur.

Bunlara ek olarak belirtmek gerekir ki daha önceleri anlam öznelde değere döner demiştik. Nasıl dönüyordu? Anlam öznelde öznesinden paye alır iken dirimseldir, dirimsel olduğu içindir ki erildir ve eril iken kendinde bütünlüğü olan olmak ile beraber biriciktir. Bizatihi anlama dair anlamın hakkında konuştuğumuzda yani anlamın metafiziğini yaptığımızda dirimsellik, erillik, bütünlük ve biricik olmanın niteliklerinde anlamın anlam olma özelliği gösterdiğini söyleyebiliriz… ki anlam öznelde kavram biçimsel iken kavram da içeriği olan anlama özdeş olması gereği dirimsel, eril ve biricik olarak bütünlüğü olup da yüklem almayandır. Değişmezler bağlamında hem kendinde hem de varlıkta ve varoluşta olgusal karşılığı olması gerekendir. Aşkın belirleniminde olgusunu anlakta görünüşe taşıyandır. Olgusal karşılığı olduğu sürece zamansız olmakta evrensellik içeren tümel belirlenimli tanrısal olandır. İlke bağlamında öznesine önsel değilse de öznelliğe ve varoluşa önsel olan ama erek biçimsel olduğu içindir ki önsel kılınmış olmayı gerçekleşme olanağı içinde bulandır. Gerçekleşme olanağı içinde de yaratıma dair olandır.

Bizatihi kavramın taşıdığı anlamı konuşuyorum. Kavram anlamın taşıyıcısı ve öznelde karşılığı olandır. Varlıkta ve varoluşta karşılığı var iken dil olanağı içinde öznelde temsil ettiğini en genel anlamda kapsayıcı olarak görünüşe taşıyandır. İmge, temsil ettiğini düşüncede anımsatır iken kavram, taşıdığı anlama bağlı olarak olgusal olanı düşüncede temsil eder ve anlama dair özdeşleştirmede olgusal olanı tümel belirlenimli olarak niteler. Özsel olan anlamı açık eder. Temsil ettiğini çağrıştırırken de temsil ettiğine, içeriği olan anlam ile bakmayı -görmeyi- olanaklı kılar.

Dili olgusal -metafizik- kılan belirlenimleri olan temsil, indirgeme, spekülatif -yansıtma-, izafiyet ve özdeşleştirme nitelikleri öznesini görü sahibi kılar iken kavram, dilin özsel -öznel- anlamda içeriğini belirli kılar.

Dil kavramsal olduğu kadar, metafiziktir ve metafizik olduğu kadar görüngülere aşkın üst bir dil olarak varlıksal veya olgusal olana derinliğine bakmayı olanaklı kılar. Olgusal olanın ilmi olarak metafizik, gerçekliğin/ gerçekliği olanın ilmi olarak da var olanlara -görüngülere- aşkın üst bir dile haiz olmak zorundadır. Metafizik dil, gerçeği görünür kılması gereken iken gerçek merkezli modellenir iken değişmezler ve aşkınlık belirleniminde yapısal olmak zorundadır.

Metafizik; değişmez, aşkın, evrensel ve gerçek içeriğinde bir olgunun değişmezleri, evrensel belirlenimleri ile kendi olma durumunda aşkın belirlenimli gerçekliğini konu edinen bilimsel yönteme denir. Çoklu gerçeklikte gerçeklik belirlenimleri, alan ve olgu belirimlerine göre farklılık gösterir iken farklı metafizik yaklaşımların tarihsel süreçte açık olması kaçınılmazdır. Farklı metafizik belirimler, farklı dil modellenmesi içinde yeni kavramsal anlatı biçimlenmesinde gerçeği açık etmeyi olanaklı kılar. Felsefe, bilim, kelam bu bağlamda düşünülmesi gereken düşünce alanlarıdır. Metafiziğin ana konusu gerçeklik iken gerçeği, çoklu gerçeklikte alan ve olgu belirimlerine göre açık edecek dil modellenmeleri kaçınılmazdır. Bu, gerçeği dil oyunları ile yani öznel olarak varsayılan anlamda itibari bulmak anlamında değil, alan ve olgu belirleniminde açık etmenin gereğidir. Bu durumda yapılacak olan, alan ve olgu belirlenimli dil farklılığı içinde gerçeğe dair olanı tercüme edebilmektir.

Dil; dilin doğasından yani kendi olma durumundan, metafizik olgusal oluşundan habersiz söz de dil felsefesi yapanların dediği gibi gerçeğin sadece dilde varsayılan anlamda itibari olarak karşılandığı gerçeğini taşımaz… Gerçek, dil ile görünür kılınabilir olmak ile beraber, varsayılan olmaktan da öte dilde karşılığı olmadığında dahi gerçekliği olandır. Değişen devirlerde formel mantık veya diyalektik mantık doğrultusunda sadece kısmi yöntemler ile metafizik yapmanın yetersiz kaldığına tanık olunduğu içindir ki farklı mantık ve uygulama biçimleri ile de metafizik yapmaya ihtiyaç vardır. Eksik veya yanlış yöntemler ile metafizik yapılması, metafiziğin gerçekliğine zeval getirmez. Metafizik

anlamda gerçeğin nasıl görünür kılınabilir olacağına dair yeni arayışlar içinde bulunması gerektiği gerçeğini aşikâr eder. Gerçeklik, değişmez, evrensel ve aşkın belirlenimli olarak her daim gerçek olmayı korumakta ise metafiziğe her devirde ihtiyaç vardır. Bu anlamda yeni yöntemler ile metafiziğin yeniden yapılmasına ihtiyaç duyulur. Metafizik sonuçta dilde gerçekliği olduğu içindir ki düşünsel anlamda alanlar arası dilde tercüme ve yeniden kavramlaşmaya her daim ihtiyaç vardır. Çoklu gerçeklikte bu kaçınılmazdır.

Dilde metafiziği kavramlar ile yapar iken farklı alan ve olgular arasında dil farklılığı ise yine metafiziğin ortak kavramları ile aşılabilir. Gerçekliği görünür kılan evrensel ortak kavramlar (uzay, alan, olgu, mekân, zaman, eril, edilgen vb.) ise olgusal anlamda karşıt değil, izafi anlamda gerçekliği bulmamızı, dilde ifade edebilmemizin olanaklarıdır. Formel mantık çıkarımları ise diyalektik, sibernetik, ampirik tanıtlamaya ihtiyaçlıdır. Formel, diyalektik, sibernetik, spekülatif, ampirik, pragmatik, analitik, katmanlı çoklu gerçeklik vb. mantıksal ve ussal yaklaşımlar ile gerçeği farklı açılardan nesnel izafi ve yükleme özdeş indirgemeci biçimde kanıtlama ile tanıtlamayı yöntemsel kılmak gerekir.

Kavram konusuna döner isek: Kavramın taşıdığı anlam ise öznelde taşıyıcısı olan kavrama aşkın olarak öznesini görü sahibi kılandır. Anlam öznelden paye alır dirimseldir ve dirimsel olduğu içindir ki öznelde erildir yani öznesini eyler olandır. Anlam öznesini neye eyler? Biriciklikte yüklemsiz iken öznelliğe yüklem alınması ile öznesiyle aynılığa dair değil yüklem alınan özdeşliğe dair olarak, içerikte nesnesi ile aynı özdeşlikte bakışıma, görüşe eyler. Dilin temsile dair özdeşleştirme niteliğinde gerçek böylesi görünür iken dil ve anlam gerçeği görünür kılma, görme olanağı olarak bulunur. Anlam bu belirlenimleri dahilinde, anlayış yetisi ile gerçekleşen her bakışımda, farklılık belirlenimlerinde ayrıştırıcı iken değer yargısal görü sahibi kılar. Özne ise anlam bulmakta iken anlam ile yönelimsel olduğunda ve kendini gerçekleştirme erki gösterdiğinde irade sahibi olarak değer

biçimsel bir varoluş içinde bulunur. Bu süreç belirlenimleri metafizik varoluş içinde olunduğunun gerçeğini taşır.

Anlam, öznelde eril iken edilgen olmaktan uzak etkendir. Böylesi eril olmakta iken öznesine aşkın değilse de temsil ettiğine aşkın iken öznesini de nesnel olgusal olan her belirlenime aşkın kılar. Özne nesnel belirimlerine aşkın iken anlam, öznesini nesnel belirimlerine de aşkınsal -üzerinde- kılar. Öznenin kendini gerçekleştirme erki -iradesi- göstermesi olanağı içinde kendine her ne katılmakta ise öznellikten aldığı paye gereği eyler oluşa artı bir yüklem olarak katılır. Bundan dolayıdır ki anlam da öznelliğe öznelliğin gerçekleşme erki -iradesi- göstermesi oluşu içinde yüklem alınması ile katılır iken eyler oluşu bulur. Öznellikte eyler olmayı bulduğunda hem görü veren olmakta iken değer yargısaldır hem de öznesini irade beliriminde bulur iken iradenin yön bulmasını sağlayan değer biçimsel oluş belirleniminde bulunur. Özne anlam bulduğu ile irade bulduğunda artık varoluş anlam ile değer biçimseldir.

Öznelde anlam, kendinde bütün ve biricik iken yüklem almayandır ama öznelliğe yüklem alınandır. Anlam eril olmayı ise öznelliğin dirimsel ve gerçekleşme erkine bağlı olarak bulur iken de kendi ile var değil, öznesi ile var olandır. Tanrı değil, öznesi ile var iken tanrısal olmaya haizdir. Anlam, dirimselliğiyle yeni bir oluş durumuna taşıyabilen, erilliği ile eyleyen ve kendinde bütün, biricik oluşu ile de yüklem almayan yüklem olarak öznelliğin düşünce yani kendini gerçekleştirme, yaratma olanağında, -kendilik- uzayında varoluşun olmazsa olmazı olarak yerini alır.

Anlamı, diriliğinize kendiliğinize katmışsınızdır… o, bunun içindir ki varlıksal anlamda nedeni kendinde olmayan ama varoluşa neden olandır. Dirimsel oluş ile yeni bir duruma taşınabilme olanağıdır. Eril olması ile değer yargısal görü sahibi kılar ve değer biçimsel varoluşa eyler. Öznelde gerçekleşme erkine -iradesine- bürünebilendir. Kendinde bütün ve biricik olması ile de yüklem almayan olarak görü

sahibi kılma olanağı gösterendir. Bu bağlamlarda anlam; yüklem almayan yüklem, edilgen olmayan etken, cansızlıktan uzak canlılık içerendir. Anlamın yüklem olmasına dair belirttikleri ise dilin teknik anlamda özne, bağlaç, yüklem belirlenimleri ile karıştırmamak gerekir.

Anlam, kavramsal yönü ile bilgibilimin olmazsa olmazı iken içerik -öz-belirlenimi ile de varoluşun olmazsa olmazıdır. Sadece bilmenin, bakış sahibi öznenin görü sahibi olmasının değil, sağduyuda karşılık buldukça olgu veya olay karşılığı olanı, ne için olduğuna dair özsel anlamda anlayabilmenin de olmazsa olmazıdır. Metafiziğini dahi yaparken kendisi ile kendisini bilmeye, anlamaya çalışmak dahi yine kendisi ile olanaklıdır.

Bunları anlatırken de anlamın metafiziğini yapmaktayız. Değişmezlerini ifade ederken ve değişmezlerine bağlı olarak farklı olan yönlerini de açık ederken aşkın belirlenimleri ile metafiziğini yapmaktayız.

Metafiziğinde değişmezleri ve aşkın belirlenimi var. Yani metafiziğin metafiziği nedir? 1- Bir olgunun değişmezlerini konuşuyor olmalısınız. 2- Olgunun değişmezlerine bağlı olarak biricik belirleniminde aşkın yönünü açık ediyor olmalısınız. 3- Olgusal olan gerçeğin sadece düne, bugüne veya geleceğe dair değil, zamansız olarak gerçekliğini koruyor olmasına bağlı olarak bengisel olması gerekir. Yani olgusal olan gerçeklik geçmişte gerçekleşiyordu, bugün gerçekleşmektedir ve olgusal olan belirlenimlerini koruduğu ölçüde yarın da geçekleşecek olandır. 4- Olgusal olan, ilke içerikli önsel kılınmış belirlenimli iken ilkenin veya yasanın erek biçimsel gerçekleşiyor olmasına bağlı olarak önsel kılındığı gerçeğini taşır. Bu anlamda olgusal olan, ilkesi gereği kavramsal oluşa haiz anlam belirleniminde içeriği olup da içeriğine bağlı biçimsellik kazanmış olandır ki metafizik, kavramsal bilmenin ilmi olarak gerçekleşir.

Yeniden metafizik derken metafizik; sadece varlığın veya olgunun ne olduğu değil, nasıl ve ne için olduğunun değişmezleri ile de ilgili olarak

yapılması gerekendir. Zaten yeniden metafizik denilecek ise nasıl ve ne için soruları ile de düşünmek olması gerekendir. Ayrıca metafizik, felsefenin en temel konusu iken eskisi gibi önermelere bağlı teorik yaklaşımdan daha çok tespitlere bağlı olarak yapılması gerekendir. Ampirik oluşa bağlı olarak da varlıkta ve varoluşta karşılığı olanın kavramlaştırılması, zamansız içerikte olgusal bulunması, tahkike açık metafizik yapmanın gereğidir. Kavram tespite dayalı olgusal olanı görünür kılmakta ise tahkike açık tanımlamayı olanaklı kılan ve tanımlanması olanaklı iken tanıtlanmayı -anlam- içerik olarak barındırandır. Bu doğrultuda metafizik hem bilimsel içerikte yapılır iken hem de felsefeyi bilimsel çizgide yapmayı olanaklı kılar.

Metafiziğin değişmezlerine dikkat edildiğinde, kavramsal olmak ve olgusallık en temel ilkedir. Olgusuna bağlı olarak kavramsal olmak ise ne, nasıl ve ne için soruları gereğinde gelişir iken formel, diyalektik, sibernetik, spekülatif, ampirik vb. mantık biçimlerinde korunmalıdır.

En temelde metafiziğin dört temel ilkesi var dersek: Bunlar; olgunun değişmezleri, aşkın belirlenimli olması ve zamansız -bengisel- olma özelliği gösteriyor olması ayrıca ilksel anlamda erek biçimsel gerçekleşir iken önsel nedensellik belirlenimli olan kavramsal oluşa haiz nitelikte -biçimsellikte gerçekleşeni konu ediniyor olmasıdır… Ki bu durumda olgunun, dolaylı olarak üzerine değil, bizatihi hakkında konuşuyor olmanız gerekiyordur. Olgunun dolaylı olarak üzerine konuşmak dahi olguyu metafiziksel anlamda konu edinmekten öte durmaz. Olgu ise değişmezleri ile biricik oluşta aşkın belirleniminde olgusal olmayı düşünsel anlamda metafizikte bulur iken varlıksal veya varoluşsal karşılığında gerçekleşiyor olarak gerçekliği olandır. İşte metafizik; olgusal olanın ilmi iken olguyu, kavramsal olarak olgusal anlamda tanımlamanın, tanıtlamanın ve bilimsel anlamda da ampirik ve tarihsel oluşu içinde kanıtlayabilmenin ayrıca zamansız oluşu ile de bilmenin -anlayabilmenin- ilmi olarak değerlendirilmesi gerekendir.

İlke bağlamında bakıldığında metafiziğin değişmezleri yani aşkınlık belirlenimlerini ifade eder iken metafiziği metafizik yapan şeyi konuşuyoruzdur. Metafizik, bir olgunun değişmezleri üzerine, hakkında konuşmaktır. Olgusal olan her şey metafiziğin konusudur. Bu anlamda Aristoteles ile başlayan varlığa dair metafizikten ileri, olguya dair metafizik ile yeniden metafizik demek gerekir. Olgusal olandan bahsetmekte isek metafizik olandan bahsetmekteyizdir. Ussal ve ampirik anlamda tahkike dayalı tanıtlaması yapılabilir olandan bahsetmekteyizdir. Olgusal anlamda zamansız olup da kavramsal karşılığı olana tarihte gerçekleşmiş, günde gerçekleşiyor ve gelecekte da gerçekleşmeye devam ederken bengisel oluşunda tanık olabilmenin ilminden, gerçeğinden bahsediyoruzdur. İlkesel anlamda ereksel olup anlayışa önsel kılınmış kavram ile kavranabilir -bilebilir- ve olgusal karşılığı olduğu içindir ki öznel ve nesnel anlamda yeniden tesis edilebilir olanı görebilmenin ilminden bahsetmekteyizdir.

Öznelliğe dair olan adalet, iyilik vb. öznel anlamda anlam, duygu, değer, karakter, kimlik belirlenimlerinde ahlak biçimsel karşılığı vardır. Kültürde töre, medeniyette hukuk ile adalet tesis edilebilir olan, olması gerekendir. İyilik dahi kültürde imece, ötekinin sorumluluğunu alma ve aidiyet duygusunda belirir iken medeniyette sosyal yardımlaşmayı önceleyen vakıflarda veya devlet kurumlarında tesis edilebilir olandır. Yasalar ise kullanılabilir bir doğayı bizler için görünür kılar iken ussal anlamda ilke -kavram- karşılığı ile bilebilir olmak ile sadece (ampirik paradigması ile deney-gözlem-ölçüm-kritik belirlenimlerde biçimlenen) modern bilimin değil, bilimsel anlamda metafiziğin de konusudur.

Olgusal olanın ne olduğu, nasıl olduğu, ne için olduğu ve ne için olduğuna bağlı olarak ne olacağına dair ilkesel anlamda konuşmak, olguyu birçok açıdan bağlamları ile bilmeye dair olsa da sonuçta olguyu anlamaya dair de konuşmaktayız veya düşünmekteyizdir. Olgunun değişmezlerine dair hakkında düşünmeye, konuşmaya başlandığında olgunun metafiziğini yapmaya başlamışızdır. Zaten olgunun değişmezi,

kendisini farklı kılan şey ne ise onu aşkın kılan tarafıdır. Bunun için metafizik hem varlıksal anlamda aşkın tarafı ile bir olguyu -şeyi- ele almayı bilebilmek hem de varoluşsal anlamda aşkınsal tarafı varsa eğer aşkınsal tarafı ile de değerlendirmek anlamını taşır. Birbiri ile bağıntılı ve oluş sürecinde birbirine indirgenen bir dünya içinde isek olgusal olanın bir değişmezi olarak aşkınlık, değişim içinde değişmezleri ile belirlenimi olanın kaçınılmazıdır. Değişim veya süreksizlik ise hem olgusal anlamda değişmez olanın belirimi veya bir belirlenimi hem de varoluşun gereği iken değişmez bir gerçekliğe haiz olması sebebiyle olgusal olması gerçeğinde metafiziğin konusudur.

Aşkın ve aşkınsal ne? Bunu şöyle anlatayım! Mesela: Öznenin değişmezlerini konuşuyoruz… Özne, nesnel olgusallığa aşkın olgusal olandır ama nesnel olgusal olan üzerinden iş gören anlamında -öte değil- aşkınsaldır. Öz kendilik olması anlamında ruh, bedene aşkındır ama bedene içkin, yerleşik olarak da bedene -öte değil- aşkınsaldır. Duyu olanaklarımız hem tek, biricik, kendinde bütün olmaları hem de nesnelerine -öte değil- aşkın gerçekleşirler ama nesnel olgusallığa aşkınsal öznel olmakta gerçekleşiyorlardır.

Özne olarak beden değiliz… İki gözden içeri, içeriden biri bakıyor ve o özde sizsiniz yani kendinizsiniz. Zaten ruh denilen; hava, cıva olmaktan, bilinemez olmaktan öte, öz kendiliktir. Allah ruhlara sordu denilir iken öz kendiliklere sordu deniliyordur. Ruh nedir üzerine daha önceleri konuştuğumuz için burada konuşmayacağım ama en temelde öznenin değişmezlerini konuşuyorsanız ve farklı olan tarafları ile âlemle ilişkideki bağıntısında aşkın belirlenimi ile de onu konuşuyorsunuzdur. Böylesi durumda metafizik yapıyorsunuzdur.

Değerler, anlam, dil, şahıs, özne, hak vb. dediğimizde değişmezlerine bağlı olarak aşkın belirleniminde yani diğer olgulardan bağımsız değilse de soyutlar iken bilme ve anlama çabasında isek metafizik yapıyoruzdur. Anlama yetisinde soyutlarken bilmeye ve anlamaya çalıştığımız her ne ise varlıksal ve varoluşsal bağıntı içinde

değerlendirdiğimizde de olgusal olanı yerindeliğinde ve gerekliliğinde bilme, anlama ve görme çabası içinde de metafizik yapmaya devam etmekteyizdir.

Anlamın metafiziğini yapıyor iken bizatihi anlamın ontolojisini de yapıyoruzdur. Değişmezlerini konuşuyoruzdur. Öznesinde dirimsel, eril, biricik olduğundan konuşuyoruzdur. Kendilikten konuşmakta isek kendinde diri, şuurlu, bakış sahibi iken kendini gerçekleştirme erkine, hareketine kendinde haiz olması ile şahıs olan ruhtan konuşmaktayızdır. Allah'ın bildiğini Allah ile bilme olanağına, Allah'tan aldığımız varoluş payesi ile sahip iken ruh da bilinmez değildir. Kendisinden yana az bir bilgi dahi kendisini bilmeye doğru yürümek için yeterlidir. Ruhun yani öz kendiliğin değişmezlerini konuşmakta isek olgusal anlamda ruhun metafiziğini, ne olduğuna dair olarak yapıyoruzdur. Özne olmak ise şahıs olanın gerçekleşme erkinde irade sahibi olarak gerçekleştirdiklerinin zatı olmasından öte değildir. Bir olguyu hakkı gereği değişmezlerine bağlı olarak tespit etmekte, tanımlamakta ve tanıtlayabilmekte isek metafizik yapmaktan öte değilizdir.

Dilin değişmezleri olan temsil, izafiyet, spekülatif, indirgeme ve özdeşlik belirlenimleri ile dahi dili tanımlamakta ve tanıtlamakta isek dilin metafiziğini yapmaktan öte değiliz. Hak olan ise herkesin ve her şeyin değişmez olanı iken kendisinden bilmeye ve iş görmeye dair sonuç alınabilir olunması onu hak belirleniminde görünür kılar. Ortak gerçeklik ise var olanlara aşkın üst gerçeklik olarak gerçeğin nasıl belirlenebileceğinin gerçeğini taşır. Gerçek herkesin gerçeği iken herkes için olandır herkesin sonuç alabileceği olduğu gibi herkesin doğrusu olarak buluşulabilecek olduğu gibi kendisine göre değişilmesi gereken olarak bulunandır. Bu anlamda gerçek metafiziğin en temel konusudur. Metafiziğin en temel değişmezleri olan değişmezler belirlenimi ve aşkınlık ilkesi de hak -gerçek- olanın en temel ilkeleri iken metafizik, gerçek olanın ilmini yapmaktan öte değildir.

Gerçek olan olgusaldır, olgusal olan ise gerçeğin belirlenimlerine haiz iken dilde hakkı gereği karşılandığında metafizik olarak bulunandır. Söz konusu metafizik ise metafizik hak olanın ilmi olarak metafizik yapan öznenin dilde hak olanı, kavramlar ile ussal oluşun gereğinde tanımlaması, tanıtlamasıyla görünür kılmasından öte değildir. Dil, gerçeği aşikâr ettiği kadarı ile metafiziktir… Metafizik olduğu kadarı ile felsefidir ve gerçeğe aynadır. Gerçekte buluşmayı olanaklı kılsa da gerçek değer yargısal olarak yorumlandığında, farklı yorumlar ile dilde modellenmiş inanılan farklı dünyalarda buluşmak olanaklı değildir. Farklı dünyalar diyalektik oluş içinde ise birbirinden ayrı yaşamsaldırlar. Hukuka dair gerçeklik ise buluşmak değilse de beraber yaşamayı olanaklı kılar/ kılabilir.

Konumuz adına anlam olgusuna döner isek anlam, öznenin yüklem alması ile beraber dirimsellik almıştır. Bununla beraber kendisi biricikliğini kendinde korur iken eyler oluş yönü ile bakışıma eyler. Eril olma yönü ile bakışıma, görüye eyler. Özne kendinde bakış sahibi olsa da anlam yok ise görme diye bir olgu da gerçekleşmiyor. Anlam varsa görme diye bir şey var. Gözler verilmiş ise bakmak için değil de görmek için verilmiş. Kulaklar verilmiş ise işitmek için olmaktan öte duymak için verilmiş. Kalpler yani kendiliğe dair gerçekleşme alanı verilmiş ise sadece duyulara dair dış dünya odaklı var olmak için değil, kendilik uzayında sezgi, duygu, irade, anlam, değer vb. akışı içinde bilme, anlama ayrıca kendini gerçekleştirme, yaratma olanağı için verilmiş. Ancak, bakmaktan öte görmek, işitmekten öte duymak ayrıca duyusal algıdan öte bilmek ve anlamak anlam ile gerçekleşmektedir.

Metafizik ile gerçeği bildikçe, anladıkça gerçeğe katılmak ve gerçeği yaşadığının farkına varmak olanaklıdır. Bu anlamda metafizik sadece ontolojinin değil, varoluşun da ana bilimi olarak olması gerekendir. Doğru bir varoluş okuması yapılacak ise varlığın ilminden ileri olgusal olanın bilimini yani metafiziğini yapmak gerekir. Değişmezler ilkesi ve aşkınlık ilkesine bağlı olarak da varlık ve varoluşta değişmezler ile bağıntılılıkta ayrı değil, aşkınlık ilkesi gereği ile de aynı değil oluş

gerçeğinde metafizik yapılabilir. Zaten varlık ve varoluşta değişmezler karşıt olmaktan öte örtüşür iken metafizik bir anlamda ilimler arası disiplin yapmanın da en temel ilmi olarak yapılması gerekendir.

Söz konusu hakikat ve çoklu belirlenimlere haiz olmak ve bir olgunun değişmezlerine bağlı olarak birçok gerçekliğinin olması ise metafizik sadece böyledir yaklaşımında olarak değil, birçok açıdan ve katmanlı varoluşun gerçeğinde böyledir oluşa haiz olanı farklı perspektiflerden ele alarak görünür kılabilmektir. Bu yönü ile metafizik, gerçeğin anatomisini açık etmek gibidir. Gerçeklikler arası bağıntı kurar iken gerçeğe dair bir üst -meta- dilde yapılması olanaklı olandır… ki böylesi durumda varlığa veya varoluşa anlamın derinlik katmasında tanık kılmayı olanaklı kılmalıdır.

Özne; zaten şahıs olması bağlamında nesnelliğe aşkın şuurlu, diri, bakış sahibi, bakış sahibi iken kendinde gerçekleşme erki -hareketi- taşırken irade belirimli yönelim sahibi olan iken şahıs özelliği gösterirken metafizik belirlenimlidir. Şahıs olması ile bir şeye benzemeyen ama kendine benzeyendir. Tikel belirlenimli görünümlü olmayan olarak derinliği olan ve nesnelliğe aşkın iç dünyada olan ve bakandır. Bu farklı olma gerçekleri ile anlam ve değer yüklemleri alma özelliği içinde, gerçekleştirdiklerinin de öznesi iken anlam ve değer varlığı olarak hem inanç varlığıdır hem de ahlak biçimsel anlamda varoluşunu kaçınılmaz olarak bulandır. Bu gerçeklik belirimleri ile de ahlak biçimsel olarak karakter, kimlik, kişilik belirlenimlerinde değer biçimsel olarak değer kritik ve yargısal belirlenimlerde varoluşunu özneler arası ilişkide ortak gerçeklik belirimlerinde olanaklı kılandır. Anlam ve değer yüklemleri alır iken dil varlığı olarak kendini düşüncede gerçekleştirir iken yaratabilme olanağına da haiz olandır. Bu belirlenimleri ile de şahıs olmasında nesnel olgusallığa aşkın özne ve özne olması ile de kendini gerçekleştirdiği belirlenimlerinde nesnel olgusallığa aşkınsal öznel edimsel varoluşta kendini gerçekleştiren deneyim varlığıdır. Bu belirlenimleri ile metafizik olmayı olmazsa olmazı olarak bulmak kaderidir.

Böylesi çoklu gerçekliğe haiz ve katmanlı gerçeklikte çoklu gerçekliğe haiz olarak varoluşunu olanaklı bulan bir varlık için metafizik sadece bir açıdan kendini tanımlamak, tanıtlamak, tanımak anlamını taşımaz, birçok açıdan özne olmanın gerçeğine tanık olmak anlamını taşır. Özne, yaratım gereği dilde kendiliğe özdeş kıldıkları -kimlik- ile görünüş bulan ama dile aşkın, duyu algısal görünüş bulan nicel belirlenimli nesnel olgusallığa içkin ama nesnelliğe aşkın/ aşkınsal varoluş vb. ile katmanlı gerçeklikte çoklu gerçekliğe haiz olarak varoluş bulandır. Anlam ve değer yüklem edinimlerinde de değişen ahlak biçimsel oluşa haiz iken değer biçimsel olarak yargısal anlamda şimdi ve burada böyledir deme olanağımız olsa da gelecek belirlenimli olarak böyledir demekte veya böyle olacaktır demekte zorlandığımız belirsizliğe haizdir. Bu belirlenimleri ile dahi metafiziğini yapmak olanaksız olan değil, tam aksine bu belirlenimleri ile metafizik olgusal olması gerçeğine haiz olduğu içindir ki metafiziği böylesi yapılabilir olandır.

Özne, anlam ve değer varlığı iken yüklem aldıkça özne olmanın gerçeğinde metafizik olmayı bulandır. Bu bağlamda da metafizik oluşu sadece varlıksal anlamda bulan değil, varoluşsal anlamda da bulandır. En salt anlamda metafizik yaparken veya bir şeyi bilmeye çalışırken dahi metafizik yapan özne olarak anlamın kendisinden aldığı payeler ile değiştirici erki karşında değişmek zorunda kalandır. Anlam, metafizik yapmanın en temel olanağı iken öznesini de varoluşsal anlamda metafizik kılmaktadır.

Soru neydi, değerler eşittir ilkeler midir? İnsan nasıl doğar?

Söz konusu öznellik ise ilkeler eşittir değer biçimseldir, değer biçimsel varoluşa eyler, değer yargısal görü verir ve değer kritik olarak değer dünyası edinmeyi olanaklı kılarlar. Salt ussal olarak düşünüldüklerinde dahi değişmez ve aşkınlık beliriminde değer olarak öznellikte karşılık bulurlar. İlke en temelde öznelde anlam olarak karşılık görür iken değer

yargısal bakışıma eyler iken değer olmayı öznelliğin doğası gereği bulur.

Düşünce alanında bağlam kurmalara bağlı olarak da özdeşleştirme, örtüştürme, analiz, kıyas vb. yapılır iken sonuçta formel mantık gereği çıkarımlarda bulunmakta ise değer yargısal biçimlenen düşünce yapısallığında ussal olmayı buluyoruzdur. Formel mantık, en temel mantık biçimi olarak çıkarımda bulunmanın uslamlamasını olanaklı kılar iken yargısal anlamda değer biçimsel düşünmeye eyler. Böyle olsa da ampirik, pragmatik, sibernetik, diyalektik, analitik mantık belirlenimleri ile denetlenmesi gereken ayrıca kendisi ile yapılan çıkarımların da denetimde iken tahkikinin yapılması gerekir. Böyle olduğunda dahi bilgi, düşünce alanında veri olarak değer yargısal anlamda değerlendirilendir. Değer yargısal anlamda inancın nesnesi kılındığında ise inanılmış olarak içselleştirilmiş ve öznesini değer yargısal anlamda bakışım sahibi kılar.

İlkeler sadece öznede değer değil, yaratımın, varoluşun gereklilikleri veya zorunlu olanları iken varlık alanına değer biçimsel olarak yerleşiktirler. Söz konusu Tanrı'nın varlığı ve yaratımda varoluşun gerekli öznel ilkelerini ve zorunlu nesnel yasalarını belirli kılmak ise ilkeler değer olmaktan öte değillerdir. Tanrı ayrı değil aynı da değil oluşun gerçeğinde yaratmakta ve iş görmekte iken değer biçimsel oluş içinde kendine dünya kurmakta olandır. Bu anlamda yaratım, emek ve değer olgusu ile bakıldığında ilkeler değer olmaktan öte değildir. Öznel anlamda dünya kurulmakta veya öznel anlamda ortak dünyalar kurulmakta ise ilkeler ile dünya kurmak olanaklı iken dünya belirlenimlerine içkin ve yerleşik olarak ilkeler değer olmaktan öte değildir.

Nesnel ilkelerden yani yasalardan bakıldığında ortak yasalar bağlamında âlemlerin belirimini olanaklı kılan varoluş eşikleri var. Yasalar zemininden hareket ile gerekli kılınmış olarak tutum ve davranışlarda beliren ve yönelimlerde görülebilen ilkeler değer

olmaktan öte değildir. Yani değerin değer olmasını sağlayan ilkeler var. Evvelinde bilmemiz gereken ise öznede değer nasıl açık olmakta?

Genel anlamda ifade ettiğimiz şey, değerin anlam, öznellik ve metafizik ile ilgili olduğudur. Metafizikte olgunun değişmezleri konuşulacak ve olgunun değişmezleri konuşulur iken kendisini farklı kılan biricik yönleri ve farklılıklar arası bağıntıda varlıksal ve varoluşsal anlamda onu özel, aşkın kılan ne ise o konuşulacak. Olguyu biricik oluşuna bağlı olarak anlakta soyutlamakta önceler iken zaten aşkın buluruz. Aşkınlık; bir zorlama, yakıştırma olmaktan öte, olgunun biricik olması sebebi ile anlakta farklılıkları olan değişmezleriyle soyutlanmış olarak bilinmeye, anlaşılmaya çalışılırken olguyu olması gerektiği hakkı gereği bulmak ile ilgilidir.

Bilmek ile anlayış yetimizin tamamında bir şeyi belirli kılarken, anlamaya çalışırken onu öznel alanda varlık alanından soyutlarız, koparırız. Gerçekte o yerindeliğini koruyordur ama onu bilgibilimsel olarak kendimize taşıyoruzdur. Kavramsal olarak onu belirleriz, isimlendiririz, kavram öbekleri ile anlamlandırmaya çalışırız ve onu belirgin kılarız. O belirginlik içinde diğer olgulardan yana farklılıkları ile görünür kılar iken onu aşkın kılarız. Zaten olgu olması ile gerçeğinde aşkındı ve öznel alanda da aşkın olarak belirli kılınmış oldu.

Anlamın metafiziği için üç şey söyledik. Anlam öznelde dirimseldir, erildir ve biriciktir. Yüklem alınmıştır ama yüklem almayan olduğu içindir ki bakışa aşkınsal görü sahibi kılmaktadır. Eril olması ile de yönelimsel olarak öznesini eyler… Edilgen değildir, eyler. Bu eyler olmasından bakıldığında, irade potansiyelini yani gerçekleşme erkini öznesinde uyandırıyor ve öznesinden aldığı paye ile öznesinin yönelimsel oluşuna katılıyor. Böylece anlamın öznesi, anlamın irade ile buluşması sonucunda varoluşsal anlamda yaşamsal olarak kendine yön buluyor. Anlam bununla da kalmıyor… Dirimselliği ile öznesini canlı kılınmış bir bakışla görmeye eyler iken onu canlı tutuyor, kendiliğe tutunmasını da olanaklı kılıyor. Özne varoluşsal anlamda varlığını değer

olarak bulur. Kaygı ve umut duygu belirimlerinde de bunu, geleceğe tutunur iken kendine de tutunuyor oluşunda da deneyimler. Anlam ise varlığını değer olarak bulan özneyi, anlam bulduğu yönde varoluşa katılmaya eyler ve değer yargısal olması ile de değer yargısal bir varoluş içinde değer biçimsel bir dünyada olmasını olanaklı kılar.

Anlam ile değer biçimsel anlamda irade -yönelim- içinde canlılık bulan öznenin canlılık durumu, biyolojik canlılığa aşkınsal ve ruhsal olan nurdan canlılığa içkin öznenin kendinde anlama dair canlılık bulması ile ilgilidir. Anlam canlıdır, canlı olduğu kadar öznesinde değer yargısaldır. Bu anlamda da öznesini varoluşa katılmanın eyler olan olanağı olarak canlı kılar ve değer biçimsel bir varoluş içinde kılar.

Her anlam bulmakta ise özne yüklem aldığı anlam ile anlamın kendisinde hep yeni bir doğuştadır. Her doğuş durumunda da anlam kendiliği canlı tutuyordur. Özne ise hep kendinde gerçekleşen ve ebesi sadece kendi olan bir doğuş içinde kendini anlamda canlı kılıyordur. Bu canlılık, biyolojik canlılığa aşkınsal ve kendiliğe dair ruhsal canlılığa içkin anlamda doğmanın canlılığıdır.

Her anlam yüklem alışınızda bir doğuş yaşarsınız. Çocuk ağacı bilmiyor. Ağacı ağaç olarak gördüğünde içinde bulunduğu dünyada doğmaya başlamıştır. Önemli olan ise hak olana haiz üst bir dilde anlam güneşi olarak içinde bulunulan dünyaya doğabilmektir.

Özne, anlamla doğuyor ve değer ile varoluşa tutunuyor ve böylece varlık sahnesinde kendine yer arıyordur. Özne hep anlamda doğandır. Doğumlar ise türlü türlüdür ama öznenin doğumu anlamla gerçekleşir. Birinci yaratılışımız her ne kadar beşerî olmakta ise ikinci yaratılışımız dil zemininden hareket ile anlam ve değer yüklem almalarda gerçekleşmektedir.

Beşerî yaratımda kudret el ile biçim kazanır iken yaratıma katılışımız olmasa da dil ile anlam ve değere dair yüklem aldıklarımızda ve bu

doğrultuda gerçekleştirdiklerimizde ikinci yaratımımıza katılıyoruzdur. Nasıl bir yaratım? Anlam ve değer edinimleri içinde irade, duygu, inanç belirimlerinde gelgitler içinde her an yeni bir oluşta gerçekleşen bir yaratım. Anlam ve değer ediniminde gerçekleşen doğuş içinde ahlak biçimsel olarak siret kazanmış olarak gerçekleşen özsel ve öznel bir yaratım. İnsan olmaya dair anlam ve değer belirlenimlerinde yaratılan bir varlığız. Hani eskilerin dediği gibi, insan manadır dedikleri, bedene ve beşer olmaya aşkın bir varoluş. Tinsel, öznel olarak var oluyoruz ve bir ömür boyunca her an bir yaratım içinde var oluyoruz. Anlam ve değer yüklemleri ile her an yeni bir doğuşta yeniden var oluyoruz.

Peki anlamın kendisini değer kılan ne? Biricikliğidir… öznede dirimsel, eril ve biricik iken biricikliği ile anlam, yüklem almaz. Yani ağaca ağaç diye bakarken ağacı ağaç olarak görmeyi olanaklı kılar. Kırmızıya kırmızı diye bakarken kırmızıyı kırmızı diye görmeyi olanaklı kılar. Ancak, sadece ağaca veya kırmızıya kırmızı diye bakışımda bulunmayı olanaklı kılar. Erkeğe erkek, kadına kadın, kameraya kamera diye bakarken bir tek olgu nesnesine bakıyor ve görüyor olmayı olanaklı kılmaktadır.

Bu, ayrıca ne anlam taşımaktadır. Anlam yüklem alınan iken yüklem almayan olarak diyalektiği olmayandır. Anlam ne zaman öznelde değere döner ve değer yargısal görü sahibi kılar… Karşıt anlam belirlenimlerde düşüncede bağıntı kurmalar gerçekleştiğinde diyalektik yapmak olanaklıdır. Her diyalektik belirlenim yani hem, hem de; ya, ya da; ne o ne de o gibi oluş içinde ussal olarak bağlam kurmaktan veya düşüncenin yaratım etkinliğinde oluşta bağıntılı kılmaktan öte değildir. Bu bağlamda Hegel'in yaptığı yöntem tamamıyla zorlamadır. İki karşıt kavram, oluş denilen yeni bir kavramda bireşimde buluşurlar denilmekte. Oluş denilen kavram karşıtlarını barındırmakta denilmekte… Böylesi bir yaklaşım biçimi dahi bağlam kurmaktan öte durmaz. Ancak, böylesi bir ifade söz konusu ise kavramın doğasından yani kendi olma durumundan, metafiziksel anlamda değişmez belirlenimlerinden uzak olunduğu gerçeğine de tanık olmaktayız.

Kavram, içerdiği anlam sebebiyle öznelde dirimsel, eril ve biricik iken sadece kendi olandır ve kendi olma olanağını korur iken görü sahibi kılar/ kılabilir. Kavramın, karşıt kıpıları olan, alt kavramlar ve içeriğini dolduran kavramlar var ise bu, kavrama içkin görü sahibi kıldıkları anlamına gelmez. Çift veya karşıt kavram belirlenimlerinin her biri, içerikte biricik olmaları ile birbirini görünür kılar. Kavram çiftleri içerikte birbirlerini tamamlar iken karşıt belirimli kavramlar birbirlerini görünür kılsalar da birbirini içerik olarak tamamlayacaklar diye bir kaide yoktur. Hegel veya Marks'ın diyalektik yaklaşımları; doğrusal ve tek belirlenimli uslamlamada diyalektik oluşun çeşitliliğinden yani hem hem de; ya ya da; ne o ne de o gibi oluştan uzak, ussal bir zorlama olmaktan öte durmaz. Doğruları var ise bu, durmuş bir saatin günde bir defa doğruyu göstermesinden öte değildir. Dilde kavram, içerdiği anlam biricik iken karşıt anlamları eş zamanlı olarak içermiş olmayı kendinde barındırmaz.

Karşıt, çift belirlenimli ve birbirini içerikte karşılayan alt, üst ve yan yana olan kavramlar bağlam kurma uslamlaması içinde biricik oluşları ile yerindeliğini korur iken bağlam kurma etkinliği içinde birbirlerine aşkın olarak birbirlerini içerikte görünür ve anlamlı kılar iken görü verirler. Kavramın anlam içeriğinde biricik olması doğası gereği ile görü vermesine katılmazlar ama bağlam kurma etkinliği içinde onlardan da öte durmazlar. Yani dilde kullanım içeriğine ve bağlam kurmaya göre kavram neyi temsil etmekte ise sadece onu görünür kılar. Kavramın, karşıt veya çift belirlenimli -kıpılı- alt, üst kavramlar ve yan yana olan kavram öbekleri ile bağıntılı oluşta anlamlı kılınması ise tanımlamadan daha çok ussal anlamda tanıtlama yapmaktan öte durmaz. Her tanıtlama ise doğru tanımlamayı içeriyor olarak yapılması gerekendir. Bu bağlamda anlamın metafiziği anlamında kendisini tanımlamadan tanıtlama yapmak, yanlış veya eksik yargılarda sonuçlanabilir.

Mesela: bizde bitmek kavramı vardır… bitmek kavramı iki anlamda kullanılır. Bitmek hem yeni bir başlangıçta ortaya çıkmak/ çıkarmak

anlamını taşır hem de sonlanmak, son bulmak anlamını taşır. Ancak bitmek, kavramsal olarak dilde başlangıç ve sonlanış içeriğini içermiş olarak hiçbir durumda kullanılmaz. Başlangıç ve sonlanış kavramlarına içkin olarak kullanılmaz. Dilde hangi maksat ile hangi içerikte kullanılmakta ise o maksat ve içerik verilecek biçimde kullanılır ve anlamlı kılınır. Yani bitmek kavramı ya sonlanışı ya da başlangıcı işaret ediyor olduğu içerikte kullanılır. Bu da kavramın bağlam kurmakta anlam yükü kazandığı, açık ettiği gerçeğini taşır. Dilin izafi ve indirgemeci niteliğinde ne kast edilmek isteniyor ise o doğrultuda kullanılır. Dilde doğru bağlam kurmak ise doğru görü sahibi olmak ve ortak uzlaşı sağlamak ile iletişim kurabilmek için elzemdir.

Kavram içerdiği anlam yüklemine göre biricikliğinde iki farklı anlamı taşımaz ve aynı anda iki farklı anlam barındırarak görü sahibi kılamaz. Bu hem anlamın doğasına aykırıdır hem dilin bağlamda gerçekleşmesi gerçeğinden uzaktır hem de anlamın biricik olması sebebiyle anlakta görü sahibi kılması doğasından, insanın fıtri anlamda nasıl görü sahibi olduğundan ötedir. Yani iki karpuz bir koltukta taşınmıyor. İki anlamla aynı anda bakamıyorsunuz… bu zaten fıtratınızda yok.

Böylesi bir tanıtlamayı da önerme olmaktan deneyimsel olarak kendinizde tahkik ederek kanıtlayabilirsiniz. İnsan düşüncesinde anlam edindiğinde, anlamın dirimsel, eril ve biricik olarak eyler olarak kendine katılması ile yüklem olarak bulur iken onun ile dolu ve onun ile bakıyordur. Anlamın nesnesi ne ise onu görmüş olarak bakışımda -görüde- bulunuyordur. Şu anda söylediklerim anlaşılıyorsa eğer anlam akışı içerisinde anlamın biricikliğinde görü edinerek bakıyorsunuzdur, düşüncede beraber yürüyoruzdur… En basit örnek ile anlamın öznellikten aldığı paye ile etkisi dahilinde özdeşleştirme niteliği sebebiyle onun ile görmekte ve düşünce yürüyüşüne beraberce devam etmekteyizdir.

Anlamın nesnesine özdeş görü vermesi hem öznelde değer yargısal gerçekleşirken hem de nesnesini olan biten içinde soyutlarken görünür

kılmasında bilgisi gereği değer olarak açık etmesi sebebiyle değer biçimseldir. Bu doğruldu da anlam öznelde değer biçimsel olması ile değer biçimsel bir varoluşa eyler ve varoluşu değer biçimsel kılmak ile kalmaz, varlığı veya olan biteni değer biçimsel olarak kavramayı veya anlamayı olanaklı kılar.

Salt kavram tümel değişmezler gereği evrensel, kendinde biricik, nesnesini temsil ettiği kadarı ile içeriği olan anlam gereği soyutlayıcı, nesnesine özdeş nesnesini görünür kılar iken belirli kılıcı iken ussal anlamda bilmenin sınırlarını belirli kıldığı gibi usun görüngüsü olan dilde öznel ve nesnel bağıntılılıkta sınırsızca bilmeye eyleyen düşünce etkinliğinde yerini alır. Kavram en temelde Aristoteles'in de dediği çizgide varlığa dair değişmezler olarak nitelik, nicelik, iyelik -bağıntılılık-, kiplik -belirlenim- gibi üst kavram belirlenimlerine göre kavram niteliği kazansa da kavram sadece tümel -evrensel- olan varlıksal belirlenimlere göre değil, Platon'un çizgisinden bakıldığında öznel ilke belirimlere göre idea belirleniminde görünüş bulandır.

Dilde terim fonetik (ses bilgisi) anlamında farklılık gösterse de kavram terimden farklı olarak içeriği gereği olgusu olan nesnesi sebebiyle değişmezlik gösterir. Varlıksal veya varoluşsal anlamda karşılığı olması gerekendir. Olgusal olanın zamansız olmasına bağlı olarak gerçekliği olandır. Analitik dil bilimcilerin veya filozofların kavram için sadece dil bilgisel olduğu kanısında bulunmalarından öte kavram, varlıksal ve varoluşsal olanın değişmezlerine bağlı olarak dilde terim ile temsil edilir iken usta kavram olarak ediniliyor olması doğrultusunda taşıdığı evrenselin anlamı ile öznesini görü sahibi kılandır. Öznesini dil modellenmesi içinde açık olan bilgi ile bilgi sahibi olmasını ve bilgi sahibi olurken de olan bitene dair bütünlüklü bir kanı edinmesini olanaklı kılandır. Bunun ile beraber dilde modellenen bilgi ile dünya görüşü edinmeyi olanaklı kılandır. Bilgi özneldir, öznel olduğu kadar varlık ve varoluşta karşılığı olanın dilde değer biçimsel anlamda ve inanca eyler iken modellenmiş olması ile dünya görüşü verendir.

Dilde fonetik anlamda terim olarak karşılanan kavram, kavram olarak varlığa ve varoluşa dair değişmez belirlenimleri ilke anlamında karşılar iken evrensel oluşu gereği ile terim olmaya aşkın durur. Anlam ise öznelde kavramına aşkın görü sahibi kılar iken en temel bilgi zerresi, belirlenimi olarak varlıkta veya varoluşta belirenin öznelde -kendilikte- içerilmiş olarak karşılanmış olması durumunda kendilik alanında yer edinebilendir. Bu doğrultuda dil, deneyim alanı olan varlık alanı ve öznel anlamda varoluş alanı olan kendilik alanında her ne gerçekleşmekte ise bilmenin ve anlamlı kılmanın aracı iken temsil, indirgeme, izafi, spekülatif, özdeşleştirme nitelikleri ile öznel ve nesnel olan arasında bilgi biçimsel ve değer biçimsel olarak bağıntı kurmanın nesnesidir.

Dilde kendilerini anlam içeriği ile karşılayan terime aşkın kavram niteliği taşıyan ilkeler ise varlık ve varoluşa önsel anlamda ussal olmaktan öte, ampirik olmaya bağlı olarak varlık ve varoluşun önsel olmasına bağlı olunması sonuçta edinilen ussal belirlenimlerdir. Varlık ve varoluşa dair olgusal olan da genel anlamda ussal olduğu içindir ki genel us alanında gerçekleşenin öznel anlamda usta dil ile karşılanması katmanlı varoluşta var olunduğu içindir ki katmanlı ve spekülatif gerçekleşmek zorunda bulunur. Söz konusu öznellik ise irade ve değer biçimsel olarak bilmek kaçınılmazdır. En temelde ampirik karşılığı olanın kavramlaştırılması söz konusu olsa da varlığın değişmezleri olmaları anlamında metafiziğin en temel argümanları olan ve Aristoteles'in dediği gibi yüklemler yani salt ussal anlamda kategoriler her ne kadar varlığa dair olsalar da öznel anlamda öznelliğe dair irade belirlenimli görünüş bulan ve öznelliğe önsel değil ama bilmeye önsel, Platon'un ön gördüğü temel irade ideaları olan iyi, doğru ve güzel olmadan ussal kılınamazlar.

En temelde ussal anlamda bilmek, mantık ile kıyas ve yargıda kategoriler doğrultusunda bilmek iken öznel anlamda bilmek, bilmenin ruhsal gerekçeleri olan iyi, doğru ve güzel ideaları ile bilme yöneliminde olmak ile değer yargısal gerçekleşir. Salt duyusal oluşta

bilmek değil veri toplaması yapılır. Bilmek, duyusal verilerin ussal anlamda değerlendirilmesi ile değer yargısal bakışımda öznel bir belirlenim olarak gerçekleşir. Süreçte bilmek; duyusal algı düzeyinde veri toplanması sonucunda öznenin bilme nesnelerine, kendi için güzel, kendi için doğru ve kendi için iyi olması gerekçesi ile duyusal algıya aşkınsal bilme nesneleri ile ilişki kurması sürecinde sezgisel ve dil edinmek ile beraber ussal anlamda gerçekleşir… gerçekleşmeye başlar. Sezgi ve idealar öznenin bilme sürecinin her aşamasında yaratılış gereği yerleşik gerçekleşir iken salt ussal anlamda kavramlar ile bilmek veya yine idealar ile öznel kritik olarak değer biçimsel anlamda kendini bilmek, vücuda getirmek, öznelliği öznelliğin değişmezleri ile görünüşe ahlak biçimsel olarak taşımak da kaçınılmazdır.

Nitelik, nicelik, iyelik ve kiplik kavram belirlenimi altında toplanan kategoriler, bu kategoriler altında yasa, tasarım, zaman, mekân, durum, konum, erillik / etki edilgenlik/ edilgi, öz, töz, ilinek, tür, cins, renk, ölçü, madde, cisim, süreksizlik, süreklilik, değişen, değişmeyen, özdeşlik, farklılık, biricik, indirgeme, çokluk, bütünlük, yüklem, varlık, oluş, vb. kavramsal belirlenimler de metafiziğin konusudurlar. Katmanlı varoluşun gereği olarak da içkin, dışsal, kapsayıcı (birbirini kapsayan gerçeklikler), birlik, bütün, aynı -özdeş-, ayrı, farklı, başkası, kendi katmanlı, özdeş indirgeme, izafi indirgeme, öznel indirgeme, nesnel indirgeme, vb. varlığa dair kavram belirlenimli ussal değişmezler ile değerlendirilirler. Öznelliğin zorunlu ideaları olan iyi, doğru, güzel ilkeleri ve bu ilkeleri içermiş olarak görünüş bulan özgürlük, adalet, cömertlik, rahmet, cesaret, şecaat vb. ilkeler zorunluluk değilse de öznelliğin olması gerekli olan tümelleri, değişmezleridir. Şahıs olmanın zorunlu belirlenimleri olan kendinde diri, şuurlu, bakış sahibi, harekete içkin gerçekleşme erkinde irade yönelimli şahıs olmak ayrıca hayat, irade, ilim, görme, duyma, kelam, kudret ve bunlara içkin gerçekleşmede her an yeni bir oluş içinde bulunmak da şahıs olmanın değişmezleridir. Karakter ve kimlik biçimsel olarak beliren ilahi isimler dahi varlığın ve varoluşun değişmezleri olarak kategorilerdendir… Değer yargısal ve ahlak

biçimsel olarak da ilişkilerde varoluşu olanaklı bulmanın öznel değişmezleridir. Varlık alanı ise öznenin kendini gerçekleştirme alanı iken ontolojik, metafizik anlamda sadece bilmenin değil, var olmanın alanı olarak da katılan olunması ile önemlidir.

Demek istediğim ise sadece salt ussal bilmeye çalıştığımız, idealar ile sadece ahlak biçimsel yaklaştığımız, salt ampirik değerlendirdiğimiz veya dilsel anlamda sadece dile indirgediğimiz bir dünyayı bilgibilimsel anlamda tam anlamı ile bilemeyeceğimiz, anlayamayacağımızdır. Salt ussal olanın en temelinde dahi öznel anlamda temel idealar var iken salt duyusal algıda nicel belirlenimli bulunanların anlam karşılığı öznesinde daha oluşmamışken bilmek için, bilginin modellenmiş olarak bilinmesi olanaklı iken bilginin modellenmiş olarak vücud bulmasını olanaklı kılacak merkezi olan değişmezlere ihtiyaç olduğudur.

Elbette tek başına ele alındıklarında Platon, Aristoteles, usçular, ampiristler, analitik dil felsefecileri varlığı ve varoluşu tam anlamı ile bilmekten veya anlamaktan ve anlamlı kılmaktan yana eksik dururlar. Ama doğruya dair eksik yönleri eleştirel anlamda tamamlandığında ve yanlışları giderildiğinde daha doğru bileceğimiz bir dünya içinde bulunmak olanaklıdır. Ne dedikleri önemli olabilir ama neye kapı araladıkları daha önemlidir. Bunun haricinde, olumsuz eleştiri anlamında yıkıcı olan görüşler ile hikmete dair bir sözümüz olamaz. Anlam ve değer varlığı olan öznenin, varlığa ve varoluşa dair hakiki anlamda gerçeği görünür ve varoluşu anlamlı kılan bir sözü olmalıdır.

Bilmeyi ve anlamayı öznel sürecinde takip ettiğimizde; bilmenin başlangıcında duyusal algıda nicel belirlenimli dolayımsız okuma yaparken varlığa katılım sürecinde öznel anlamda duygular ve idealar ile bilmeyi deneyimsel ve değer biçimsel kılmak ve sonuçta da ussal anlamda kategoriler ile dilde modellenmiş bilgi ile bilmek, kaçınılmaz bir sonuç olarak bulunur. Her bilme durumunda ise merkeze alınmış değişmeze göre bilmek kaçınılmazdır.

Aristoteles'e dahi kategoriler yaklaşımı ile nesnel değil de bireysel anlamda öznel bir yaklaşımda bulunmuştur deme aymazlığını gösterenler dahi dilde bir bilgi modellenmesi içinde ussal anlamda merkez kıldıkları referansa, değişmeze göre bilgi beyan etmekten öte durmazlar iken ussal olmayı değişmezlerde bulurken ironik olmaktan öte durmazlar. Yani usun ussal olarak düşünsel anlamda yapısal kılınması her daim değişmez bulduklarımız veya değişmez kanısında olduklarımız ile olanaklıdır. Varlığa veya varoluşa dair sözü olanlar, belli bir değişmezlik ilkesi gerekçesinden hareket ile fikir beyan etmekten öte durmaz. Ussal olmak, kavramlar ile yani değişmez gerçekliklerden hareket ile bağıntı kurmakta bütünlüklü bakmayı olanaklı bulmak iken değişim içinde sadece varlığı ve varoluşu anlamlı kılmak veya bilmek anlamını taşımaz… Varlığa ve varoluşa tutunmanın da bir gereği olarak bulduğumuzdur. Süreksizlik içinde değişmeyenler ile varoluş olanaklı kılınır iken değişime rağmen varlığa veya varoluşa -kendiliğe- tutunmak yine değişmezler ile olanaklıdır.

Kimilerine göre sözüm ona Aristoteles formel mantık ve kategoriler ile varlığa dair konuşurken sadece bilmeye yönelik bir bakışımda sabit bir dünya görüşüne bizleri eyler ama sonuçta hep değişen bir dünyada değişime rağmen varlığa nasıl tutunmamız veya katılmamız gerektiğinin gerçeğini de bilerek veya bilmeyerek açık etmiştir. Kimilerine göre sözüm ona Platon idealar ile öte bir dünya resmederek nasıl bildiğimizi önceler ama öznel anlamda kendini gerçekleştirmeye çalışanın gerçekleşme erkinde en temelde hangi irade beliriminde bilinçli olarak yönelimde bulunulduğunu da bilerek veya bilmeyerek açık eder. Nesnel anlamda salt bilme kavramsal gerçekleşir iken temel idealar (iyi, doğru ve güzel) ile bilmeyiz ama idealar ile bilmeye yönelmişizdir ve yöneliriz. Öznelliği ise idealar ile değer kritik olarak değerlendirir iken ahlak biçimsel anlamda biliriz ve anlamlı kılarız. İdealar ile ilişkilerde olması gerekenin -ahlaki- bilgisini de bilme olanağına sahibizdir. Bu da idealar ile tektipleştiren, tahakküm kurdurtan sabit ahlakçı bir dünya bakışına eylemekten öte, öznelliğin her an değişen değişken durumları karşısında, herkes için iyi, doğru ve

güzel olanı yapmak ile özneler arası ilişkilerde sürekli ve sürdürebilir bir bütünlüğün yakalanmasını ve korunmasını olanaklı kılar. Öznenin bizatihi kendisinde de öznel değişimlere rağmen kişilik ve karakter biçimsel olarak bütünlüğünü korumasının gereği olarak idealar, değer biçimsel olmaları ile ahlak biçimsel olarak öznenin değişmezleri, erek biçimsel anlamda da olması -gerçekleşmesi- gerekenleri olarak olması gerekenlerdir.

Anlam, nurdan iken kendilik alanında özümsenmiş olarak yüklem alınmış olandır. İdealar ise kendiliğin doğası gereği bulduğu kendi için olma durumlarıdır. Ancak, özneler arası ilişkide uyum ve bütünlüğün yakalanması ayrıca varoluşun gereği olarak ilişkilerin sürekli kılınabilir, sürdürülebilir, yönetilebilir olabilmesi içindir ki öteki için de olmayı olanaklı kılar. Anlam ve idealar bilgibilimin en temel konusu olsa da idealar ile bilme yöneliminde kendini gerçekleştiren özne için her bilme durumunda bilginin değer biçimsel olarak varoluşa katılması kaçınılmazdır. Bilgi değer biçimsel olarak yaşama idealar ile katılır iken artık bilmek değil, bilginin hangi maksat ile nasıl kullanılacağı veya bilginin öznede değer yargısal olması ile inanç belirimli içselleştirilmesi sebebiyle nasıl yaşama eyleyeceği veya nasıl yaşanacağı söz konusu olur. Söz konusu özne ise idealar ile kendini değer varlığı olarak görünüşe taşıyan için varlığa veya varoluşa dair olanı, bilgi ile kendine katmak, bilgi ile dünyalar kurar iken kurduğu dünyalara katmak/ katılmak da kaçınılmazdır. İdealar ve bilgiyi edinme referansına bağlı olarak dilde modellenen dünyalarda ise değer biçimsel bir yaşamda öznenin kendine dair kılarken inandığını yaşadığı bir dünya içinde varoluşunu bulması da kaçınılmazdır.

Duyular ile boş bakılan bir alan, kendi için güzel, iyi, doğru olan ile yönelimli olarak kendisine katılan olunmakta ise bu doğrultuda ussal anlamda sadece bilinmeye çalışılan değil, var olmak için de tutunulan ayrıca anlam ve değer edinirken de katıldıkça dünya kılınandır. Söz konusu özne ise sadece varlığın veya nesnelliğin değil, öznenin de değişmezlerini bilerek bilgibilim ve metafizik yapmak olması

gerekendir. Duyusal algı ile başlayan, irade ideaları ile devam eden, sezgi ve deneyimler ile süreç bulan, us ile açımlanan bilmek, katmanlı varoluşta ussal olanı us ile bilmek, içeriğinde niteliksel olarak söze dair anlam taşıyanı dilde kavram ile karşılar iken özdeşleştirmede dahi söz olarak bulmak kaçınılmazdır. Usu us ile, dili dil ile, ruhu yani kendiliği kendilik ile bilmek katmanlı varoluşun kaçınılmazıdır. Katmanlı gerçeklikte böylesi oluş içinde spekülatif (yansıtmalı) varoluş, içkin ve dışsal olarak birbirini kapsayan gerçeklikler arasında hakikatten paye almanın sürekliliği içinde kaçınılmaz olarak bulunur. Bundan dahi anlaşılması gereken ise değişmez olanlar ile değişmez olduklarını bilir iken onlar ile diğer olgusal belirlenimleri de bilme olanağı içinde bulunmakta olduğumuzdur.

Her bilme durumu, dil ve ussal bağıntılılıkta değişmezlere bağlı olarak anlakta kıyas, soyutlama, örtüştürme, özdeşleştirme ile modelleme biçiminde dolayımlı gerçekleşir. Bu dahi bilginin öznel anlamda nasıl gerçekleştiği ile ilgili değişmezlerini ifade etmek -tanımlamak- anlamını taşır. “Hak geldi batıl zayi oldu” ayetinde dahi hak olan merkezli değişmez olan ile batıl olanın giderildiği ifade edilir. Batıl olan üzerinden hak olanın görünüşe diyalektik oluşta geldiği de ifade edilmiş olur. Böyle iken bu ayet, gerçeğe dair bilginin dolayımlı olarak bilindiğinin, açık olduğunun anlamını da taşır. Hak kavramı ile değişmez olanlara göre biçimlenen bir varoluştan da bahsedilmiş olunmaktadır. Değişmez olanlara göre düşüncenin ussal yani yapısal kılınması ve bu doğrultuda ahlak biçimsel olunması gerektiği dersi de verilmiş olunmaktadır. Tarih ise hak olanın olgusal olarak biçimlendiği alan iken ayet baki olarak gerçekliğini korumaktadır. Yani, hak kavramı ile en temel idea, kategorik anlamda ifade edilir iken hak kavramının altında toplanabilecek ne kadar nesnel ve öznel anlamda kategori belirlenimli genel kavramlar olması anlamında idea var ise onlar ile bilmekte ve bildikçe onlar ile varlığa ve varoluşa tutunmayı olanaklı bulmaktayız.

Süreksizlik içinde her an değişime gebe iken sabiteleri olmamak hem gerçekten hem de nasıl var olunması gerektiğinden yoksun,

savrulmaktan ve varoluşa yitik kalmaktan öte değildir. Bu anlamda kategoriler der iken sadece varlığın değişmezleri ile bakılan bir dünya değil, varoluşu da değer ve ahlak biçimsel olarak anlamlı bulduğumuz bir bilme biçimine ihtiyaç vardır. Sadece varlığın metafiziğini yapmak değil, varlığı da içerecek biçimde olgunun metafiziğini yapmak elzemdir. Yeniden metafizik denilecek ise olgunun metafiziğini yapmak ile olgusal olanı hak (gerçek) olduğu değişmezleri ile görünür kılmak sadece bilmek için değil, varoluşun neye göre ve nasıl yaşanması gerektiğinin gerçeğini de bilmek için önemlidir.

Bu doğrultudan bakıldığında anlam, değer, bilmek ve bilginin öznelde anlamın eril ve yüklem alınıyor olması doğası sebebiyle inanç belirlenimli bulunuyor olması ile beraber bakıldığında salt bilmekten ileri her daim değer biçimsel olarak bildiğimiz gerçeğinde öznel anlamda varoluş bulunmaktayızdır. Her anlam bulduğumuzda ise anlam ve değer özdeşliğinde, dilin özdeşleştirme olanağı içinde baktığımız bir dünyaya, kendilikte doğuyor olarak doğarken bakıyoruzdur. Böylesi bir doğum, varlıksal anlamda bir doğum değildir. Çünkü kendilik varlıksal anlamda doğan değil, nedeni kendi olan olması ile varlıksal anlamda doğmayandır. Ancak, anlam ve değere dair yüklem aldıkları ile kendine özdeş kıldıkları (anlam, değer, karakter, kimlik) ile kendinde kendine yüklemde özdeş kıldıklarını kendine nesne kılıyor iken özne olmakta kendine doğandır. Kendini varlıksal anlamda yaratmak değil, öznel anlamda yüklem aldıkları ile yaratma olanağı içinde var edebilendir.

Olgunun metafiziğini yapmak ise olgular arası bağıntılılıkta varlığı ve varoluşu en genel anlamda bilmek, anlayabilmek için gerekli olsa da en doğru biçimde kendiliği nasıl yaşamak gerektiğinin gerçeğini taşır… Bundan da ileri, anlam ve değer yüklemlerinde irade, duygu, inanç belirlenimlerinde hep yeni bir oluş içinde olan öznenin bütünlüğünü koruyacak, sonuçta selamet ile öngörülü bir geleceğe göre nasıl var olması gerektiğinin gerçeğini de taşır. Kendinde doğmak yani kendini yaratabilmek olanağının da neye göre gerçekleşmesi gerektiğinin

yolunu bulmak için önemlidir. Bunun için dahi olsa sadece varlık düzleminde kategorik bakmaktan ileri olgusal anlamda kategorik bakmaya açık olmak gerekir.

Yeniden anlam konusuna döner isek: Anlam, öznelde eyler oluşuna bağlı olarak dilin öznelde özdeşleştirme yani niteleme niteliğine aşkınsal, olgusal olan nesnesine özdeş nitelemede bakmaya eyler. Yani anlam ile anlamın nesnesini olduğu gibi kendi olarak görme olanağı ediniriz. Anlam, nesnesi olandan kopuk, onun kendinde şey oluşuna yitik kılan değil, onun kendinde şey oluşuna niteliksel anlamda tanık kılandır. Hem özsel -tözsel- anlamda olgunun mahiyeti hem de varlıksal veya varoluşsal anlamda olgunun mahiyeti anlam ile öznelde karşılık bulur iken anlama özdeş olarak olgu görünme olanağı içinde görünüş bulur.

Anlam ile anlamın nesnesi olan öznelde açık edilir iken anlam, öznelde nesnesine aşkın dursa da nesnesine özdeş nesnesini görmeyi olanaklı kılar. Bu da özne, anlam ve nesne bağıntısında spekülatif olarak yani duyusal algıda bakılan nesnesine anlam ile geri dönülür iken anlamın yansıtmalı bakışım vermesi oluşu içinde gerçekleşir.

Anlam ile, nicel belirlenimli duyu nesnesi, nitelendiği içeriğiyle özdeş bulunur iken duyular ile bakmaya ve nicel belirlenimlerine aşkın varoluşsal niteliği ile olgusal anlamda görülendir. Duyulara eril nicel belirlenimler dahi olgusal anlamda kavramlaştırıldıklarında, duyusal salt okumaya aşkın öznelde anlam ile görünür kılınırlar. Soğuk, sıcak, mavi, renk vb. derken ayrıca nicel belirlenimler derken dahi yapılan budur. Nicel belirlenimler, ampirik oluşa bağlı olarak nicelik özelliğinde bulunsalar da ayrıca varlıkta ilinek belirlenimli olsalar da dilde nitelendikleri kavram ile öznelde karşılığı olan anlam içeriğinde, olgu niteliğinde bulunurlar. Mavinin mavi, rengin renk, ağırlığın ağırlık vb. olması, nicel olanın dahi değişmez olan belirlenimlerinin öznelde nitelemeler ile olgusal olmasının görünür kılınmasından öte değildir. Duyular ile algıda salt okuma biçimine kıyasen irade, duygu, anlam,

değer belirlenimli okuma biçiminde ise duyular her ne kadar nicel belirlenimli doğaya kıyasen edilgen olsa da doğaya kıyasen eril belirimli olarak okuma geliştirmenin ve okumalarda bulunmanın aracı olur.

Duyusal algıda nicel belirlenimli bulunan her belirlenimi taşıyan nitel belirlenimler, varlığın doğası gereği bulunur. Ayrıca nicel belirlenime aşkın olgusal gerçeklik, varlığın ve varoluşun doğası gereği iken anlam, zamansız değişmezler ile olgusal olmaya dair ne var ise nesnesi olarak bulur iken görünür kılma olanağıdır. Varlığın ne, nasıl ve ne için olduğuna dair değişmez olguları da öznelde anlam ile görünür kılınır. Sadece varlığa dair değil, varoluşa dair öznel gerçekliği olan iyi, doğru, güzel, adalet, özgürlük, irade, vicdan, görme, dirilik vb. olgular dahi öznelliğe dair varoluşun zamansız değişmezleri -olguları- olmak ile kalmayıp, kendilerini olgu kılan ve esas olan zamansız değişmez içerikleri ile olgu olma özelliğinde kavramsal niteleme ile içerikleri olan anlam ile görünür kılınırlar. Varlığa dair nitelik ve varoluşa dair nitelik ve içerikler, olgunun olgu olmasının asli olan belirlenimleridir.

Varlığa veya varoluşa dair zamansız değişmezler içeren ve farklılıkta aşkınlık belirlenimli görünmeyi olanaklı kılan olgusal gerçeklik, öznelde anlama özdeş ve dilin özdeşleştirme nitelemesi aracılığı ile görünür. Olgusal olan anlamda karşılık bulduğunda, esas olan belirleniminde artık görünüyordur. Olgusal olanın çoklu gerçeklikte aldığı paye sebebi ile farklı anlam içeriklerinde değerlendirilmesi veya yorumlanması ise izafi anlamda gerçekliği olup, olgunun olgusal belirlenimlerini esas alarak koruduğu ölçüde gerçek ile ilgili ve gerçeği farklı açılardan görünür kılmayı olanaklı kılar. Varlığa dair değişmezlerin ve varoluşa dair değişmezlerin içerik belirlenimli olarak dilde nitelenmesi, katmanlı oluşta görünüş bulan çoklu gerçeklikte, izafi düzeyde varlığı bulmayı ve varoluşun da izafi olarak gerçekleştiğini anlamayı olanaklı kılar.

Anlam, öznelde içerik biçimsel olarak terimine aşkın kavrama özdeş görü sahibi kılar iken anlamın nesnesi olgusal olarak kendinde değişmezleri ile mahiyeti ne ise öylesi -olgusal- olmakta anlam ile

anlama özdeş görünüş bulur. Anlam dahi nesnesine özdeş görü verirken nesnesi ile özsel anlamda ve nitelenmiş içerikte ayrı değil ama varoluşsal alarak aynı da değil oluşun gereği öznellikte gerçekleşir. Bu olurken de anlam, öznesine özdeş aynı değil ama öznesinden de ayrı değil olarak öznellik/ kendilik alanında gerçekleşir. Anlamın öznesine özdeş olmamasına ise anlam akışında anlamın görü verir iken kalıcı olmamasında tanık olunabilir. Anlam her hatıra geldiğinde ise yeni bir bağlamda öznesini yeniden görü sahibi kılar.

Salt duyusal algıda, duyulara eril olan nicel belirlenimli doğa nesnelerine bakınırken, kavramsal görü -gerçekleşmiyordur- olmaz. Kendini gerçekleştirme etkinliği içinde temel irade ideaları ile bilmeye eylenirken ve varlığa katılıyor iken bilinçli olma özelliği gösteren özne, duyusal algıda deneyimledikleri ile öğrenme sürecine girer. Ussal anlamda isimlendirdiği, kavramlaştırdıkları ile tanımladıklarını, değişime rağmen değişmez bulduğu evrensel yönleri ile tanımaya, bilmeye başlar. Böylece idealar ile varlığa katılan ve varoluşuna tutunan özne, değişmez olan belirlenimleri ile olgusal olarak bulduklarını bilir iken olgusal bulduklarına tutunmak ile varlığa ve kendi olmaya katılma olanağını da edinmiş olur. Bu anlamda anlam edinmeye bağlı olarak bilmek sadece kendiliğe dışsal kılınmış olanı dolayımlı olarak bilmek anlamını taşısa da kendiliğe dışsal olana katılma olanağını da olanaklı kılandır. Böylece kendini, bilmeye bağlı olarak gerçekleştiren özne için kendine de tutunmayı olanaklı kılandır.

Anlam her neye baktırıyor ise baktırdığı nesnesini başka şeylerden ayrıştırır ve görünür kılar iken değer yargısal olarak nesnesini bulmaya eyler. Bunun ile de kalmaz, nesnesini farklı belirlenimleri ile anlakta ayrıştırırken -soyutlarken- diğer olgusal belirimler içinde nesnesini farklı kılmış olması ile değer olarak görünür olmasını sağlar. Yani ben kırmızıya kırmızı, siyaha siyah, beyaza beyaz olarak bakarken diğer renklerden farklı olarak onu ayrıştırarak değer biçimsel bir yargısallıkta bakıyorumdur. Ben ağaca ağaç derken cinsler içinde bir tür olarak öznellikte ayrıştırmakta iken değer biçimsel bir yargıda bakıyorumdur.

Anlam ve değer öznesinden bağımsız gerçekleşmediği gibi anlam, öznenin yönelimsel olarak kendini gerçekleştirme erkinde irade beliriminde gelecek yönelimsel olması sebebiyle dahi olsa öznellikte değer yargısal olması ile yer edinir. Anlama, bilgiye dair her yargı, öznesinde duygu, irade, inanç belirleniminde, istense de istenmese değer biçimsel olarak -gerçekleşir- vücud bulur.

Anlam öznede değer biçimsel yargıdır. Anlakta ayrıştırıcıdır ve dirimsel, eyler, biricik olması ile yüklem alınır iken nesnesine özdeş bakışım -görü- edinmeyi olanaklı kılar. İnsan emek varlığıdır… Bir şeyleri bilmeye başlar iken epistemolojik ve değer biçimsel olarak bir şeylere yönelimsel olarak eyleniyor iken koşullar ve ihtiyaçlar sebebiyle de değer biçimsel olarak ahlak biçimsel tutum ve davranışlar sergiler. Ahlak biçimsel olan değer biçimsel iken anlam öznesinde değere dönmeye başladığında ahlak biçimsel olmanın içinde gerçekleşme olanağında bulunur. İnsan, gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak emeği değer olarak bulur. Buna bağlı olarak da değer üreten varlık olması ile varlık alanına dünyası olması ile katılmaya başlar. Anlam ise düşünsel etkinlik içinde en temelde emek verilmiş değer olandır. Varlığa katılım anlamında ve varlığı kendine katabilme anlamında her emek ise anlam ile anlamlı kılınmış olarak değer biçimsel olarak bulunandır. Böylesi oluş içinde önemli olan ise her emeğin veya anlamlı kılınanın hakkı dışında değil, olgusuna bağlı olarak hakkı olana göre bilinmesi, anlamlı kılınması ve yaşamsal kılınabiliyor olmasıdır.

“Elleri ile ettiklerine tapınırlar” ayetinde dahi hakkı dışında değer kılınmış olanlara dikkat çekilir iken varoluşa dair olgusal olanın hakkı gereği yaşanmasının, deneyimlenmesinin gerçekle bağıntının kopmaması için elzem olduğuna da dikkat çekilmiş olunur. Öznenin değer kıldıkları ile varlığa katıldığı gerçeğine de dikkat çekilmektedir. Hz. Ömer’in “helvadan put yapar yerdik” demesinden veya Hz. İbrahim’in yıldıza, aya, güneşe olgusal gerçeklikleri dışında değer yüklemesinden de anlamamız gereken değer biçimsel bir oluş içinde bilmeyi olanaklı bulduğumuzdur. Sonrasında Hz. Ömer’in hakikat

sahibi Allah ile tanışması, Hz. İbrahim'in de yıldızı, ayı, güneşi hakkı gereği Rabbi ile bilmesi de göstermektedir ki özneden bahsetmekte isek salt bilmenin olanaklı olmadığıdır. Salt bilme dahi değer biçimsel gerçekleşiyor ve değer biçimsel olarak öznede inanç biçimsel iken bilmenin nasıl gerçekleştiği, bilmeyi ve öznesini anlayabilmek adına önemlidir.

Özne anlam, değer, irade, duygu, inanç gibi değişmez belirlenimlerine haiz olduğu içindir ki salt bilmekten ileri her bilme durumunda değer biçimsel bilmek zorunda kalır. En basit anlamda felsefe dahi bilgi, hikmet, bilge severlik iken sevginin değer kılan özelliği sebebiyle her felsefi aydınlanmada yaşam sevinci ile bilgi değer olarak bulunuyor iken salt bilmek öznel anlamda ne kadar olanaklıdır. Ayrıca, bilme bir süreç ve emek işi iken sonuçta bilmenin verdiği duygu ile bilmek değer biçimsel gerçekleşiyor iken salt ve nesne biliyor olmaktan ne kadar bahsedilebilir. Böyle iken bilgi sorunsal değil, bilmek değer biçimsel gerçekleşiyor olandır.

Hz. İbrahim örneğinde yıldız, ay veya güneş salt bilinen olmaktan öte, değer biçimsel olarak bilinendir. Hakları dışında Tanrı olduklarına dair özdeşleştirmede bulunulurken dahi "batanları sevmem" diyen Hz. İbrahim'in süreksizlik içinde sürekli olana bağlı olarak düşünür iken düşüncenin ussal anlamda kıyasa bağlı bağıntı kurmakta yapısal kılmış olmasının, değişmezler ile olanaklı olduğunu da ayet bağlamında görmekteyiz. Usçu filozofların da dediği gibi ussal olan olgusaldır ama us, olgusal olmanın değişmezleri ile kategorik belirlenimlere bağlı olarak bağıntı kurmakta yapısal olmayı bulur iken us olma özelliği gösterir. Us ile salt bilme etkinliği içinde her bilme durumu gerçekleşir iken de değer biçimsel olarak bilmekteyizdir. Her dil modellenmesine göre de merkez değişmeze bağlı olarak değer biçimsel yargısal yaklaşım içinde bulunmaktayızdır. Değer biçimsel olarak bakmaya eylenir olmaktayızdır.

Şimdi anlam ve us bağlamında konuştuğumuzu, geçen haftalar dil bağlamında konuşuyorduk. Dilin temsil, indirgeme, izafi, spekülatif, özdeşleştirme değişmezleri ile merkez değişmezlerine göre modellendiğini ve erek biçimsel anlamda da yapısal kılındığından bahsetmekteydik. Dil ile özdeşleştirme de ve anlam ile anlama özdeş baktığımız, gördüğümüz bir dünya içinde değer biçimsel varoluştan kaçış yok. Öyle ise sorulması gereken soru nasıl bir dilimizin, dile bağlı olarak da hangi değişmezler ile nasıl bir us yapısında düşünmemiz gerektiğinin olması gerektiğidir.

Dil ile modellenen dünyalar içinde yaşıyor isek nasıl dilimizin olması gerektiğini düşünmek elzemdir. Değer ile inanarak yaşadığımız bir dünya içinde dinimiz yani sonuçları olan yaşam biçimimiz var ise nasıl bir değer yelpazesi içinde varoluşun hakiki anlamda hak olandan kopuk olmadan yaşanması gerektiğine dair de düşünmek elzemdir. Hak olan ise evrensel ortak gerçeklik olarak olgusal iken tektipleştiren ve tahakküm kurmaktan öte, evrensel olduğu içindir ki kendinde buluşulması gerekendir. Değer yargısal bilmek ve değer biçimsel bir varoluş içinde ise ahlak biçimsel var olmak kaçınılmaz ise nasıl bir ahlakımızın olması gerektiği de sorgulanması gerekendir. Bu ahlakçılık değil, süreksizlik içinde değişmez olana göre varlığa katılmak ve varoluşa tutunmak için elzem olandır. Bunları diğer çalışmalarda çok zikretmiştik.

İnsan bununla kalmıyor amaç, irade, duygu varlığı iken ussal anlamda bilgibilimsel olarak âleme yönelişi de değer biçimseldir. Bilgi, değer, dil ile modellenmiş dünyalarda tinsel anlamda yaratılıyor olarak kendini buluyor. Bilmenin nasıl gerçekleştiğine ve bilginin doğruluğuna dair ise fiziksel, biyolojik, duyu algısal birçok görüş olsa da ussal ve ilkesel anlamda nasıl gerçekleştiğine dair Platon ve Aristoteles bizler için başattır. Bilginin duyu deneyimsel ve tecrübeye dayalı edinilmesi de söz konusu olsa da bilgi en temelde idealar ile irade yöneliminde ve ussal olmanın korunması ile dil modellenmesi içinde edinilmektedir. Duyusal algı ise bilmeye eşlik eder iken sezgi de bilmenin her

aşamasında anlayış yetisinde bilmenin öznelde gerçekleşmesinin en temel olanağı olarak olmazsa olmazdır.

Platon ve Aristoteles de bizim için bilmeye dair karşıt iki görüşü veya önermeyi belirli kılmakta değil, bilmenin öznel kritik anlamda ruhsal ve nesnel kritik anlamda ussal olarak ve metafiziksel anlamda nasıl gerçekleştiğinin gerçeğini görünür kılmaktalar. Platon öznel kritik, Aristoteles de nesnel kritik anlamda düşüncenin nasıl yapısal kılındığına bağlı olarak olgusal anlamda usun görünür olduğu gerçeğine, bilmenin nasıl gerçekleştiği önermeleri ile ayna tutmuşlardır. Bu konuda her ikisi de bizim için felsefi anlamda başattır. Bu, şahsım adına belirttiğim kanaatimdir.

İslam filozofları da bir nevi Yeni Platoncu'dur. Aristoteles'i de kendilerine katmış ve Plotinos'un getirdiği sudur teorisi ile beraber tanrısal, değişmez gerçeklere, evrensellere bağlı olarak özgün bir dünya görüşü önermişlerdir. Yani Antik Yunan çağındaki felsefeyi olduğu gibi bırakmamışlar, özgün bir yorumla yeniden canlı tutma olanağı bulmuşlardır. Bunun, eskinin taklidi olarak eğrelti olduğunu söyleyenler olsa da İslam'a, Allah'a olumsuz önyargıları ile böylesi bir ifadelerin dile getirildiği kanaatindeyim. İslam filozofları, felsefi anlamda felsefeyi anlamak için önemlidir. Felsefenin kavramlar ile gerçeğin görünür kılınması çabası olduğu, İslam filozofları ile daha net olarak açık edilmiştir. Elbette yanlışlar ve eksikler vardır ama felsefeyi kavramsal anlamda metafizik ile özdeş olarak hikmetin, gerçeğin görünür kılınması çabası olarak görünür kılmaları adına takdir edilmeleri gerekir.

Eskiler eksiklikleri ve yanlışları ile baktığımız olmaktan daha çok doğruları ile yön bulduklarımızdır. Elbette yanlışlar eleştirilecek ve eksikler tamamlanmalıdır ama doğruya dair olanlar ile düşünmeye devam etmek tarihsel anlamda gerçeğimiz olarak bulduğumuzdur. Kendi zamanlarının konjonktüründe düşünce gelişimi içinde bulunur iken kendi zamanlarına bir şey söylemiş olmak ile beraber geleceğe de

bir şey söylemiş olmaları ile önemlidirler. Onlar, nebi miydi, veli miydi, filozof muydu hakkında bir şey demekte değilim ama en temelde onlar düşünürdü ve kendini gerçekleştirme olanağı içinde genel yaratıma katılma olanağını ellerinden geldikçe kullanmışlardı. Miras bıraktıkları ile dünya eski dünya olmaktan öte, sözün değer olması ile beraber ortak değer kılınması sonucunda hep yeni bir dünya olarak bulunacak olandı. Bugün ise onların hatalarını konuşmakta değil, neyi miras bıraktıkları üzerine konuşmakta isek hak ile batıl olanın giderilmiş olması sebebiyledir.

İslam filozofları ile felsefe, batıl yaklaşımlardan kısmen de olsa ayıklanmış olarak yapılagelmiştir. Zaten felsefe eleştirel olarak izafi yaklaşımda gerçekleşir iken doğruya, hak olana doğru yürüyüşü zaman içinde bulma çabasıdır. Gerçeğe dair vahiy bilgisi Allah'tan rahmet iken felsefe veya bilim ile gerçeği görünür kılma çabası, emeği, insan olmanın gerçeği olarak gerçeği görünür kılabilmek adına önemlidir. Allah'tan paye almanın sürekliliği içinde Allah'a böylesi bir katılma olanağı da var.

Aristoteles'e gittiğimizde ise us ile ama hangi us ile formel mantıkla modellenmiş ve kategoriler ile yapısal kılınmış bir us ile baktığını görmekteyiz. Onun için bilgi böylesi bir us yapısallığı içinde gerçekleşen dil modellenmesi ile edinilmiş olmakta. Kategoriler ise değişmezler olarak varlığı bilmenin olmazsa olmaz ilkeleridir. Varlığın kendine dair niteliği, niceliği, iyelik ve kiplik belirimleri kavramsal anlamda ilke olarak varlığı neler ile ne olduğuna dair ussal olarak bilmenin olanaklarıdır. Varlığın değişmezleri, metafizik yapmanın da olanakları olarak felsefe yapmanın da başlangıcıdır. Ancak, formel mantık ve sadece varlığa dair kategoriler ile var olanları bilme çabası, var olanları ne olduklarına dair bilme çabasında olmaktan öte durmaz. Bu anlamda bu bilme biçimi, formel mantığın da ahlak, üst gerçeklik, çoklu gerçeklik, katmanlı oluş belirimleri, değer teorisinde, nasıl ve ne için olunduğuna dair vb. yetersiz kalması sebebi ile eksik ve yanlış yargılara vardıran felsefi bir yaklaşım biçimidir. Bu anlamda nasıl olunduğunun

değişmezleri ve ne için olunduğunun değişmezlerine ve yöntem biçimsel düşünme biçimlerine ihtiyaç vardır. Nasıl olunduğunu teorik ve ampirik bilmek olanaklı iken ne için olunduğunu da sibernetik ussal ve spekülatif varoluş içinde sonuçta açık olacak gerçeklik içinde deneyimsel olarak bilebiliriz.

Platon ile Aristoteles arasındaki öznel ve nesnel ussal yaklaşım biçimi dahi tam anlamı ile metafiziksel olarak felsefe yapmakta yetersiz oldukları gerçeğini taşır. Platon üst bir evren olarak kendilik dünyasını kastetmekte ise katmanlı gerçeklikte var olan her yer evrensel anlamda zaten Allah'ın kendilik dünyasında gerçekleşmekteydi. Duyular ile bakılan ve us ile tanık olunabilen evren ise kendilik dünyasının dışında olmasa da nesnel olarak da bilme olanağı içinde bulunabilendi. Öznel anlamda idealar ise kendiliğe dair temel irade ideaları olmaktan öte değillerdi. Bilmeye eyler iken ilişkilerde nasıl olunması gerektiğinin bilgisi, ilkeleriydiler. Öznenin varoluşsal anlamda değişmezleri olan en temel öznel kategorilerdi. Gerçekleşme erki yani iradesinde görünüş bulan ve ussal anlamda kavramsal karşılığı ile bilinebilir olanlardı. Nesnellik ise onlar ile var olmanın gerçeğinin dışında bulunanlar değildi. Her varoluş biçimi ve varlık durumu değer yargısal olarak onlar ile görünür olma sürecinde var olmaktaydı, gerçekleşmekteydi.

“İdealar her yerdeydi ama hiçbir yerdeydi.” Çünkü idealar öznenin iradeye dair gerçekleşme olanaklarıydı. Bilmeye eyleyen belirlenimlerdi. Özne kendini düşüncenin yaratım etkinliğinde gerçekleştiriyor iken her yaratım belirimi de onlar ile değer yargısal olarak varlık bulmak zorundaydı. Katmanlı varoluşta Allah her yerde oluşu ile bulunmakta iken tanrısallığa dair varoluş ve rahmet ilkeleri olarak da her yerde gerçekleme olanağında varlardı. İnsan, hayvan, bitki, cin, melek öznel belirimlerinin her birinde de Allah'tan paye almanın sürekliliği içinde idealardan da paye almış olunduğundan, gerçekleşmenin olanağı olarak bulunmaktaydılar. Gözler ile değil, us ile

ve gerçekleştiklerinde görülmekteydiler. Değer biçimsel iken ahlak biçimsel varoluşun önsel belirlenimleriydiler.

Soru neydi? İlkeler değerler midir? Evet, öznel anlamda değerdirler, değer biçimsel varoluşun gereğidirler ve ahlak biçimsel anlamda varoluşun kritiği olarak değer yargısaldırlar. Sorunun devamında ise "Cenabı Allah'ın hangi esmaları bunları içerir" diye sorulmuştu. Allah'ın Nasir, Rahman, Rahim, Adl, Kerim, Latif vb. isimleri en temelde ideaları içerir. Zaten idealar varoluşun en temel değişmezleri iken karakter ve kimliğe dair her belirlenim ahlak biçimsel, değer biçimsel olarak ideaları içermiş olarak gerçekleşir. Ancak, en temelde Cenabı Allah'ın rahmet sıfatı ideaları içermiş olan kavram belirlenimi olarak bulduğumuzdur. Rahmet kendi için iyi, doğru, güzel olanı yapmaktan öte, öteki içinde iyi, doğru ve güzel olanı gerçekleştirmek ile kendi için olabilmek demektir. Cenabı Allah "Ben rahmeti kendime farz kıldım" der iken iyi, doğru ve ahlak biçimsel anlamda güzel olmayı kendime farz kıldım demektedir. İyi, doğru ve güzel olan ile rahmet tavrında kendi olmayı ahlak biçimsel olarak bulmaktayım demektedir. Rahmeti böylesi ahlak edinmiş olduğunu da bu ayet ile ifade etmiş bulunmaktadır.

Öznelliğin, ahlak ilkesinin temel değişmezleri idealardır. Bilgibilimsel anlamda da biz her yönelimimizde güzellik ideasına bağlı olarak yöneldiklerimiz doğrultusunda doğayla ilişkilerimizde en temelde kendimiz için iyi, doğru, güzele olana bağlı olarak öğrenmeye başlıyoruz. Bilmenin başlangıç aşamasında kavramsal, dilsel anlamda us ile bilmeye başlayamıyoruz. Us ile bilmeye başlamanın öznel ve önsel belirlenimi de olan idealar ile bilmeye dair yönelim içinde bulunmaktayız. Bu açıdan bakıldığında bilginin dahi rahmetten olması gerçeği sebebiyle idealar, rahmetin ilkesi olarak bilgibilimin de en temel ilkelerindendir. Cenabı Allah'ın rahmet ilkesi ideaları en temel biçimde içerik olarak kendinde barındırır. Zaten rahmet ilkesi kavramsal olarak idealar ile değişmez belirlenimlere haiz olmak ile kavram olma özelliği gösterir. Bir değer ve ahlak teorimiz olacak ise en

temelde öznelliğin değişmez ilkeleri olarak idealar, varoluşun gerekli olan ilkeleri olarak teorik anlamda olması gerekenlerdir.

İdealar temelinde bilmek gerçekleşme olanağı buluyorken de Allah'ın kudret elinde her şey gerçekleşiyor olduğu için olsa gerek ki Platon Aristoteles'i öncelemiş olarak ona önsel durur. Önce tabiata dair ilişkilerimizde duyusal ampirik olarak ilişkimizde yani duyuya dair deneyimsel ilişkide ilk başta kendimiz için iyi, doğru, güzel olana yönelmiş olarak okumaya, bilmeye ussal anlamda deneyimlediklerimizi kıyas ederek başlıyoruz. Ondan sonra isimlendirme, kavramlaştırmak ile ussal olarak bilme edimselliğinde bulunmaktayız. Bellek edinmek ile birlikte de bildiklerimiz ile ön yargı ile değerlendirdiklerimizi bilme gayretinde olarak bilmeyi kendimiz için sürekli kılmaktayız. Nitelikli düşünmek ve doğru bilmek için ise mantık biçimlerinde ve tahkike dayalı ampirik oluşa bağlı yöntemler ile bilmeyi, sonuç almaya dayalı olarak sürekli kılma olanakları -yöntemleri- geliştirmekteyiz.

İnsan istese de istemese de âlemlerle ilişkisinde değer biçimsel yaklaşıyor ama kendi için iyi kendi için doğru, kendi için güzel olan iradeye dair en temel olanaklarını kavramlaştırmamış olduğundan neyi nasıl yaşadığından habersizdir. Sonuçta idealar, yönelimsel kılmaktan ileri, ahlak biçimsel anlamda özne olmanın değişmezi olarak bulunan ilkelerdir. Platon'un en önemli meyvesi bunları bize kavramlaştırılmış olarak miras bırakmasıdır. Kendisinin yorumlarını bir kenara bırakır isek miras olarak ideaları kavramlaştırmış olarak bizlere bırakmış olması bizim için çok önemli.

Rahmet ilkesi ile Allah'ta ideaları düşündüğümüzde, Cenabı Allah kendisi için iyi, kendisi için doğru, kendisi için güzel olanı tercih eder iken kendine rahmet ediyordur. Ancak, Allah için bu yeterli gelmiyor. Yarattığı içinde iyi olmayı, yarattığı içinde doğru olmayı, yarattığı içinde güzel ve yarattığını bütün içinde güzel kılmayı da istisnalar hariç kendine farz (zorunlu) -ahlak- kılıyor. Yarattığına kendisi için iyi olmayı, kendisi için doğru olmayı, kendisi için güzel olmanın payesinden de

paye verir iken onun da kendisi için iyi, kendisi için doğru, kendisi için güzel olmasının payesini veriyor. Böylece kendi için iyi, doğru ve güzel olanı tercih eden için kendi olmak olanaklı kılınmış oluyor. Bu açıdan dahi bakıldığında idealar en temelde yaratımında rahmet ilkesidir.

Kâinatta her var olan kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzelle ilişkide olarak varlığa katılma ve varoluşuna kendiliğine- tutunma olanağı içinde bulunur. Kendini gerçekleştirme olanağını da rahmetin bu ilkeleri ile olanaklı bulur. Böylece âlemleri kucaklar, bilme gayretinde bulunur ve yerleşik olarak kök salma emeği gösterir.

Aristoteles formel mantık ve kategoriler ile değerlendirildiğinde artık us ile bilme oluşu içindedir. Platon'un idealar önermesini varlığa dair imkan olarak değerlendirir ama neyin imkânı? Varlığın, varoluşun, gerçekleşmenin imkânı… Varoluşa dair gerekli olan gereklilikler anlamında ilkelerdir.

Varlığa ortak değiliz ama varoluşu ortak gerçeklik olarak bulmaktayızdır. Allah için Malik-el Mülk diyor isek varlık alanına ortak olmaktan uzağızdır. Bunun ile beraber Allah'ın şahsına da ortak olmanın olanağı yoktur. Zaten dengi yok diyor iken dengi olmamak; karşıtı yok anlamına geldiği gibi varlıksal anlamda biricikliğini her varoluşsal beliriminde koruduğu anlamını da içermektedir. Varlıksal anlamda da sınırsız oluşu sebebiyle yanında kimse olmadığı da anlaşılmalıdır. Katmanlı gerçeklikte de dengi olmamayı, her alanda rabb belirlenimli galip sıfat, karakter ve kimlik biçimsel olan isim belirimleri ile koruyordur. Çünkü herkes hakikatten, Allah'tan paye aldığı kadar var. Paye alındığı kadar var olunduğu içindir ki de her yaratımda dengi olmadan, karşıtı olmadan var oluyor. Hani bazıları çıkar da Allah'ın düşmanı şu veya bu der… Ona düşman olmak varlıksal anlamda olanaklı olmadığı gibi düşman olmaktan kasıt hakikate karşı durmak ise hak ile batılın zayi edilmesi gerçeği sebebiyle de hikmet gereği düşmanlık söz konusu olsa da varlıksal anlamda düşmanı

olmayandır. Hikmet üzeri gerçekleşen her işte Azazil olsa ne yazar, Nemrut, Firavun vb. olunsa ne yazar.

Düşman olmak ne demek bu bağlamda, hakikate örtünmek, hakikate inat ederek karşı durma cürmünü göstermek demektir. Düşman hasım demek ve zarar vermeyi amaç edinen demektir. Bu bağlamda Allah'ın bir düşmanı olmasına imkân yoktur. Kötü ahlak sahipleri dahi hikmet gereği gerçekleşiyorlarken, hak olanın açık olmasının bir gereği iken düşmanlıklarının sonuç vermesi anlamında bir karşılığı yoktur. Düşman olma durumunda dahi tekbenci kendiliğin idealar ile kendi için olma durumu vardır.

Kur'an'da Allah'a dair bir düşmanlık geçiyorsa bunu Ona zarar vermek anlamında değil de Ona karşı örtük olmaktan yana inat etmek anlamında anlamak gerekir. Kişi hakikate, Allah'a direniyor, özüne direniyor, kendini hakkı gereği güzel ahlakta gerçekleştirmeye direniyor, birliğe direniyor. Buradaki en temel ayrışım ne? kendi için iyi , kendi için doğru, kendi için güzel, ama varoluş ortak. Diğeri için de iyi, doğru ve güzel olanı yapabilmek gerekir.

Burada önemli bir ayrışım geliyor. Değerler ve ilkeler.… Evet öznel irade belirlenimleri anlamında idealar en temelde iyi, doğru, güzel ilkeleri olarak varoluşun olmazsa olmazı olarak değerdirler. İrade belirimi olduğu içindir ki değer biçimseldir. İlke anlamında ussal olarak değer yargısaldırlar.

İdeaları sadece kavramsal olarak değer biçimsel olmaları anlamında ele almıyor, bilgibilimsel olarak öznel anlamda bilmenin gerçekleşmesinin olanağı olmaları ile idealar var demekteyiz. Anlam idealar ile öznelde değer yargısal olarak görü sağlar iken varlığa katılmaya eyleyen gerçekleşme biçiminde bulunmaktadır demekteyiz. Bu anlamda iyi, doğru ve güzel bağıntısında öznelliğe bağlı olarak bilmenin ve en temelde irade belirlenimlerine bağlı olarak değerin nasıl gerçekleştiğini bilmek gerekir. Anlam, değer yargısal oluşa sebep irade ve değer

oluşturan duygular ile buluştuğunda değer yargısal olmak zorunda kalır. Değer belirimli olduğunda ise inanç belirimli bakışımda özneye içsel değer yargısaldır. Duyusal algı, nörobiyoloji, kuantum seviyesinde ve kuantum dolanıklıkta bilgi, nesnel anlamda nasıl gerçekleşmekte sorusu -konusu- bilimin uğraşıdır. Ancak, öznelikte duyu algısal temelden hareket ile irade, duygu, bellek ve inanç belirlenimli olarak bizler için daha belirgin anlamda bilginin nasıl görünüş bulduğunu da bilmek gerekir.

Diğer bir soru neydi? İnsan nasıl doğmaktadır?

Geçmiş ile yüzleşmek de gerekir ise ideaları Eflatun gibi mi ele alacağız? Kategorileri ve mantığı da Aristoteles gibi mi ele alacağız? Elbette doğru yönleri ele alacağız ama eksikleri tamamlamak ve yanlışları olumsuzlamak ile hak ve doğru olan ile düşünmeye devam etmeliyiz. Söz konusu idealar ise öznelliğin temel irade belirimli ve ussal anlamda değer yargısal ilkelerinden bahsetmekteyizdir. Öznelliğin değişmezlerini, ahlak biçimsel varoluşun değişmezlerini konuşmaktayızdır.

Ahlak biçimsel anlamda var olan şahıs, kendini gerçekleştirmeye başladığı anda gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak kendini bulur. Kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzel olana bağlı olarak değer biçimsel olarak kendini gerçekleştirir. Kendini gerçekleştiren özne, kendini her gerçekleştirdiğinde potansiyellerinin açılımı ve kullanımına bağlı olarak da kendini bir doğum içinde bulur. Bu doğum, doğurulma veya doğurma anlamında, bir şeyden dışarıya çıkma veya kendi dışına olarak kendinden bir şey çıkarma anlamında değil, kendiliğin kendini yeni bir oluş içinde bulması anlamında varlıksal ve varoluşsal olanakları ile tanışması gerçeğini taşır. Yani kendini gerçekleştirir iken olanaklarına bağlı olarak kendini keşfetmeye başlayan özne, kendini yeni bir oluş içinde bulması ile kendine doğmaktadır. Kendi varlığında yine kendi varlığında olmak kaydı ile kendine doğuyor. Varoluşunu gerçekleşmeye, gerçekleştirdiklerine bağlı olarak değer olarak buluyor.

Kendini değer olarak bulur iken kendine, öz varlığına tutunmuş olarak kendi olmayı buluyor. Öz kendilikte zaten kendi ile özdeş kendi olma durumunda bulunmaktaydı. Özne kendini gerçekleştirirken de kendine tutunmakta iken kendi olmayı gerçekleştirdikleri üzerinden bulmaktadır. İşte kendini gerçekleştirme erkini -iradesini- en temelde kendi ile bulan özne, iradeyi idea belirleniminde deneyimler iken kendine tutunabilmenin ve kendini değer olarak bulmanın da olanağı olarak buluyor. Böylece kendini gerçekleştirir iken kendi için iyi, doğru ve güzel olan özne, kendi için iken kendine rahmet etmekte kendine doğan olarak kendini bulmaktadır.

Bu durum insan için düşünüldüğünde, dünyaya beşer olarak doğurulan insan, kendini gerçekleştirir iken keşfetmekte, deneyimlemekte varoluşunu, var olmaya dair gerçekleşme erki yani iradesi gösterir iken değer olarak bulmakta ve böylece beşer gibi doğurulmuş veya doğuran olmadan kendi olmaya dair kendine doğmaktadır.

Ayrıca özne; kendini gerçekleştirme olanağı olan düşüncenin, gerçekleşme iradesi üzeri süreklilikte gerçekleşmesi etkinliği içinde her yaratım beliriminde kendini de anlam ve değer edinim de yaratma olanağı bulur iken kendine doğmayı da sürekli olarak hep yeni bir oluş içinde bulmaktadır. Anlamın öznellik alanında kendiliğe, tözsel birlik sebebiyle öznesi ile aynı değil ama öznesi ile ayrı da değil oluşta yüklem alınması sonucunda ise anlam ile hep yeni bir bakışa, görüye doğulmaktadır. Anlam ile değer ediniminde ise kendiliğe hep yeniden doğulmaktadır.

Daha önceleri ne demiştik? Varlıksal anlamda Allah; yaratılmış olan, doğurulmuş veya doğurmuş olan değil, varoluşsal yani öznel anlamda kendini varlıksal olanaklarına bağlı olarak öznel sıfat, karakter ve kimlik yüklem almalarında kendine özdeş kıldıkları ile yaratandır demiştik. Böylesi öznel yaratımda ise kendinde olarak kendine doğan bir varoluş içinde kendi olmayı bulmaktadır. İrade, anlam, değer, duygu, karakter, kimlik belirimlerinde ise değişmezler edinir iken her an yeni bir oluş

içinde değişimi, değişmez belirlenimlerinin görünüşüne araç kılmış olarak kendini gerçekleştirmektedir. Süreksizliği ise yaratımın, varoluşun gereği kılar iken kontrollü bir değişim içinde kendini gerçekleştirme, yaratma olanağı içinde bulunmaktadır. Her bir irade, anlam, değer, duygu, karakter, kimlik belirimlerini ise kontrollü süreksizlik içinde her an bir oluşta yeniden ve yeni olan kombinasyonlarda gerçekleştirir iken kendi olmaya ve hep yeniden kendine doğmaya devam ediyordur.

Böylece kendi olmak anlamında kendini hep yeni bir anlamda ve değerde yaratımda buluyor. Hani ne dedik, varlık olarak Allah kendini yaratmaz. Ancak, kendini gerçekleştirirken kendini gerçekleştirmeyi yaratma olanağı olarak da bulur iken kendini de olanaklarında açımlar iken sıfat, irade, anlam, değer, duygu, karakter, kimlik belirlenimlerinde yaratıyordur. Zaten yaratım süreci ve sonucunda yarattıkları ile ilişkisinde varoluşu ortak gerçeklik olarak bulur iken karakter ve kimlik belirimlerinde ahlak biçimsel olarak kendini Allah, Rahman, Rahim, Vedud, Kerim, Rabb belirlenimli olarak yaratmaktadır. Varlıksal anlamda kendi ile daim, kaim ezeli ve ebedi iken yaratılmış, doğurulmuş olan değildir. Yaratırken de dışardan bir şey yüklenmiş ve kendi dışına bir şey çıkarmış olarak doğuran anlamında da yaratımda bulunuyor olan değildir. Yaratım ile beraber gerçekleşen katmanlı oluş içinde ayrı değil aynı da değil olmakta iken yaratandır. Yaratırken irade, anlam, değer, duygu, karakter, kimlik belirlenimlerinde kendini de yaratıyor olarak bulandır.

Allah için bir yaratıcı var ise o kendisi dışında başka bir tanrı değildir. Yarattıkları kendisini yaratıyor da değildir. Ancak, O yarattıkları ile ilişkilerinde kendini sıfatlarına özdeş, kimliğe özdeş isim belirimleri ile yaratıyor olarak bulur. Sıfatların (görme, duyma, bilme, talep etme vb.) ve isimlerin kendisi ise zatına özdeş değil, yüklem belirimli özdeş kılınmış olarak kendiliğe katılmış olanlardır. O zatı ile, sıfatlarına ve isimlerine yani karakter belirimli kimlik belirlenimli varoluş olanaklarına aşkın olarak biricik olmakta kendi olandır. Sıfatlara dair

özdeşlikte; görme öznesi değildir ama özne görendir, duyma öznesi değildir ama özne duyandır dediğimizde, ayrı değil aynı da değil oluşa bağlı olarak nasıl bir özdeşliğin olduğunu daha net anlamış oluruz. İsim belirlenimleri de karakter biçimsel yaşanırken kendiliğe dair yüklem alınmış olarak özdeşlik beliriminde görülür. İsim o değildir ama öznesi ismin sahibi ve ismin anlamına bağlı olarak kendinde olan veya kendinden gerçekleşen özelliğine özdeş olarak kendini gerçekleştirmektedir. İsim ile öznesine bakıyorken de dilin özdeşleştirme olanağında öznesine özdeş nitelemede bulunur iken kendinde olanların veya kendinden gerçekleştirdiklerinin öznesini görmüş olarak öznesine tanık olma olanağı edinmiş oluruz. Bu da kimlikte varoluşu onarken sadece kimliğin öznesini bilmek anlamını taşımaz, kimliğin öznesi olanı varoluşsal anlamda yakin bulur iken ilişki kurmayı ve kendisine katılmayı da olanaklı kılar.

Cenabı Allah varoluşsal olarak kendini gerçekleştirmeye başladığında el- İlah yani Allah oluyor. Kendini Allah olarak yaratıyor. Kuluyla ilişkisinde, Rahman olarak yaratıyor, Rahim olarak yaratıyor. Ve bunları benimsiyor. Yüklem alıyor ve her bir ismini duygusunda ve karakter beliriminde kendine özdeş yüklem olarak bulurken yaşıyor. Rahman olmanın duygusunu, Rahman olmanın anlamını, Rahman olmanın değerini yüklem olarak almaya başlıyor. İsimler böylesi yüklem olması sebebiyle de mümkün kılınmış olan ama dilenirse gerçekleştirilmeyebilir olandır.

Öznesi ile var olan kendi ile kaim olmayan her ne var ise yüklem olmaktan öte değildir. Böylesi mümkün oldukları içindir ki dilenirse gerçekleştirilmeyen olarak hiç anılası olmayan, yaratılmayan kılınmış olunabilirler. Öznesi var olan öznesi dilediğinde varlık sahnesinde görünür olmakta ise esas olan öznesidir. Öznenin kendine yüklem aldıkları ise esasa bağlı olarak kendine kattığı ve varoluşsal anlamda tercih ettiğidir. İsterse gerçekleştirmeye bilir de. Yapmazsa ne olur? En basit anlamda yaratmazsa ne olur. Bütün âlemler hiç yaratılmamış gibi

yok olur. Sadece kendisi kalıverir. Bu, kendisine zorda değil. Cenabı Allah'a yaratmak zor olmadığı gibi, yok etmek de zor değil.

Ancak, rahmeti, var etmeyi sürekli kılmayı kendine ahlak edinmiş. Yarattıkları ile kendisine yarattığı bir dünyalar içinde var olmayı tercih etmiş ve yaratmayı kendi için de rahmet olarak bulmakta. Değer ve ahlak biçimsel varoluşu kendisine önsel kılmakta. Varoluş kul ile Hak ilişkisinde, Allah'tan paye almanın sürekliliği içinde Allah ile yarattıkları arasında ortak bir gerçeklik olarak gerçekleşmekte ise bunu kendine de hak kılmış bir yaratıcı var. Kendine, varoluş adına hak olarak gerçek kılmış ve rahmet olması anlamında da hak kılmış bir yaratıcı var. Ancak, O yaratır iken sadece kendi için değil, kendi için iken yarattıkları için de olmayı yaratımın ve varoluşun doğası gereği bulandır. Bunu yarattıkları için yaratıyor olmayı, kendinden paye vererek yaratıyor olmayı varoluşsal anlamda da ahlak edinmiş olandır. Yarattıkları için de hak kılmış olandır.

****

Dünyaya beşer gelen, anlam ve değer yüklemleri aldıkça doğan insan…

Bakın daha halen insanın doğumunu tam anlamı ile açıklamadık. Uluhiyet ve rûbubiyet konusuna gelmeden önce insanın doğumunu anlamlı kılar isek: İnsan kendini her gerçekleştirdiğinde, kendini gerçekleştirmenin, keşfetmenin, olanaklarını geliştirmenin ve kendini değer olarak bulmanın oluşu içinde kendine doğandır. Beşer doğmuştur ama insan olmayı evvela böylesi oluş içinde kendine doğmak ile bulmaktadır. Hz. Nebi, her insanın fıtrat üzeri mümin doğduğu ve sonradan müşrik, münafık, Hıristiyan, Yahudi olduğunu ifade eder. Bu hadisi şerifle de insanın sonradan oldukları ile insan olma özelliği kazanmış olarak doğduğu gerçeğine ayna tutar. İnsan anlam ve değer varlığı iken dil olanağı içinde dilin temsil, indirgemeci, spekülatif, izafi ve özellikle özdeşleştirme nitelikleriyle kendini de insan nitelemesinde anlam bulur iken insan anlamında yaratan ve insan olarak kendine doğandır. Hadisi şerifte de belirtildiği üzere insanın sonradan anlam ve değer yüklem almaları ile doğan olması, sonradan olunan olması gerçeği ile yüklem aldıkları ile karakter ve kimlik biçimsel anlamda birçok şey olabildiğidir. Belli bir üst kimlik veya öznel kimlik ayrıca ortak değere dair sonradan edinilen anne, baba vb. karakter biçimsel kimlikler de edinmesi bu gerçeği aşikâr eder.

İnsan, dil olanağında kendine özdeş kıldığı isim ve üst isimler ile kimlik belirleniminde de kendine özdeş kıldığı yüklem almalarında da kendine doğandır. Ortak değer alanı olan kültür ve medeniyet içinde de dil olanağı ile yüklem aldığı anlam ve değerler içinde doğma olanağı bulur iken miras varlığı olarak aidiyet bulduklarında doğandır. Anlam ve değer yükleniyor ve yüklendiklerini aidiyet belirimli içselleştirilmiş değer kıldığında, kendinde kılmaya başladığında, ahlak biçimsel ve kimlik biçimsel olarak kendine değer biçiyor iken kendi olmayı buluyordur.

En basit anlamda kendine insan derken dahi dilin özdeşleştirme niteliğinde kendine özdeş kıldığı anlam ile kendini değişmez belirlenimli bir niteleme (insan olma) ile diğer türlerden biricik olarak farklı, aşkın kılan yönüyle değer olarak buluyor ve tanımlıyordur. Böylesi durumda dahi insan olma niteliğini insan anlamında nitelemek ile kendinden yana bilinçlenmiş olarak kendine doğuyordur. Burada en temelde kast etmek istediğim ise insan, anlam ve değer varlığı iken dil zemininden hareket ile kendinde kendine doğuyor olduğudur. Karakter ve kimlik biçimsel olarak da özneler arası ilişkide ve iletişimde anlam ve değer akışı içinde birbirine doğabilme olanağı içinde doğuyordur. Değişen anlam ve değer akışı içinde ise kendisi de değişiyor olarak kendine yeni doğumlar ile doğabilme özelliği içinde bulunuyordur.

İnsan beşer olarak çocukluk, ergenlik ve yaşlılık dönemlerine haiz olduğu gibi tinsel anlamda çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine haiz olarak var olmaktadır. Birilerinin gölgesi altında besleniyor olarak var iken çocuk, aidiyetler ile yer edinme çabası içinde iken ergen ve nedenini kendinde bularak kendi olabilmekte ve gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak sorumluluk ve aidiyet sahibi ise yetişkin olarak kendini bulmaktadır. Anlam, duygu, değer, inanç bağıntısında dil -söz- ile birbirimize akma ve birbirimizde olabilme olanağına sahip iken birbirimizin dünyasına inme, dokunabilme ve dünyaları değiştirebilme olanağına da sahibiz.

İnsan, her yeni anlam ve değer bulmakta kendine doğuyor olarak insan doğmaktadır. Çünkü insan olarak doğarken dahi insan olma niteliğinde bulunsa da insan olmayı, kendine özdeş yüklem olarak almış olduğu anlam ve değer de bulmaktadır. Halil veya Ahmed olmak kendiliğe özdeş yüklem almış olduğu ile kendini gerçekleştirmek, görünür kılmak iken Halil veya Ahmed olarak kendine de kimlikte anlam edinmiş ve değer biçmiş olarak kendine doğmak da olanaklı bulunmuştur.

İnsan kendine, farklı dönüşüm evrelerinde (çocuk, ergen, yetişkin) ve değişim biçimlerinde (karakter ve kimlik biçimsel oluş belirimlerinde) doğar. Doğdukça da kendi olmayı, kendine doğdukları ile gerçekleştirme olanağı içinde gerçekleştirir. İnsan oluyoruz; Halil veya Ahmed oluyoruz; sanatçı, filozof, nebi, alim, bilge, arif vb. oluyoruz; anne, baba, kardeş, eş, dede, nine oluyoruz; Türk, Arap, Kürt, Alman vb. de oluyoruz. Olduklarımız ile kendimizi gerçekleştirme olanağı içinde var oluyoruz. Kendimize doğmak ile kalmıyor, diğerlerine varoluşa dair katkıda bulundukça, rahmet oldukça diğerlerine de doğuyor olarak kendi olmayı buluyoruz.

İlkeler, idealar bağlamında düşünüldüğünde, öznellikte değerdirler. Bunu en basit örnek ile nereden anlarsınız? Vicdanda anlarsınız. Çünkü us, idealar ile değer biçimsel işlevsel kılındığında, yapısal kılındığında vicdan dediğimiz meleke özelliğinde formasyon kazanır. İdealar ilke bağlamında öznelde değer yargısal iken öznel kritik olarak değer yargısal iken değer biçmenin ve değer biçerken değer olarak vücuda gelmenin de olanağıdır. Usun kendisiyle zaten değer biçimsel düşünüyoruz ama bununla da kalmıyor, öznel kritik olarak düşünmeye başladığımızda özne kendine kendi ile değer biçmekte oluyor. Bu olduğunda da kendine iyi, doğru ve güzel ile değer biçen özne kendine değer biçer iken kendini değer biçimsel olarak vücuda getiriyor. Nasıl? Karakter ve kimlik biçimsel anlamda değer biçmiş olarak özde bir şeye benzemeyen şahıs olma durumunu vücuda getiriyor. Böylece özne olarak da kendini vücuda taşımış olan şahıs olmakta görünüşe taşıyor. Gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak kendi oluyor ve kendine doğuyor.

İdealar ile öznel kritik anlamda usun vicdan formasyonunda kendine dönen özne idealar ile kendini değerlendirir iken değer biçtiği doğrultuda biçimleyen ve ahlak biçimsel anlamda vücuda taşıyandır, gerçekleştirendir. Vicdanda özeleştiri, özdenetim olanaklı kılınır iken ahlak biçimsel anlamda kendiliğin varoluşuna geri dönmesinden ileri, kendi olmayı nerede bulması gerektiği de ussal olmanın konusu olur. Vicdan, salt ussal olarak kendiliğe dışsal olanı veya kılınmış olanı

bilmekten öte, kendine dönmüş olarak kendini idealar ile değer yargısal oluşta kritik etmenin us melekesidir.

Vicdan, senin sana dönmenin bir aracı. Vücut kazandığın bir yer. Değerlerde vücut kazandığın, kendine değer biçerken varoluşunu anlamlı kıldığın ve kendini değer olarak idealar ile değerlendirdiğin olanağın. Beşeriyetine dair yaratımda, yaratıma katılmıyor iken vicdan da kendiliğe dair öznel yaratım senin kendi oluş belirlenimlerin üzerinden değer yargısal olarak kendine değer biçiyor iken gerçekleşmekte. İnsan olarak yaratımına vicdan ile doğrudan katılıyor olarak söz hakkı sana verilmekte. Rabbin ise üzerindeki galip sıfatları ile vicdanda senin ile seni insan olarak yaratmakta.

İnsan kendini gerçekleştirirken kendine doğan, anlam ve değer ediniminde yüklem aldıkları ile de kendine doğandır… ama yetmiyor! Biçimsiz olanın net ve kontrollü bir oluş içinde şekillenmesi, vücud bulması gerekir. İşte vicdan, süreksizliğe rağmen varoluşsal anlamda rahmet gereği değişmeyen idealar ile vücud bulmanın olanağı olarak tanrısallığa haiz ve hakkı gereği insanın insan olabilmesinin varoluş eşidir.

Öyle ki bu varoluş eşiğinde insan anlam, değer, duygu, irade, niyet gelgitleri içinde tutarlı biçimde yaratılma, kendine doğma olanağı bulur. Anlam ve değer ediniminde kendine doğan için doğmak yetmiyor. Doğmasını sürekli ve kontrol altında tutarlı bir biçimde gerçekleştirmek için kendisi ile yüzleşmesi, hesaplaşması içinde bütünlüğünü de koruyacak biçimde gerçekleşmesi gerekiyor. Anlam ve değer akışının sürekliliği içinde ahlaki değişmezleri de olması gerekiyor ki bütünlüğünü koruyabilsin. Kendinde öz varlığı olarak hazır olan Rabbini yakinen bulabilsin. Rabbini hakkı gereği ile yaşayabilme olanağı bulabilsin ve böylece Rabbi olan Allah ile kendisine doğabilsin. Bu anlamda doğru ideası gerçeğe dair olarak olması gerekeni gösterir iken iyi ideası rahmete dair olması gerekene eyler ve güzellik ideası idealinde ne olması veya olunması gerekiyor ise doğru ve iyi olan ile

olması gerekene taşınmaya eyler. Ruhsal olarak idealar rahmet olarak da yaşandıklarında kendiliğe dair mutmain olmakta kendini tatmayı ve kendini biricik olarak bütün bulmayı olanaklı kılar.

İnsan nefsi emmaresi sebebiyle tekbenci iken tekbenci olmayı dahi kendi için iyi, doğru ve güzel olanda bulur. Böylesi oluş içinde iken rahmetin ilkeleri -değişmezleri- ile kendine rahmet ederken kendine doğan olarak kendi olmayı buluyordur. Bu anlamda nefsi emmare kendi varlık alanını varoluşsal anlamda belirli kılması ile insanın kendi olabiliyor olmasını olanaklı kılarken hayati önem taşır. Böyle olsa da insan vicdan ile hakkaniyet ilkesi gereği diğerleri içinde iyi, doğru ve güzel iken rahmetin değişmez ilkeleri olan idealar ile diğerlerine rahmet etmekte doğar iken kendi olmayı, varoluşun ortak gerçekliğinde ilişkilerinde sürekli kılma olanağı da bulur. Nefsi emmarenin kendi için iyi, doğru ve güzel olanı tercih ederken varoluşsal anlamda etrafını bariyer gibi çevirmesini de sevgi gibi değer oluşturan duygular ve vicdan ile aşmış olarak aidiyet ve sorumluluk sahibi insan olarak yetişkin olmakta kendi olmayı bulur. Yetişkinlik ise nesnelerine aşkın ilkesinde kendini tatmanın, deneyimlemenin özgünlüğünü, özgürlüğün ve özgünlüğünü içermiş olarak yaşanması gerekendir.

İdealar ile düşünmeye başlandığında yani us vicdan formasyonunda yapısal kılındığında, salt nesnel bilişsel değil, öznel bilişsel bir düzeyde olması gerekenin kritiğinde bilişsel olarak bilinçli olma durumunda bulunur. Bilinç ise süreksizliğe rağmen kendi olmanın korunduğu sibernetik ussal üç zamanlı olarak öznel yargısal olma belirimidir. Vicdanı oluştuğunda ise artık kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzel olarak düşünen tekbenci özne, bu sefer kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzel değil, diğeri için de iyi, doğru ve güzel düşünebilmek zorunda olandır. İşte bu bağlamda idealar, öznelliğin doğasında olan öznelliğe dair ilkeler olmaya aşkın evrenseller olarak herkes için olması gerekenlerdir. Herkes için olmaya eylenir olmanın ahlaki olan ve rahmeti içeren temel ilkeleridir. Rahmetin ilkeleridir.

Sadece kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzel olanı tercih ederken, hakikatten aldığın payeyle kendin olabilmen için tekbenci olma düzeyinde varoluş adına bir olanak veriliyor. Çünkü kişi kendi için iyi, kendi için doğru, kendi için güzelken varoluşa dair etrafını muhafaza ediyor. İçinde kendine doğacağı bir alan var ediyor. Öznellik alanı var ediyor. Yani tekbenci doğa o kadar önemli ki, kişi orada kendine doğacak alan var ediyor. Öylesi kendilik alanında kendine doğuyor ama diğerleri için iyi, diğerleri için güzel, diğerleri için doğru iken gerçekten doğabileceği bir varoluş durumuna taşınıyor. İşte, ölmeden önce ölüp de yeni bir oluşta doğmak bu anlamı taşıyor. Yani kişi idealları evrensel içerikte ilke olarak diğerleri için de gerçekleştirdiğinde kendi olmayı diğerleri ile buluyor iken hem onlara rahmet hem de kendine rahmet etmiş olmak ile gerçekte hakiki anlamda kendine doğmayı buluyor. Diğerlerine de doğabilme olanağı edinmiş oluyor. Varoluşun ortak gerçeklik olması gereği diğeri için de var olur iken hakiki anlamda doğmayı olanaklı buluyor. Rabbi rahmeti kendine farz kılmış iken kendisi de rahmeti ahlak edinmiş olarak Rabbi ile Rabbine yükselmiş olarak Rabbinde doğuyor.

Varoluşun sürdürülebilmesi, varoluşun ilişkilerde yeniden üretilebilmesi için, idealar rahmetin en temel ilkeleri olarak gerekli kılınmış olanlardır. İdealar varoluşumuzda olanak iken tekbenci ilkel doğamız sebebiyle kendimize doğarken kendi olmamızı bütünlükte olanaklı kılarken çıta belirimli ilkelerdir. Ancak, sevgi, aidiyet, vicdan vb. olgularda diğerleri için de olabilmenin olması gereken us ilkeleri olduğunda çatı ilkeler olarak özneler arası ilişikleri sürdürebilir, sürekli kılabilir olmayı ve yönetebilmeyi olanaklı kılarlar. Anlam, değer, duygu, irade gelgitleri içinde kişinin değişmez ilkeleri olarak süreksizliğe -değişime- rağmen bütünlüğü korumasının olanakları olarak bulunurlar. Özneler arası ilişkide de güzel ahlakın değişmezleri olarak entegrasyonu sağlar iken hem toplumsal bütünlüğün korunması hem de güveni tesis etmenin öznel gerekenleri olarak geleceğe selamet içinde öngörülü bakmayı olanaklı kılarlar.

Tekbenci kişi sadece kendine doğan iken diğerine rahmet olmayı bulmuş kişi ise diğerlerine de doğan olur iken Rabbinin himmet eden eli olmaktadır. Nefsi emmaresine, tekbenci olmaya rağmen kişi; diğeri için doğru, iyi ve güzel olanı yaptığında, kendi özünde yaşadığı diyalektiğe aşkın zor olanı yapmak ile Allah'a teslim olurken müslim olmakta kendini bulur/ bulmalıdır.

Anlam ve değer yüklem ediniminde insan doğuyor, vicdanda vücut kazanmaya başlıyor. Tekbenci olarak etrafını değer biçimsel çevreleyen olması ile nesnelerinde kalmış olarak kendine doğar. Tekbenci olmayı rahmet etkinliğinde aşma olanağı bulduğunda ise hakiki anlamda gerçekten kendine doğmuş olarak kendi olmayı buluyor. Öyle ise varoluş nesnelerine takılı kalmış olarak mı kişi kendine doğmalı veya diğerlerine de rahmet olurken mi kişi kendine doğmalıdır? Varoluşun ortak gerçeklik olması sebebiyle kişi rahmet etkinliği içinde diğerlerine doğarken kendine doğmayı ahlaki bir gereklilik olarak bulur. Tekbenci doğasının eyler olmasına direndiği, ahlaki anlamda özdenetimini sağladığı ve herkes için iyi, doğru, güzel olanı yaptığında kendine doğmak anlamında kendi olmayı hakkı gereği bulmuş olur.

Dini açıdan da bakıldığında idealar güzel ahlakın değer yargısal temel ilkeleridir. Din fedakârlıktan ibarettir. Fedakârlık ise fedayı nefs ve fedayı can düzeyinde çıtalara haizdir. Kişi dini açıdan rahmet olacak ise evrensel anlamda çatı olan ideaları en yüksek çıtada gerçekleştirmek zorunda buluyor. Böylesi bir çıta, tektip kılan ve tahakküm kurmaya sebep olan çıta değil, Allah için iken herkes için de iyi, doğru ve güzel olmanın ayrıca kişinin sonuçta kendi için de iyi, doğru ve güzel olanı bulmuş olmanın çıta belirimidir. İdealar çatı değerler olduğunda üst değerlerdir. Kur'an'da Müminlerin Allah yolunda malları ve canları ile savaştıklarını belirten ayetler de fedayı nefs ve fedayı can beliriminde içeriğe haizdir. Öyle ise sorulacak soru; nefsi emmaremiz ile ne kadar

savaşmaktayız ki hakiki anlam da müslimler olarak mümin olmayı da bulmuş olmaktayız olmalıdır.

Tekbenci olarak kendimiz için değil de ne kadar Allah için iyi, doğru ve güzeliz? Allah için olan ise hem halk hem de sonuçta kendimiz için iyi, doğru ve güzel olmaya sebep verecek olandır. Allah'ın eş- Şekûr karakter ve kimlik olgusal olan ismi dahi hayra dair yapılan bir şeyin karşılığını ziyadesiyle vermek anlamını taşır iken iyi, doğru ve güzel olanı içermiş olan rahmet ilkesinde karşılık bulur.

Allah'ın el Adl ismi dahi rahmetin ilkesi olarak hak olanı hakkı gereği var kılmak, hak olanı tesis etmek, hak edilmiş olunanı tesis etmek vb. içerikte gerçekleşir iken güven ve selameti tesis etmenin önsel ilkesidir. Doğru olanda kararlı olmak anlamını taşır iken her şeyi hakkı gereği görmek ve yerindeliğini korumak anlamını da taşır. Nefsi emmare sebebiyle hakkı dışına çıkanın hak ettiği ölçüde yaptıklarının sonuçları ile kısas gereği karşılaşması, yüzleşmesi ve hesaplaşması gerektiğinin de anlamını taşır.

Doğru olan, sonuçları itibari ile adalet ilkesi gereği karşılığı da olandır. Söz konusu hak olan sınırlara çekilmek ise Adl ismin gereği olarak icra edilir. Cenabı Allah, asaleti gereği letafet sahibi iken el Latif ismi gereği güzel olandır. Güzelliği ise olduğu gibi kendi olmakta ve rahmet ilkesi gereği kutsiyetini korur iken de görünüşe taşıyandır. Allah güzeldir, güzele dair yaratmayı da ahlak edinmiştir. Güzelliğe dair öncelediği ise güzel ahlakta letafet sahibi olunmasıdır. Ahlakı güzel olanın ahiretinde kendisi de güzel kılınır.

Rahmet edilmiş, bahşedilmiş bir hayat yaşıyoruz. Allah'ın bize verdiği ile Allah'a nasıl döneceğiz? Bütün mesele bu! Enam suresinde "De ki salatım, kendime dair olup da Allah için kıldıklarım, yaşamım ve ölümüm âlemlerin rabbi olan Allah içindir" denilir iken ayet adanmışlık ilkesinde biçim kazanmıştır.

Allah için adanmış ruhlar olduğumuzda Allah'a yakin getirecek yaratıcı etkinliklerde bulunduğumuzda, kendisinden paye aldıklarımızı hakkı gereği kullandığımızda Allah'a yükselme olanağında yakin gelmemiz, kendisine dönmüş olabilmemiz gerçekleşir. İyi, doğru ve güzele dair olan salih ameller ile hakikat sahibi olan Allah'tan sonuç aldıkça O'na dönmek, yakin bulmak olanaklıdır. Esasta ise Allah'a muhabbet ve adanmış olmak ile yakin bulmanın amellerini yapmaktan yana kolaylık bulmuş oluruz.

İlkeler değer biçimseldir ve ahlak biçimsel olmaya eylenmenin potansiyel durumlarıdırlar. Çünkü, Cenabı Allah'ta öyle olduğu içindir ki, O'ndan aldığımız payeyle kendimizde de öyle olmak zorunda buluyoruz. Değer biçimsel olarak var oluyoruz. İstesek de istemesek de Allah'tan aldığımız paye sebebiyle kendimizi gerçekleştirir iken Allah'ı, hak kılmış olduklarına bağlı olarak yaşama olanağı içinde var oluyoruz. Hak kılınmış olanı hak etmiş olarak yaşama çabasında bulunanlar ise pek az oluyor.

Söz konusu Allah ve yaratım ise varoluşa dair en temel değişmeler uluhiyete ait, rububiyete dair kılınmış olanlar ile var olmaktan öte değildir.

Burada iki temel kavram önümüze çıkar. Eskilerin tabiriyle bu iki kavram, uluhiyet ve rububiyettir. Bir de ubudiyet var… Ubudiyeti en son açıklayalım. Uluhiyet ne, rûbubiyet ne? Bu kavramlar olgusal anlamda sadece İslam teolojisinin kavramları değil, varoluşun da kavramları olarak var olmanın hangi ilke belirimli gerçekleştiğini de anlamaya yardımcı olacak kavramlardır. Teolojik anlamda varoluşun kategorik değişmezleri olarak değerlendirilmeleri gerekir. Söz konusu Allah ve kendisinden kendinde olarak yaratması ise uluhiyet ve rûbubiyet olgusal anlamda gerçeklik karşılığı olup da kavram olma özelliğini her daim zamansız olarak bulur.

Önemli olan ise uluhiyet ve rûbubiyet belirleniminde nereden baktığımız ve yaşamaya çalıştığımızdır. Ubudiyet ise nasıl bir varoluş içinde idealine bağlı olarak kendimizi gerçekleştirmemiz ile ilgilidir. Bu üç kavramı birbiriyle bağıntılı olarak anlamlı kılmaya çalışacağım.

Uluhiyet; Cenabı Allah'ın tanrısallığına dair yani Allah'ın, Allah olmasına, sadece kendisine ait olan sıfatları olduğu anlamını taşır. Bazıları, Allah'a ait sıfatların başkasında bulunmadan sadece Allah'ta olduğu anlayışından hareket ile uluhiyeti salt tenzihin ilkesi kılar ki bu durumda Allah varoluştan varlıksal anlamda ötelenmiş olur. Uluhiyet merkezli bilinmeye çalışılan Allah, deneyimin konusu olmadan sadece ayet ve hadis bağlamında nasa veya ussal anlamda bilinmeye çalışılandır. Bilinemez olan değildir ama görülmesi dahi sorunsal kılınmış olandır.

Sekiz yüz seneden beri, belki de bin küsur seneden beri biçimlenen Selefi, Harici, Şia, Sünni vb. yorum biçimsel olan ekoller en temelde uluhiyet merkezli ve tenzih ilkeli tevhid anlayışında yapısal kıldıkları bir

dil modellenmesi içinde modellenmiş dünyalarda yaşar. Uluhiyet görüşü, her ne kadar tenzih gereği yani Cenabı Allah'ın nasıl bilinmesi gerektiği yönünde doğru olsa da Sadece uluhiyet merkezli düşünmek eksik bir yaklaşım biçimi olduğu kadar, yanlış yargısallıkta yanlış bir din algısı ve yaşam biçimi olarak da yanlış bir dünya kurmaya, yaşamaya neden olur/ olmuştur.

Bizatihi Allah'a dair olan sıfatlar, uluhiyete dairdir. Ama, geçen derslerden de hatırlarsanız eğer Muhalefet-ül Havadis sıfatını sorunsal kılmıştık. Allah yarattıklarına ve yarattıkları da Allah'a benzer mi, benzemez mi? Benziyorsa hangi sıfatlarda benzer veya hangi durumlarda benzemez? Sonrada sorunsal olandan ilke ve hikmet bağlamında nasıl çıkmamız gerektiğinin aklını konuşmuştuk. Aslında temelde benzer şeyleri konuşmuş olarak, farklı bir alanda, uluhiyete ve rububiyete dair bu konuyu bir daha konuşmak gerekir ki konu tam olarak anlaşılmış olsun.

Uluhiyete dair sıfatlar yani sadece Allah'a ait sıfatlar, sadece Allah'a ait olarak bilindiklerinde sonradan olanların Allah'a benzemiyor olmasında sorun yoktur. Ancak söz konusu yaratım ve kendinden yaratmak ise katmanlı varoluşta birbirini kapsayan gerçeklikte Allah'tan alınan paye gereği yaratılmış olarak kendi olmayı bulan her var istidadı gereği kısmi olarak dahi olsa yaratıcısına benzer. Yaratan gören iken yaratılmış olan da görendir. Yaratan şahıs olma özelliğinde kişi iken yaratılan da şahıs olmaya bağlı olarak kişi olmakta yaratıcısına benzer. Bu durumda kelamcılar sıfatlar için külli-cüzi ayrışımına gitmişlerdir ki bu doğru bir yargı olarak muhalefet-ül havadis sıfatını yaratım sonrası sorunsal olmaktan çıkarır. Zaten paye almanın istidat gereği gerçekleşiyor olmasından da bunun anlaşılması gerekir.

Sadece Allah'a ait sıfatlar yaratım ile beraber yaratılmış olana da dair olur. Yaratılmış olan uluhiyete ait olanın yaratımda kendine dair olarak gerçekleşmesi üzeri kendi olmayı bulur iken uluhiyete ait sıfatları rububiyetin gereği olarak bulur. Zaten yaratım ile beraber rububiyete

ait sıfatlar uluhiyet beliriminde görünüş bulurlar ki bu anlamda uluhiyet rûbubiyet beliriminde gerçekleşme olmadan görünüş bulmaz.

Cenabı Allah yaratmaya başladığında, katmanlı gerçeklik sebebiyle kendinden paye verirken, yarattığına içkin olan ve yarattığını dışsal anlamda da kapsayıcı olandır. Yarattığı da O'nu içermiş olarak üzerinde galip sıfatları ile Rabbi olarak bulur iken O'nun varlığında olandır. Eskilerin Allah, Allah'tan, Allah'ta, Allah'la, Allah'ın, Allah için, Allah'a tevhid prensipleri dahi teolojik anlamda katmanlı oluş içinde tevhidin değişmezleri iken katmanlı oluş içinde nasıl bir varoluş durumunda bulunulmuş olduğu gerçeğini gösterir. Katmanlı varoluşta da soğan gibi kat be kat değil, birbirini içkin ve dışsal olarak kapsayıcı olan boyutsal oluş içinde karşıt değil de karşılıklı varoluş olanaklı kılınmıştır.

Öyle ki hakikatten paye almanın gerçeğinde uluhiyete ait olan değişmezlerden yaratılmış olan paye alır iken benzerlik içerdiği yönde spekülatif yani yansıtmalı bir varoluş içinde varoluş olanaklı kılınmıştır. Böylesi oluş içinde ise görme, duyma, bilme gibi tanrısal sıfatlar ayrıca Rahman, Rahim, Vedud, Kahhar, Azim, Azam, Kerim, Hayy, gibi tanrısal karakter belirimli kimlik belirlenimli isimler Allah'a uluhiyeti gereği ait iken paye almanın sürekliliği içinde yaratılmış olana dair kılınmış olarak rububiyete dair kılınır. Yaratımda şahıs olmanın niteliksel özelliklerinden dahi paye alınır iken şahıs olmak ve öz nitelikleri uluhiyete aittir ama yaratılmış olana da dair kılınırken rûbubiyet belirlenimli gerçekleşirler.

Bu durumda bu sıfatlar yaratılmışa ait olmadan âlemler içinde tek, biricik olmalarında uluhiyet belirlenimli olarak sadece Allah'a ait sıfatlardır. Yani görmek, duymak, bilmek, sevmek, şefkat, merhamet, cömertlik gibi özellikler âlemler içinde farklı biçimlerde gerçekleşmekte olsalar da biricik olmaları ile uluhiyete ait belirlenimlerdir. Böylesi tanrısal belirlenimleri ile Cenabı Allah sonradan var ettiklerine benzemez oluşunu paye veriyor olurken de korur. Ayrıca, yaratılmış olana paye vermenin sürekliliği içinde

uluhiyete ait yani tanrısallığa ait olan özellikler yaratılmış olana ait olarak değil, Allah'a ait olarak gerçekleşir. Yani uluhiyete, tanrısal olana ait olan her ne var ise yaratılmış olanın yaratılmış olmasını, hakikatten paye alınmasının gerçeğinde olanaklı kılan özellikler iken yaratılmış olana rağmen, yaratımın gereği olarak yaratılmış olana aşkınsal gerçekleşir. Yaratılmış olana ait olmayan görme, duyma ve diğer tanrısal belirlenimler yaratılmış olana ait olmadan Allah'a ait ve Allah'tan olarak gerçekleşir. Tanrısal olanların en temel özelliği ise içerden olarak dışlaşma oluşu için yaratılmış olana bahşedilmiş olmasıdır. En temelde dirilik dahi dışardan edinilen değil, içerden hareket ile bahşedilendir. Katmanlı oluşun en derininde Allah'a ait olarak tanrısal anlamda var olan her ne var ise yaratılmış olanlar, içerden hareket ile onları kendilerinde kendi olabilmenin gerçeği olarak bulurlar.

"Biz size şah damarınızdan daha yakınız" ayetiyle içkinlik; "Her nereye bakarsan Allah'ın veçhi oradadır" ayetiyle dışsal kapsayıcılık; "Sen atmadın. Allah attı" ayetiyle içkin özne ile yüklem alınmış özne arasındaki fiile dair mutlak bağıntılılık; "Gizli gizli konuşan üç kişi yoktur ki, dördüncüsü O olmasın…" ayeti ile de dışsal kapsayıcılık ifade edilir. Ancak, üç kişinin dördüncüsü Allah iken dördüncü olarak üçüncü olandan Allah konuşmakta ise bu da içerden hareket ile tanrısal sıfatların Allah'a ait olarak gerçekleştiğini anlamlı kılar. Resullah için "O hevâsından konuşmaz" veya "Veli kulumdan konuşurum" denilirken de bu anlaşılabilir.

Böylesi ifadelerde bulunulduğunda, özne nerede denilecek olunur ise: Allah'ın varlığı, tanrısal anlamda kendisine ait sıfatları ve yaratmak söz konusu olan ise özne olmak, Cenabı Allah'ın özne olmasından paye almanın sürekliliğinde kendi olmayı bularak gerçekleşir. Böylesi bir oluş durumunda ise özne olmak; Allah ile biricik yani özgün ve kendi olmaya dair özgül ayrıca kendini gerçekleştirirken kendi olmaya dair de özgürce gerçekleşir.

Bu niye önemli? Rububiyeti anlamanız için önemli. Çünkü rûbubiyet şöyle tabir edilir… Cenabı Allah'ın Rabb sıfatı belirimi ile yarattıklarının ihtiyaçlarını karşılaması, onları muhafaza etmesi, -kendi olmalarına dair- terbiye etmesi, kendi varlığında idare-ikame-idame etmesi anlamını taşır. Kendinden yana rahmet sahibi olarak yarattıklarına bereketli ihsanlarda bulunması anlamında da tanımlamaya çalışanlar olmuştur. Bereket ama neden yana bereket? Yemeye içmeye dair bir bereket mi, yoksa kendine dair bereket mi? Kendine dair bereket denilmekte ve tanrısal olanlardan yana tekâmül kast edilmekte ise bu tanım da eksik olsa da rububiyete dairdir.

Rububiyet, Allah'tan tanrısal olarak uluhiyete ait olandan alınan paye ile ilgili, bizatihi varoluşla ilgilidir. Yani, rûbubiyet denildiğinde, Allah'tan aldığınız paye ile varoluşunuzu anlayın. Allah kendisini nasıl gerçekleştirmekte ise yarattıkları üzerinden öylesi görünür iken rûbubiyet sahibidir. Rûbubiyet hem Allah'ın varlığına ait olanlar ile kendini hangi ilkeler -tanrısal olanlar- ile gerçekleştirdiğine dairdir hem de kendini gerçekleştirir iken kendini gerçekleştirmeyi yaratım olanağı olarak bulurken yarattıkları üzerinden ve yarattıkları ile karşılıklı ilişkide varoluşu karakter belirimli kimlik belirlenimli olarak nasıl görünüşe taşıdığına dairdir. Öyle bir varoluş ki O'ndan aldığınız paye ile kendi olmayı buluyorsunuz.

Bunu şöyle anlatırsam tam anlaşılır. Görme Allah'a aittir demiştik. Biriciktir demiştik hatırlarsanız. Bu, görmenin yaratılana dair kılınsa da uluhiyete ait olduğu anlamını taşır. Yaratımda paye almanın sonucunda görme yarattığına da dair kılınır iken görme artık rububiyete dairdir. Bu durumda Allah hem yarattıkları ile ilişkide uluhiyetine ait sıfatları ile rûbubiyet belirleniminde hem de onlara kendinden paye vermiş olurken de rûbubiyet sahibi olmaktadır. Yani görme, kâinatta tektir, biriciktir. Yalnızca Allah'a aittir ama aldığınız paye kadar da rububiyete dairdir. Allah yarattıklarının gören, gözeten

olarak da rûbubiyet sahibidir. Böylece yaratan ile yaratılan arasında böylesi bağıntı içinde var olmak olanaklı kılınmış iken rûbubiyet varoluşa dairdir. Ötelerde olan Allah'ı önceleyen değil, katmanlı varoluşta paye almanın sürekliliği içinde birbirini kapsayan gerçeklikte karşılıklı varoluşu önceleyen bir oluş durumunu anlamlı kılan kavramdır. Kavram olarak rûbubiyet böylesi olgusal olanı görünür kılar iken Allah'tan kopuk ve uzak değil, Allah ile gerçekleşen bir varoluşu tanımlar.

Allah'tan paye alırken duymanın, görmenin, anlamanın vb. biricikliğinde uluhiyete ait olanlar rububiyete dair kılınmış iken katmanlı oluşta karşılıklı varoluş olanaklı kılınmış olur. Böylesi bir oluşta Allah ile var olanın kendi olarak var olması olanaklı kılınmış iken bilerek veya bilmeyerek rububiyete haiz ubudiyette varoluşunu olanaklı bulması söz konusu olur. Her var olan bilerek veya bilmeyerek hak kılınmış ölçüde rububiyete içkin kendi olmayı bulur iken ubudiyete haizdir. Ancak, ubudiyet bilinçli olarak da hak kılınmış olanı hak etmiş olarak yaşamayı önceleyen içeriğe haizdir… Ki din ve ideal olana tekâmül etmiş olarak kendini gerçekleştirmeye davet edilmiş olmak bu doğrultuda anlamlıdır. Bu anlamda ubudiyet, Allah ile kendi olmayı bulan yaratılmış olanın bilinçli olarak Allah'a dönmesi ve hak kılınmış -tanrısal olan- uluhiyete ait olanları rububiyete dair olarak bulur iken rûbubiyet gereği buldukları ile Allah'a yükselme, Allah'ı yakin bulma olanağı içinde varoluşu hak ederek yaşamak anlamını taşır. İşte özünden gelen ilkesel olana -rahmet belirlenimli olana irade beliriminde teslim olmuş olarak kendini gerçekleştirir iken Allah'a müslim bir kul olmak da bu doğrultuda anlamlıdır.

Tanrısal olan şahıs olmak, dirilik, kendini gerçekleştirme erki -iradesi gösterebilme, kendini gerçekleştirme erkine sahip olabilme, görme, bilme, duyma, dil sahibi olma, yaratım olanağına sahip olabilme özellikleri uluhiyete ait olduğu içindir ki rububiyete dair olarak bulabilmekteyiz. Allah'a ait ilahi isimler dahi uluhiyete ait olarak rububiyete dair kılınmış iken ubudiyetin yani tanrısal olanların görünüş

bulmasının nesnesi olarak var kılınmış olanlara ait olmadan varoluşa dair olarak bulunurlar. Nefsi emmare sahibi olan kişiler olarak tanrısallığa ait özelliklerimiz olsa, onları rububiyete dair kılmayacağımız kesindir. Bu özelliklerin ubudiyete dair olarak varoluşsal anlamda bulunması ise hak kılınmış olmaktan öte değildir. Bu durumda yaratılmış olan, uluhiyet karşısında yokluk hükmünde olmaktan öte, uluhiyete ait olanları rububiyete dair olarak kendi olabilmesinin gerçeği olarak bulur iken kendi olmayı yokluk hükmünde değil de gerçeklik hükmünde bulur. Allah ile var olan, Allah'a ait olanlar ile gerçek olmayı bulmuş olarak var olmayı bulmaktadır.

Anlam, anlayış yani sağduyu -sezgi- ve nur ile gerçekleşen feraset, nur ile gerçekleşen deneyime dair olanların deneyimlenmesi dahi tanrısal iken uluhiyete ait olarak rububiyete dair kılınmaktadır. Bu özellikler dahi biricik olmaları ile evrensel olan öznel değişmezler olarak bulunanlardır. Yaratılmış olanlara dairdirler ama yaratılmış olanlara ait değillerdir. Nurun kendi olanakları dahilinde gerçekleşme olanağı içinde vardırlar. Yaratılmış olanların iradesi doğrultusunda gerçekleşen değillerdir. Nurdan paye aldıkça da yaratılmış olan, tekâmül etme olanağı içinde istidattan yana artışta olarak tanrısal olanları deneyimleme olanağında bulunur/ bulunabilir.

İlahi isimler de bizlerin iradesi doğrultusunda var değil, Allah ile Allah'a ait olarak vardır. Allah'a ait olan ise yaratımda Allah'tan paye almanın sürekliği içinde yaratılmış olanlar için de istidat kadarı ile evrensel ortak gerçek olarak vardır. Allah dahi âlemlerin rabbi olarak yani yaratılmışların üst ve ortak gerçeği olarak kendi olmayı bulandır ve bulunacak olandır. Bu anlamda rabbim olan Allah her yarattığının rabbidir. Her yarattığı üzerinde galip sıfatları ile Rabb belirleniminde kendini görünüşe taşır. Yarattıkları arasındaki bağıntılılıkta ve ilişkide uluhiyete ait olan rabb belirlenimli özellikleri ile tavır -oluş- belirimli görünüş bulur. Bu anlamda, hak kılınmış olan uluhiyete ait rububiyete dair olan tanrısal olanlar ile Allah'ı yaşarken salih amel ile hak ederek Allah'ı yaşamak olması gerekendir. Bu durumda ubudiyete haiz olan

üzerinden diğer kullarına görünecek olan Allah'ı özneler arası ilişkilerde bulmak olanaklıdır. Her yardım edenden gerçek yardım eden O'dur. Her acı duyanda acıyı yaşatan da O'dur.

Bu anlamda söz konusu rûbubiyet ise tevhid, Allah'ı sadece uluhiyet merkezli tenzih ilkesinde salt soyutlama ile varlık alanı ve varoluştan ötelemek değildir. Her şeyi Allah görmek de değildir. Her şey üzerinden, gerçekleşen bütün olay ve olgular üzerinden yani Allah'ı, gerçekleştirdikleri üzerinden müşahede edebilmektir. Tevhit sadece salt ussal olarak Allah'a tanık olmak değil, deneyimsel anlamda rabbi olan Allah'ı afakta ve enfüste gerçeklik belirlenimleri olan değişmezlerine bağlı olarak müşahede edebilmektir… Ki bu uluhiyet merkezli değil, bizatihi rûbubiyet merkezli olarak tenzih ilkesinde nesnelliğe aşkın soyutlamada öznelliğe tanık olmak anlamını taşır. Evrensel anlamda kendilik dünyasının sahibi olana nesnelliğe aşkın kendilik dünyasına şuurda taşınmış olarak tanık olmak anlamını taşır. İnsanın tarih varlığı olarak uluhiyete ait tanrısal sıfatları rububiyete dair ubudiyette bulması ile kendini gerçekleştiriyor olmasında da Allah'ın halifesi üzerinden kendini gerçekleştiriyor olarak görünüşe taşımasına tanık olunur. Kültürel anlamda ahlak ilkeleri, evrensel anlamda da ilkelerin medeniyette genele yaygın tesis edilmesinde de insana dair kıldığı uluhiyetine ait özelliklerinde, olanaklarında Allah'ın görünüşe geldiği, tevhid gereği müşahede edilebilir. Kendiliğe dışsal olarak ussal anlamda Allah'a tanık olmaktan ise ussallığı da içerecek biçimde içinde olunan gerçeklikte her an bir oluşta Allah'ı, Allah'a katılırken müşahede edebilmek yeğdir.

İlahi isimler, Allah'ı kendine ait belirlenimleri ile sadece ussal anlamda bilmek -tanık olmak- için değil, yaşarken bulmak ve bulurken tanımak, tanırken de kavuşmak içindir. Eskiden ilahi isimleri uluhiyete ve rububiyete dair ayrıştırma hatasında bulunur iken bugün bilmekteyim ki her bir ilahi isim, uluhiyete ait iken rububiyete dair olarak yaratılmışlar üzerinden ve ilişkilerin geliştirilmesi üzerinden gerçekleşmektedir. Mesela eskiden uluhiyete ait isimleri Allah, Azam,

Mütekebbir, Azim, Kahhar vb. olduklarının zannındaydım. Rububiyete dair olan isimleri de Rabb, Mürebbi, Rahman, Rahim, Kerim, Vedud, Veli vb. olduklarının zannındaydım. Elbette bu isimler öncelikli olarak rububiyete veya uluhiyete dairdir ama tanrısal olarak biricik olmaları ile uluhiyete ait iken rububiyete dair olarak gerçekleşmekte olarak var olanların en temel ortak gerçekleridir. Teolojik olsalar da öznel anlamda varoluşun en temel değişmezleri ve aşkınlık belirlenimli olmaları sebebiyle de metafiziğin konusudurlar. Tanrı ile var olanlar arasındaki en temel bağıntılılık belirlenimi olarak önem gösterilmesi gerekenlerdir.

Bahaddin Nakşibendi'nin güzel bir sözü var. Bahaddin Nakşibendi'yi bir gün yemeğe çağırıyorlar. Mübarek de azametli bir zat. Diyorlar ki, "Efendi, amma da kibirlisiniz." O ise "Bizim kibrimiz hevâmızdan -nefsimizden- değil, Azameti Kibriya'dandır" diyor. Tevhid gereği bakıldığında ne demiş oluyor? Allah'tan aldığımız payeden dolayıdır ki hak edişte bu ilahi isim ile buluştuk demiş oluyor. Nereden neyi aldığını, kimi nasıl yaşamış olduğunu gayet doğru biliyor.

Derler ki bir Hanım Efendi tanınmış bir Şeyh Efendiye hediye götürür. Şeyh Efendi ise "Biz Allah'tan başkasından bir şey almayız" diyerek Hanım Efendinin hediyesini kabul etmiyor. Hanım Efendi ise Şeyh Efendiye "Sizin için iki gözlü demişlerdi. Maalesef tek gözlüymüşsünüz. Bizden veren de Allah değil midir?" der. İşte tevhid, gerçekleştirdiklerinin öznesi olan Allah'ı rûbubiyet merkezli böylesi tanımak anlamını taşır. Bunun için olsa gerek ki eskiler "Allah kuluna hakkını kulu eliyle verir, bunu bilmeyen cahil kuldan bilir" demişlerdir. Tevhitte önemli olan, rûbubiyet merkezli olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi olan Allah'a nesnelliğe aşkın olarak tanık olabilmektir. Böyle olduğunda, rûbubiyet merkezli olarak uluhiyete ait tanrısal belirlenimleri, nesnelerine aşkın olarak görünüşe taşıyan bir dil modellenmesi içinde kendilik dünyasına taşıyan tevhid dili edinmek olanaklıdır.

Tehvid dili ile de nesnelliğe dair dünyadan kopmuş değil, o dünyanın da hangi oluş içinde gerçekleştiğini tevhid gereği bilmek ihtiyacında bulunuruz. Bundan olsa gerek ki Hz. Nebi eşyanın sırrını bilmeyi de Cenabı Allah'tan dilemiştir. Ayrı değil aynı da değil oluşa bağlı olarak yapısal kılınmış ve rûbubiyet merkezli geliştirilmiş tevhid dili ile modellenmiş dünya görüşünde ise yabancısı olmadığımız hakikatin her alanda kendini nasıl gerçekleştirdiğine tanık olmanın gayretinde oluruz. Bunun ile de kalmaz; yaratıcı etkinlikte salih ameller ile hakikate katılır iken tevhidi sadece ussal olarak değil yaşamsal olarak da tesis edebiliriz. Böylece hem Allah'ın ötelerde olduğunun zannından kurtuluruz hem uluhiyet merkezli salt tenzih ilkesinde katı şekilci ve zorlayıcı bir din anlayışımız olmaz… hem her şeyi Allah'a özdeş aynı olduğunun kanısında gerçekleşen görüşlerinin yanıltıcı yönlendirmesinden kurtulmuş olunur hem de ru'yetullahın, şefaatin, gaybı bilmenin, tasarruf edebilmenin vb. hakikatten alınan payenin sürekliliği içinde Allah ile tekâmül etmeyi gelişimde buldukça sorunsal değil, hak olduğunu biliriz. Allah'a doğru tekâmül edilirken de uluhiyete ait tanrısal özellikler kendinde tam iken onlar ile tekâmül etmenin olanaklı olduğunu da bilmek yerinde olur.

İslam kelam ilminde (teolojisinde, ilahiyatında) uluhiyet merkezli olarak tenzih ilkesi gereği salt soyutlamaya dayalı yapısal kılınmış dil olgusallığı sebebiyle Allah'ı sadece bilmekle yetinilir. Rububiyet merkezli, uluhiyete dair biçimlenen tasavvuf dil modellenmesinde ise Allah, sadece bilinen değil, bilindikçe anlaşılmaya, kendisine katılmaya ve kendisinden sonuç aldıkça kendisi ile olan bitene gerçekliği ile bakmaya çalışılandır. Salt tenzih ilkesi ile uluhiyet merkezli Allah görüşünde Allah ayetleri ile sıfat ve isimleri ile bilinen olsa da gerçekleştirdiklerine dair anlaşılmaktan uzaktır. İşte, rûbubiyet merkezli düşünmeyi olanaklı kılan bir dilimiz olduğunda Allah'ı bilmek anlamında anlamak değil de deneyim varlığı olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak yakinen anlamak olanaklıdır.

Özneler arası ilişkide anlamak, iç dünyaların buluşması, aynalaşmayı olanaklı kılması, birbirine inebilmesi, yükselebilmesi ve kaynaşabilmesi için olması gerekendir. Anlaşılmak ile yabancılığın, yalnızlığın geride kaldığı buluşma içinde bulunmak da olanaklıdır. Bildiklerimiz ile değil, birbirimize dair anlayabildiklerimiz ile yalnızlıktan ve yabancılıktan kurtuluruz.

Örnek: Bir hadisi kutside “Seslendim sesimi duyan olmadı, baktım gördüğüm olmadı denilir.” Bu hadisi kutside Cenabı Allah’ın kendilik alanında kendi varlığını yokladığı ve kendisinden başkasını bulmadığını biliriz. Bunun ile kalmaz kendiliğin soyutlaması yapılamayacak olan olarak aşkın ve değişmez varlık belirlenimli olduğunu da biliriz. Ancak, bu hadisi kutsi ile Allah’ın ne için yarattığını ve yaratmadan önce nasıl bir öznel durumda bulunduğunu da bilmek anlamında anlamak değil de deneyimlenen durumun duygusunu kendinde bulmak ve sezmek, empati yapmak yani hemhâl olmak anlamında anlarız. Derin bir yalnızlığın sonucunda kendini gerçekleştirmenin olanağını yaratma olanağı olarak bulur iken her yaratımda yaratıkları ile rûbubiyet bağıntısında ve ilişkisinde kendini gerçekleştirir iken mutlak ve derin yalnızlığı geride bırakmış olduğunu anlarız. Bunu anlarken de yaşamsal, deneyimsel anlamda hemhâl olarak bu durumu anlar iken burnumuzun direği sızlar. Bu duruma duyarsız kalmadan O’nu anlamış olarak O’nu biliriz. Kendi varlığımızı yokladığımızda ise yüklem alınan yani soyutlaması yapılabilecek olunan ne var ise bıraktığımızda ya da yüklem olmaktan çıkardığımızda soyutlaması yapılamayacak olan kendilik ile tanışırız.

Bir örnek de sevmeye yani el Vedud ismine dair verir isek: Sevmenin ne olduğunu tanımlamak ile bilebiliriz ama Allah ne için sevgiyi yaratmıştır ve kendisinde karakter biçimsel anlamda kalıcı bırakmış olduğunu sevmeyi dolu doluya yaşadığımızda anlayabiliriz. Kendinde güzel olan böylesi bir duygu yani sevmek, sevileni sevmek, sevmeyi sevmek sevilecek kadar güzel olduğu içindir ki sevginin ne için yaratılmış ve kalıcı kılınmış olduğunu anlarız.

Adaleti de birçok açıdan tanımlayarak biliriz ama Allah'ın ne için adaletli olduğunu adaleti pişmanlık, hakkaniyet vb. duygu ve ilke beliriminde deneyimlerken anlama olanağı edininiz. Öyle ki Allah, yaratıklarının varoluş hakkını bu sıfatı gereği El Adl ismini karakter belirimli kimlik belirlenimli olarak kendinde kalıcı kılmıştır. Adalet nedir, nasıl gerçekleşir bilebiliriz ama ne içindir denildiğinde tanımlandığı olgusal belirlenimin gereği içindir desek de bu sorunun cevabını verirken cevabını bulmuş değilizdir. Ne var ki adaleti hakkı gereği duygu beliriminde deneyimleriz ve diğerinin varoluş hakkını öncelemenin ona verilmiş değer olarak rahmetin gereği olması ile buluruz. Anlarız ki Allah, kendinde değer kıldığı her yaratmış olduğunun varoluş hakkını gözetmeyi hem kendine hem de yaratmış olduğuna hak kılmıştır. Bundan olsa gerek ki kuluna yapılan haksızlıkları kulu bağışlamadan kulunu yok sayarak bağışlayıcı değildir. Rububiyetin gereği olarak bağışlama gerçekleşecek ise kul bağışlar iken Allah da kulundan, haksızlık yapanı özrüne binaen bağışlar. Bunun için olsa gerek ki Hz. Nebi "İnsanlardan özür dilemesini bilmeyen Allah'a tövbe etmiş olmaz" demiştir. Adaleti rûbubiyet merkezli olarak yaşamsal anlamda böylesi bildiğimizde Cenabı Allah'ın adaleti neden öncelediğini öznel anlamda anlarız.

Bir ayeti kerimede "Şayet dileseydik her nefsin hidayetini verirdik. Fakat söz bende hak oldu (yaratıma dair gerçekleşti/ gerçekleşendir) Cehennemi cinler ve insanların bir kısmı ile kesinlikle dolduracağım" denir. Bu ayet ile Allah'ın sözünde kati olarak tutarlı olduğunu biliriz. Sözün, değer taşır iken taşıdığı anlam ve değer yüklemine bağlı olarak gerçekleşmesi gerektiğinin dersini de çıkarabiliriz. Allah'ta sözün gerçekleşmeye dair olarak yaratımda gerçekleştiğini de bilmek anlamında anlarız. Varoluşun diyalektik oluş içinde gerçekleşirken sonuçları olduğunu da biliriz. Her işin kudrete bağlı olarak Allah'ın iradesi dahilinde gerçekleştiğini de bilmek anlamında anlarız (çıkarımda bulunabiliriz). Söz, Allah'ın sözü ise er ya da geç yaratımda

gerçekleşeceğini de biliriz. Yaşananların sonuçları olan bir dünyada her daim er ya da geç adaletin tesis edileceğini de biliriz.

Ancak, bu ayet ile de anlarız ki Cenabı Allah eğer evvelde cehennemi dolduracağı ve sonuçta gerçekleşecek olan veya gerçekleşiyor olarak kendisine doğru gidilen sözü vermiş olmasaydı, her nefse hidayetini vermiş olacaktı. O her şeyi hak ve hikmet üzeri rahmeti ile gerçekleştirir iken deneyim varlığı olarak hikmet gereği gerçekleştirdiklerinin sonucunda kendisine hesap sorucu bir makam yok iken bu ayet ile kendisine hesap sorucu olarak kendisinin yettiğini anlarız. Bu öznel durumu bizler pişmanlık duygusunda ve keşke demelerimizde deneyimlerken anlarız. Bu ayette Allah'ın pişman olduğuna veya keşke dediğine anlama dair işaret aramak zorlama olsa da gerçek ve gerçeğe dair bakışım ve duygusal bakışım arasında ayrışım yapıldığına tanık oluruz.

Hidayet vermek zor değil iken cehennem denilen gerçeklik karşısında ve hikmete bağlı iş görmek söz konusu ise bu ayrışımın ne için yapıldığını biliriz. Ancak, söz konusu 'farklı olabilirdi' ise pişmanlığın belirtisini bu ayette sezebiliriz. Bu durumda pişmanlık yaşadığımızda gerçekleşen, hesap görücü olarak kişinin nefisinin kendine yeterli olmasından da anlarız ki Cenabı Allah gerçekleştirdiklerinden yana gerçekleştirdiklerinin sorumluluğunu yüklenmiş olarak kendine hesap verebilendir. Salt tenzih ve uluhiyet merkezli düşünseydik eğer böylesi düşünmek orda dursun pişmanlığı bir eksiklik olarak Cenabı Allah'a yakıştırmayacaktık. Ancak, rûbubiyet gereği gerçekleşen oluş içinde düşündüğümüz de pişmanlığın bir eksiklik değil, gerçekleştirdiklerinin sorumluluğunu üstlenmek yetişkinliğini -olgunluğunu- göstermek olduğunu görmüş oluruz. Bu da el Veli ismini, sorumluluk sahibi olan anlamında karakter biçimsel ve kimlik belirlenimli olarak edinmenin olması gerekenidir.

Ancak, böylesi bir yorum sonucunda şöyle bir soru sorulur ise Cenabı Allah kendini gerçekleştiriyor ve gerçekleştirmeyi de yaratım olanağı

olarak buluyor iken deyimlediklerine bağlı olarak tekâmül etmek O'nun için de söz konusu mudur? Evet, Cenabı Allah için de tekâmül etmek söz konusudur ama bizler tekâmülü O'ndan sonuç aldıkça bulur iken O tekâmülü kendine dair tanrısal olan olanaklarının, potansiyellerinin gerçekleşmesi ve yarattıkları ile rububiyeti gereği bağıntıda ve ilişki kurmakta iken öznel olan özgün duygu, sıfat, karakter belirimlerinde bulur.

En basit anlamda: Cenabı Allah "rahmeti kendime farz kıldım" der iken gazabı da deneyimleyen özne olarak rahmette karar kılmış olmanın yetkinliğinde tekâmül eden değil midir? Yaratım olmadan önce sadece nurda şahıs olma durumunda iken yaratım sonucunda bir olanak belirimi olarak sevgiyi bulması ve sevgiyi kendinde daim olarak yaratıyor olmak ile seven özne olmasından dahi bakıldığında olanaklarını açımlaması bağlamında ve kendisinde karakter biçimsel ve kimlik belirlenimli olarak kalıcı kılması tekâmül değil midir? Yukarıda bahsi geçen el Veli ismi dahi yaratım sonucunda tekâmül edilmiş ve sonradan edinilmiş bir karakter değil midir? Zaten Rahman, Rahim, Rabb, Azam, Azim vb. karakter biçimsel ve kimlik belirlenimli tanrısal isimler dahi sonradan edinilmiş iken tekâmül edilmiş olunan belirlenimler değil mi? Sonradan yüklem alınmış yaratıma dair karakterler, sonradan edinilmiş iken öznel belirlenimler olarak tekâmül edilmiş olunanlar değil midir? Cenabı Allah kendinde potansiyeline dair olan olanaklarını açımlar iken olanaklarında tekâmül edendir. Kendisinde olmayan, acziyet, uyku, fakr, zulüm, cahillik, anlayışsızlık vb. ile bakıldığında da yaratılmış olanlar rûbubiyet gereği beliren ve uluhiyete ait olanlar ile kendi olmayı bulur iken uluhiyete dair olanlardan nasiplendikçe tekâmül etme olanağında seyir eder.

Karakterler kendiliğe yüklem alınırken kendiliğe özdeş yaşanır ve kimlik belirleniminde anlam içeriğine göre kendiliğe özdeş kılınmış olarak aidiyet beliriminde sahiplenilir. Yüklem oldukları, olumsuzlaması yapılabilecek oldukları ve değişen oluş içinde yaşamsal bulundukları -kılındıkları- içindir ki öznesi ile aynı değil ama kendiliğe özdeş

kılındıkları ve kendiliğe özdeş sahiplenildikleri ölçüde öznesinden ayrı da değil olarak gerçekleşme olanağı olanlardır. Kendinde soyutlaması yapılamayacak olan öz kendilik ile yüklem alınmış olan ve soyutlanması yapılabilir olanlar arasında ayrı değil aynı da değil oluşu içinde bağıntılılık söz konusu iken yüklemleri öznesine mutlak özdeş aynı görmek, sanıdan -zandan- ibarettir. Bunları bilmek de öznenin metafiziğini yaparken vahdeti vücutçuların varlığa ve tanrısal sıfatlara, isimlere dair mutlak özdeşlik yaklaşımında olarak zat ve yüklem alınanları aynı görmeleri kanısında -zannında- kalmamak için önemlidir. Salt uluhiyete dair tenzihte yani soyutlamada ötelere itilmiş Allah görüşünde de kalmadan, sadece Allah'ı bilmek değil, varoluşsal anlamda anlamaya çalışmak için de önemlidir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Cenabı Allah kendi potansiyellerini açımlar iken kendini karakter belirimli ve kimlik belirlenimli olarak ahlak biçimsel anlamda öznelliğe dair olarak yaratmaktadır. Kendini yaratabilme olanağı içinde kendine doğarken kendi olmanın oluşu içinde kendi olanaklarında tekâmül etmektedir. Ancak, bu melek, cin, insan gibi yaratmış olduğu öznelerden bağımsız olarak kendi içinde kendi ile kendine tekâmül etme biçiminde gerçekleşir. Vahdeti vücutçuların dediği "ben bildiğimde Allah bilir; ben kâmil olduğumda Allah'ta kâmil olur; ben yediğimde Allah da yemiş olur" gibi gerçekleşmez. Ben bildiğimde Allah ile bilirim; Ben kâmil olduğumda Allah ile kâmil olmaktayım; Ben yerken, yediklerim ile Allah'a dönmekteyim olarak gerçekleşir. Zaten yediklerim ile beslenir iken yediklerimde nurunu salarken yediklerimi gıdaya çeviren O'dur. Diriliği -canlılığı- içerden hareket ile açık eder iken yediklerimi sonuçta görmeye, duymaya, duyguya, iradeye vb. dönüştürür iken tanrısal belirlenimlerin gerçekleşmesini sağlayan, açımlayan da O'dur. Ben yerken O beslenmekte değil, Ben O'nun ile böylesi bir oluş içinde beslenmeyi olanaklı bulmaktayım. Sadece canlılık bulmakta değil, diğer tanrısal olanaklardan da istifade etmekteyim.

Uluhiyete ait olan öznel ve özsel anlamda içsel gerçekleşir iken yaratılana dair kılınmış iken rububiyete dair dışlaşmış olarak gerçekleşirler ve özneler arası ilişkide nesnelliğe aşkın görünüş bulurlar. Uluhiyete ait olanlardan gelişime dair hem nesnel hem de öznel anlamda sonuç aldıkça da tekâmül sürekli kılınır.

Ayrıca yaratımda zamansal öteleme sebebiyle ve kendi varlık alanındaki sınırsız zaman genişliğinde yarattıklarının hep önünde duran bir Allah var iken O, bizler ile tekâmül eden değil de kendisi ile tekâmül ettiğimizdir. Bizler ile olan ilişkisinde bir tekâmül etmesi var ise bu, potansiyel olarak kendinde saklı duran tanrısal olanaklarını karakter ve kimlik biçimsel olarak kendinde açımlaması, gerçekleştirmesi ile ilgilidir ki O'nda böylesi gerçekleşenden paye almış isek O'nun olanakları ile tekâmül etmiş olarak kendi olmayı bulduğumuz bir oluş içinde bulunmaktayızdır.

Alanlardan da baktığımızda: felsefe ile varlığın ne olduğuna dair teorik bilimsel bilim yapılmakta iken modern bilim ile olup bitmekte olanların nasıl gerçekleştiğini bilmek olanaklı olmuştur. Pragmatik anlamda kullanabilir bir dünyanın da kapısı aralanmıştır. Gelecekte ise kullanabilir bir dünyadan daha çok töze bağlı olarak yeniden yaratımın olanaklı olduğu bir bilim evresi insan oğlunu bekler. Klasik sanatta ilkesel olan idealinde sanatsal kılınır iken modern sanatta sanatçının yorumu önem kazanmıştır. Postmodern sanatta ise her şey ile her biçimde herkes için söz konusu olmuştur. Belki de gerçekliğin yeniden yorumlanması biçiminde sanat, sanat olma yolunda yeni bir aşama ve alanlar açabilir. Dünün hukukuna nazaran bugünün hukuku daha iyi bir durumdadır. Yarının hukuku ise daha doğru biçimde herkes için hukuk olmak kaydı ile yeniden tesis edilmesi gerekendir. Dinde yenileyicilerin geldiğini haber veren hadisi şerif dahi dinde bile gelişimin -tekâmül- olduğunu işaret etmesi adına önemlidir. Kısmi olarak doğayı algılayan gözlere sahip iken ussal anlamda hakikatten paye almanın sürekliliği içinde optiğin keşfi ile beraber mikrodan makroya kadar görme olanağı edinilmiş olması ile bilimsel anlamda hem yeni alanlar açma olanağı

edinmiş olmak hem de tekâmül etmiş olmak ile tekâmül edilmek te değil mi?

Tarih olgusal olarak alan belirimlerinden bakıldığında, olgusal olan gerçeğin metafizik değişmezlerine bağlı olarak gelişime açık olarak gerçekleşmesi/ gerçekleştirilmesi ve gelişimi içinde varoluşsal anlamda tekâmülün gerçekleştiğini görmekteyiz. Öznesine bağlı gerçekleşen olgusal olanın -olgusal olması anlamında gerçek olanın- tekâmülüne bağlı olarak da tekâmül eden ve tekâmül ederken de değişen öznellikte özne olarak kendi olmayı bulmaktayız. Olgu metafizik değişmezlerine bağlı olarak gelişime -tekâmüle- açık olandır. Olgunun tekâmülü öznesinin tekâmülünü de olanaklı kılar.

Konuştuklarımız ile beraber anlam akışı içinde dikkat ederseniz eğer insan dil varlığı iken sözün tanrısal olması özelliği sebebi ile eyler oluşunda anlamda doğuyor… Doğmakla kalmıyor sözün ortak değer olması ile dünyalar kuruyor, dünyalara doğuyor. Olmuş bitmiş bir varlık değil, hep yeni bir oluş içinde anlam ve değer ediniminde doğan bir varlık. Ruh (kendilik) varlığı olarak öznel anlamda anlam ve değere dair yüklem aldıkları ile kendine doğuyor olması ile kendi olma olanağında kendini gerçekleştiriyor. Yirmi sene önceki siz ile şimdiki siz aynı mısınız? En temel de gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak değişmediniz. Özsel anlamda kendiliğe dair yerleşik karakterde (esmayı has) de değişmemişsinizdir ama anlam ve değer edinime dair akış -oluş- ve değişimler içinde değişen dünyalarda değişen dünyaya sahip özne olarak varsınız.

Ne doğumlar yaşadınız, sancılı… Anlam ve değer akışı içinde ne düşüncelerden geçtiniz sıkıntılı… Her doğumda ise kim bilir nasıl zorlanmışsınızdır. Sonuçta zorluklar, sizi aciz bırakan koşul ve ihtiyaçlar karşısında hep yeniden kendinizi yaratmak zorunda kalmışsınızdır. Varoluşun doğasını zorluklar karşısında hep yeniden emek ve yaratım sahibi olarak kendini de yeniden yaratma olanağı içinde bulmaktasınız. Varoluşun doğasında zorluklar karşısında olanaklarını açımlamak,

geliştirmek ve kendini hep yeniden yeni bir anlam ve değer oluşu içinde yaratmak var ise şikâyet edecek ne var? Bu hep böyle midir? Böyle ise bundan nasıl kurtulacağız? Böyle denilmekte ise içinde olduğumuz dünyanın koşulları ve koşullar karşısında kendimizi olanaklarımıza bağlı olarak nasıl gerçekleştirmek zorunda olduğumuza ya yabancı ya da körüzdür.

Yaşam başlangıcından sonuna kadar ereğe -hikmete- bağlı süreç belirimli gerçekleşen bir yürüyüştür. İnsan bu yürüyüşte doğmuş ve bitmiş bir varlık değil, hep yeni bir oluş içinde kendi olmayı bulan ve kendini gerçekleştirendir. Beşer olarak geliyor ama insan oluyor. İnsan olmayı ise kendine doğmak anlamında buluyor. Her anlamda doğan bir oluş içinde bulunuyor. Ruhta doğma, kendinde kendine doğma olarak gerçekleşiyor. Çünkü ruh kendinde doğan bir varlıktır, başkasında doğmaz. Anası veya babası olmadan anlam ve değer yüklemi aldıkça kendinde kendine doğandır. Doğmanın nedenini kendinde bulur. Bir ruhaniden yani kendi olmuş ve nedenini özünden hareket ile bulmuş olarak varlığının sorumluluğunu yüklenmiş kâmil bir insandan irfana, nura, ahlaka, tasarrufa dair besleniyor olarak doğumunu bulsa da doğumunu kendinde gerçekleşiyor olarak bulmaktadır.

En basit anlamda aileyi ele alalım: Anne, baba, evlat içinken, evlat da onlar içinken bir aile ortamında doğum olmuyor mu? Benim evim, benim yuvam, anneyim, babayım vb. gibi sonradan edinilen ve değer biçimsel olan karakterler edinilmekte… Kişi kendini aidiyet belirlenimli karakter olgusal anlam ve değer içeriğinde yüklem aldıklarında doğma olanağı bulmakta. Bu kültür olgusal olarak gerçekleşir iken üst kimliklerde özdeşlikte de ortak kimliklerde yaratılıyor olarak kendimizi yeni doğumlarda bulmaktayız. Halil, Halil olması ile baba olmuyor. Baba olması ile baba oluyor. Halil olması ile Türk veya Arap olmuyor, aidiyet duyduğu ortak kimliği kendine özdeş kılmak ile Türk veya Arap oluyor. Allah'a şükürler olsun ki İslam olmak ile İslam kimliğinde kendi olmayı da bulmuş olarak varsayılmış kimliklerden öte, hakikat sahibi olan Allah ile kimliğini edinmiş oluyor. Sanatçı, filozof, arif, alim

kimliklerini ise gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak alan belirimli olarak edinmiş olmakta buluyor. Sonuçta ise kendinde kendine doğuyor olarak diğerlerine de katkıda bulunduğu ölçüde diğerlerine de doğmuş oluyor.

Hakikatten paye alırken sadece tanrısal olan zati ve subiti sıfatlardan değil, ilahi isimlerden de paye almaktasınızdır. Allah'ın nuru ile var iken nurundan da paye almış olarak var olmaktasınızdır. Nurdan paye almaktan yana hak edişiniz bereketli ise Allah'a dair olanaklardan nasiplenir iken tekâmül etmekte olarak gelişime açık bir varoluş içinde bulunduğunuza da tanık olabilirsiniz. Filozof, sanatçı, alim, arif, anne, baba vb. kimlik edinimlerinde dahi karakter belirimli kimlik belirlenimli edinimlerde -kazanımlarda- tekâmül oluşu içinde bulunuruz. Allah'a ait olanları rububiyete dair bulurken kendi olmayı buluyoruzdur. Hakikatten paye almanın -sürekliliğinde- gerçeğinde bulunuyor iken gelgitler içinde diyalektik oluşa bağlı olarak gelişime -tekâmüle- açık bir oluşta bulunuruz.

"İnsan anılası bir şey değilken üzerinden dehre dair -uzun bir- zaman geçti." "İnsan düşünmez mi ki anılası değilken biz onu yarattık." "Allah'tan geldik geri Allah'a döneceğiz." "Hak geldi batıl zayi oldu." "İnsana çalıştığından başkası yoktur." "Bir işi bitirince yeni bir işe başla." "Katımızda üstün olanlar takva sahipleridir." Bu gibi ayetler insanın ne ile nasıl ve hangi ereksel oluş içinde gelişime -tekâmüle- açık kılındığının anlamını içerirler. Kur'an içeriği olarak nebileri farklı belirlenimlerde arketipal gelişim mertebeleri olmaları da misal verilmiş -betimlenmiş- olmaları doğrultusunda, insanın gelişimine dair öznel değişmelerini görmek adına önemlidir. Seyri sefer ve hatmi meratip etmek içeriğinde oluşta bulunmak anlamında tasavvuf da Allah'tan sonuç aldıkça gelişen ve gelişime açık kılınmış insanı görünür kılan alan olması ile önemlidir. Bin senede bir din yenileyicilerinin -mehdilerinin- geldiğini haber veren hadisi şerif ve bin senelik bir günde insanlığa dair işlerin göklerden yere takdir kılınıyor olduğunu ifade eden ayet dahi

din ve insanlık bağlamında gelişim içinde olunduğu gerçeğinin anlamını taşır.

Nefsi emmare sebebiyle diyalektik oluş içinde bulunuyor olmak, doğa koşullarını aşma çabası ve en temel ihtiyaçları karşılama gereği insanın gelişime açık olmasının nesnel belirlenimleridir. Böyle olsa da insan özünden, içerden hareket ile uluhiyete ait olan tanrısal olanaklarının rububiyete dair kılınması gereğinde tekâmül etme, gelişimde bulunabilme özelliği gösterir. Yani değişen zamanlarda değişen zamanların varlığı olarak var olma olanağı gösterir. Rububiyet merkezli düşünüldüğünde uluhiyete ait olanlar ile kendi olmayı bulan insanın yine uluhiyete ait olanları rububiyete dair bulur iken gelişim olanağı içinde olarak geliştiği görülür. Yani Allah ile kendi olmayı bulan insan yine Allah ile gelişim içinde kendini gerçekleştirmek zorunda bulandır.

Ubudiyete dair öznel anlamda nerede varsınız? Ubudiyet karakter ve kimlik biçimsel olarak sonradan edinilendir. İslam'ın en temel ilkelerinden biri olarak Allah'a kul olma kimliğinde karakter sahibi olmayı bulmak anlamını taşır. Allah'tan paye alırken gerçekleşme erki -iradesi- gösteren ilkelere evrensel içerikte teslim olmak yani ilkeleri gerçekleştirmek anlamını taşır. Bu içerikte ise Allah'a böylesi teslimiyette hizmet etme anlamını taşır. Kimilerine göre herkes hakikatten aldığı payeye bağlı olarak taşıdığı gerçeklik gereği ubudiyet sahibidir. Ancak, ubudiyet Allah'a hizmet ahlakı ile değerlendirildiğinde bilinçli olarak yaşanması gerekendir. Tekbenci nefse rağmen olması gereken ilkeyi gerçekleştirmekte tutarlı olmayı gerekli bulmaktır.

Böyle olsa da gören, duyan, düşünen, bilen, şahıs olan vb. ben iken bu özelliklerinin hepsi bana rağmen değilse de ben olmayı sağlayacak olanak, bütünlük ve uygunluk içinde organik bağıntılı olarak gerçekleşmekte. Ben görüyorum ama görmek benim dışımda gerçekleşiyor. Ben duyuyorum ama duymak benim dışımda gerçekleşiyor. Dışında der iken dışsal anlamda dışında olmak değil de

bana ait olmadan kontrolümün ve tercihe bağlı irademin dışında gerçekleştiğini kastetmekteyim.

Ben görmeyi kontrol edemiyorum, benim dışımda gerçekleşen bir şey, kalbimin çalışması benim dışımda gerçekleşen bir şey. Düşünen benim ama tanrısal olması bağlamında düşünce benim dışımda gerçekleşiyor. Ussal anlamda kendisine katılma olanağı buluyorum. Duyularım benim dışımda gerçekleşiyor olmasına rağmen beni ben kılan hakikatten paye aldığım belirlenimler. Benim kendime ait olmuş olsalardı kendi olmayı olanaklı bulmayacağım kesindi. Sürekli gerçekleşme erkinde irade belirleniminde gerçekleşiyorlar. Onları durdurmak, susturmak, yok kılmak olanaklı olsaydı varoluştan da bahsedemezdik. Varoluşun tanrısal olanaklarından kaçış yok. Öyle ise onları nasıl yaşamak gerektiğini düşünmek gerekir ki işte bu ubudiyet ile idealinde gerçekleşmesi gerekendir. Hak kılınmış olanı hak ederek yaşamak olması gerekendir ki rahmet etme ahlakı ile hak kılınmış olanı hak ederek yaşamak olanaklıdır.

Tanrısal olan uluhiyete ait olanlar biriciktir. Evrensel anlamda herkesin ortak potansiyeli olsalar da biricik olmalarını her durumda koruyor olarak biriciktirler. Allah'a ait olarak nurda gerçekleştirildikleri için biriciktir ve sizin dışınızda gerçekleşiyor oldukları için biriciktir. Biriciklik şu demek; yüklem almıyorlar ve sadece kendi olma durumunda sadece Tanrı'ya ait olarak yüklem olma durumunda bulunuyorlar. Görme nasıl yüklem alır? Anlam zaten yüklem almayan yüklemdir. Duymak yüklem almadığı gibi yüklem alınmış bir sıfat olarak olanaklı kılınmıştır. Yani yaratılmış olanaklar olarak gerçekleşmekteler. Öznel anlamda vücud bulmaktalar.

Rububiyete dair ne varsa Allah'ın uluhiyetine yani kendisine ait olan, kendi olmasına dair olan olanaklardan alınandır ama size -yaratılmış olana- ait olmayandır. Sizin kendi dışınızda gerçekleşen ve varlığın veya varoluşun ortak özellikleridir. Böylesi değişmez belirlenimli ve aşkınsal farklılıkları ile kendi olma durumunda bulunanlar teolojik, varlıksal ve

varoluşsal anlamda metafiziğin konusudur. Öznenin değişmezlerini yani evrensel ve kendi olmaya dair zorunlu olan olmazsa olmaz belirlenimlerini konuştuğun için yine metafizik yapıyorsun. Varlığa veya varoluşa dair olgusal olanları, değişmez farklılıkları ile aşkın belirlenimli olarak görünür kılar iken olması gerektikleri içindir ki değer olarak buluyorsun. Olgusal olanın kendi olmasına dair belirlenimlerinin olmadığı düşünüldüğünde veya olmadıklarında, olması gereken değer olduklarına daha net olarak tanık oluyoruz. Ussal anlamda ilke, ne zaman bu şekilde değer biçimsel oluyor istense de istenmese de değer yargısal olarak varoluşta bulunuyorlar.

İnsan doğumunu hep kendinde kendine doğan olarak bulmaktadır. Bu bağlamda Platon Sokrates'ten bir adım ilerdedir. Çünkü Sokrates öznede bilgiyi doğurmaya çalışandır. Platon ise öznenin gölgelerde oyalandığı mağaradan asıllar evrenine çıkışı ile gerçeğe uyanması savında, insanın idealar ile anlamda doğduğuna ayna tutmuş olur.

İnsan doğuyor ama nasıl doğuyor? Mağaradan çıktığında doğacaksın. Mağaranın dışında başka evren veya evrenler var. Peki mağaranın içinde doğuyorsan ne olacak? Hakikatten alınan paye sebebiyle mağaranın gerçekliliği yok mu? Dışına mı çıkmak lazım? Kendine doğarken mağarada olanlara da doğmak gerekir. Hangi uyanan bu mağaranın dışına çıkmış olarak yeniden uyanış bulmuştur? Katmanlı varoluş içinde aşağı âlemden yukarı âlemlere uyandıkça, aşağıda gerçekleşenlerde yukarı olanları buldukça, temsile dayalı varoluşta uykuda uyanık olarak aşağıya doğmayı da buluyoruz.

İnsan anlam varlığıdır ve anlamda doğar. İstese de istemese de özne olmanın potansiyel ideaları sebebiyle kendi varlık alanını belirli kılar. Hak ve had belirlenimli varoluş alanının içinde de varoluş sürecinde olarak vücut kazanmaya başlar. Eğer rububiyete dair bulduğu sıfatları yani hakikatten aldığı payeleri sadece kendine mal ediyor ayrıca kâinat ile ilişkilerine dair bulduğu şeyleri kendine mal etmeye yani mülkten paye aldıklarını da tekbenci ve bencilce kendine ait kılmaya çalışıyor ise

derin bir uykuda olduğu kesindir. Buna rağmen insan, varoluş nesneleri ile kendine dünya kurar iken anlam ve değer varlığı olarak kendine doğmaktadır. Böylesi oluşa içkin uykudan uyanması için ise kendisinde kendine yeniden doğmayı olanaklı bulacağı yeni bir doğuma ihtiyacı vardır. O doğum, insanın insanla yeniden doğması, hak ve had belirlenimli ilişkilerde anlam ve değer ediniminde insanın insan ile yeniden yaratılmasının doğumudur. Hakikate dair nimete ermiş insan bulunduğunda ise insan insana ayna iken hakikatle tanıştığında, hakikat ile ilke gereği kendine doğmayı olanaklı bulur… Ki hakiki anlamda doğmak da budur.

İnsanın insana yolu uğramalı, insanın Allah’a yolu uğramalı. Doğmak nasıl olmalı? Allah’a, insana uğrayınca olmalı. Ebu Bekir Sıddık yukarılarda birine mi uğradı? Peygamber efendimize uğradığı için Allah’ı buldu. Cebrail dahi nebiye inerken insana uğramakta değil mi? Hz. Ali yukarıda birinde mi buldu? Peygamberimize yolu uğradı diye buldu. Züleyha Hz. Yusuf’a uğradı diye buldu. Rivayet edilir ki sonrasında da Yusuf’a “Ben sende olanı bulmuşum, seni neyleyeyim” demiş. Yani insan ile insan üzerinden bulacağını bulmuş. Hakikat ile tanış olmuş. Yusuf’un aşkından Allah aşkına taşınmış. Böyledir veya böyle gerçekleşmemiştir ama insanın insana yolu uğrayınca neler olacağına dair sezgi yani anlayış vermesi adına böylesi hikâyeler önemlidir.

İnsanın insanla olan ilişkisinde rahmeti ahlak edindiğinde, birbirine de rahmet olarak ayna olunduğunda insan, insan ile insandan doğuyor. Anlam ve değer gelişimi içinde de hep kendine doğuyordur. En basiti bunu ailede öngörün: Anne, baba ve çocuklar var. Çocuklar anne ve babanın ortak ruh alanı içindeyken istese de istemese de karakter biçimsel, davranış biçimsel olarak onlara benziyor, genetik olarak zaten benziyor. Peygamberin bu manada bir hadisi de var: “evlat babanın sırrıdır.” Ben bir ek yapayım; annenin de sırrıdır. Anne ve babasının taşıdığı gerçekliği taşırken onlara ayna olması var. Onları kendilerine göstermesi var. Olumlu veya olumsuz yönleri ile çocuklarımız bize

benzerler ama yeni ilişkiler, anlam ve değer edinimleri içinde kendilerine benzedikleri özgün bir oluş durumunda da bulunurlar. Önemli olan çocuğun babasını veya annesini kendisinde doğurması değil, kendi olmayı bulur iken kendine doğabilmesidir.

Elbette, insana dair olan miras içinde doğmak gerçekleşmekte ama insan kendine özgün olarak doğmuş olmakta kendi olmayı bulması gerekendir. Kendine doğmak kendi olabilmenin gerçeğini taşır. Çocuk annesinden, babasından, geçmişlerin genetik birikiminden ve kültür havzasından beslenirken doğuyor ama anlam ve değer varlığı olarak nedeni kendinde, kendini gerçekleştirme özgürlüğü içinde özgünce ve özgül belirimleri ile kendine doğması gerekendir. Öznelliğe dair her doğum zaten kendilik alanında kendine doğmak ve kendine doğar iken kendi olabilmek anlamını taşır. Bu da varoluşsal anlamda ayrı değil ama aynı da değil oluşun içinde metafizik olgusal gerçekleşmektedir. Kişi metafizik olgusal belirlenimleri üzerinden bulduğu kaderi gereği kendi olacak ise aşırı korumacı olarak çocuklarımızı, kendini gerçekleştirme alanlarını daraltarak çocuk bırakmamak gerekir. Elbette olması gerekenleri telkin ve tahkik ile ders mahiyetinde göstermek terbiyenin bir gereğidir ama aşırı korumacı olarak çocukların üzerine titremek veya kendi nefsimizin varoluş nesneleri kılar iken hevâlarımızın nesnesi kılmak onları çocuk olmaya zorlar iken yetişkin olmaktan mahrum bırakmaktır.

İnsan çocukluk evresinde öyle bir yere geliyor ki anne ve babaya dair yansıttıkları halen bir yerde duruyor olabilir ama o artık kendine doğarken kendi olabildiği varoluş aşamasına gelmiş ise kendi olarak vardır. Kendi olmayı, nesnelerine bağlı olarak sadece kendine doğan olmak ile kendi olmakta mı bulmakta ve tekbenci olarak bencilce mi yaşamakta? Yoksa, tekbenci olmaya aşkın başkaları için de olabilme eylemleri ile ilke gereği kendi olmayı bulmuş olarak hem kendine doğan hem de varoluşsal anlamda ayrı olmadığı ama aynı da olmadığı diğerlerine de doğarken mi kendine doğmakta? Elbette önemli olan,

diğerlerine doğarken kendine de doğmuş olarak kendi olabilmeyi bulabilmektir.

İnsanın rububiyete dair ilk varoluş durumu ailede başlar. Aile, Allah'ın insana rububiyeti gereği ilk dokunduğu ve olması gerekenlerde rahmet tavrında olarak rabb belirimli galip sıfatları ile insan nefsi emmaresinin tekbenci doğasına aşkın insanı insan ile terbiye ettiği alandır. Ayrıca insanı tinde, anlam ve değer edinimlerinde beşer olmaya aşkınsal yeniden yarattığı varoluş alanıdır. Evvela anne ve babadan görünüşe gelen rûbubiyet belirimli Rabb, Mürebbi, Vedud, Veli vb. tanrısal belirlenimler ile uluhiyetten beslenirken varoluşunu olanaklı bulan insan, çocukluk evresinde edilgen olduğu içindir ki kendi dışında hareket ile kendine doğmayı olanaklı bulur. Eril olduğu yetişkinlik döneminde dahi anlamın eril olması sebebiyle anlam ve değer varlığı olarak kendine doğmaya doğurgan olmayı süreklilikte bulur.

Hakikat ile tanışmış ve özünden, Allah'tan hareket ile güzel ahlak sahibi olmuş ise nefsi emmaresine zor gelse de ilkesel anlamda gerçek olan ve yapılması gerekli olanı gerçekleştirdikçe de kendi olmayı, rahmette ettikçe kendinden mutmain olmuş olarak bulur. Kendinden mutmain her kişi ise kendinde bütün ve bütünlüğünü koruyan ve zevk eden olarak varoluşunun tadını nesnelerine aşkın sadece kendinde bulur. İdeaları kendi için iyi, doğru veya güzel olarak bulan değil, herkes için iyi, doğru ve güzel olandan yana ahlaki ilkeler olarak gerçekleştirir. Hakikatten sonuç alırken kendi olmayı, hakikat ile olanaklı bulduğunun gerçeğine de uyanır. Hakikatten yana sonuçsuz ve kendinde kısır olan bir doğumdan öte, kendinde bereketlenen ve hep bir oluş içinde yeniden doğmaya açık kendine doğmanın doğurganlığında var olur. İlkeler ile de süreksizlik içinde değişime rağmen değişmeyenler ile kendi olmanın bütünlüğünü korumuş olarak var olur.

En basit anlamda iyi, doğru, güzel ilkeleri tekbenci nefsin dahi bütünlükte kendini bulması için çıta belirlenimli olarak ihtiyaç duyduğudur. Özneler arası ilişkide de idealar, çatı belirimli olarak

rahmetin ahlaki ilkeleri olduğunda, ilişkide uyum ve ortak değer ediniminde bütünlüğün sağlanması veya korunması da olanaklı bulunur.

Hukuk da adalet ilkesi gereği iyi, doğru ve güzelin çatı olarak tesis edilmesi gereken yer değil midir? Ama onun hukuku, bunun hukuku… yasayı da ona göre değiştirmekte, buna göre değiştirmekte isek çıtaları olan hukuk beliriminde hukuku hiç kılmışızdır. Ayrıca hukuku çatı belirimli olarak tahakküm kurmanın veya tektip kılmanın aracı kılmış isek bu hukuk değil zorbalık anlamında hukukun hiç kılmış olması anlamını taşır.

Çatı hukuk söz konusu olan ise herkes için fırsat eşitliği, iktisadi adalet, hesap verilebilirlik, denetlenebilir kılınmış olmak ve tam rekabet ortamının korunuyor olması esasları tesis edilmelidir. Bu esaslar ilahi adaletin gereği olarak İslam hukukunun da esasları olmaktan öte durmazlar. Böyle olduğunda iyi, doğru ve güzel ideaları adalet ilkesinde bütünlenmiş olarak toplumsal entegrasyonun bir aracı olur. Bilim de ilim sıfatı Alim ismi merkezli olarak gerçekleşir iken herkes için kılınan bilgi ile herkes için iyi, doğru ve güzelin pragmatik anlamda tesis edilebileceği alan değil midir? Felsefe dahi hep daha derinleri görünür kılan kavramlaşma sürecinde gerçeğe açık etmenin doğrusunu taşır iken tarih olgusal olarak herkes için iyi, doğru ve güzel olanı görünür kılmakta değil midir?

Her alan rahmet, iyileştirme ve tekâmül ilkeleri gereği tarih olgusal olarak incelendiğinde evre belirimli olarak hep gelişirken daha iyi bulunan, daha doğru modellenen ve yaşanabilir olarak daha güzel olan bir dünyayı görünür kılarlar. Batıl olanın hak ile giderilmiş olması gerçeği dahi hep daha iyi, doğru ve güzel bir dünyanın gerçeğini işaret eder. Kaygı ve umut ile geleceğe ve kendiliğine tutunan özne, kaygı ve umut arasında umut ile kaygı duyduklarını aşma olanağı içinde hep daha iyi, doğru ve güzel olan bir geleceğe adım olanağı içinde varoluşunu bulur. Dinde yenileyicilerin geldiğinin, bir hadisi şerifte

işaret ediliyor olması dahi hep daha iyi, doğru ve güzel olan bir oluş içinde olunduğu gerçeğini işaret eder.

Kıyamet dahi hakikat ile buluşmak anlamını taşır iken hakikat ile ayağa kalkmak anlamını içeriyorken yok olmaktan öte, yeniden var olmanın gerçeğini de taşırken daha iyi, doğru ve güzel olan bir zamanda -devirde- ve mekânda yeniden doğmak anlamını taşır. Yarının dünyasında da nefsi emmare olacak ise elbet kötülük, savaşlar, acılar olacak ama yarının dünyası bugünün dünyasından daha iyi, doğru ve güzel olarak yaşanabilir bir dünya olacaktır. Zorluklar ise hep daha iyi, doğru ve güzel olana dair olanı yaratmanın, gerçekleştirmenin olanağı olarak yaşamın -bu dünyada varoluşun- gerçeği olması ile bulunacak olandır. Rahmetten bir bakabilsek; gazap olsa da rahmet ile hep daha iyi, doğru ve güzel olan bir dünyanın olacağını göreceğiz. Zaten rahmetten bakıyor isek hep daha iyi, doğru ve güzel olarak yaşanabilir bir dünyamız vardır. Yeter ki sonuçları acılar olan zorbalıkta zalimlerden olmayalım. Rububiyet merkezli bir varoluşta hep daha iyi, doğru ve güzel olan yaşanabilir bir dünyaya gözler açılır. Yeter ki hakikate direnmiş ve nefsi emmareye uymuş olarak bencilce sadece kendi için yaşayanlardan olmayalım.

Allah’tan görmeye dair bir paye almışsınız, görmenin hakkını verin, düşünmeye dair bir paye almışsınız düşünmenin hakkını verin. Allah’tan var olmaya dair bir paye almışsınız, var olmanın hakkını verin. Peki nasıl vereceğiz? Bencilce yaşayarak değil, herkes için rahmet olanı gerçekleştirir iken özverili olmak ve fedakârlık yapmamız gereken durumlar karşısında da fedakâr olmak, erdem sahibi olmak ile varoluşun hakkını vereceğiz. Varoluşa dair tanrısal belirlenimleri de hakkı gereği yaşarken, kullanırken hakkını vermiş olarak hak edeceğiz. Ubudiyet sahibi olarak Allah’a hizmeti halka hizmet etmekte bularak hak edeceğiz.

İslam’da ubudiyetin başlangıcı ne? Bir ayette “İşittik ve itaat ettik” denilir. Hakikate, hak olana dair işitileni duyduğumuzda anlamın eril

doğası gereği görü edinmekte isek duyduğumuza iman etmiş yani duyduğumuzdan emin olarak bakış sahibi olmakta isek itaat başlamıştır. Bununla da kalmaz duyulanın gerçekleşme erkine -iradesine- bürünmesi ile de gerçekleştirilmesi sonucunda duyduğumuza hakiki anlamda itaat etmiş olmaktayız.

Rububiyet gereği bu durum değerlendirildiğinde, bizden ötede durmayana hakiki anlamda katıldığımız ve tanrısal olan belirlenimlerini hakkı gereği yaşadığımız kadarı ile itaatte bulunmaktayız. Bu nasıl bir itaat etme biçimidir? Kendini gerçekleştirme olanağı içinde özgürleştirici ve kendinde özgün kılıcı bir itaat etme biçimidir. Ötelerde olana değil, kendisi ile var olduğun, kendi olmayı bulduğuna itaat ile nefsi emmareye aşkın rahmet tavrında var olmayı olanaklı kılan bir itaat etme biçimidir. Gölgelerde kendiliğe yitik kalınan değil, aslı ile kendine doğarken kendi olmayı olanaklı kılan bir itaat biçimidir. Nefsi emmareye zor geleni yapmaya sevk ederken hakikatten sonuç almayı olanaklı kılan bir itaat biçimidir. Ezik ve çocuk kılan değil, nedenini kendinde, hakikatte bulur iken yetişkin olmayı olanaklı kılan bir itaat biçimidir. İslam'da ubudiyet bu anlamlar ışığında düşünülmesi gerekendir.

Bir ayette de "Gözler verdik görmezler, kulaklar verdik duymazlar, kalpler verdik anlamazlar" denir. Bu ayet ve "İşittik ve itaat ettik" vb. ayetler insanın söz varlığı olarak gerçekleşme olanağı içinde var olduğunun gerçeğini taşır. Söze -anlama- dair edinilen, öznellikte yüklem alınan her ne ise insan olarak doğmayı olanaklı kılar. Hak ve hakikate dair duyduğunuz neyse gerçekleştirmeniz de gerekmekte ise acele ediniz. Çünkü nefsi emmare sebebiyle gelgitler içinde kaldığınızda zorlanırsınız, belki de zor koşul ve temel ihtiyaçlarınızdan dolayı yapamazsınız.

****

Metafizik olmaya dair kavramsal bakışım ile vesveseye dair olanı geride bırakırken…

Bu anlatılanlardan farklı olarak belirtmek isterim ki nasıl bir gerçeklik içinde var olduğumuzu bilmez isek vesvese anlamında nelere gebe kalacağımızı da bilemeyiz. Mesela: Günümüzde simülasyon evren teorisi var. Bu konu ne ile ilgili? "İşittik ve itaat ettik" ve "Gözü ile gördüğünü kalbi yalanlamadı" ayetleri ile ilgi. Yani gerçeği işitmek ve görmek ile ilgili bir konu. Simülasyon evren teorisinde gerçekliğin bir simülasyon olduğu savı vardır. Bu teoride gerçeklik simülasyon olduğu içindir ki simülasyonlarda var olmayı bulanlar gerçekten şüphe etmeyecek biçimde gerçekliğin simülasyon olduğundan haberdar olmamalıdır.

Bu görüşe dikkat edildiğinde, Eflatun'un mağara benzetmesinden etkilenildiği, esinlendiği kanısını uyandırmakta. Mağara benzetmesinde gölgelerden kaçış ve mağaradan çıkmanın olanaklı olduğu savı var iken simülasyon teorisinde simülasyonun simülasyon olduğundan haberdar olmamak vardır. Simülasyon, benzetme anlamını içerir iken simülasyonda gerçeklik, gerçeğe eş değer olarak gerçekliğin yansıtılıyor, canlandırılıyor olması anlamını taşır. Bu sava göre gerçeklik, kodlama kombinasyonlarından öte değildir.

Böylesi savları ile simülasyon evren teorisi, gerçekliğin bir kodlamadan, sanıdan ibaret olduğu anlamını taşır ki gerçek sanı olmaktan uzak ortak gerçeklik ve kendisinden sonuç aldıkça tahkiki yapılabilir olandır. Elbette, varoluş eşiklerine bağlı olarak görünüş bulan yasa belirimli ve ilke gerekli varoluş içinde yazılım değilse de yazgı vardır. Yazılım bir kodlamadan ibaret olup gerçeği taşımaz ama yazgı, gerçeğin yaşanıyor olarak taşınması, görünüşe taşınabilir, bilinebilir, sonuç alınabilir olmasına bağlı olarak da tahkiki yapılabilir olandır. Sonuç almalara bağlı olarak da potansiyel gelişiminde gerçeğe dair olanlar ile gerçeklik alanına nüfuz edecek biçimde tasarruf etmek dahi olanaklıdır.

Gerçekten alınan pay ile gerçeğe eşdeğer simülasyon olmak değil de gerçek ile gerçek olabilme olanağı bulunur. Elbette, gerçekten paye alırken gerçeğe benzer belirlenimlerde görünüş buluruz ama bu bir yazılım olarak bulunan değil, yazgı olarak bulunandır. Zaten, bir gerçeklik var ve o gerçekliğin simülasyonunda yaşanmakta ise gerçeğe eşdeğer birebir ayrıntılarda mikrodan makroya kadar hep biricik olan özgün ve benzersiz ve sınırsız yaratımlarda bulunmak olanaklı değildir. Ayrıca gerçeğe eşdeğer simülasyonda, gerçeğin varoluşunu olanaklı kılan enerji miktarına yakın enerji bulmak da olanaklı mıdır ki o kadar enerjiyi harcayarak gerçek birebir aynı biçimde taklit edilebilsin? Bu görüşün ironik olan yönü ise simülasyonda olanların simülasyonda olduğundan haberdar olmamaları iken sözüm ona haberdar olmayanların simülasyona dair bir teorileri olmaktadır.

Simülasyon evren teorisi, sicim teorisi gibi gerçekten düşünsel anlamda bir sapma olarak bilim tarihinde yerini almıştır. Zamanın boyut olduğu savı dahi teori olsa da gerçekmiş kabul edilen ama gerçekte karşılığı olmayandır. Bu anlamda bilimsel teorilerin modern mitler olarak düşünce gelişimini besleyen anlatılar olmasından öte bir değeri yoktur. Bu anlamda düşünce gelişimini besleseler de düşünce gelişimini engelleyecek biçimde değer olarak kabul edilmemelidirler. Ayetlerin olgusal gerçekliğe işaret eden içerikte değerlendirilmesi doğrultusunda, varlık ve varoluşa dair vahiy bilgisinin de rahmet olarak görülmesi, değerlendirilmesi gerekir. Her yeni görüşü kişi referanslı veya olgu referanslı kabul eder ve çoklu gerçeklikte ayrışık ve dağınık bakıyor isek bütünlüklü bir bakışımdan uzak, hakikate kör bakmaya devam etmekteyizdir. Bu anlamda bilimsel teoriler ve verilerin dahi doğru değerlendirmesi elzemdir.

Simülasyon evren teorisinin gerçekten sapan yönleri ile değerlendirilmesi bir tarafa, savı gereği, gerçek bir simülasyondan ibaret ise ve bizler buna inanır isek Allah inancımız veya Allah'a iman etmemiz dahi simülasyondaki bir kodlama olmaktan öte değildir. Bu durumda Allah inancı dahi gerçekliğini yitirmiş olarak anlamsızlaşır. Bu

teorinin ironik yönünü de bir kenara bırakır isek bu teori ile olgusal anlamda gerçek de anlamsızlaşır, varoluş anlamını yitirir. Simülasyonda görsele dair benzetme gerçeğe eş ise öznelliğe dair gerçekliği simüle etmek ne kadar olanaklıdır? Bu sav ile bakıldığında belki de gerçek denilen hiçbir şey yoktur. Her şey simülasyonda kodlamaların tekrar eden kodlamalar ile yaşanmasından ibarettir. Öyle ise deneyimin yalan olmasından öte, bir gerçeklik de yoktur.

Söz konusu Allah ve yaratım ise kendisinden paye vermiş olarak yaratan için kendisinden paye almış olarak var olanlar gerçektir. Bu anlamda yaratan ve yaratıcı arasında bağıntılı oluşta ilişkide kurulabilir. Yaratıcıdan ve yaratımdan bahsetmekte isek gerçeklik ve üst olan ortak gerçeklik söz konusu olandır. Üst ve ortak gerçeklik ise gerçeğe eşdeğer kodlama -yazılım- ile yaşanan değil, Üst ve ortak gerçeklik varoluşu gerçek bulur iken var olanların yazgısı olarak yaşadıklarıdır.

Simülasyon evren teorisine farz edelim ki bir an inandık! Allah'ı hakkı kadarı ile hak edilen ölçüde yazgı olarak yaşamak orda dursun, Allah inancı dahi bir yazılım olarak gerçekleşmekte ise anlamsızlaşır iken inancın anlam ve değer beliriminden yana öznelde boşluğa düşmek kaçınılmazdır. Böylesi bir oluş durumunda ise bir teorinin gerçek olduğu kanısı ile vesveseye kanmış oluruz.

Günümüzde teorik anlamda ifade edilen ama öznelde inanıldığında böylesi vesveseye neden olan birçok görüş vardır. Sebep-sonuç bağıntısında düalist olarak yapısal kılınan ve nicel belirlenimli dünyayı merkeze almış olarak modellenen dil yapısallığında tanık olduğumuz dünyada da Allah gerçeğin merkezinden ussal anlamda ötelenmiştir. Böylesi dil yapısallığında gerçekleşen dünya görüşünde -zihniyetinde- ise kendiliğinden olan bir evrende, kendiliğinden olan bir varoluş içinde olan biten bilinmeye çalışılmaktadır. Böylesi oluş içinde de Allah'ın olmadığı, her şeyin kendiliğinden var olduğunun vesvesesine kanarak ateist olmak kaçınılmazdır.

Ussal anlamda da bilgi öznesinde dil ile sentetik modellenmekte iken söz de deneyimlenemez kanısında -zannında- olarak deneyimin dışında olduğu savında olunan Allah'ı inkâr etmek ve insanoğlunun ussal bir yargısı olduğunu ifade etmek de vesvese olarak bulunur. Bu durumda bazılarına göre Allah, deneyimin konusu olmadığı içindir ki kavramlaştırılması dahi olanaklı olmayandır. Bazıları için Allah, inancın alanında bırakılmalı ve ahlakın ilkesi olarak kabul görmelidir. Bazılarına göre devleti kurmanın ve toplumun bütünlüğünü sağlamanın, korumanın efsanesi olarak kullanılabilir bir ilke olarak tanınmalıdır. Bazıları için ise O'nun hakkında hiç konuşmamak gerekir. Böylesi durumda insanı evvela Allah'a değil, vicdan ve insafa davet etmek gerekir. Bu görüşlere dikkat edildiğinde, her bir görüş iman eden canlar için inanıldıklarında vesvese olmaktan öte değildir. İman hâlini -duygusunu- vesvese ile zaafa uğratmaları, başka bir deyişle de yapıbozuma uğratmaları söz konusu olur/ olabilir.

Günümüz bilimi din niteliğinde yerleşik inanç belirimli bir alan olma özelliği gösterir. Dilinin kesinliği inanmaya eyler oluş içinde bakışım verir. Bu anlamda ışık hızı hesaplanabilir sabit hız olarak kabul edilmiş iken Allah'ın her yerde ve her zamanda daim yaratım oluşu içinde Allah olmasını ve her yerde aynı anda kendi olabilmesini sağlayacak hız olmaktan yana yetersizdir. Demek istediğim ise bilime iman eden biri için ışık hızı referansına göre Allah'ın varlığının var olmasına olanak yoktur. Ancak, kati imanı olan biri için ise ışık hızı varoluşun ve yaratımın hızı olmaktan hem doğrusal hem de yetersiz olması sebebiyle yeterli değildir ama söz konusu Allah ise ışık hızı kale alınmayacak kadar düşük bir hızdır. Allah için, sınırsız hızlarda varoluşunu ve yaratımı olanaklı kılması söz konusu olandır.

Vesveseye dair verdiğim bu örnekler ile demek istediğim ise vesveseye kandığımız, inanca dair olan ve söz -yanlış bilgi- ile manipülasyona açık bir tarafımız var. Bu durumda ne yapmak gerekir? En temelde gerçeğe dair değişmez olanların bilgisini edinmek gerekir. Olgusal olanın metafiziğini yapmaktan uzak durmamak gerekir.

Fatiha suresinde kendimize dışsal bulduğumuz Allah'a kendisinden sonuç alan nimet ehli gibi yönelme isteği dile getirilir. Âlemlerin üst ve ortak gerçeği olan Allah, bütün gerçekleşenlerin mutlak öznesi olarak hakkı gereği bilinmesi gereken olması ile zikredilir. Varlık sahnesinde Rahman (herkes için rahmet) ve Rahim (emek ve hak edişlerin karşılığını sonuç bırakmadan veren) sıfatları ile rahmet sahibi olarak iş görendir. Her bir varlığın, yaşadıklarının sonuçları ile aynalaştığı bir oluş içinde gerçekliği deneyimlemesini de olanaklı kılandır. Ayrıca kendisinden sonuç almayı olanaklı bulduran doğru yolda olma isteği de bu surede ifade edilir. Hakikate tanık oldukça ve sonuç aldıkça, vesveseye kanmak geride bırakılabilir.

Fatiha'dan Nas suresine kadar hakikat farklı biçimlerde deneyimlenmiş olarak bulunur, kendisinden sonuçlar alınır ve kendisine tanık olunur ama gerekçeleri ile ikna kabiliyeti yüksek yanlış görüşlere açık olarak her daim vesveseye kanabiliriz. Bundan olsa gerek ki kâmil mürşitlerin suresi olan Nas suresi ile de vesveseye kanmamanın yolu gösterilir.

Fatiha'da Rabbini kendi dışında bulan iman ehli, Nas suresinde Rabbini insanların Rabbi, Maliki, İlahı olarak insan olmanın dışında değil, insan olmanın gerçeğinde bulur. Tanrısal olan sıfatları yani uluhiyetine ait ama rububiyetine dair kıldığı özellikleri ile galip sıfatlarında insanların Rabbi olana evvela sığınılır. Ardından da rububiyete dair kılınmış olan sıfatların uluhiyete ait olduğu ve insanın elinde olmadan gerçekleşirlerken insanın yaratıcısı olarak malik olana yani insanı kendine ait sıfatları ile insan kılana sığınılır. Sonrasında da insanı, kendine ait sıfatları ile insan kılar iken yaratmış olması ile üzerinde daim yaratıcılıkta ilah olana sığınılır. Vesveseden yana, özünde olan ve insanı kendi ile insan kılana sığınılır. Bu anlamda insan, ubudiyeti, fakrı ve acziyeti ile Allah'ta olmayan sıfatlarla Allah'a yönelmiş olur. Kudret sahibi olan Allah'tan yardım talep eder.

Bu neden önemli? İnsan, insan olmaya dair ve kendine ait kıldığı neyi var ise kendine ait olmadığının gerçeğinde, insan olmaya dair kılınmış olduğunun gerçeğine uyanmalıdır. Bu gerçekleştiğinde de ubudiyeti ile üzerinde galip sıfatları, tanrısal olan belirlenimleri ile bulunan Rabbine yönelmiş ve sığınmaktadır. Kendine dair bulduğu ama kendine ait olmayan tanrısal belirlenimler ile bu belirlenimlerin üzerinde hazır olan malikine sığınır. Acziyet yani kendi olmaya dair güç yetiremeyen olduğunun idrakinde olarak üzerinde ilah olana sığınır. Neden dolayı sığınır? İnsan ve cinler içinde şeytan ahlakına haiz olanların şerrinden ve vesvesesinden yana sığınır. Çünkü bilir ki kalplerin, kendisine ait sıfatları ile Rabb-i, iradesi ile gerçekleşmesini olanaklı kılan sahibi olarak Malik-i ve yaratıcısı olarak ilahı olan izin vermediğinde kendisine zarar verecek ve imanından edecek hiç kimse yoktur. Bu anlamda önemli olan ise Cenabı Allah'ın her kişiyi yine kendisi üzerinden hidayete veya delalete yönlendirdiğidir. Öz varlığından emin olarak iş gören ve imanından taviz vermeden tutarlılık gösteren -sığınan- her kişi vesvese ve şerden yana ziyana uğramadan Allah ile yol bulur. Yeter ki özünden yana gafil kalmasın.

Dikkat ederseniz; Fatiha suresinden Nas suresine kadar sureler ilkeleri gereği olgusal kılınmış olarak organik bağıntılıdır. Hangi sureden başlarsanız başlayın bu organik bağıntılılık içinde yerindeliğini korur ve birbirini tamamlarlar. Çünkü metafizik değişmezlere bağlı olarak aşkın belirlenimli oluş içinde birbirini ilke gereği tamamlarlar. Nüzul sırasına göre okumanın faydaları olsa da şimdiki durumu ile de ilkesel olmanın gerçeğini organik bağıntılı oluşunda gösterir iken tanrısal olduğunun gerçeğini görünür kılar.

Fatiha'da uluhiyete, rububiyete ve ubudiyete dair bağıntılılıkta bütünlük vardır. Nas suresinde de uluhiyete, rububiyete ve ubudiyete dair bağıntılılıkta bütünlük korunur. Ancak, Fatiha suresinde kul kendisine dışsal belirlenimli olarak duran Allah'a yönelmiş olmakta iken Nas suresinde, kul kendisine içsel belirlenimli bulduğu Allah'a sığınmaktadır. Ayrıca Nas suresinde insanların rabbi, maliki, ilahı denilir

iken kula dışsal olarak duran Allah'a dikkat çekilir. Fatiha suresinde de âlemleri üst ve ortak gereceği olması anlamında Rabb-ül Âlemin ifadesi kullanılır iken yarattıklarına içsel olan Allah kast edilir. Bu da katmanlı varoluşun gerçeği sebebi ile surelerin anlatı diline yerleşik olarak bulunur. Kur'an dili, rûbubiyet merkezli olarak uluhiyeti içeren ve ubudiyet üzerinden bunun nasıl gerçekleştiğinin tevhid diline haizdir.

Vesvese konusuna geri döner isek: Vesveseden kastım; doğru kabul edilen ve takıntı edinilmiş ama gerçek ile ilgisi olmayan fikirlerdir. Vesvese gerçek ile gerçek olmayan arasında ussal anlamda gelgit yaşama sebep verendir. İnanılan olduğunda ise batıl olana aldanmış olarak yeni bir oluş içinde bulunulur. İman eden birinin ise en büyük imtihanlarındandır. Bilginin doğruluğuna dair sorunsal kılınmasına neden olur iken doğru bilgi edinme gerekçesi ile şüpheciliği, tahkiki doğru bilgi edinmek adına öncelemeye neden olur. Şüpheciliği felsefede doğru bilgi edinmenin yöntemi kılma kanısında bulunan ilk Descartes olmuştur. Kendisinden önce Gazali de bilginin doğruluğuna dair şüpheyi dile getirmiş ve doğru bilgi edinmenin yöntemini de tasavvufta aramıştır.

Descartes, şüphe edilmeyecek en temel bilginin "düşünüyorum öyle ise varım" ifadesi ile varoluşa dair bulur. Var ise gerçektir ve kendi gerçekliği üzerinden doğru bilgiyi edinmeye zemin edinmiştir. Düşünüyor olmak ile varım derken öznenin düşünen olduğundan uzak düşünceye özneyi yüklem alması eleştirilebilir ama düşünce ve var olma bağıntısında varoluşu gerçek bulması önemlidir.

Ancak, bu bize yeterli değil… öyle ise biz doğru bilgiyi nerede bulacağız? Gazali'de doğru bilgiyi nasıl edinebileceğinin derdine düşüyor. Vahiy doğru bilgi edinme kaynağı olsa da netlik içermeyen olgular hakkında yorumdan kaçışın olmadığı, anlam biçimsel ve değer yargısal bir dünyada doğru bilgi nasıl edinilebilir? Gazali kendi devrinde simülasyon evren teorisi vb. olan vesveseye sebep kanılar ile karşı karşıya kalmıyor ama formel mantık çizgisinde gelişen ve Allah'ı hakkı

gereği bilmekten veya anlamaktan yanan yetersiz kalan felsefe ile karşılaşıyor. Bu anlamda da formel mantık çizgisinde gelişen felsefeye yine formel mantık ile eleştirilerde bulunuyor.

Sofistlerin de dediği gibi referansları bu kadar değişken olan filozofların görüşlerine ne kadar itibar edilir. Gerçeğe dair doğru bilgi edinmek olanaklı mıdır? Elbet olanaklıdır. Hem ussal anlamda tahkik hem de ampirik yöntem ile herkese dair olan gerçek açık edilir iken sonuç verilere bağlı olarak bilgi kullanabilir kılınmakta ise tahkike dayalı olarak gerçeğin bilgisi edinilebilir. Farz edelim ki simülasyon evren teorisi ile karşı karşıyayız. Öncesinde konuştuğumuz eleştiriler ile gerçekliği olmayan olduğunu ussal anlamda tanıtlasak da ampirik olarak böylesi bir gerçeklik içinde olduğumuzu kanıtlayabilecek bilimsel veriler elde edebiliriz. Elde edemiyor isek bu, simülasyonun simülasyon olduğunun bilinmesinin istenmemesinden dolayı değil, böylesi bir gerçekliğin olmadığından dolayıdır.

Söz konusu Allah ise gerçekliği sadece imanın konusu değildir. Kendisinden sonuç alarak kendisine tanık oldukça, herkesin ve her şeyin ortak ve üst gerçeği ile tanışmış olmaktayız. Bu anlamda tasavvuf, kendisinden paye almanın sürekliliği içinde varoluşu olanaklı bulan insanın, Allah'tan sonuç aldıkça gerçekliğin hangi düzeylerde ve yaşamsal kılınmış olduğuna tanık olur. Önemli olan ise gerçeğe açık duyarlılıkta ussal olmak ve gerçekten sonuç alacak biçimde yaşayabilmektir. Hakikatten sonuç almış insanlara -nimete erenlere- insanın yolu uğradığında, insanın insan ile Allah'ı bulması olanaklıdır. Salih amel ve özellikle nafile ibadetler Allah'a yakin bulmak için önemlidir. Düşünce ise hakikatten itibaren gerçekleştiğinde, bulunulan anlamlar Allah'ın nuru ile gerçek olduğuna dair teyit edildiğinde gerçeğin bilgisini böyle de bulmak olanaklıdır.

Bu anlamda tasavvuf, gizemli olmaktan daha çok gerçeğe dair olan gizemle ampirik yöntem ile tanışmanın, gerçeğe tanık olmanın ilmidir. Felsefe, gerçeği ussal anlamda kavramlar ile açık etmenin yoludur.

Sanat, gerçeği, ilkeyi estetik yargısal betimler iken hissetmenin, öznelde duygusu ile canlandırabilmenin, anlayabilmenin oluş içeriğine haizdir. Bilimsellik ise gerçekten sonuç alır iken gerçeği nesnel ve öznel anlamda görünür kılmanın, hakkı gereği kanıtlayabilmenin oluşu içinde yapılması gerekendir. Kur'an ifadesi ile bilimselliğe bakıldığında Allah, bilinemez olan değil, bizatihi öznel anlamda deneyimlenebilir olarak kendisinden sonuç alınabilir olan gerçekliği olandır.

Bu anlamda belirtmek gerekir ki gerçeğe dair yaşanan, deneyimlenen anlatılamaz değil, felsefi olarak kavramlaştırmak ile tanımlanabilir, ussal anlamda mantıksal gerekçeler ile tanıtlanabilir olandır. Bilimsel anlamda da ortak ve üst gerçeklik olarak kanıtlanabilirdir. Varlığa veya varoluşa dair metafizik anlamda her ortak gerçeklik, yine metafizik anlamda üst -aşkın- bir gerçekliktir. Aşkın derken de ötelerde olmayı kastetmekte değilim. Olgusal olanın, tekil ve tikel belirlenimlerine aşkın tümel belirlenimlerini kastetmekteyim. Tekil ve tikel belirlenimler dahi tümel olmaktan öte olmadıkları içindir ki olgusal olanın var olmasının gereği olan gerçeklik belirimleridir. Sanatsal anlamda da gerçek, kendisine dair olanın estetik yargısal olarak yeniden betimlenişi, öznelde karşılıklarının oluşturulması ile canlandırılması doğrultusunda anlatılabilir olandır. Allah'ı, adaleti, özgürlüğü vb. kavramlar ile tanımlamak, tanıtlamak, olması gerektiği gibi kanıtlamak, yaşamsal anlamda da sanatsal olarak anlatabilmek olanaklıdır. Sanat imgenin taşıdığı anlamı estetik yargısal betimleyerek görünür kılmaktır.

İmge anlam içerir, anlam biçimsel olarak karakterize edilir iken arketipaldir. Arketipal olması bağlamında içerdiği anlam sezilebilendir. Taşıdığı anlam kavramlaştırıldığında, herkes için bilinebilir olandır. Estetik yargısal betimlenerek bir anlatı içinde sanata dair kılındığında, taşıdığı anlamın öznelde karşılık bularak canlandırılması ile olgusal olan gerçeğin bir anlatı içinde görünmesini, öznelde deneyimlenebilmesini de olanaklı kılandır. Öznelde en temelde arketip iken kültür ve medeniyette ortak içerikte anlamı açımlanır/ açımlanabilir. Bu

bağlamda rüyalar dahi rasgele görüler değil, anlam içerikli imgesel görüler olarak öznelde gerçekleşirler. Evrensel düşünce alanında anlamsız hiçbir şey gerçekleşmiyor iken rüyaların dahi anlamsız gerçekleştikleri kanısı, gerçekte karşılığı olmayan zan olmaktan öte durmaz.

İmge, anlam içeriği ile anlam biçimsel oluşa haizdir. Arketipal olduğu içindir ki sezgisel anlamda anlaşılabilir olandır. Öznelde duygu karşılıkları oluştuğunda yaşamsal karşılığı vardır. Sözel anlamda da anlamının aşikâr edilmesi gerekir. Rüya tabirleri ile de bilmekteyiz ki rüyada geçen konuşmalar dahi arketip olarak kültür veya medeniyet karşılıkları da bulunabilecek olgusal olan imgesel anlam içeriğinde karşılıkları olduğu içindir ki imge özelliği gösterirler. Öznelde kavram dahi ussal anlamda ilke belirleniminde bulunsa da anlam biçimsel olarak imge ile yakinlik gösterir. İmge biçimsel biçimlenmeye olanaklı olarak betimlenebilir olma özelliği taşıyandır. Zaten kavram, öznelde terimine aşkın olsa da terim, imge biçimsel olarak kavram taşıyıcısıdır. Böyle olsa da anlam, öznelde kavram biçimsel iken imge biçimsel olmaya içkin ama imgeye aşkın olarak gerçekleşir. Öznelde en temelde vücuda gelme düzeyinde biçimsellik, anlamda gerçekleşir.

Öznelde kavram, en temel anlam biçimsel gerçeklik belirlenimidir. İmge ise anlam biçimsel olarak anlam içeriğinin biçimlenmiş en temel biçimi (formu) olmakta iken anlamı taşıyan anlamsallığa haizdir ama anlamı gizil kılan belirlenimi sebebi ile dilsel anlamda kendinde gizil duranın açıklanmasına ihtiyaç duyulandır. En genel anlamda imge, dilsel bir içerik olsa da sözel anlamda dilsel oluşa bağlı olarak us gereği ile açıklanması gerekli olan anlama haizdir. Kavram ve imge öznelde anlam biçimsel olmaktan öte değil iken anlam da itibari olmaktan öte asli olan esas kılınmış gerçeklik belirlenimidir. İmge ise anlam ile esas olma özelliği kazanan asli olmaya haizdir. Anlamın nesneleri ise anlamın taşıyıcısı olan vücutlardan ibaret olarak anlam ile asliyet kazanmış olur iken süreksizlik içinde itibari dururlar. Düşüncenin evrensel kendilik alanında anlam, imge ve nesneleri; irade, us, duygu

belirlenimlerinde bir akış içinde gerçekleşirlerken de özne asliyetini değişmezlerine bağlı olarak hep koruyordur.

Anlam asli, imge anlam ile asli ve nesneleri de onlar ile asliyet bulur iken özneleri ile asli olma olanağı içinde gerçekleşmektedirler. Asli olma belirlenimi ise katmanlı oluşta gerçekleşen kapsayıcı olmanın gereğinde öznelikten paye almaları kadar gerçekleşir. Süreksizlik içinde değişmezlik gösterdikleri kadar asli olmayı koruyorlardır. Bu bağlamda da evrensel düşünce alanında her daim asliyete ve itibari olmaya bağlı olarak katmanlı varoluşun gereğinde ayrı değil ama aynı da değil oluşun içinde hiyerarşik biçimsel bir oluş içinde varoluşun gerçekleştiğinden bahsedebiliriz. Söz konusu metafizik ise katmanlı oluş içinde birbirini hiyerarşik tamamlayan unsurlar ile varoluşun değişmez belirlenimler içinde gerçekleştiğini belirtebiliriz.

En temelde imge ile kavramın yaratım biçimsel olarak buluştuğunu söyleyebiliriz. Ancak imge; duyu algısal görüngüleri işaret eden dil yapısallığında yer edinir iken kavram ise içerik biçimsel olarak olgusal gerçekliği görünür kılan dil yapısallığında var olanlara, görüngülere aşkın gerçeklik alanına taşır. İmgesel dil en temelde sezgisel anlaşılma olanağı taşır iken kavramsal dil ussal anlamda nesnesini bilinir ve görünür kılar. İmgesel dil daha çok spekülatif olarak yansıtmalı bir dil iken kavramsal dil daha çok izafi indirgemeci olarak görü sahibi kılar. Duygu içerikli tasarımsal düzeyde yargısal dil ise duyguların değer yargısal olması ile iyi, doğru ve güzel idealarında modellenmiş dil yapısallığında değer yargısal bir dünya bakışımına eyler.

Sebep sonuç ilişkisinde nicel belirlenimli yapısal kılan dil ise kendiliğin dışında kılınmış ölçülebilir bir dünyaya bakışıma eyler. İmgesel dil de kendisine katılmayı olanaklı kılan tasvire dair dil oluşu içinde gerçekleşir… ki sanat bu anlamda bu durumu anlamak için önemlidir. Nicel belirlenimli dil işaret biçimli dil iken kavramsal dil, nicele aşkın olgusal olanda zamansızlığa, düşüncede bengisel olana taşıyıcı olma özelliği gösterir. İmgesel dil de nesnesini işaret ederken her ne kadar

işaret belirlenimli dil yapısına haiz iken taşıdığı anlama, ilkeye taşıma oluşu ve bağıntısı içinde düşüncede nicele aşkın zamansızlığa taşır/ taşıması gerekendir.

Anlam kendinde mutlaktır ve nesnesine ve imgesel oluşa aşkın içerikte görü verir. Zaten rüyaların veya sanatsal olanın hem yorum biçimsel olması hem de yorumbiçimsel anlaşılmaya çalışılmasından da anlaşılması gerekir ki imge anlam biçimsel olsa da içerdiği anlamın, kavram biçimsel olarak açık edilmesi gereğinden dolayı kavram, doğası gereği imgeye aşkın durur.

İmge her ne kadar anlam taşıyıcısı olsa da kavramsal olarak us dolayımında taşıdığı anlamın açık edilmesine ihtiyaç duyar. Kavram ise öznelde imgesine aşkın olarak anlamı doğrudan açık eder. İmgenin anlamı öznelde doğrudan açık etmesi söz konusu olmakta ise bu, sezgisel olarak imgenin taşıdığı anlamı algılamak ile ilgili olsa da sezgisel olanın us dolayımında kavramlaştırılması ile görünür kılınması gereklidir. İmge anlamı gizil kılmakta iken duyusal algıya gizil olan anlam, sezgisel anlamda seziliyor olsa da us bağıntısında kavramsal anlamda açıklanıyor olarak bilinir kılınması da olması gerekendir.

İmge anlam biçimsel içerik taşıyıcısı olarak duyusal algıdan - gerçeklikten paye almış, kavram ise olgusal gerçeklikten paye almış iken birbirlerinden farklı olan/ kılan gerçeklik belirlenimlerinde bulunsalar da öznelde birbirlerini tamamlayan gerçeklik belirlenimlerinde iş görürler. Öznelde duyusal algı gerçekliği imgesel ve olgusal gerçeklik ise kavramsal karşılanır iken imge ve kavram, önceleniyor olmalarına bağlı olarak dilin biçimlenmesinde de rol edinirler. Dil imge öncelikli ise sanatsal ve betimlemeye dayalıdır. Dil kavram öncelikli ise felsefe ve kavramsal oluşa haizdir. Kur’an bağlamında dil ise hem imgesel hem de kavramsal oluşu ile tevhid diline haizdir.

Dilin temsil, indirgemeci, izafi, spekülatif, özdeşleştirme nitelikleri ve anlamın öznelde dirimsel, eril, biricik ve bütünlük içeren nitelikleri ile metafiziği yapıldığında metafizik yapmanın vahyi anlamak adına da önemli olduğu görülür. Öznelde anlam, söz içkin özdeşlikte söze aşkın bulunur. Başka bir deyişle de lafız ile mana birbirinden ayrışmaz olma niteliğinde öznelde gerçekleşir. Bu, şu anlamda önemlidir… 'Nübüvvet gereği vahiy, anlam ilham edilmiş olup da Hz. Nebi sözü kendinden olarak kendisine ilham edilmiş anlamı ifade etmiştir' görüşüne sahip kimi kelamcılar ve Tarihselci nitelemesi ile anılan tefsir yaklaşım sahiplerinin görüşlerinin, anlam ve sözün özneldeki özdeşlik doğası gereği, varoluşsal anlamda karşılığı olmadığı gerçeğini taşır.

Anlamı taşıyan imge, kavram veya genel anlamda tümce belirimli vaz edilen söz; öznelde özdeşlikte gerçekleşir iken dilin temsil, izafi, spekülatif, indirgemeci ve özdeşleştirme niteliği belirlenimi ile de görü sahibi kılar iken vahiy Hz. Nebinin insiyatifine bırakılmadan Allah kelamı olarak nüzul edilmiştir. Anlam sadece kavramda karşılığı olan değil, maksada bağlı ifade -vaz- edilen tümce belirlenimlidir. Böyle olmak ile beraber dilde anlam ve söz, öznelde yüklem özdeşliği içinde dil belirleniminde gerçekleşir iken anlam ile söz iki farklı zamansal belirlenimde değil, eş zamanlı özdeşlik beliriminde gerçekleşiyor olma özelliği gösterir. Anlam ve sözün iki farklı şey olmaktan öte, izafi anlamda yüklem özdeşliğinde öznelde gerçekleştiği gerçeği dahi vahyin, anlam öncelikli ve sözün sonradan gerçekleştiği kanısında gerçekleşmediğinin gerçeğini taşır. Bu durumda anlam ve söz özdeşliğinde vahyin vaz edildiği bir gerçektir.

En temelde her vahiy biçimi böylesi indiriliyor iken rüya, murakabe, berzah, birebir kelam etmek anlamında hatır, ilham, meleğin ilahi sözü nakletmesi, iç görü ile iç sesleniş, dış görü ile dışardan sesleniş vb. vahiy alma biçimlerinin tamamında anlam ve sözün öznelde özdeşlikte gerçekleşiyor olması gerçeği sebebiyle Kur'an Allah kelamı olmasından öte değildir. Ayrıca farz edelim ki böylesi bir gerçeklik olmasın ve Hz. Nebi vahye dair anlamı sözcüklere kendisi dökmüş olsun. İrade ve söz

dahi öznelde nurun kendisi ile yaratılıyor iken uluhiyete ait olan rububiyete dair olarak gerçekleşiyor olduğu içindir ki Hz. Muhammed Mustafa'ya vahiy edilen Allah kelamı olmaktan öte durmaz. "O hevâsından söylemez" ve "Sen atmadın Allah attı" ayetleri dahi ilkesel anlamda iradesi kudret elde terbiye edilmiş ve rububiyeti hak edişte yaşayan bir insandan Allah'tan başkası görünüşe gelmez. Burada kast ettiğim Hz. Resulün Allah olması değil, Allah'ın resulü üzerinden kendini görünüşe taşıyor olmasıdır.

Anlam ve sözün öznelde ikili ve ayrışık değil, ikili ve özdeş olarak anlamın söze içkin ve söze aşkın yani ayrı değil aynı da değil oluşu içinde yüklem özdeşliğinde gerçekleşme doğası gereği bakıldığında dahi Kur'an'ın Allah kelamı olduğu net olarak anlaşılır.

"Sana vahiy edilmesi tamamlanmadan önce okumada acele etme" ayetinin de anlam ve söz özdeşliğinde vahyin indiği gerçeğine ayna tuttuğunu unutmamak gerekir. Okunmakta olanın anlam söz özdeşliğinde öznelde karşılık görürken okunması dilin metafizik gerçeğidir.

Vahiy hangi biçimlerde gerçekleşirse gerçekleşsin en temelde anlam ile sözün özdeşliği ilkesi gereği gerçekleşir. Bu anlamda Allah vahiy anlamında kelam ediyor iken ikinci şahıs olarak melek ve üçüncü şahıs olarak nebi, bazı durumlarda ise meleğe ihtiyaç duymadan ikinci şahıs olarak nebi ilahi kelama -vahye- muhatap olma niteliğinden öte durmazlar.

Bu anlaşıldıktan sonra ayet ve sure kavramı ile de Kur'an'ın içeriksel anlamda nasıl değerlendirilmesi gerektiğini belirtmek isterim. Ayet varlıkta ve varoluşta ilkesel anlamda karşılığı olup da olgusal anlamda gerçekliği olandır. Bu bağlamda teşbih içerikli Kur'an ayetleri nüzul sebeplerine aşkın ilkenin betimlendiği misal içerikli içerikte değerlendirilmesi gerekir. Hükme dayalı ayetler de ilke içerikli olarak taşıdığı anlamın esas kabul edilmesine bağlı olarak usulen yeniden

değerlendirilebilir. Önemli olan ise ayette ilkenin esas olması uygulamanın yöntem olması gerçeğidir. İslam hukukçuları insan olmaya dair söz hakkı sahibi olarak esası yitirmemek kaydı ile usulde -yöntemde- inisiyatif kullanabilirler. Hakikate dair kavramsal ifade taşıyan ifadeler dahi gerçekliğe dair hükme -yargıya- dair ayetler olup ilke gereği gerçekliğini varlıkta ve varoluşta, uluhiyete ait ve rububiyete dair olarak gerçekleşirler iken görmek esastır. Ayetler varlıkta ve varoluşta gerçekleştiği ve muhatapları olma belirlenimine göre de içerikleri gereği ilkesel oluşta bengisel -zamansız, baki, daim- olmaları gereği anlaşılmaya çalışılması gerekenlerdir.

Sure ise bir anlatı modellemesi içinde varoluşa dair olanın betimlenmiş veya kavramsal olarak ilkesel içerikte açımlanıyor olmasıdır. Varlıksal ve varoluşsal olanın betimlenmiş ve kavramsal olarak ilke bağıntısında bir bağlam içinde anlatılıyor olması sureyi sure yapan olgusal belirlenimdir. Bu konuları daha önceki çalışmalarda genişçe değerlendirmiştik. Konumuz adına önemli olan ise metafizik anlamda olgusal olanı kendi gerçekliği içinde anlamlı kıldığımızda, tarihsel anlamda sorunsal olan birçok durumu aşma olanağı da bulmuş olmamızdır. Bu doğrultuda da gerçeği betimleyen ve kavramsal olarak ifade eden ayrıca rûbubiyet merkezli uluhiyet içeriğinde tevhit yapısallığında anlatısı olan Kur'an, gerçeklik bağlamında hem daha doğru anlaşılır hem de daha iyi biçimde yaşanma olanağı bulunmuş olarak ilahi güzellikten paye almanın vesilesi olur/ olabilir.

Bu anlatılanlar doğrultusunda konu akışımıza geri döner isek: Gerçek sadece bilinebilir olan değil, yaşanabilir de olandır. Farklı biçimlerde ve alanlarda herkes için bilinebilir ve anlaşılabilir kılınabilir olandır. Bu bağlamda bilinemez, anlatılamaz denilirken görülen her gizemci yaklaşım da dolaylı olarak bilmiyorum, anlatamıyorum denilmiş olunur. Gerçeğe dair olanı bilmek, yaşamak olanaklı iken anlatabilmek ile de herkes için gerçeği bilinir ve yaşanabilir -deneyimlenebilir- kılmak veya gerçeğe dair yaşananı görünüşe taşımak olanaklıdır. Öznelde imge, duysal algıda bakılan nesnelliğe aşkın nesnesine özdeş bakışıma

eyler. İsim, nesnesine aşkın nesnesine özdeş görü verir. Kavram da duyusal algıda bulunan nesnelliğe ve var olanlara aşkın evrensel olan nesnelliğe -olgusallığa- özdeş görü sahibi kılar. Düşünsel anlamda anlam biçimsel iken imgesel olmaktan öte olsa da fonetik belirlenimli nesnesi olan terim ile imge özelliği gösterir.

Öznelde kavram, anlam biçimsel içerik olarak nesnesini, olgusunu tanımlamak ile kalmayan varlıkta veya varoluşta karşılığı olana göre tanıtlayandır. Sanat ise kavramsal olanın duyguda, sezgide karşılanmasını olanaklı kılabilir iken değer biçimsel olarak anlamlı kılar, anlaşılmasını sağlar, yaşamsal anlamda öznellikte deneyime açık kılar/ kılabilir. Her alan gerçek ile ilgili olduğu yönde gerçeği farklı formasyonlarda açımlar, görünür kılar, ortak ve üst gerçeklik olarak evrensel olduğunun gerçeğini aşikâr eder. Bu bağlamda hakkı gereği icra edilen felsefeye, sanata, bilime, kelama, tasavvufa vb. dair olarak gerçekleşen her belirlenim yine kendi alanında anlatılamaz veya anlaşılamaz değildir.

Düşüncenin gerçekleşme erki ve gerçekleşirken de yaratım olanağı olarak belirmesinden önce, kendilik alanı kendinde bütün biriciklikte bulunur. Düşünmek ve kendiliğin kendine ayna kılınması ile öznellik alanı yaratım alanı olur iken kendinde derinleşen ve yarattıkça kendinde yayılımcı olan oluş içinde gerçekleşmeye devam eder. Her yaratılmış olan da öznesinden paye almış olarak varoluş olanaklı bulur iken öznel, öznel olduğu kadar özneliği de içermiş olarak kendi olmayı bulur iken varoluş alanını da nesnelliğe bağlı varoluşa zemin bulmakta iken kendini gerçek bulmaktan öte, gerçekleştirdiği kadarı ile de gerçekliği ve gerçekliğini görünür kılar. Evrensel düşünce alanında var olanlar; imge karşılıklı nesnel olan arketip, isim karşılıklı nesne veya özne, kavram karşılıklı gerçek, olgu belirleniminde imge, isim, kavram içeriğinde anlam taşıyan gerçeklik olarak vardırlar. Bu bağlamda doğru bilme ile imgesel, kavramsal ve isim belirlenimli olarak bilinmeyecek, anlaşılmayacak ne olabilir ki? Yeter ki doğruluğundan yana tahkiki yapılmış bilgi ile sadece imgesel betimlemeler içeren, sadece

kavramsal olmayı içeren veya sadece ismi içeren anlatılara öte doğruluğundan yana tahkike de açık bir anlatı dilimiz olsun. Olsun ki gerçek ile tanıştığımızda dahi gerçekten yana şüphe etmeye sebep verecek vesveselere kanmayalım. İmgeye, isme dair olan anlamı da kavramlaştırmak ile de olgusal olan gerçeği zamansız olarak bulabilelim.

Tasavvufta yöntem farklılıkları olsa da sonuçta Allah'tan sonuç almak var. Kendisine ait ve kendi olmasının doğası gereği olan uluhiyet belirlenimleri ile bilinmeyi isteyen Cenabı Allah, sonuçta anlam ve değer zengini -hazine sahibi- olarak da kendisine dair yüklem aldıkları ile anlaşılmak isteyendir. Uluhiyeti gereği kendisine ait olan tanrısal olanları -olanaklarını-, yarattıklarına dair de kılar iken O rûbubiyet sahibidir. O'nu uluhiyeti gereği bilmek ve rububiyeti gereği anlamaya çalışmak ise O'ndan alınan paye gereği ile olanaklıdır.

O varlığı ile kendinde nokta iken tek -El Ahad- olandır. Varlığı için bir şeye veya kişiye ihtiyaç duymadan kendine yeter olarak kendi olabilen ve kendinden yaratmış olarak töz iken yarattıklarına da yetendir. Yani uluhiyetine, kendi olmaya ait her neyi var ise kendi olmasına yeter iken kendinden yaratırken yaratıklarına dair de kılar iken rûbubiyet sahibi olarak yarattıklarına da yeter olandır. Kimisi bu yeter nedene Vacib-el Vücud demiş olsa da yeter neden ilkesini karşılayan ilahi isim Es Samed'dir. Doğmamış ve doğrulmamış olarak da nedeni kendi olan varlık yani El Kayyum olan olmasıyla da dolayımsız olarak nedenini kendinde bulur iken kendi olabilendir.

Uluhiyetine kendine ait olanakları ile kendi olabilen iken kendini gerçekleştirme olanağını yaratım olanağı olarak bulmak ile kendinden yaratır iken katmanlı oluş belirleniminde hem yarattıklarına içkin hem de dışsal olması ile yarattıklarını, halkı -halk ettiklerini- kapsayıcı olarak vücuda getirir iken kendinden paye vermiş olmak ile ve paye almanın sürekliliği içinde var olanlara muhit -El Muhit- olandır. Zaten ahadiyeti gereği varlığının yanında kimseyi veya bir şeyi bulmayan olması ayrıca

yaratım sonucunda uluhiyeti gereği rûbubiyet belirleniminde yarattıklarına içkin ve aşkın olmakta kendi olmayı sürekli kılmakta iken hem çift hem de karşıt belirlenimli olarak dengi olmayandır. Yani yaratım sonucunda ayrı değil aynı da değil oluş içinde içkin ve aşkın belirleniminde vahid -El Vahid- olandır.

Ahad olması ve katmanlı oluş içinde Vahid olması gereği dengi olmayan iken kendi olmakta "Ben" olandır. Ben olmanın biricikliğini ise Ahad yani kendinde tam ve yek parça nokta olmakta bulan ayrıca nedeni kendinde gerçekleşen dolayımsızlıkta kendi iken ben olandır. Yaratım ile beraber katmanlı oluşta gerçekleşen çoklu gerçeklikte ise yaratıklarına içkin ve aşkın olmakta kendi olmayı bulur iken sürekli kılıyor olarak ben olmaktadır. Onun için "Ben" olmak, nedeni kendinde olarak kendi varlığını kendi varoluşuna nesne kılar iken varlığının öznesi olmakta kendi olmayı dolayımsızlıkta bulmak anlamını taşır. Vahid olması gereği ben olmakta ise nesnelerine -yaratılmış olanlara- aşkın, yaratıkları ile açımladığı olanakları ve yarattıkları ile ilişkide karakter belirimli kimlik belirlenimli olarak kendi olmayı ben olarak görünüşe taşımaktadır.

Dil ise böylesi ben olmanın gerçeğini ifade etmenin aracı iken arı soyutlamada kendi olanın kendini görünüşe taşıdığı gerçeğini yansıtır. Dilde ben olmak, anlam olarak öznelliğe yüklem alınmış olmaktan öte, öznenin dolayımsız ben olma durumunu dil dolayımında görünüşe taşıması anlamını taşır. Dilde ben olmakta özne kendini ifade etmek ile görünüşe taşır iken ben demenin değer biçimsel olan yargısı sebebi ile kendi olmayı dilde değer olarak yüklem alır. Ben demek kendi olmak anlamında kendini ifade de görünüşe taşır iken değer olarak da kendi olmayı bulmak anlamında önemlidir.

Böylesi Ahad ve Vahid olmakta ben olmayı bulan için, ben olmak, özünden hareket ile kendi olmaktan öte değildir. Uluhiyete ait tanrısal olanın rububiyete dair olarak yaratılmış olanlar için de kılınmış olması gerçeğinde bulunan, yaşanandır.

Böylesi varoluş içinde uluhiyeti gereği bilinmek isteyen bir Allah elbette var. Ancak, uluhiyetine ait olanları halka dair kılar iken rububiyeti gereği ile anlaşılmak isteyen bir Allah var. Bir yazıcı olmaktan ileri, yarattıklarının deneyimsel olarak yaşamsal anlamda yazgısı olan bir Allah var. Yazgıya dair olana tanık olmak ve yazgıya dair olandan sonuç almak olanaklı olduğu içindir ki O'na tanık olmak ve O'ndan sonuç almak olanaklıdır. Kadim bilgelik -enbiya, evliya, bilgeler- tarihi ile de bu, olgusal olarak çokça deneyimlenmiştir.

Olgusal olan ussal ve deneyimsel anlamda tahkiki yapılabilir olması gerekendir. Bu anlamda her tahkik, hakikate dair işitileni hakkı gereği duymayı ve deneyimlemeyi önceler. Gözü ile baktığını değil, anlam içeriği eşlik ederken gözü ile gördüğünü kalbi yalanlamadan da deneyimlemeyi önceler. Öyle ise olgusal olanın gerçek olması sebebi ile gerçek olandan sonuç almak gerekir. Sonuç almaktan da ileri, yaşamda karşılıklarını bireysel anlamda görebilmek ve genele yaygın da gerçekleştirebilmek gerekir.

Gazali şüpheye düşüyor… Gazali şüpheye düşmeden önce hakkı gereği Kur'an'a uğramış olsaydı, şüphelerini nasıl gidereceğine dair birçok ifade bulabilirdi. Çünkü ilk şüpheye düşen kendisi değil. Hz. İbrahim de şüpheleri içinde nasıl gelgitler yaşıyor. Yıldız, ay, güneş rabbim olsa gerek der iken yok yok, olmaz diyor… tamamıyla şüphelenen bir düşünce oluşu içinde kendini buluyor. Merak, gerçeğe dair derde düşmenin bir belirimidir ama ortak ve üst bir gerçeklik arayışında olan bitenden şüphelenmek de gerçeğin kapısını aralar/ aralayabilir.

Hz. İbrahim önce, âlemleri yaratan üst bir gerçeklik olmalı şüphesinde, yaratıcıyı ve varoluşa dair gerçeğin ne olduğunu arıyor. Ondan sonra anlama dair nitelemelere başlıyor, özdeşleştirmelerde bulunuyor. Ardından, özdeşleştirmelerinden şüphe ediyor. Yaratıcıdan şüphesi yok ama yaratıcı olarak tanımladıklarının doğru olup olmadığından şüphe ediyor. Yaratıcı var ama neye benzediğini nasıl bir olgusal oluş içinde bulunduğunu bilmiyor. Özdeşleştirmelerinden, ussal anlamda

bilgibilimsel olarak anlama dair değer yargısal nitelemelerinden şüphe ediyor. Edindiği bilgibilimsel yöntemden de dolayımlı olarak şüphe ettiğini de söyleyebiliriz. Şüpheleri sonucunda ilkesel düşünmeyi gerekli görüyor. Hani “ben batanları sevmem” dediği yerde süreksiz olanlar içinde sürekli olanı arıyor.

Hz. İbrahim sürekli olanı yani değişime rağmen her daim kendi olmayı koruyanı ve değişimi, süreksizliği varoluşun olanağı olarak gerçekleştirir iken süreksizliğe aşkın kendi olanı arıyor. “Sen Baki olan Allah’ın veçhine yönel” denilirken de faniliği var kılan ve faniliğe aşkın kendi olarak varoluşun, gerçekleştirdiklerinin öznesi olan anlamlı kılınmaktadır. Süreksizlik ise varoluşun değişmezi olarak zaten olması gerekendir. Hz. İbrahim, gerçekleştirdiklerinin öznesi olan Allah’a süreklilik ilkesi ile sonuçta tanık olur… Nemrut’a “Benim Rabbim güneşi doğudan yükseltmekte, sen de batıdan yükseltir misin?” derken tanrısallığı ait sıfatlardan yoksun olana, gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak görünüş bulan Allah’ı tanıtlıyor. Şüpheye yer vermeyecek biçimde eylem belirlenimli olarak Rabbine fani olanlar yani süreksizlik içinde gerçekleşme olanağı bulanlar üzerinden tanık oluyor.

Demek istediğim: İbrahim zaten şüpheler içerisinde var olan bir kişi. Şüphesini besleyen ne? Merak. Bununla da kalmıyor, hakikati öğrendiğinde de hakikatten tavizi olmadan tutarlı olarak yaşayan idealist -adanmış- bir kişi. Nemrut “Ben de öldürür ve diriltirim” vesvesesiyle geldiğinde, “Benim Rabbi güneşi doğudan yükseltiyor sen de batıdan yükseltir misin” dediğinde ussal anlamda ilkesini sadece tanımlayan değil, tanıtlayan us sahibi kişiye tanık olmaktayız. Düşüncesi ile hakikate tutunmuş, ilkesel anlamda hakikati tanımlamakta ve tanıtlayabilmekte olan ve hakikatten sonuç almış olarak varlığa veya varoluşa dair şüphelerini geride bırakmış kişiye bizleri tanık kılmakta.

Allah’ın ölüleri nasıl dirilttiğine tanık olmak istediğinde ise eminlik için sadece duymanın değil, görmenin de önemli olduğu gerçeğini işaret

etmekte. Her biri bir tepeye bırakılmış olan öldürülmüş dört kuş, Hz. İbrahim kendisine çağırdığında canlanmış olarak kendisine gelirler. Ölülerin canlandırıldığını duyan İbrahim, ölülerin -kuşların- nasıl canlandırıldıklarına tanık olmasa da canlandırıldıklarına tanık olmuş olması ile bildiğinden yana emin olmakta. Nasıl emin olmak da? Ampirik yöntemsel olarak hakikatten sonuç alarak emin olmakta. Ancak, arkada yatan gerçek ise derinlerde yatan şüphe, bilginin doğru olduğundan yana emin olmanın bir gereği olarak yaratılmış olması ile us sahibi öznenin kaçınılmazı olmasıydı.

İbrahim kısasının her anı hikmetler -betimlenmiş olarak aşikâr edilen gerçekler- ile doludur. “Ben batanları sevmem” derken sezgiye dayalı olarak kavramsal düşünceye haiz olduğunu görmekteyiz. İşaret dili üzerinden nesnelliğe aşkın gerçekleştirdiklerinin öznesi olan Rabbini ussal anlamda görünür kılacak kadar kavrama sahip düşünmekte. Nesnesini işaret eden dili, olgusal anlamda değişmeyen gerçekliği -işaret ederken- görünür kılacak kavramsal dile taşıyacak ussal donanıma da haiz görülmekte.

Kavramsal dil neden önemli? Çünkü kavramsal dil, meta -üst- bir dil olarak, doğaya dair doğa nesnelerini işaret eden dile aşkın, varlığın veya varoluşun değişmez belirlenimleri ile var olanlara aşkın olan gerçekliği görünür kılar. Doğa nesneleri olgusal olan metafizik belirlenimleri ile duyusal algının edilgen oluşuna karşılık eril belirlenimlidir. Gökyüzüne bakar iken göğün maviliği sadece kendini görmeye eyler. Sıcak veya soğuk da hissedildikleri ölçüde kendilerini yaşamaya eyler. Bu örnekler çoğaltılabilir. Duyular ile nicel belirlenimli bir doğaya katılır iken duyular ile eril belirlenimli bir doğaya bakıyor olmaktan dolayı ayrıca anlamın öznelde biricik ve eril olması doğası sebebi ile isim ve varlığa dair nicel belirlenimli kavramsal bir üst dilimiz dahi olsa doğaya dair nesnelerini görünür kılan bir işaret dili kullanırız. Ancak, olgusal olanın gerçekliği ve ussal olarak kavramsal kılınması sonucunda, doğa nesnelerine aşkın olgunun gerçekliğini görünür kılan bir meta (üst) dilimiz olur. Bu anlamda kavramsal dil, olgunun zamansız

olarak gerçekliği söz konusu olduğu içindir ki zamansız olan gerçeği görünür kılmak için önemlidir. Duyular ile bakılan görüngüler dünyasına eyleyen, işaret eden dilsel oluşa aşkın olgusal olanı görünüşe taşır iken öznel alanda bengisel zamansal oluşta bulunabilmeyi olanaklı kılması ile de önemlidir.

Öznel anlamda da nesnelerine aşkın gerçekleşse de doğa nesnelerini görünür kılan ve duyusal algıya özdeş işaret dilinden farklı olarak öznesini doğaya dair kılmadan, tine ait olarak düşüncede varoluşunu olanaklı kılar. Doğa, evrensel düşünce alanı iken doğa nesneleri öznesinden aldığı paye ile öznel olduğu kadar öznelliğe katılırlar ve gerçekleşme erki gösterdikleri kadar gerçekleştirdiklerinin öznesi olmak ile evrensel düşünce alanında -varlık sahnesinde- görünürler. Gerçek ise varlık sahnesinde olgusal olarak, var olanlara rağmen hep gerçekleşen olması ile var olanların var olabilmesinin olanağı olarak -daim yani zamansız- gerçekleşendir. Bu anlamda düşüncede, düşünceye dair olarak gerçeği görmek için olgusal olanı kavramlaştırmak ile görünür kılar iken doğa nesnelerini görünür kılan pratikte kullanılan dile aşkın üst bir dil sahibi olmak söz konusu ise bu, duyusal algıda nicel belirlenimli doğaya aşkın öznellik alanında olgusal anlamda gerçeğe dair bir dünyada olabilmek için önemlidir. Tanrısal olanlar ile Tanrı'yı yakin bulmak ve düşünsel alanda şuursal anlamda Tanrı'ya yükselebilmek için de önemlidir.

Yaratılmış olmaya dair öncesinde olup da bilmediğimiz veya başka âlemlerde -evrenlerde- bilmediğimiz farklı ilke ve yasalar ile varoluş olanaklı kılınmış ise olgusal olan gerçeği görünüşe taşıyan kavramlar ile gerçekleşen kavramsal düşünce ile biliriz ki o varoluş biçimleri dahi yasa ve ilke olgusallığında gerçekleşmektedir. Uluhiyete ait olanların rububiyete dair kılınmış olması ile kendi olmayı bulanlar için varoluşun böylesi olanaklı olduğunu da biliriz. İlke referanslı olarak düşünce yapısal kılınırken ussal olgusal olması gerçeği ile de biliriz ki ussallığı içeren bir varoluş içinde bulunulmaktadır. İlkenin veya yasanın varoluşa önsel olması ve erek biçimsel anlamda gerçekleşiyor olmaları

ile de biliriz ki farklı yasa ve ilkeleri bilmesek de ilke ve yasa olgusallığında varoluş olanaklı kılınıyordur. Süreksizlik ve süreksizliğe bağlı olarak varoluş eşiklerinde kontrollü bir süreksizlik içinde varoluş olanaklı kılınıyor iken varoluşa dair olarak süreksizliğin farklı evrenlerde de olmazsa olmaz olduğunu biliriz. İşte kavram, olgusal olanın gerçekliğini görünür kılar iken bunun için dahi olsa önemlidir.

Bu durumda, kavramın ve kavramsal düşünmenin önemine dair birçok şey söylenebilir olsa da kavram ve kavramsal düşünmenin, gerçeğe bağlı olarak dünyalar kurmak ve gerçeği yaşarken gerçek olmak için dahi olsa önemli olduğunu unutmamak da önemlidir. Dil modellendiğinde, modellenmiş dünyalarda bulunmaya, yaşamaya eyler iken dilimizin gerçeğe dayalı modelleniyor olması elzemdir. Gerçeği de sadece varlıksal ve nesnel anlamda değil, varoluşsal ve öznel anlamda olgusallığa bağlı olarak bilmek gerekir. Her açıdan gerçeği görünür kılan kavramsal bir dile ve düşünme biçim ve biçimlerine ihtiyaç vardır.

Gerçek yerindeliğinde duruyordur, kavramlaştırıldığı ölçüde görünür kılınmaktadır. Kavram ise gerçeği ussal anlamda olgusal kılmanın değil, olgusal bulmanın gereğidir. Kavramlar ile düşünen özne, kavram anlam içeriği ile öznelde olgusuna özdeş olgusunu görünür kılar iken olgusunu hem tanımlayan hem de tanıtlayan olarak görünür kılar. Kavrama dair tanımlanmış olarak bilinen, kavrama dair tanıtlanmış olarak şüphe edilmeden öyle olduğuna dair emin olunandır. Gerçeğe dair arı kavramsal düşünmek olanaklı bulunduğunda, kavramın hem tanım hem de tanıtlama içeriğinde gerçekleşmesi sebebi ile öznesini olgusunun gerçekliğinden yana emin kılması söz konusu olandır. Buna rağmen, olgunun gerçekliğinin deneyimlenmesi ile kavramın gerçeği işaret ederken görünür kılması, tanıtlamaktan öte, gerçeğe dair anlamın kanıtlanmış olması ile öznesini emin kılar.

Şahsi kanaatim o ki: Gazali, Descartes ve benzerleri uslamlamaya dair kavramlara sahiptiler ama kavramın ne olduğunun bilgisi ve kavramsal

düşünmeye tam anlamı ile sahip değillerdi. Kavramın tanım, tanıtlama içeriğinde gerçekleştiği ve ampirik veya pragmatik yöntem ile kanıtlama sürecinde olgusunu görünür kıldığı gerçeği ile bakmış olsalardı; kavramsal düşünmek ile metafizik olgusal olarak şüpheye yer vermeden gerçeğe dair bilgiden emin olarak bakışımda bulundukları bir dünyaya bakıyor olurlardı. Hegel dahi kavramın öznelde, anlam biçimsel içerik olarak kendinde diri -öznel-, eril, biricik olarak bütünlükte yüklem almadan gerçekleştiğini biliyor olsaydı; kavramın diyalektiğini yapmanın en temelde yanlış olduğunu bilirdi. Diyalektiğin bağlam kurmakta gerçekleştiği gerçeği ile yanlış bir yöntemde diyalektik yapmaya zorlama olarak çaba göstermez. Zaten diyalektik, Hegel veya Mark gibilerin yöntem biçimi gibi zorlama olmaktan öte, hem hem de; ya ya da; ne o ne de o belirlenimlerde gerçekleşir iken doğrusal uslamlamada sadece bir yönteme indirgenebilir olan da değildi.

Duyulara eril nicel belirlenimli doğaya yönelik işaret dili, karşıtlığa aşkın nesnesine bakışım gerçekleştirir. Doğada çift belirlenimli tamamlayıcı ve bütünlüğe dair bağıntılı olan her ne var ise dilde karşıt belirlenimli kılınmakta ise bu, ussal olan bilgibilimsel bir yaklaşımdan öte değildir. Katmanlı varoluş sebebi ile doğada varoluş karşıt olmaktan öte, birbirini kapsayan gerçeklikler arasında bağıntılı ve karşılıklı olarak gerçekleşir. Doğada çiftlerin diyalektiğinde ise tamamlayıcı olmaya bağlı olarak bağıntılılık esastır. Hep yeni bir oluş durumunda bulunmanın gereği olarak çiftler, birbirinin olumsuz ussal karşıtı kılınmış olmaktan öte, birbirini tamamlayan olarak varoluşun, yaratımın nasıl gerçekleştiğinin gerçeğini taşırlar.

Kategorik olarak dilin üst ve alt kavram yapısallığında hiyerarşik ussal yapısal kullanımında da karşıtlık esas değil, usun bir referans bağlamında yapısal kılınmış olması gerçeğinden bakıldığında hiyerarşik yapısal gerçekleşiyor olması gerçeği vardır. Olumsuz ussal ve olumlu ussal olan belirlenimlerde gerçekleşen karşıtlık ise hak ve batıl ilişkisinde hak olanın batıl olan üzerinden görünüş bulmasının, hak olan

ile tarihsel olmanın, sibernetik ussal olan içinde ilerlemenin, gelişimin, değişen zamanlarda -devirlerde- varoluşun olanaklı kılınmasının gereği olarak gerçekleşir. Bilginin değer yargısal anlamda karşıtlık belirleniminde kullanılıyor olması sadece ussal bir yaklaşım değil, varoluşsal anlamda gerçekliği olması doğrultusunda da gerçekleşir. Sonuçta olumsuz ussal olanın geride bırakılarak, olumlu ussal ile yaşamsal anlamda yola devam edilmesi gerektiği, tarih olgusal olarak bulunca -keşfe-, bilmeye açıktır.

Tevhid ilkesi gereği ilahi isim belirlenimleri ile bakılan bir oluş içinde ise diyalektiğe aşkın kavramsal, karakter biçimsel ve kimlik belirlenimli bir kendilik dünyasına tanık olunur. İlkeler birbirine karşıt değil, içerik olarak birbirini tamamlıyorlar iken varoluşsal anlamda da çeşitlilik belirleniminde görünüş bulurlar. İlahi isimlerin ve sıfatlar anlamında ilkelerin yani tanrısal olanların öznesi, kendinde karşıtlık barındırmadan tavırsal bir çeşitlikte bulunur. İlahi sıfatlar varlık alanında varoluşsal anlamda karşıtlığa aşkın yaşamsaldırlar. İlahi isimler de karşıtlığa aşkın yaşamsal olarak bulunurlar. İlahi isimler ile tevhid ise duyulara eril nicel belirlenimli nesnelliğe aşkın ve değer yargısal olarak gerçekleşen diyalektik oluşa da aşkınsal kendilik belirlenimli bir dünyaya bakışımda bulunulması gerçeğini taşır. Bu anlamda diyalektik; ussal, bilişimde yöntemsel ve varoluşsal olarak da nesnel veya tinsel/ öznel karşılıkları görülse de araçsal olup, amaçsal olan değildir. Hem ussal hem de varoluşsal anlamda amaç kılınmaması da gerekir.

Olgusuna bağlı olarak metafizik anlamda olgusunu görünüşe taşıyan kavramsal düşünmek olanaklı kılındığında, olgusal olanın varlık ve varoluşta bağıntılılığından dolayı bağıntılılıkta çoklu gerçekliğe haiz olarak düşünmek de olanaklıdır. Katmanlı olan çoklu gerçeklikten hareket ile çok anlamlı, çok yönlü ve derin bir oluş içinde, parçalı ve nicel belirlenimleri ile sığ değil, kendi içinde derin ve düşündükçe derinleşen bir dünyada olunduğu görülür. Kavram sadece bilmenin, bildikçe görmenin değil, emin oldukça süreksizliğe rağmen varlığa

tutunmanın, katılabilmenin, gerçekleşir iken ortak değer olarak edinildiğinde dünyalar kurmanın da gereğidir. Varoluşsal anlamda düşünen öznenin, gerçeğe yükselmesinin, gerçekle kendini yeniden yaratabilmesinin de olanağıdır.

“Güzel bir söz, kökleri sabit dalları göklere uzanan bir ağaca benzer. O ağaç rabbinin izni ile her daim meyvesini verir” ayet betimlemesinde dahi kavram ve gerçekleşmesine bağlı olarak var olanlara aşkın gerçeğe, nesnelliğe aşkın kendilik göğüne yükselmek anlamlı kılınır. Söz, kavram ile gerçeğe dair olan açık edilir iken düşünceye sağlam bir zemin edinilir ve kavramın gerçekleşmesi ile kök saldıkça hem gerçeğe dair daha derinlere inilir hem de kavram gerçekleşiyor iken kök salmaya dair yani tarih varlığı olmak olanaklı kılınır. Gerçeğe dair kavram ise olgusal olanın her daim gerçekleşmesi sebebi ile kendisinden, düşünsel anlamda her daim beslenme olanağı olandır. Yani kavramsal olanın anlama dair gerçekliği, olgusu var olduğu sürece bakidir. Bu anlamda kavram, tarihsel anlamda, içeriği yani anlamı gereği deneyimsel olandır. Gelecek söz konusu ise olgusu var olduğu sürece gerçekliği deneyimlenecek olandır.

Bu bağlamda gelecek bilimi yapılacak ise olgusal olanın metafiziğini yapmak ile yeniden metafizik derken olgunun gerçekliğine bağlı olarak var olduğu ve gerçekleştiği sürece gelecekte dahi nelerin nasıl olabileceğine dair kanaatimiz olur/ olabilir. Kavramsal tespit, ussal ve ampirik olmaya dayalı tahkike bağlı olarak tanıtlanabilir olmak ve sonuçta ise zamansız olması anlamında olgusal olanın kanıtlanabilir tespitinin de olmasına bağlı olarak metafizik yapmak, gelecek bilimi için de olmazsa olmaz niteliğinde vazgeçilmez olandır.

Ayrıca kavramsal düşünür iken gerçekten emin olmuş olarak neye göre nasıl yaşamamız gerektiğini de biliriz. Çünkü biliriz ki kavram, anlam içeriği ile olgusal olanı görünüşe taşır iken tarih olgusal olarak gerçekleşen, günde olup bitmekte olanlarda gerçekleşmeye devam eden, gelecekte de olgusu olduğu, gerçekleştiği sürece gerçekleşmesi

devam edecek olandır. Böylesi zamansız olarak bengisel iken duyusal algıda bakılanları görünür kılan işaret dili olmaktan öte, bengisel zamansallığa taşıyan oluşa da haizdir. Dün gerçekleşmekte idi, bugün gerçekleşiyor ve yarın da gerçekleşmeye devam edecek olan kavramsal olarak karşılığı olan olgusal gerçekliğin kendisidir.

Anlam, olgunun gerçekliğini görünüşe taşıması anlamında olgunun zamansız olan gerçekliğini, öznel anlamda görüngülere aşkın gerçekleşmesini de olanaklı kılar. Kronolojik tarih değil de anlamın kavramsal -ilkesel- olarak gerçekleşen tarihine tanık kılar. Günde olup bitenlere değil de olup bitenlere aşkın gerçekleşen gerçeğe tanık kılar. Gelecekte ise gerçeğin ne, nasıl ve ne için olduğuna dair değişmezleri ile gerçekleşeceğinin öngörüsünü edinmeyi de sağlar. Olgusal olanın değişmezlerine bağlı olarak ne olduğunu, nasıl gerçekleştiğinin değişmezlerinin ne olduğunu ve ne için olduğunu belirli kılan değişmezlerini bilir isek kavramın sadece tanımlamak için değil, kavramsal olanın tanıtlamasının da gerçeğini taşıdığı görülür. Böylece daha emin olunan bir gerçeklik ile daha doğru gördüğümüz bir dünyaya bakma olanağı da edinilmiş olur/ olabilir.

Genel anlamda demek istediğim: bilgiden yana eminlik arayışında neye göre nasıl doğru bilgi edinilebileceği ve bilginin doğruluğundan yana nasıl emin olabileceğimizdir. Bilgi edinmede yöntem söz konusu ise doğru bilginin herkes tarafından sonuç alınarak tahkikinin yapılabilir olması da önemlidir. Sadece bir kişinin değil birçok kişinin yöntemsel anlamda doğru bilgiyi edinmesi de bizleri bilginin doğruluğundan yana emin kılar. Kadim bilgelikte zamansız olan gerçekten beslenilir iken milyonlarca insanın aynı gerçeği dile getirmesi veya gerçekten sonuç alıyor olması bu bağlamda önemlidir. Bilimsel anlamda da deney, gözlem, ölçüm ve kritik paradigmasına bağlı gerçek olandan yana sonuç almak doğru bilgiden yana emin kılıcıdır. Bilmekten yana çaresiz kaldığımız olgular karşısında ise bilmeye dair yeni yöntemler ve mantık biçimleri geliştirmek de elzemdir. Batıl olanın batıl olduğuna tanık

olduğumuzda ise hakikate inat etmemek, direnmemek de olması gerekendir.

İslam tahkike dayalı bir din iken kavramsal olmayı önceler. Kur'an bu bağlamda her daim gerçekliği olanları -olguları- betimlemiş ve kavramlaştırmış olarak metafizik olgusal iken felsefidir. Zaten, ayet belirlenimli olması demek; ayetin hem olgusal anlamda karşılıkları olan gerçekliğe haiz olması hem de kendi gerçekliğine dair iken üst ve ortak bir gerçekliği ussal, varlıksal ve varoluşsal anlamda işaret ederken görünür kılması anlamını taşır. Bu bağlamda ayet; ilkesellik içerir iken olgusal anlamda muhatabı ve karşılığı olduğu sürece evrenselliğe haiz genelleme içermekte olarak tanrısal oluşa haiz zamansız olandır. Dün muhatabı ve karşılıkları olan, bugün de muhatabı karşılıkları var iken olgularına bağlı olarak yarın da muhatap ve karşılıkları olacak olması ile metafiziktir. Meta bir dile haiz olarak metafizik olgusal gerçekliğe dikkat çeker.

Bu anlamda Kur'an'da geçmişin hikâyeleri arketipal, önsel ilkelere haiz iken ilkenin nasıl gerçekleştiğinin erek biçimsel ifadesini de içerir. Hakikate dair değişmezler ve hakikatin biricikliğinde aşkın oluşu kavramsal bir dil ile ifade edilir. Hakikate göre nasıl yaşanması gerektiği ifade edilir iken sonuçları olan bir dünyada bulunulduğunun gerçeği ifade edilir. Hakikat bilinebilir, kendisinden sonuç alınabilir, emek ile kendisine katılabilir ve yükselebilir olma özelliğinde bulunur iken ona göre tekâmül edildiği gerçeği ifade edilir. Yani sadece hakikatin metafiziği değil, ne için olunduğu ve ne için olunduğunun değişmezlerine bağlı olarak nasıl olunması gerektiği ifade edilir. Söz sadece bilgi verme niteliği taşımaz, değer biçimsel olarak inanç biçimsel iken nasıl yaşanması gerektiğine de eyler iken bu dahi es geçilmemiştir. Her ayet ve sure olgusuna bağlı olarak ilke içiriyor olmak ile ayet ve sure olma özelliği gösterir. Ayet betimlenmiş kavramsallığa -ilkeselliğe- haizdir. Kavram da olgusu gereği metafizik iken hakikatin bir belirlenimi olarak ayet yargısal gerçekliği olandır.

Kur’an’ın genel anlamda kendisi dahi hakikat, tevhid, hak, değer, ahlak, karakter, kimlik, sonuç ilke belirlenimli ilkeye haiz iken olgusal olarak değişmezlere, evrensellere haiz aşkınlık belirleniminde gerçeğe dair metafizik bir kitaptır. Sonuçlardan konuşuyor olması ile talime -deneyime- ve tahkike açık ilkesel oluşa haiz olmak ile bilimsel içerikte anlatıya sahiptir. İndirildiği devirde sadece işaret dili olarak kullanılan gündelik dili, arketipal ve kavramsal nitelikte kullanırken çoklu ve üst gerçekliği içeren meta bir dile sahiptir. Rububiyet merkezli, uluhiyet belirlenimli, ubudiyet muhataplı ve tevhid ilkeli modellenmiş dil yapısallığına haizdir. Bu anlamda anlaşılması gerektiği gerçeği ile okunmasında fayda vardır.

İslam tasavvufu ise hakikatten sonuç almaya -ermeye- dayalı ampirik yöntem biçimsel olarak insanın insan ile Allah’a yükselmesi gerçeğini taşır. Bu anlamda rûbubiyet merkezli bir dil modellenmesi içinde uluhiyet sahibi olana ermek öncelenir. Ubudiyet dahi Allah için halka hizmet ile Allah’a hizmet etmiş olarak kavramsal belirlenimli ilkeyi gerçekleştirir iken Allah’a yükselmeyi yöntemsel kılmayı gerekli kılan kavram olarak gerçekleştirilmesi gereken olarak olmazsa olmaz kılınmıştır. Varoluş krizi anlamında gerçeğin derdine düşmüş herkese açık ve yöntemsel olarak da hakikatten sonuç almayı olanaklı bulmanın gerçeğini taşır iken tarihsel olarak gerçekliği olan ve kavramsal olarak olgusal karşılığı halen bulunandır. Zaten tarihsel gerçekliği olması sebebiyle de olgusal gerçekliğine ussal anlamda tanık olmak gerekir.

****

Hakikate dair sözler bitmemekte iken son sözün olmadığı bir dünyada…

Ubudiyet, rûbubiyet ve uluhiyet belirlenimlerinde Allah'a ait olup da kendisine dair kılınmış olanlar ile kendi olmayı bulur iken insan, besmele ile şükür arası varoluşunu hakkı gereği yaşaması gerekendir. Bismillahirrahmanirrahim der iken sadece gerçeğin ismini zikrederek bir şeyleri yapmaya başlamıyor, hakikatten besleniyor olarak kendi olmayı bulduğunu da kendine hatırlatmış oluyor. Allah'ın ismi ile kendisini ve işlerini kutsamakta iken varoluşunu üst bir değerden hareket ile buluyor. Varoluşu her belirleniminde değer olarak yaşama etkinliğine eyleniyor. Otorite altındaymış gibi değil, gönüllü, rıza ile varoluşu hakkı gereği tatma, hakkı gereği yaşama olanağını kendinde buluyor. Kendi ile var olduğu Allah'ın ismi ile hayata katılıyor. Rabbinin adı ile yani üzerinde galip olan sıfat, karakter -isim, kimlik-belirlenimleri ile var olmak ile beraber yaşamı, olan biteni okuyor. Süreksizlik içinde sürekli olana, değişmez ilke ve yasa sahibi olana tutunmuş olarak yaşama katılıyor.

Besmeleyi şerif sadece bir bilme durumunda bulunmak değil, varoluşsal anlamda nasıl bir oluş içinde bulunulduğunu ve gerçeğe nasıl katılmakta olunduğu, nasıl katılmak gerektiğini de anlamlı kılan bir kavram. Dün, bugün veya yarın, yaratımdan bahsedildiği sürece, hakikate bağlı olarak nasıl var olunduğuna dair gerçekliği hatırlatan olgusallığa haiz bir kavram. O'nun ile varsın, öyle ise O'nun ile yaşama katıl, hakkı gereği yaşamı değerinde ve değerli olarak yaşa anlamını taşır. Genel rahmet açılımı içinde her varlık Allah ile var iken gayret edilene bağlı olarak gerçekleştirilenlerinin sonuçlarını -hak edişleri-hakkı gereği verme olanağına sahip olan da Allah'tır. Sonu gelmez nimet ve rahmet içinde üzerinde galip olan rabbin ile varoluşa katılacaksın.
Her birimiz varoluşu, uluhiyete ait olanakları rububiyete dair belirlenimler olarak kendi olmakta bulur iken farklılıkları ile özgün bir biçimde bulmaktayız. Bu doğrultuda da varoluşa dair okumalarımızda,

farklı okuma yaklaşımlarında ve biçimlerinde varlığa ve varoluşa dair belirlenimleri sadece bilmekte değil, bu doğrultuda da katılmaktayız. Birinde daha çok adalet sıfatı baskın oluyor, adaletle bakıyor. Başka birinde hikmet sıfatı baskın oluyor, hikmete dair görü edinmekte bakışımda bulunuyor. Diğer birinde de Malik sıfatı baskın geliyor, yönetici karakter belirleniminde iş görmeyi veya gördürmeyi seviyor.

Derler ki güzel bir otlak yerden bir çoban geçmiş, “ne güzel otlak” demiş; ressam birisi geçmiş “ne güzel manzara” demiş, arif birisi geçmiş, “şükürler olsun Rabbime” demiş; kralın biri geçmiş “buraları zapt etmek, güzelce değerlendirmek gerek” demiş. Her birisi Allah’ın üzerlerinde galip olan karakter belirimli ahlak belirlenimli özellikleri ile okumalarda bulunmuş… Okuduğu doğrultuda da yaşama, varlığa katılmaktadır. Başka bir deyişle de Allah’a istese de istemeseler de herkes kendi olmayı üzerinde galip olan tanrısal sıfat ve isim olanağında bulur iken kendi olmayı bulmakta ve kendi olarak varlığa katılmaktadır, varoluşunu bulmaktadır. Allah’ın ismi ile var olan, Allah’ın ismi ile rahmet olarak kendi olmayı bulur iken rahmet içinde kendi olmaya, varlığa, yaşama, Allah’a katılmaktadır. İlk inen “Oku” ayeti gereği okuma biçimleri, yaklaşımı, idealleri ile kendi olmayı, böylesi Allah’a katılmayı emri ilahi gereği buluyor.

Şükür ise karşılığını ziyadesi ile vermek anlamını taşır. Böyle olsa da şükür, hakikatten aldığın paye ile hakikate geri dönmek gerektiğinin anlamını içerir. Besmeleyi şerif şükrün başlangıcı iken hakikatten alınan ve hakikatten alınan ile mülkten alınan her ne ise Allah’tan olarak bulunmuş olunduğu içindir ki şükür, varoluşa dair bulunanların değer olduğunun idrakinde olarak Allah’a hakkı gereği dönmek anlamını içerir. Hem değer biçimsel bir tasdik hem Allah’a nasıl dönülmesi gerektiğinin bir belirlenimi olarak olması gereken bir gerçekliğe haizdir. Sonuçta ise emek ve rahmet sahibi olanın değer olduğunu görmeye eyler. Emek ve rahmet değer olarak bulunsa da emek ve rahmet sahibi değeri değer kılan olması ile gerçekte değerli olandır. Şükür sadece söz

ile olan değil, Allah'tan varoluşa dair ne bulunmakta ise yine Allah için halka infak etmekte iken şükrü hakkı gereği yaşıyoruzdur.

Sonu gelmez nimet içinde rahmet bulmuş iken rahmet karşısında şükre dair aciz kalındığında ise şükür, varoluşun bahşedilmiş gerçeği altında acziyetini, fakrını idrak ederek Allah'a geri dönmek anlamını taşır. İlimden, candan, maldan vb. yana insana verilmiş olanlar kendi emeği ile bulduğu olsa da emeği üzerinde hazır olan Allah'tan olarak bulmuş olduklarıdır. Bundandır ki ilme, cana, mala vb. dair bulmuş oldukları ile insan insanlığa hizmet ediyor, infakta bulunuyor ise gerçekte şükür etmiş olarak Allah'a salih amel yaparak katılmış oluyordur. Bu bağlamda şükür, besmeleyi şerifi nasıl yaşamamız gerektiğinin anlam içeriğini taşır.

Besmeleyi şerifle, uluhiyete ait olanlar ile nasıl kendi olduğunu hatırlaması gereken insan, şükür ile de uluhiyete ait olanları rububiyete dair bulur iken kendi olmayı bulmuş ve kendi olmayı nasıl yaşaması gerektiği gerçeğine uyanmış olmalıdır. Yani herkesin ve her şeyin üst ve ortak gerçeği olan Allah'a, yine O'nun verdikleri ile geri dönme olanağı içinde kendini bulmaktadır. Öyle ki salt bilişsel olmaktan ileri kalbiyle imanda tasdik ve kalbiyle ihlasta gerçekleştirdikleri ile halka katkıda bulunur iken hem Allah'a katılmakta hem de katılır iken Allah'a yükselme olanağı bulmaktadır.

En basit anlamda ise besmeleyi şerif ile işlerine başlayan, rahmet ile sonuçlanan hak edişlerinde ve edindiklerinde şükür etmeyi hakkı gereği kalbi olarak hakiki anlamda gerçekleştiriyor ise hakikate tutunmuş insan olarak kendi olmayı gerçekleştiriyordur. Hakikate tutunur iken varoluşa dair edindiklerini hakkı gereği yaşadığı içindir ki mesul olduğu varoluşta kendisini haksız yere mesul tutacak her türlü oluştan uzak olarak selamet bulur. Allah'a özünden hareket ile ilke gereği gerçekleştirdiklerinde teslim olmuş müslim ve selamete sebep güven uyandıran mümin olunacak ise besmeleyi şerif ve şükür arasında varoluş hakkı gereği ile yaşanması gerekendir.

Besmele ile şükür arasında müslim ve şükrün sonucunda da mümin olmak, ahlak biçimsel anlamda karakter belirimli kimlik belirlenimli İslam olmak anlamını taşır. Doğaya veya nefsi emmareye vb. değil de hakikate göre insan olunacak ise besmeleyi şerif ve şükür arasında insan olma gayretinde bulunmak ve sonuçta da Allah ile insan olmayı bulmak her mümin için insanı kâmil olmasının da gereğidir. Bütün insanlığa aşkın insanı kâmil olmak değil de kendi olması bakımından kendine yeten ve diğerlerine katkı sağlar iken yetinme gayretinde bulunabilen insan kendine dair olanı yaşar iken başkalarına dair de olabilen yetkin insandır. Allah'tan ayrı olmayan yaşantısında varoluşu böylesi hak etme gayretinde ve değerinde yaşamaya çalışandır. Allah'a ait olup da rububiyeti gereği hak kılınmış olan her ne var ise ubudiyeti gereği hak etme çabasında bulmak ile erek biçimsel anlamda idealinde yaşama gayreti olandır. Bu anlamda Allah'a ait isim ve sıfatları fiilde gerçekleştirir iken tevhidi gerçekleştirdikleri üzeri bulandır.

Besmeleyi şerif ve şükür ile hak edilmiş bir yaşamda ise rahmet anlam ve değere dair döngüsel olarak hep daha çok artan olması ile bulunur. Elindekiler ile hakkı gereği yaşayan, hak ettikleri ile daha çok hak ettiği/ edeceği anlam ve değer belirlenimlerine doğru yürüyüştedir.

Kur'an'da "Rahman, okumayı belletti, insanı halk etti ve beyanı belletti" denir. İnsanın okudukları sonucunda anlam ve değer varlığı olarak yaratıldığı bu ayette beyan edilir. Anlam ve değer varlığı olarak edindiklerini, yaratıma dair gerçekleştirdikleri üzerinden beyan etmeyi de insan Rabbinden öğrenir. Böyle olsa da rûbubiyet gereği kendi olmayı buluyor iken kendi biliyor, kendi yapıyor olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi olmakta kendi olmayı buluyordur. Bu dahi rahmetten olmak ile beraber ayrı değil aynı da değil oluşun içinde yaratımın, varoluşun gereği olarak bulunandır.

Dil zemininden hareket ile anlam ve değer varlığı olarak yaratılan insan "İsimleri belletti, talim ettirdi" ayeti gereği Allah'a ait olup da

rububiyete dair bulduğu tanrısal belirlenimleri bilgisini edinmek ile beraber anlam, değer, duygu, inanç, irade, eylem belirlenimli olarak talim eder iken kendi olmayı böylesi oluş içinde bulur. “İsimleri söyle” denilirken de varlığa ve varoluşa dair olanı dillendirme, dile getirme olanağı içinde yaratılmıştır. Bildikleri ile gerçekleştirdikleri sonucunda bilmedikleri ile karşılaşan ve bilmediklerini de öğrenme çabası içinde olan insan “bildikleriniz ile amel edin ki bilmediklerinizi biz size öğreticiyiz” ayetini yaşar. Böylesi bakıldığında ayetler baki -daim- olarak muhatabına bağlı gerçekleşenler olması ile bulunur. İnsanın varoluşu, ayetler ile betimlenmiş ilkesel içerikte ifade edilir.

Âdem’i yarattıktan sonra çifti ve eşi olan Havva’yı da yaratan Cenabı Allah, kudret eliyle kendinden kendi gibi yarattığı insanı, insan ile insani ilişkilerinde yaratmayı sürekli kıldı. İnsan insan ile gerçekleşen ilişkilerinde ve gerçekleştirdiklerinde, dil zemininden hareket ile anlam ve değer varlığı olarak yaratılır. Böylesi yaratımda değer kıldıkları ile kendini de değer kılar ve anlamlı kıldıkları ile kendini de anlamlı kılar. Anne, baba, sanatçı, filozof, alim vb. değer kıldıklarında kendini de anlamlı kılar. Değer kıldıkları ile kendini de anlamlı kılar iken varoluşunu anlam, değer, karakter, kimlik ve bu doğrultuda da ahlak biçimsel bulur. Varoluşa böylesi edindikleri ile tutunur iken beşer olarak kendi olmayı değilse de insan olarak kendi olmayı gerçekleştirdikleri üzerinden anlam ve değere dair edindikleri ile bulur ve bulmaya devam eder.

Demek istediğim ise: Cenabı Allah kendine ait olan tanrısal olanaklarını yarattıklarına da dair kılar. İnsanı da kendisine ait olanakları ile hak kılmış oldukları ile yaratır iken insan kendi olmayı Allah ile buluyor olsa da kendidir, kendi yapar ve kendine dair kıldıkları ile yaşar. Sonuçta kendine ait olmayanları, ölümle bırakmak zorunda kalır. Kendine ait olmayanları, kendi ait bulmadığı zamanı -varoluşu- kendine aitmiş gibi deneyimler. İster ölüm denilsin isterse ahirete göçmek denilsin veya başka birçok isim verilsin fark etmez, insan kendi ait olmayanlar ile var olduğunu ölümle deneyimler.

Allah'ın olup da kendine ait olmayanlar ile kendi olmayı bulan insan, sonuçta ölüm ile de bunu deneyimlediğinin idrakinde değildir. Hiçliğe karışacağının zannında ne olacağından habersiz yaşar. Kendi gerçeği üzerinden Allah'ı bulması ve hakkı gereği yaşaması gerekiyor iken cahillik, gaflet, nankörlük, zalimlik içinde Allah'a düşman kesilir.

Ey İnsan! Ben merkezli kişi olarak yönelim, tutum ve davranış belirimlerinde kişilik belirlenimli olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak kendi olmayı bulursun, kişiliğine has karakter açılımı ve edinimi ayrıca öteki ile edindiğin kimlik edinimleri ile de gerçekleştirdiklerinin öznesi olmakta kendini bulursun. Özne olmak kişi olmak ile ilgili olsa da ben merkezli olarak varoluş nesnelerini ve kendini kendine nesne kılar iken yapısal kılınmış kendilik belirlenimidir. Gerçekleştirdiklerinin öznesi olmak ile özne olmayı bulan şahıs/ kendilik, öznelliği kişilik, karakter, kimlik belirlenimli olarak yapısal kıldığı ölçüde kendinde kendine dair bütünlüğü yakalamış olarak özne olmayı sürekli kılar.

Öteki ile ilişkilerde ben merkezli olarak kendi olmak korunur iken varoluş ortak gerçeklik olarak bulunur. Ben merkezli tekbenci oluşta nesnelerinde özne olmayı bulmak ile ben merkezli ilkesel oluşta öteki için de kendi olmayı buldukça tekbenci olmaya aşkın kendine de rahmet etmiş olarak öteki için de rahmet olmuş olarak varoluşunu bulursun. Cenabı Allah da ben merkezli varoluşta kendi olmayı bulur iken yarattıkları ile varoluşta rahmet ilkesi gereği onlar içinde var olur iken kendi için de varoluş bulandır.

Özne, nesneleri üzerinden kendini inşa edendir. Anlam ve değer ediniminde kendiliğe yüklem aldıklarına aşkın ve içkin olan yükleme dair özdeşlikte kendi olmayı inşa eder iken kendi olmayı korudukça kendi olmayı öznellikte sürekli kılabilir. Nesnelerini nesne kılmaktan öte, değerinde duyarlı oldukça öznelliğe katar ve özneliğini beslemenin aracı kılar.

Öznelliğin böylesi doğası sonucunda önemli olan ise sadece kendi için kendi olmak değil, öteki içinde kendi olabilmeyi başarabilmektir. Sadece kendi için kendi olanlar tekbenci bencillik belirlenimlerde sonuçta özsel bütünlükten kopmuş olarak bütünlüğü koruyamayacak oluş içinde bulunur. Ötekiler içinde kendi olmayı bulanlar ise hem özsel bütünlükten kopmamış hem de sürekli ve sürdürebilir ilişkilerde bütünlüğü yakalar iken özne olmanın da bütünlüğünü sürekli kılacak oluş içinde bulunurlar.

Aslın olan Allah varoluşu ortak gerçeklik kılmış ve rahmeti kendine farz kılmış yani zorunlu ahlak edinmiş iken senin sadece kendi için kendin olman, gerçekten kopmuş olarak varoluşsal anlamda bir yanılsama içinde bulunmandan öte değildir.

Ey insan! En temelde demek istediğim ise uluhiyet merkezli olarak değil, rûbubiyet merkezli olarak uluhiyete içkin bir biliş durumunda rabbin olan Allah'ı bilmendir. Onu böylesi bildikçe ayrı değil aynı da değil oluşun içinde O'nu yaşadığın gerçeğinde kendini bulursun. Yani Rabbini öznel, kendiliğine dair ruhsal belirlenimleri ile daha doğru bildikçe kendini, olan biteni ve idealde nasıl olunması gerektiğini de daha iyi anlama olanağına sahip olursun.

Sen halifetullah isen rabbin olan Allah'ı yaşar iken Rabbini bildikçe kendini anlama olanağı içinde olduğunu da bilmen gerekir. Böylece ben merkezli özne oluşta kişi olur iken öteki ile varoluşta fert olur iken kendi olma olanağı içinde idealinde nasıl ve ne için kendi olman gerektiğini de anlamış olursun. Rabbin rahmeti kendi olmanın idealine almış olarak gerçekleştirdiklerinin öznesi iken öteki ile varoluşta özne olmayı varoluşu ortak gerçeklik kılarken yapısal kılmaktadır. Böylesi bir varoluşun tersine varlık deryasında yüzmeye çalışmak ise gerçekten kopuk gerçeği yaşamaktan öte değildir.

Eskiler esmayı has demişler… İnsanın rabbine dair üzerinde galip karakter belirimli, kimlik belirlenimli, kişilik açılımlı özne oluşunu

olanaklı kılan ilkeyi/ ilkeleri bilmesi, rabbiyle kendini tanıması adına önemlidir. Kişi özne olmayı hangi ilke veya ilkeler gereği yapısal bulmakta ise öylesi bir varoluş içinde kişilik açılımları göstererek kendi olmayı yaşar.

Böylesi bir ifade sonucunda "özne olmak bir yanılsama mıdır" diye sorulabilir. Özne olmak bir yanılsama değil, Allah'tan alınan paye kadarı ile ayrı değil aynı da değil oluş içinde gerçeklik bulur iken kendi olmanın böylesi bir doğada -zorunluluk- içinde gerçekleşmesi sebebiyledir. Kendi olmak en temelde Rabbi olan Allah ile Allah'tan paye almanın sürekliliği içinde kendi olmaktan öte değildir. Bu anlamda Allah'ı tanıdıkça, kendini de üst ve evrensel anlamda ortak gerçekliği olan ile bilme, anlama ve sonuçta idealinde nasıl olunması gerektiğinin olanağında bulursun. Bu anlamda ise en temelde salt tenzih ilkesi gereği uluhiyet merkezli olarak varlık ve varoluş alanından soyutlanmış öteki bir Allah anlayışından Rububiyet merkezli tevhid ilkesi gereği her şey ve herkes üzerinden kendini rahmet, hikmet, adalet, hak üzeri gerçekleştirene tanık olursun. Küçük bir aralıklardan değil, sınırsız bir düşünce dünyasından olan bitene gerçekliği ile bakma olanağı da bulursun/ bulabilirsin.

Hakikat tektip kılmayacak ve kendisi ile tahakküm kurulmayacak kadar herkesin ve her şeyin üst ve ortak hakikati iken olana biteni sadece olay belirimli değil, olgu belirimli olarak hikmeti gereği okumak gerekir. Böylece sonuçta nasıl bir oluş içinde olunduğunu daha doğru anlamış oluruz. Hakikati kendi nefsimiz için kılmak yerine de O'na göre nasıl yaşamamız gerektiğinin aklını belki öğrenmiş oluruz.

Sonuçları olan bir dünyada, olgusal olmanın gerçeği karşısında sonuçlara ve ereğe -ideale- göre yaşamak elzemdir. Hakikat üst ve evrensel ortak gerçeklik olmaktan ileri idealde kendisine göre de yaşanması gerekendir. Nefsi emmarenin sapkınlığına rağmen hakikate dair erekten sapmadan yaşamak zor olsa da olması gerekendir. Nefsi

emmareye göre kendine kötülük etmeyi tercih etmekte isen sonuçların bağlayıcı olduğu bir dünyada pişmanlık yoldaşındır.

Ey insan! Cenabı Allah seni sadece gelişime açık yaratmamış, âlemlere -evrenlere- içkin bir âlem olarak yaratmıştır. Sen sol yönün ile iblisler evrenine, sağ yönün ile melekler evrenine açılan bir kapı gibisin. İblisliğe, melekliğe, bitkiye, hayvana, cine vb. dair her ne var ise anlam, değer ve karakter biçimsel taşınan içerik, sende de görünüş bulur. Sen öznelliğe aldığın yüklemler ile âleme dair her ne var ise içeriğe dair yüklem alabilen bir oluş içinde yaratılmışsın. Yaşadıklarının, gerçekleştirdiklerinin sonucu olarak hangi evrenler ile bağıntılı bir yaratılış içinde isen yaşadıklarının karşılıklarının asli içeriğine bağlı olarak yeniden yaratılmış olduğu evrene yolculuk yaparsın. Kabrin ya yerden yerin dibine açılan bir evren olarak cehenneme açılan bir kapı olur ya da göklerde evren içinde evrenlere açılan bir kapı olur.

Katmanlı varoluşta evren içinde evrenler, boyutsal anlamda birbirine hem içkin hem de dışsal olarak birbirini kapsayacak biçimde var iken çoklu gerçeklik içinde var olmak kaçınılmazdır. Sen de çoklu gerçekliğe haiz olarak var iken birçok evren ile bağıntılı olarak varoluş bulmaktasın. Bu durumda yol geçen hanı olmamak adına dahi olsa kendin olabilmelisin. Terbiye varlığı olarak özdenetim ile beraber Rabbin olan Allah'a yükselirken O'na açılan bir kapı olman daha önemli iken aşağı âlemlere inmene sebep verecek oluş içinde bulunmaman senin için daha hayırlıdır.

Sonuçta gerçekleştirdiklerinin sonuçları olarak gerçekleştirdiklerini içeriksel anlamda karşılayan yeni bir yaratım durumunda kendin ile yüzleşeceğin bir oluş içinde yansıtmalı bir varoluşta isen geleceğine dair söz sahibi isen geleceğini miras almak için dahi olsa yaşadıklarına dikkat etmelisin. Burada yaşadıkların bir sonraki evren durağında -sen âlem de diyebilirsin-, yeni bir zaman kuşağı içinde seni bekleyenlerin aynasıdır. Bu anlamda yaşadıkların ile nereye gideceğini bilmekten gayrı da değilsin.

Beş duyu ile okuduğun içinde bulunduğun evren ile sınırlı bir evrende de değilsin. Duyular ile sınırlı olsan da us, keşif, vahiy bilgisi ile tarih olgusal anlamda gerçekliği olan sınırsız bilme olanağı içinde, katmanlı varoluşta gerçekliği olan farklı evren ve zaman kuşaklarının olduğu bilgisinden de uzak değilsin. Farklı evrenlerde sen olacaksın diye bir kaide yok ama buradaki varoluş gayen, hikmetine bağlı olarak gerçekliğini görünür kıldığın bir evrenin temsilcisi olarak burada varsın. Temsil ettiğin evrenin mertebe, makam ayrıca duygu ile irade -sen eskilerin hâl dediğini de anlayabilirsin- belirlenimlerini bulunduğun zamanın oluşu içinde gösterirsin. Gelecek veya geçmişe dönük olarak farklı evren ve zaman kuşakları içinde var isen onların bir sonucu veya içeriği olarak yaşadıklarını anlamlı kılabilirsin.

Yani, seni sen kılan sadece bulunduğun evrenin ve zaman kuşağının oluşu içinde bulunman değil, geçmiş, gelecek bağıntısı içinde ve farklı evren ve zaman kuşakları içinde bulunduğun veya yaşadığın/ yaşayacağın deneyimlerdir. Hep bir üst evrenin deneyimlerinin sonucunu olmuş bitmiş içinde yaşıyor olarak yaratılmış olmayı buluyor isen sen sadece bu evrene ait değilsin. Üst evrenlere taşınabilme olanağın var iken sadece arzı küre ile sınırlı bir oluş içinde bulunman anlaşılır değildir.

Yaşadığın dünyanın gerçekliği, ölçek anlamında makro görünmekte olsa da üst evrenlere ve zaman kuşağı genişliklerine kıyasen küçüktür. Geçmişte deneyimlediklerin, gelecekte deneyimleyeceklerin ise kendinde gerçekliği barındıran hikmet oluşu içinde yaşadıklarından öte değildir.

Böyle iken sen gerçekten kopuk duyusal algıyla sınırlı olan dünyanda, duyular ile deneyimlediğin hazlar içinde kaybolmayı tercih etmekte isen sözün bittiği yerdesin. Hakikatin sahibi Allah’a gafil, derin bir varoluş uykusundan uyanmak istememekte isen sonuçlarına katlanacağın bir uyanış er ya da geç seni bekler. Sürükleneceğin değil,

kendisine doğru yürüyeceğin bir gelecek istiyor isen haddini bilmelisin. Kendi olmayı bilmeli, kendini ve geleceğini yaratma olanağı içinde geleceğini miras almalısın!

Diyebilirsin ki “olmuş bitmiş içinde yaratılmış olmaya dair varoluş olanaklı ise kendini ve geleceğini yaratmak ne anlam taşır?” Varoluşun zorunlu durumu ile varoluşu yaşamsal anlamda bulmak temelde iki farklı durum değilse de varoluşta iken olmuş bitmiş içinde olunduğunu ussal anlamda bilsek de olup bitmek olan bir oluş içinde varoluşu, kendi olmayı buluruz. Bu anlamda zorunluluğa dair olanı ussal olarak bilsek de varoluşa dair olan içinde hep bir oluş içinde kendi olmayı yaşarız. Gelecek ise gerçekleştirdiklerimizin sonucu olarak bulduklarımız gibi görünse de gelecek belirleniminde gerçekleşecek olana göre günde gerçekleşmesi gerekenleri yaşamak zorunda kalırız. Bu da hikmetin yerindelik, gereklilik, zorunluluk belirlenimlerinde gerçekleşmesi gereği ile gerçekleşir.

Şartlar, koşullar, ihtiyaçlar ise geleceğe doğru eyler iken geleceğe yürümenin gereği olarak bulduklarımızdır. Varoluşu hakikatten alınan paye gereği gerçeklikte yaşamanın olanaklarıdır. Gayret ve emek ise geleceği bulmamızın gereği olarak yaşadığımız, gerçekleştirdiğimizdir. İslam olmak anlamında kader ise geleceğe gayret ve emek ile yürümekten öte değildir. Böylesi oluş içinde ise gayret ve emek üzerinden rabbini görünüşe taşımak, rahmet ilkesi gereği yaşarken hak ederek yaşamak ise yaratılış gereği idealinde kendi olmak için olması gerekendir.

Madem ki olmuş bitmiş içinde varız, anlamsız bir varoluş içindeyiz de denilebilir. Buna karşı olarak şu söylenebilir: Madem ki olmuş bitmiş içinde varız, anlam ve değer içeriği taşıyan bir oluş içinde yaratılmış olarak kendi olmayı bulmakta ve olan biteni deneyimleme olanağı içinde yaşamaktayız… anlayışı da bilincimizin önünde durmaktadır.

Gerçek aşikâr olarak insanın tanık olduğu olsa da güneşi balçıkla sıvama çabaları da hikmeti gereği bitecek değildir. Gerçek insana dair olsa da insan nefsi emmare sahibi oldukça, vicdandan uzak duyarsız bir varoluş içinde bulundukça, kendine kör olmak için elinden geleni yapacaktır.

Ey insan! Ateş olsan cürmün kadar yer yakarsın. Sana ait olmayanlar ile hevâ peşinde söz de kendini yaşarsın. Varoluş nesnelerine tapınırken Allah'tan gafil Allah'ı yaşarsın. Gerçeğe bu kadar kör, kendine de gafil, hakikatten şaşmışsın. Kendine ait sandığın ne var ise elbet bir gün senin olmadığını anlarsın. Hakikatin paha karşılığı yoktur ki sen üç beş pahaya satarsın. Ne olduğunu bilsen de insana yolun uğramadığı ve insanı bulmadığın sürece kim olduğunu bulamazsın.

Sen gaflet içinde düşman kesilsen de hakikat sahibi rahmeti gereği düşmanlıktan öte, kendi ile seni sen kılmakta. Düşmanlığı bırakıp, gerçeğe kanat açsan, gerçeği duyusal algıdan ibaret sanmasan, gerçeği bir kucaklayabilsen her şeyin daha güzel olacağını kendin için bulacaksın.

Sana ait olmayanlar içinde kendi olmayı buluyorsun. Sana ait olmayanların sana ait olmadığını ise ussal anlamda tanımlayabilir ve tanıtlayabilir olarak bilirsin. Ölümün hep önünde olması gerçeği ayrıca geçmiş ve tarihsel deneyime bağlı olarak ölümün gerçekliği karşısında yitirilenlerden de bilirsin ki varlığına ait sandığın ve varoluşuna dair kıldığın her ne var ise sana ait değil. Ölüm ise bunun en net kanıtı iken sana ait ne olabilir? Belki de emeğin, gerçekleştirdiklerin ile katıldığın yaratım hareketinde sana kalacak olan, yük edindiklerin değil, seni geleceğe ve ahirete taşıyacak olandır. Önceden gönderdiklerin, emeğinin karşılığı olarak seni karşılayacak olanlardır. Emek dahi Allah'tan nasipli olarak bulduğun olsa da gayretinin sonucu olarak değer üreten çaba -emek- içinde kendine dair kıldığın her ne ise onun ile inşa edilen bir dünya içinde var olmak kaderindir.

Emek ile öldürdüğün yalnızlığın, değer edindiklerin ile öldürdüğün yabancılığın sonucunda katıldığın bir dünya içinde sana ait olmayan ile var iken emek ile kendine tutunmaktan, diğerlerine katkıda bulunmaktan, ortak bir gelecek kurmaktan başka sana kalacak ne var? Kendine dair nefes alacak isen emek kârındır, kendine dair nefes almanın olanağıdır. Duyulara eril olarak nicel belirlenimli dünyada anlam ve değer edinirken ve değer biçimsel dünyalar kurar iken insan olmaya dair varoluşunu tatmanın gereğidir. Sana ait olmayan bir yaşamı, kendine ait kılmış olarak yaşamayı olanaklı kılan da emektir. Emek sahibi olmayan insan, öz kendiliğe -ruha- sahip olsa da anlam ve değer buldukları -edindikleri- içinde kendine ruh üfleyen insan olmaya yitiktir. Anlamsızca baktığı, yabancısı olduğu ve sonuçta yalnızlaşırken içinde kaybolduğu bir dünyadadır.

Düşünen insan düşünmenin, kendini tinsel alanda gerçekleştirmenin emekçisidir. Düşündüklerini gerçekleştirir iken kendini tine içkin olan doğa alanında gerçekleştirmenin olanağı içinde kendi varlığının emekçisidir. Paylaştıkları, katkıda bulundukları ile gerçeğe katılmanın emekçisidir. Emeği ile miras varlığı olur iken tarih varlığı olarak kalmayıp gelecek edinmenin ve dünyalar kurmanın emekçisidir.

Emeğine tutunur iken kendi olmaya tutunan insan, emeği ile yürüdüğü dünya içinde olmazı olur kılandır. Kendi için kılar iken kendisinden de kattıkları ile içinde yürüdüğü dünyayı, kendi gibi kılma gayretinde olandır. Emek ile varlığa tutunur iken kendi varoluşuna da tutunmayı olanaklı bulandır.

Kendisine çalışmasından -emeğinden- başka bir sonuç bulamayan insan, kendisine ait olmayan bir dünyada ve kendisine ait olmayan tanrısal olanlar ile varoluşta, kendisine ait kılınmış olanlar ile kendine dair bir dünya içinde olmaya eylenir. İnsana ait bir şey var ise o da emek sonucunda insana ait kılınmış olandan öte değildir. İnsan emeği dahi Allah’a ait tanrısal olan olanaklar ile bulmuş olsa da emek, insana ait değilse de ait kılınmış olandır.

Bir ayette "İnsana çalıştığından başkası yoktur" denilir iken sadece emeğin kazanımından değil, tanrısal olanlar sadece Allah'a ait iken insana dair kılınmış olsa da insana ait olmadıkları gerçeği de dolaylı olarak ifade edilmiş olur. İnsanın emeğinin, çalışıp ta hak ettiği olarak kendisine ait kılınmış olduğu da vurgulanır. Ayet hem hakikate referanslı olarak bir durum tespitini içerir hem insanın varoluşuna dair bir tanıtlama belirlenimidir hem de insanın gerçekliğini nerede-neyde-araması gerektiğinin gerçeğine dikkat çeker. İnsanın kendisine ait olmayanlar içinde emek ile kendisine ait kılınmış buldukları ile katıldığı bir dünya içinde bulunduğu anlamlı kılınır. Ayet, varoluşsal anlamda sonuç bir veriden -gerçeklikten- hareket ile olanı söyler iken ahlak biçimsel anlamda olması gerekene dikkat çekmekten öte, olgusal anlamda karşılığı olan bir gerçekliğe dikkat çeker iken kanıtlamaya içkin bilimsel içerikte değerlendirilmesi gerekendir.

Bu bağlamda Kur'an'ı hakkı gereği anlayabilmek adına da bu ayet ile belirtmek gerekir ki Kur'an yer yer bilimsel olgulara dikkat çeken ifadeler içerse de böylesi bilimsel olmaktan ileri, ilke gereği sonuç veriler içeren ifadeler taşır iken tespit, tanım, tanıtlama ve kanıtlamaya dayalı bilimsel içeriğe haiz bilim olgusal anlatıya sahiptir. Sonuç veriler; ussal olarak tanımlanabilir, tanıtlanabilir ve ampirik yöntemler ile kanıtlanabilir olma özelliği gösterir iken bilimin olgusal anlamda bilim olmasının şartıdır. Bu anlamda Kur'an'ı, bilimsel anlamda olgusal olanın metafizik olması çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

"İnsana çalıştığından başkası yoktur" ayetine yeniden döner isek kendine ait olmayanlar içinde varoluşunu bulan insan için, emeği ile hak edişleri sonucunda kendisine ait kılınmış olanlar ile varoluşa katılarak kendisini gerçekleştirir iken tamamlaması, yaratması gerektiği de bu ayet ile vurgulanır. Böyle olsa da insan, kendisine ait olmayanları dahi kendisine ait sanıyor olmanın zannında aslına düşman kesilir. "Yavuz hırsız ev sahibine baskın gelirmiş" derler. Hakikatten, aslından gafil insan, yavuz hırsız misali: aslını hiçe sayarak kendisine ait

olmayanların, kendisine ait olmadığı gerçeğinden uzak, kendiliğinde bulunmuş olduğunun zannında yaşar. Bilmez ki kendisine ait olmayan görme, duyma, güç yetirme, kelam, düşünme, mülk vb. ile hakikatten paye almanın sürekliliği içinde kendi olmayı bulmaktadır. Olmuş bitmiş olarak bulmakta değil, hep gerçekleşiyorlar iken bulmaktadır. Emek ile bulduklarıyla da kendi olmayı sürekli kılar iken varlık sahnesinde ben de varım diyebilme olanağını içinde bulunmaktadır.

Emeğe, çalışmaya dair bu ayet ile böylesi anlam içeriğinden bakıldığında, mülkiyetçi olmaktan daha çok mülkiyet zemininden hareket ile emeğin karşılığını zayi etmeyen Allah ile böylesi de tanış olmaktayız. Mülk Allah'ın iken emek sahibi olmak ile mülkten de paye alır iken dünyalar kurma ve içinde olabilme olanağına sahibiz. Varoluşumuz böylesi onanır iken Allah'a katılabilme olanağı içinde varlık sahnesinde var olmaktayız.

Ey insan! Sana ait olmayanlar içinde kendi olmayı buluyor iken sana ait bir dünya bulacak isen özünden hareket ile paylaşmanı, katkıda bulunmanı olanaklı kılacak emek ile kendi olmaya bir yol bulmalısın. Emek zaten olanaklarını açımlar iken kendini gerçekleştirme etkinliğinde kendini de olanakları dahilinde yaratabilmenin yaratıcı etkinliğidir.

Kendini yaratmayanlar, emekten yoksun, kendiliğine de yitik kalmayı tercih edenlerdir. Her yorulduğunda kalkıp yeniden kendini de yaratmayı olanaklı kılacak değer üreten bir çaba -emek- içinde olman İslam olmanın da gereğidir. Allah'a yaratıcı etkinlikte katılıyor iken yükselme olanağı bulmanın da gereğidir. Allah'a yükseldikçe, Allah ile kendi olmayı bulur iken kendi olmanın, kendi varoluşundan yana mutmain olmanın da gereğidir.

Ey insan! Senin kendini insan kılman dahi emekten öte değildir. İnsan olacak isen emek varlığı olmaktan kaçışın olmadığını bilmelisin. Emek, güzel ahlak, ilim edinmek ve ilimden yana bilinçlenmek ile kendine dair

kalıcı kıldığın bir oluş içinde bulunursun. Bunlar ile kendi olmayı bulduğunda ise geleceğin adına korkacak değilsin. Geleceğine, akıbetine selamet bulmuş olarak yürüyeceksin.

Güzel ahlakı dahi nefsi emmare ile çatışkı içinde diyalektik oluşta emek ile bulur iken emekten öte bir varoluş içinde değilsin. İlim edinmek ve bildikçe bilinçlendiğin, anlam derinliği ve değer zenginliği edindiğin bir oluş içinde de emek sahibi olmaktan öte değilsin. Kendine ait olmayanlar içinde paye almanın sürekliliğinde emek ile sana ait kılınmış olanlar ile kendi olmayı buluyor iken değer üreten çaba anlamında emeğin hem rûbubiyet hem de insan olmaya dair varoluşsal anlamda değerini anlamış olman gerekir. Her çabanın sonunda yeni bir çaba içinde bulunmaya eyleyen bir oluş içinde hem hak kılınmış olan uluhiyete ait tanrısal olanakların hakkını vermiş olarak hak etmiş olursun hem de emeğin sonucunda anlam ve değer edinimi içinde gerçekleştirdiklerinin öznesi olmak anlamında kendi olmaya yol bulmuş olursun. Daha güzel bir dünya yaratacaksan dahi emek vermen gereken bir oluş içinde bulunman gerekir.

Emek, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın el Azim isminin görünüş belirlenimlerinden olup bütün varlığa istidadı kadarı ile pay edilmiştir. Her yaratılmış özne emeği kadar kendini gerçekleştirme, geliştirme çabası içinde bulunur. Sonuçta da el Aziz isminin görünüş belirlenimlerinden olan emek ile hak edişlerde kendin olabilmek, kendi olabilmeyi koruyabilmek ve üstünlük bulmak da söz konusu ise emek şarttır. Rabbin Allah emek sahibi iken senin emeksiz varoluşun söz konusu dahi olamaz. Sen O'ndan aldığın paye ile var iken emek sahibi olarak kendini gerçekleştirdikçe, anlam ve değerler de edindikçe kendini yeniden yaratma olanağına sahipsin.

Ey insan! Emek sahibi olarak her türlü alanda düşünce geliştiren ve gerçekleştiren iken tasarruf eden bir varoluş içindesin. Düşünceye dair kültür, din, felsefe, sanat, bilim, kelam, mimari, medeniyet vb. daha nicesi ile alan açmaya da devam eder iken emek varlığı olarak doğa

zemininden hareket ile doğaya dair olup da Allah'a ait olanlar ile varlık sahnesinde söz sahibi olmaktasın. Seni söz sahibi kılan ise emeğindir. Bilime, sanata, felsefeye, kelama vb. dair sözü olan ve sözü ile yeni dünyalar kurma olanağına sahip iken kendine dair de sözü olan olmak ile varsın.

Varlığa ve varoluşa dair sözün olduğu sürece, kendini gerçekleştirirken kendin olmanın hem öznesi hem de nesnesi olarak nedenini kendinde bulmalısın. Önemli olan sen iken hakkının dışında kutsallık atfedilmiş nesneler, sihirli araçlar, varsaymış olduğun ama gerçekte karşılığı olmayan değerler, nefsi emmare merkezli tekbenci ve bencilce yaşamalar aslına bağlı olarak kendini yaşamaktan seni mahrum etmemeli.

Elbet bir sözün olmalı ama gerçek ile bağıntılı herkes için kabul edilebilir doğru, iyi ve güzel olanı gerçekleştirmeye yönelik içerikte gerçeğe dair sözümüz olmalı… Olmalı ki gerçekte buluşma olanağını daha yakın bulabilelim. Gerçek, çoklu gerçeklik belirleniminde gerçekleşiyor ve batıla da kayan yorum biçimsel yaklaşım sahibi olunur iken gerçekte buluşamasak da belki ilkesel anlamda gerçeklik belirlenimi olan hukukta buluşarak beraber yaşamaya yol bulunabilir. Güzel ahlak ise beraber yaşayabilmenin ön şartı olarak ilişkilerde diğerinin var oluşunu da önemsemek ile tesis edilmesi gerekendir. Emek sahibi öznenin herkes için iyi, doğru ve güzel olanı insanlığa katkı olarak sunuyor olması da güzel ahlak adına olması gerekendir.

Ey İnsan! Duyusal algı belirlenimli işaret diline aşkın olgusal olanı görünür kılan metafizik bir dil kurgusu içinde metafizik düşünebilen belki de senin gibi bir varlık yaratılmamıştır. Yaratılmış ise de şu an tespit edemediğimiz bir oluş içindedir. Metafizik düşünürken, düşündüklerini anlamın eril doğası gereği değer yargısal bakışım içinde değer ve inanç belirlenimli bulur iken inanç varlığı olman da kaçınılmazdır.

Anlam, değer, inanç belirlenimli olarak dilin modellenirken ve ilke gereği yapısal kılınır iken dil ile modellenmiş ve inandığın dünyalarda yaşarsın. İnanılan dünyalarda -anlam ve değer ediniminde- doğar, inandığın dünyalarda doğarsın. İnandığın her ne ise inandığın doğrultusunda inandığına dair olanı yaşarsın. Bunu da tarih olgusal olması anlamında gözlemleyebildiğin gibi günde ve yarında da öznelliğin metafizik bir olgusu olarak gözlemleyebilirsin.

Madem ki inanç varlığı olmaktan kaçışın yok, öyle ise nicele aşkın hakikate dayalı değişmezleri olan metafiziğe ihtiyacın olduğu gibi hevâ ve hazlara aşkınsal hakkı gereği hak üzeri yaşamanı olanaklı kılacak bir inanca da ihtiyacın vardır. İnancın Sonuç alabildiğin Bir ismi de Hak olan Allah'a, gerçeğe dair ise şüpheye düşmeden yaşaman gerekir. Hakikatten aldığın paye gereği sana hak kılınmış varoluşunu hakkı gereği yaşaman için gerekli olan ise ihlas, muhabbet ve güzel ahlak içeriğinde inanç sahibi olarak yaşamandır. Bundan da ileri her alanda hakikate dair açılımları zevk etmen ve alanları boş bırakmıyor iken hakkı gereği gerçekleştirmen, yaşamandır. Böyle olduğunda göreceksindir ki hakikat ve tevhid, sadece bilinen, kendisinden sonuç alınan olmaktan da ileri, hakkı gereği hak ederek yaşanması gerekendir.

Tek yapman gereken ise hakikate inanmış bir can olarak inandığın doğrultuda yaşamandır. Ancak, inandığını yaşamak için gerekli olan bir dile de ihtiyacın vardır. Bu anlamda rûbubiyet merkezli uluhiyeti içeren dil modellenmesinde, nicel belirlenimli nesnelliğe aşkın öznelliği önceleyen tevhid içerikli yapısal kılınmış Kur'an dilini içselleştirmek dikkat etmen gerekendir. Böylece gerçek ve doğru olarak bulacağın bir dünyaya doğman kendine yapacağın en büyük iyiliktir. Sonuçta ise hakikatten sonuç aldıkça hem ahlaki anlamda hem de görünüşüne dair güzelleştiğin bir oluş içinde bulunursun.

İslam'da idealardan yana temel ilke güzelliktir. İyi ve doğru dahi güzelliğin belirlenimleri olarak güzelliğe taşınmanın, güzelliği tesis

edebilmenin, güzelliği görünür kılabilmenin vb. belirimleri olmaktan öte değildir. Güzel olan ile huzur bulacağın bir yaşamda belki acılara, dertlere vb. dair olup da seni sen olmaya zorlayan, varoluşu hakkı gereği yaşamanın imtihanı olan, kendini gerçekleştirmenin olanakları olan yaşadıkların olacaktır… ama özünden gelen huzur ile kendi olmaktan yana mutmain olduğun bir oluş içinde inandığını yaşamanın zevkinde olacaksındır. İnandığın sonuçta sana dair olanı yaşamanı olanaklı kılar iken var olmayı kendinde huzur ve kendinden mutmain olmanı sağlamakta ise hakikate tutunur iken kendine de tutunmuş olmak ile var olmanın yolunu bulmuşsundur. Varsın ve gerçek olanı yaşarken kendi olmayı bulmuş ve gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak kendi olmaktan da ileri, artı değer olarak katkıda bulundukların ile biz olabileceğin bir dünyaya doğmuşsundur.

Doğ, insan doğ! Böylesi bir oluş içinde hakikate, kendine ve varlık alanına doğ! Doğ ki kendin olabilesin, doğ ki hak kılınmış olanı hakkı gereği yaşarken hakikat senden görünür olması ile yaşayasın. Özgün ve özgül belirimleri ile farklı oluşunun korunduğu ve biz olmanın da böylesi doğrultuda olanaklı kılındığı bir oluş içinde tadında hakkı gereği yaşarken var olabilesin. Biricik oluşunu hakikat ile bulur iken her varın biriciklikte var olduğunu gördüğünde, haddini bilebilesin. Sadece sen mi özelsin, sadece sen mi hakikate ermişsin, sadece sen mi varsın? Söz konusu hakikat ise herkesin ortak ve üst gerçeği olarak bulur iken biz olmayı da olanaklı kılandır. Her canlının hakkı gereği hakkınca yaşarken haddince yaşanması gerekendir.

Sadece salt ussal oluş bağıntısında gerçekleşen bilmeye dair aydınlanmaktan da ileri, varoluşa dair böylesi doğmaya dair olan bir aydınlanmanın da olduğunu unutan insan! Bildikçe, her şeyden kendini üstün zanneden, varoluş nesneleri edinirken kendini güçlü buldukça, kendi için ötekileştirdiğini kendi için kılmanın çabası içinde insana zulmeden hayvan! İnsan olduğunun zannında yaşarken hayvan olmaktan da aşağı iblis elbisesini giyen şeytan! Kötülükten yana bir dursan, hakikate bir inansan, aslın olduğuna tanık olup O’nunla barışıp

özüne bir dönebilsen, hakikati bildiğinde ötekini hiç saymayacağın bir oluş içinde olman gerektiğini bir anlasan… İşte, senin için umut, yeniden doğabileceğin, insan olabileceğin, kendini hakkı gereği hak ederek yaşayabileceğin, yeniden uyanışın ışığı olarak tutunacağın umut! Sana dair varsa bir umut, hakikate dair yaşıyorsan olacaktır umut!

Ey insan! Gerçek ve gerçeğe dair her ne var ise belli bir ırkın, kişinin veya bir grubun tekelinde değildir. Gerçek, herkesin ve her şeyin ortak ve üst gerçeği ayrıca herkes içinken belli bir ırka, kişiye vb. indirgenecek olan da değildir. Zamansız olduğundan dolayıdır ki belli bir yere, yurda da ait kılınacak değildir.

Belli bir gruba veya ırka mensup olmayı ayrıca kişi olmayı sonradan edinir iken gerçeğe önsel kılmak veya gerçeğe kıyasen önceliyor olmak, derin bir uyku içinde görülen bir rüyada kaybolmaktan öte değildir. Her daim olanın, kendine dair gerçekliğini korur iken nesnelerine aşkın gerçek olduğunu unutmadan gerçek olana katılır iken gerçek olana yükselmek gerekir.

Gerçeğe dair sen ne ilksin ne de son… Senden önce nicesi gerçekle tanıştı, senden sonra nicesi gerçek ile tanışacak. Yol gerçek ile buluşanların, tanışanların, kendinde kavuşanların yoludur. Tarih ise diyalektik oluş içinde alanlar açtıkça kendini çeşitlilikte gerçekleştiren öznenin tarihidir. Gerçekten sonuç aldıkça varlığına dair nefes alanların, geleceğe miras bırakmaktan öte geleceği miras alanların tarihidir.

Sen zulmedenlerin, zulüm ile yenenlerin tarihine bakma! Er ya da geç gerçek görünür, batıl olan zayi olur, zulmedenler hak ettiklerini bulur. Gerçeğe tutunanlar, süreksizlik içinde değişmeyene tutunur iken zamansız olup da her daim olgusal olan ile buluşmuştur. Dün, bugün ve yarın gerçeği yaşamaktan öte değildir. Gerçeğe katılmak ise kendini gerçekleştiren ve gerçekleştirdiklerinin öznesi olan her can için özne

oldukça gerçekten pay almanın sürekliliği içinde zaten gerçekleşmektedir. Önemli olan ise gerçeğe, gerçeği hak ederek katılabilmektir. Bunu olanaklı kılan ise güzel ahlaktır.

Güzel ahlak, özneler arası ilişkide varoluşun sürekli ve sürdürebilir kılınmasının, birbirini tamamlamanın, birbirine rahmet olabilmenin, uyum ve güven içinde öngörülü bir geleceğe doğru yürüyebilmenin vb. daha birçok hikmet için gerekli olandır. Kendisine dair her hikmet belirimi varoluş adına güzel ahlakın esas kılınmış olduğu gerçeğini taşır. İyi ve doğru ilkeleri dahi söz konusu güzel ahlak ise güzellik ideasının belirlenimi olmaktan öte değildir. Bu irade idealarını, kategorik anlamda iyiyi ahlakın, doğruyu gerçeğin -bilginin- veya hukukun, güzeli ise algı öncelikli olarak öznenin, sanatın vb. olarak değerlendirme -yanlışı değilse de- eksikliğine düşmemek gerekir. Öznelliğin değişmez özsel anlamda irade belirlenimleri olan bu üç temel idea, güzel ile tanışan öznenin güzeli kendi için iyi veya doğru kılar iken tanıma ve bilme eylemi içinde bulunmasının öznel olanaklarıdır. Öznel anlamda bilgibilim en temel ilkeleridir. Salt ussal bilmenin değilse de bilmeye eylemenin ve öznelliği de değer yargısal bilebilmenin en temel ilkeleridir. Us onlar ile vicdan formasyonunda öznel kritik olması ile değer yargısal olarak ahlak biçimsel olmaya, kendiliğe geri dönmeye olanak bulur.

Söz konusu bilmek ise bilmenin her durumunda öznellikte gerçekleşiyor olması gerçeği sebebiyle değer yargısal bakışım oluşturması da düşünüldüğünde, idealar ile ahlak biçimsel bakılan bir dünyaya bakıldığı gerçeği ile karşılaşırız. İdealar sadece bilmeye eyleyen değil, ahlak biçimsel varoluşun olanağı iken ahlak biçimsel olarak katıldığımız bir dünya içinde olmayı da olanaklı kılar. Duyular ile sadece bakılan dünya, salt bilgide de kendiliğe dışsal ve kısmi anlamda sadece bilinen bir dünya iken idealar ile değer yargısal kılınır iken kendisine katılma olanağı edinilen dünya olur.

Daha iyi, doğru ve güzel bir dünya kurma umudu ve çabası ile idealar, kendini gerçekleştirmeye dair irade ve duyguların canlı kılınmasının ve bu durumda geleceğe tutunmanın belirlenimleridir. Adalet dahi sadece doğru ideasının tinde yükselişi değil, halk için iyi olanın tesis edilebilmesinin ve daha yaşanabilir bir dünyanın daha güzel bir dünya olarak bulunabilmesinin de ilkesi olarak gerçekleşmesi gerekendir. Özgürlük dahi olması gereken doğru iken özne olmanın iyi olan değeri ve sonuçta özgüven, özgünlük, özgüllük belirlenimlerinde kendini gerçekleştirme olanağında bulan öznenin tinsel anlamda cazibe olanağı içinde güzelliği yakalaması gerçeğinde gerçekleşmesi gereken ilkedir.

İnsan güzelliğe aşinadır. Gözün güzele rağbetinden, kulağın güzele açık oluşundan öte, ahlakın güzel oluşunu da arar. Güzellik, estetik ilkesinin öznelde anlam, irade, duygu ve değer yargısal olarak karşılık bulması ile rağbet edilendir. Sadece rağbet edilen değil, yaşamı güzel kılar iken varoluşun merkezinde durdukça içinde tutan, katılma çabasını da olanaklı kılandır. Tinsel anlamda varoluşu öznel anlamda gerçekleşme çabası içinde sürekli kılmanın da olanağıdır. Varlığa dair derin yalnızlığı geride bırakmanın da bir olanağıdır.

Hz. Resul “Allah güzeldir güzeli sever” der. Güzellik tanrısal anlamda en merkezi temel ilke iken sadece görsel anlamda tene indirgenerek değerlendirmemesi gerekendir. Öznelliğe dair bütün ilkelerin en temelde olması gerekeni olarak bütünlükte bulunmasını, hakkı gereği gerçekleşmesi gerektiğinin gerçeğini taşır. Güzelden var olan her şey, herkes güzelden paye almıştır. Yeter ki onun kendisine dair güzelliği, bütün içindeki yerindeliğine bağlı olarak güzel olana katılması görülebilsin veya sonuçta güzel olandan yana sonuç alabilsin. Ancak, güzelin hakkı gereği görünüş bulmasının gereği olarak iblisliğe dair yaratılmış olan da vardır. İblis fıtratı söz konusu ise güzel değilse de güzelin görünmesinin gereği olarak doğru ve yerinde olarak yaratılmıştır. Söz konusu nefsi emmare ise gerçek güzel olan Cenabı Allah’tan sonuç alana kadar iblis ahlakında çirkin olmaktan başka nasibi

yoktur. O dahi güzel olanın cazibesine tutulmuş olarak güzele olan rağbeti ile varoluşa tutunur.

Zaman ise gerçekten paye alanlar için iyinin gerçekleşmesi, doğrunun görünüş bulması içinken güzel olana doğru tekâmül etmenin gereğinde rahmet ilkesi ile kendini gerçekleştiren ahlak sahibi Cenabı Allah'ın zamanıdır. Senin kötü dediğin, sonunda iyiliğe sebep kılınmış, senin yanlış dediğin doğruya azık kılınmış, senin çirkin dediğin güzeli görmek için kılınmış ise hikmet nazarı ile gerçeğin böylesi görünüş biçimlerine dikkat etmek gerekir. Kendi için iyi, doğru, güzel olana göre değil, herkes için iyi, doğru ve güzel olana göre varoluşu rahmet kılmak olması gerekendir. Değişen zamanlarda iyi, doğru, güzele dair kanaatler değişse de iyi, doğru ve güzel idealları rahmet ilkesinde hakkı gereği tesis edilmesi, yaşanması gerekendir. Aslında rahmet ilkesinde gerçekleşen bu ilkeler, tekbenci ve bencilce yaşanmaktan öte, rahmet ilkesi gereği idealinde yaşamsal kılınması, gerçekleştirilmesi, tesis edilmesi gerekenlerdir.

Ey İnsan! Genel anlamda demek istediğim ise söze başlar iken zamana dair konuşsak da sözün bitmediği bir dünyada zamanı bilmekten ileri, özne olmanın zamansal gerçekliği sebebiyle zamanın yani öznel anlamda kendini gerçekleştirmenin, deneyimlemenin, yaşamanın tinsel anlamda nasıl gerçekleştiği ve erek biçimsel olarak ereğinde hakkı gereği nasıl yaşanması gerektiğini de bilmek gerektiğidir. Sonuçları olan bir dünyada, bilmek her ne kadar önemli ise bildiğini nasıl yaşamak gerektiğinin ahlak biçimsel yaklaşımı da bir o kadar önemlidir. Önemli olmaktan öte, sonuçları olan bir dünyada hayatidir.

Sadece bildiğin bir dünyada olmak yetmez! Bildiğini anlam-değer bağıntısında yaşadığın bir dünyada isen aidiyet ve sorumluluk duygusunda idrak sahibi olarak katıldığın bir dünya içinde de olman gerekir. Bu da yetmez! Hukuk, ahlaki sorumluluklar ile çatışkılı diyalektik oluşa aşkın yaşanacak bir dünya kurmak icab eder. Bu da yetmez! Ne olduğunu, nasıl olduğunu bilmek ile beraber ne için

olduğunun idrakinde olarak idealinde kendini gerçekleştirmen de gerekir.

Öyle ki ne için olduğuna bağlı olarak rabbin olan Allah'a ait sıfatların doğrultusunda kendi olmayı -fıtratını, yaratılışını- bulur iken nefsi emmarene ve varsaydıklarına aşkın olarak Allah ilkesinde gerçeğe tutunmalısın. Ne olursa olsun diyerek korkularını aşarak, ilkesi Hakk olanın ve böylesi ilkeden taviz vermeden yaşayanın da akıbeti -hanif olarak- güzel olur. Öteki ile beraber ortak varoluşta yaşarken evrensel – tanrısal- hukuk ilkeleri -esasları ve güzel ahlak ile daha yaşanabilir bir dünyayı da olanaklı kılmak gerekir. Her şeyden önce ise emek sahibi olarak kendine yetmeyi öğrenmekle kalmayıp, ötekine de yeter olmayı öğrenmek ile rahmet olurken -ederken- hak etmen gereken bir yaşamın olduğunu unutma!

Rahmet tavrında güzel ahlak sahibi olarak hakkını verir iken hak ettiğin varoluşunda, rabbin olan Allah'ın da hakkını teslim ederken hakkı gereği yaşamış olacaksın! Allah'tan sonuç almanın yolunu böyle de bulacaksın! Yakin buldukça, hak ederek yaşadığın gerçeklikte kendin olacaksın. Sadece bilmekle kalmayıp, katıldığın, ilkeye dair anlam-değer edinimi içinde kendin için daha yaşanabilir bir dünya olarak bulduğun ve hakkını verir iken hak ettiğin bir varoluşta var olduğundan yana mutmain olacak ve huzur bulacaksın! Sonuçları olan bir dünyada sonuçlara göre yaşamayı unutma!

Ey insan! Varlık sahnesinde soruların olduğu sürece kendini düşünce alanında gerçekleştirmek ile Allah'a katılma olanağı edinmektesin. Soruların bittiği anda kendini gerçekleştirmekten mahrum, kendine yabancı kalmaktasın. Sorular ile baktığın dünyada peşinde koştuğun cevaplar ile nefesleneceğin öznellikte varsın. Soruların olduğu sürece yeni bir oluş içinde yeniden yaratılma olanağı içinde var olmaktasın. Değişen zamanlarda değişen zamanların tin sahibi olarak kendi olmayı bulmaktasın.

Sen soruların biteceği ve artık sana sorular sorulacağı ahirete göçmeden önce sorularını sor! Sor ki bildikçe hakkı gereği tadında yaşamanın yolunu bulasın. Sorumlu kılındığın/ kılınacağın varoluşunda sorumluluk idraki ile yaşamayı öğrenesin. Sor ki ilim öğrendikçe ilminde yetersiz kaldığın bir dünyaya baktığını da göresin. Bu, hakikati bilmeyeceğin, sonuç almayacağın anlamına gelmez. Sor ki ilmi anlamda yetersizlikten yeterliliğe taşınma olanağın olsun. Sor ki bilmediğin bir dünyadan ise hakkı ile bildiğin bir dünyada hakkı gereği yaşayabilesin.

Özünden ilim ile nefes alıp hakkı gereği görecek isen sormalısın. Sormalısın ki varlığa anlam ve değer edindikçe nüfus etmenin de yolunu bulabilesin. Sor ki sen kendin olmaya dair adım atmış olarak kendi olmanın yolunda yürümeye başlayasın. Sorgulamanın özgürlüğünde özgünce yaratım etkinliğinde bulunma olanağı bulur isen insanlık tarihine nüfus edecek miras bırakmak ile katkıda bulunabilesin. Daha güzel bir dünyaya kapı aralayabilesin.

Sor ki ahirette soru soramayacağın bir dünyada sana soru sorulduğunda cevap verme olanağı edinmiş olabilesin. Sadece küreyi arzda bilinçli olmakta değil, gerçeğe dair edindiğin bilginin bilinçli kılması ile ahiretinde de bilinçli olacaksın. İlim, yaşamın sürekliliği içinde idrakinde oldukların ile yürüdüğün bir varoluştasın.

Ey insan! Varlığın sana rahmettir. Varlığa dair ne var ise sonucu sendedir. Sen varlığa yönelirken, uzanırken, tutunurken, kendine nesne kılarken, kimi durumda Allah gibi tapınırken kendine bilinmez kalma! Hakiki anlamda kendini tanıyacak isen bilmek, nesnesini bilmek olduğundan kendi üzerine düşünmeyi unutma.

Hz. Resul, "Ümmetimin alimleri mirasçılarımdır" der. Alim; bilgiyi hıfzeden, nakleden olmaktan öte, bilgiyi veri olarak alırken yeniden değerlendirebilen, yorumlarken katabildikleri ile üst bir değere taşıyabilen düşünüre denir. Alim; dünü miras alırken günü okuyabilen, dün ile geleceğe bakabilen, bilgiyi miras almaktan ve geleceğe

taşımaktan öte, yeni bir söz ile yeniden bakarken yeniden baktırabilen, sözü değer kılarken tarih yazabilen, tarihe not düşerken anlam ve değer dünyası oluşturmak ile geleceğe yön vermekten öte şekil veren düşünüre denir. Alim; sözü ile olana, olması gerekene yani gerçeğe ayna tutan düşünüre denir. Sözü değer olduğunda, ortak değer kılındığında, üst değer olarak genele yaygın kılındığında, tektipleştiren ve tahakküm kuran olmaktan öte, özgürleştiren ve yeniden doğmayı olanaklı kılan düşünüre denir. Alim; Sözü ile nice nesiller doğarken, geçmişi miras almaya aşkın ve geleceğe miras bırakmaktan öte, geleceği miras alan düşünüre denir. Yaşamın sürekliliğinde kendisi ile biçimlenen dünyaya güneş gibi doğan düşünüre denir.

Sorun yaratmak ne haddine! Sorunları aşmaya ve sorunsal olanı çözümlemeye dair düşünce üretirken tümele, evrensele, tanrısal olana -sen zamansız olan da diyebilirsin- dair sözü olan düşünüre denir. Fikirleri etrafında toparlanır iken ilme dair yeniden nefes almayı olanaklı kılan düşünüre denir. Bilgi, tümele dair niteliği olan iken gerçeğe dair bilgisi ile geneli kucaklayacak olmasa da geneli içeren, kuşatan gerçeğe dair sözü olana düşünür denir.

İnsan doğaya dair rızık sahibi olsa da tine, kendiliğine dair rızkı, ilim ve duygularda bulur. Alim sadece bilen veya bildiren değil, yaşama dair ne gerçekleşmekte ise yabancısı olmayan bilge kişiye denir. Sadece bilen değil, bildiği ile yaşarken anlam, değer ve duygu dünyasında her daim yeni bir oluş içinde kendini gelişim içinde bulan düşünüre denir. Gerçek, geçmişe yönelik eleştirel olduğunda alim, gerçek ile yeniden gerçeğe tutunmayı olanaklı kılana denir.

Hakikat, varlığı gereği tek (Ahad) ve çoklu gerçeklikte belirimleri gereği bir (vahit) olması ile birçok belirlenimi bulunandır. Birçok alanda açılımı olandır ve alanlara bağlı olarak yöntemsel anlamda bilinmeye çalışılandır. Alim; hakikate tutunur iken değişim ve süreksizlik içinde daim olan ile görü sahibi olabilen düşünüre denir. Fevri değil, usulü gereği olması gerektiği gibi nitelikli düşünür iken gerçeği herkes için

kılabilene denir. Gerçek sadece bilinen değil, yaşanan ise yaşanana ayna tutar iken nasıl yaşanması gerektiğine de ayna tutabilen düşünüre denir. Hakikat bütün alanlarda belirlenimleri olan iken alanlara yabancı kalmadan hakikatte tanık olana, hakikati hakkı gereği yaşayan düşünüre denir. Menfaat, fevri, ideolojik vb. sınırlarda düşünen olmaktan öte, ilke gereği düşünür olan ve düşüncenin yaratıcı etkinliğinde yaratıma doğrudan katılan düşünüre denir. Sadece sebep-sonuç düşünen değil, erek bağıntısında ereğe göre biçimlenen düşüncede düşüncenin ahlak biçimsel gerçekleştiğinin gerçeği sebebiyle de ahlak biçimsel varoluşa dikkat çeken düşünüre denir. Ereğe bağlı nedenlerin belirli kılındığı bir dünyada nedenlere aşkın sonuçlardan hareket ile öngörülü yaşamayı olanaklı kılan düşünüre denir.

İşte, Hz. Resul ile görünüş bulan ve miras bırakılan alim olmanın özellikleri bunlar olmak ile beraber alim; nicelin duyusal algıya konuştuğu dünyada, nicelin sığ sularında bakan değil, mahiyetler yani içerik olan gerçekler ile bakabilmeyi öğrenmiş hikmet sahibi düşünüre denir. Olması gerekeni önceleyen erdem sahibi bilgeye denir.

Bu doğrultuda İslam olmayı değerlendirir isen eğer elini vicdanına koy, önce kendine bir dokun! Kendine dair bir nefes al, olumsuz ön yargılarını olumsuzla! Bil ki İslam'da hakikat sadece bilinen veya bilinmesi gereken değil, kendisine iman ile tutunulan, tutundukça ahlak biçimsel bir yaklaşım içeren yöntem olgusal olarak sonuç alınabilir olandır. Hakikatten sonuç aldıkça, hakikate uyanan kişi zaten hakikati belirlenimleri ile yaşadığının/ yaşandığının gerçeğine de uyanmaktadır. Bu anlamda İslam sadece inanç biçimsel bir din ve kendisinde buluşulan bir üst kimlik olmaktan öte, yaratılış ile uyumlu olarak hakikate tutunmanın, hakikatten sonuç almanın, hakikati hak ederek yaşamanın dinsel içeriğine, gerçekliğine haizdir.

Bu doğrultuda bir İslam alimi sadece bilmek ve hikmet sahibi olmak da değil, ahlak biçimsel olarak da nasıl yaşanması gerektiğinin idealine

haiz olan düşünürdür. Hikmet ile hayır, hakikatten sonuç almanın, hakikat ile olan biteni değerlendirmenin, hakikati hak ederek yaşamanın ilmi belirlenimleridir. Bir İslam aliminde hayır, hayatı yaşanabilir bulmanın anlam ve değerini taşır iken hakikate de yükselmenin aracıdır. Hakikate hayır ile yükselen için hakikatten sonuç almış olarak hikmet sahibi olmak da kaçınılmaz olarak bulunandır. Hikmet olgunun ne olduğu, nasıl olduğu ve ne için olduğu gerçeğine farklı açılardan vakıf olmanın bilgisi olmak ile beraber sonuçta veya bütündeki ilişkilerde açık olacak gerçeğin bilgisidir.

Sonuçlara göre yaşayan bir alim için ise hayır; yaşanması, olması gerekli olandır. Doğruluk, hikmetin doğruluğu, hayır hikmet gereği yaşamak ve güzellik ise sonuçta Cemil olan Allah'tan güzelliğe dair hem içerikte hem de sureten paye almak anlamını taşır. Manen güzelleşen alim güzelliği, düşünür olmanın cazibesinde ilmi, hikmete vakıf olması ve olması gerekeni hakkı gereği yaşaması ile edinmiş olan düşünürdür. Varlık sahnesini cazibesi ve düşünceye dair görüşleri ile doldurur iken düşüncenin yaratım etkinliğinde sahnenin hep yeniden yaratılıyor olmasını, Cenabı Allah üzerinden gerçekleştirir.

Düşünür olup da varlık sahnesi kendi ile biçimleniyor olan alim, İslam alimi olarak varlık sahnesinde yerini alır. Hz. Resul'ün mirasçımdır dediği ve hamd sancağının taşıyıcısıdır. Bir bayrak yarışı gibi sıradaki alime ilmi miras bırakmak ile kalmaz, geleceği de miras bırakır.

Ey insan! Seni aslından, seni senden mahrum eden sensin. Sen güzel ahlak ile özveri ve fedakârlıkta nefsi emmareye aşkın kendini aşmaya başladığında, emek ile kendini keşfetmeye başladığında, hep yeni bir idealde ilke gereği kendini aşarken kendin olmaya başladığında, kendin olmaktan yana mutmain olursun. Rabbin olan Allah'ı böylesi zikrederken kendin olmanın tadına varırsın. Allah'tan mahrum olanlar, sonuçta kendilerini de hakkı gereği tatmaktan, yaşamaktan mahrum olanlardır. Dünyevi anlamda kim olduğun, neler yaşadığın ve yaşayacakların ne olursa olsun sen önce kendin ol!

Kendi olabildiğin, kendine yettiğin kadar diğerleri için de ol! Ol ki gerçek hayat sahibini yaşarken daim selamet yurduna yetişmiş olmak ile aslından ve sonuçta da kendinden mahrum olmayasın! Mahrumiyet yurdunda hüsran, hüzün, hasret ateşlerinde daha ne kadar yanacaksın? Pişmanlıkların keşke demelere mahkûm, kendine uzak ne kadar yaşayacaksın? Yaratılmış olmakta acziyet, fakr kaderin, nefsi emmareyi terbiye etmek zor ama gereken iken sen hakikatten bir hiç uğruna kaçacak mısın? Aslın ile buluşmaya bedel güzel ahlak iken sen böylesi bir bedelden uzak mısın? Hakikatten mesul, kendinden mesul, diğerlerinden mesul emanet sahibi iken yetişkin olmaktan kaçacak mısın? Emek sahibi olmak ile hak sahibi olmaktan, varlık sahnesini hak sahibi olarak doldurmaktan mahrum musun? Hak sahibi olarak muhatap alınmaktan yoksun musun?

Mahrumiyetten mesuliyete, mesuliyetten muhatap alınmış olmaya giden yolda kaderin, hakikati yaşarken kendin olmaktan öte değil. Temsil ettiğin gerçeğin, seçimlerin seni sen kılmaktan öte değil. Sonuçta mesul kılınmış olduğunun gerçeği ile yaşarken muhatap alınmış olman yaşam sevincin, seni kendini tatmandan mahrum kılmakta değil.

Ey insan! Senin gibi nicesi geldi ve geldiğine geri döndü. Nasıl dönmen gerektiği sana anlatılmış iken varoluş derdine düşmüş de sen sana yol olmuşsun. Ancak, insan uğrağın olmuş ise yol senden ibaret değil. İnsandan Allah’a doğru da yürümekte isen yol içinde yollar tevhitte karışası değil. Sonun da yaratılmış olmanın ve senin gibi nicesi olduğunun gerçeğinde haddini bilmek, yola sınır vurmak değil. Katmanlı çoklu gerçeklikte derinliğine baktığın, seyir ederken nefeslendiğin senden öte değil.

Ey insan! Bilmeye çalıştığın her dünya ötende durur iken değer edindikçe katıldığındır. Anladıkça -bildikçe- ve anlamlı kıldıkça -değer yargısal buldukça, yorumladıkça- yüklendiğin -sırtladığın- varlığı,

açıkladıkça da katman katman açacak olan sensin. Yorumladığın dünyayı düşüncenin yaratım etkinliğinde yeniden yaratacak olan da sensin. Senin ellerin böylesi Allah'ın elleri olduğunda halifesi olduğunu bilmelisin. Şımarmadan haddini de bilmelisin. Seni sen yapan Rabbin ile kendin olabildiğini bilmeli, kendini gerçekleştirir iken Allah'ı görünüşe taşıdığını da bilmelisin. Sen, hakikati en güzel taşıyan, hakiki olmak ile en iyi ve doğru biçimde görünüşe getirecek olduğunu da bilmelisin

Anladıkça, anlamlı kıldıkça sırtladığın varlığı yük olarak değil, ait olduğun gerçeğe hizmet etmenin gereği kılmalısın. Sırtladığın gerçeğe dair ise nasıl yaşaman gerektiğine karar verir iken sonuçları olan bir dünyada yaşadığını da bilmelisin. Gerçeği anladıkça, anlamlı kıldıkça gerçek sadece sırtladığın değil, kolayca taşır iken kendisine dair mahiyeti bildikçe de varlık/ varlığın ile tanışacak olan sensin. Sadece bileceğin değil, duygular ve değerler ile yakınlaşırken dokunabileceğin/ dokunduğun ve değiştirir iken kendine dair kıldığın, aslında senden öte değil.

Sen kendin için kıldığının zannında, kontrol edebileceğinin yanılgısında yaşarken, hayat sürprizler ile doludur. Uluhiyete ait tanrısal olanları kendine dair bulur iken kendi olan sen, cüzi anlamda değil de mutlak anlamda kontrol edemediğin/ edemeyeceğin hayatın da uluhiyete ait olduğunu bilmelisin. Hayat sürprizler ile doludur, sen ise kendine gizil kendine en büyük sürprizsin. Eskilerin gayb-ül gayb dediği, kendine gizli kalmandan öte değil. Her türlü alanda emek ve hak ettiklerin ile kendine dair gizillik perdesini kaldırdığında kendine yabancı, anlamsız kalmayacak olan da sensin. Kusur, eksik, yanlış var ise hikmetten ve kendinden uzak yabancı ve anlamsız bulduğundun bir varoluş içinde perdelerde kaybolacak olan da sensin. Varlık sahnesinde kaybolmayacak isen gizilliğe dair perdeleri Allah'ın ve O'nun yaratıcı etkinlik belirlenimi olan düşüncenin emekçisi olmalısın! Gerçekleştirdiklerin ile de gizilliğe değil, gerçeğe hayran kendini bulmalı, kendin olabilmelisin.

Emek hakikate yükselmeni olanaklı kılar iken güzelliği de unutma! Güzellik ile hakikate doğru çekilirsin. Yeter ki güzelliği sadece tene indirgemiş olarak tensel güzellikte takılı kalma! Güzellik ile sana katılabileceğin, anlamlı ve değerli bulabileceğin bir dünya hediye eden Allah'ın, rahmetinin adaleti ve gerçeği öncelediği kadar güzelliği de öncelemiş olduğunu bil! Güzellik yaşama tutunman için olduğu kadar, idealde kendini nerede bulman gerektiğinin de gerçeğini taşır. Sadece kendin için değil, diğerleri içinde istediğin, gerçekleştirdiğin olduğunda Allah'ı, sen hayr üzeri iken yaşam sevincinde bulacaksın!

Güzelin idealize edildiği bir dünyada da iyi ve doğru olundukça, tesis edildikçe daha güzel ve yaşanacak bir dünya yaratma olanağı içindesin. Güzellik sadece sanatın değil, bilgibilimin, ahlakın, ahlakın olması bağlamında siyasetin ve diğer alanların da doğrudan veya dolayalı olarak genel ilkesidir. Olgusal olanın tekâmülünden bahsedilmekte ise güzellikte ereğini bulmaktan bahsetmekteyizdir. Güzelden paye aldıkça daha mükemmel kılınmış olan ile daha güzel bir oluş içinde bulunma olanağı edinirsin.

Güzel ereksel anlamda edinildiğinde ve sürekli kılındığında ayrıca her olgunun ve alanın en genel ilkesi olduğu görüldüğünde, yaratıcı etkinlikte güzel olana dair her gerçekleşenin, varlık sahnesinde insan olmaya dair nefes almayı olanaklı kıldığı görülür. Güzel gerçekleştikçe, tesis edildikçe, edinildikçe güzelin sadece varlıksal değil, varoluşsal anlamda gerçekliği olduğu görülür. İnsan güzellik ilkesi ile kendine varlık sahnesinde her alan açtığında kendine dair nefes alır. Bunun içindir ki güzel ilkesine ereksel anlamda ihtiyaçlıdır. Sadece tene dair güzellik değil, tine dair güzelliğin edinilmesi ile de kendine dair nefes alır. Olgusal olanı ve alanları ilkesi -hakkı- gereği güzel kıldıkça da varlık sahnesinde hem varoluşuna tutunur iken hem de kendi için olmayı bulur.

Uluhiyete ait olan güzelliği rububiyete dair böylesi buldukça tanrısal olan yönünü/ yönlerini de gelişim içinde bulur. Güzellik, kendi için kendini gerçekleştirme olanağı sağlar iken özgüven ile kendine tutunmanın, kendi olmanın da gereği olarak bulunur. Güzel olana rağbet ise varoluşa tutunmayı olanaklı kılar iken güzellikten paye alma çabası olarak yaratıcı etkinliğe katılmanın ilkesi olarak bulunur. Cazibe, özgüven, beğenme/ beğenilme, irade etme/ irade edilme vb. belirlenimlerde güzellik öznelde karşılık görür iken tene dair güzellik yaratıcı etkinliğe katılmanın yönlendirici erkine haiz olsa da tine dair güzellik ahlak biçimsel anlamda edinilmesi gerekendir. Tine dair ahlak biçimsel güzellik, yaratıcı etkinliğe nasıl katılmamız gerektiğinin uslamlanmasını taşır.

İşte böylesi güzel oluş içinde güzelden paye almanın olanağında varoluşa tutunur iken güzellik, erek biçimsel olarak varoluşuna galip tanrısal bir belirlenim olarak bulunur. Tanrısal olanları yaşarken güzelleşen sen, güzellikten paye aldıkça kendinden mutmain olarak kendine tutunacaksın. Güzelliğin yüzeysel bir olgu olmadığını, derinliğine kendine inmeyi olanaklı kılar iken kendini gerçekleştirmenin ereğinde durmaktayken varlık alanına nüfuz etmenin, bütünlüğü korumanın, geleceğe tutunmanın en temel metafizik ilkesi olduğu görülür.

Bak anılarına! Duygu biçimsel kotlamalar iken değer biçimsel yargılar taşır iken hep güzel olan ile varoluşa katıldığın, tutunduğun, varlığın derinliklerine nüfuz ettiğin anılar en güzel olanlarıdır. Korkulara, acılara, dertlere dair ne kadar anılar var ise duygu içerikli değer biçimsel sana dair iken güzel olana dair olanlar ile kendine tutunmaya devam edersin. Umut dahi güzel olana dair insanın geleceğe tutunması değil mi?

Âdem Nebi dahi bir güzelin aşkına sürgün edilmiş ve güzeli ararken kendini gerçekleştirme olanağı bulmuş değil mi? Hz. Yusuf, güzel olanın varlık alanını nasıl doldurduğu ve nasıl nüfus ettiğine dair ereksel ve

süreç belirlenimli anlatısı değil mi? Allah'a ait ve tanrısal niteliği ile Kur'an dahi iman edilmiş güzel söz iken insana dair dünyanın tanrısal olan ile yeniden şekillenmesini, yaratılmasını görünür kılmış değil mi? Din, iyi ve doğru olanın gerçekleştirilmesini önceler iken güzel olana davet değil mi? Cennet dahi güzel olana çağrı değil mi?

Antik Yunan dahi batıl olan yönleri bir kenara bırakılarak değerlendirildiğinde; güzellik ilkesi ile biçimlenen düşünce alanında sanata, felsefeye, siyasete, yaşama vb. alanlara dair tanrısal olana tutunmuş olarak insana dair alan açarken insan olmaya dair nefes almanın örneğini taşımaz mı? Çağdaşı Çin'de de güzel ahlaka dair nasıl yaşanmasını gerektiği ile ilgili olarak güzellik, siyaset ve kültür alanında tesis edilme çabasında gerçekleştirilmeye çalışılan değil mi? Her evrensel ilke erek biçimsel anlamda iyi veya doğru olması bağıntısında gerekli olması nedeni ile güzel değil midir? Estetik ilkesi gereği sanat ile dünyalar buluştuğunda varoluşa -kendiliğe- dair nefes almak olanaklı kılınmış değil mi?

Sen, ne kadar güzel ahlak sahibi isen kendiliğine dair o kadar güzel bir oluş içinde Allah'ı güzellikte bulur iken güzel yaşayacaksın, güzel olacaksın. İyi ve doğru olduğun sürece güzel olandan güzelliğe dair paye, sonuç alacaksın. Güzelden paye aldıkça da güzel olduğun kadar cezbeden sen, varlık sahnesinin senin ile şekillendiğini, hep yeni bir oluş içinde rahmete gebe devindiğini göreceksin.

Yeter ki haddini bilerek fakr ol! Güzellik herkese açık olsa da güzel gizillikte cazibesini korur. Fakr ile kendine, haddini bilmek ile de rabbin olan Allah'a özverili, saygılı olarak güzelliğini sürekli kılmalı, korumalısın! Söz konusu gerçek ise güzelliğini korurken güzelce aşikâr etmelisin! Gerçeği de güzelliğe dair kılmalısın ki gerçek ile hayat, senin için en güzel biçim de yaşadığın olsun.

Kötülük yaparak hoyratça çirkinleştiğin ve çirkinleştirdiğin bir dünyada yaşamaktan ise letafete, zarafete, nezakete, özveriye, hakkaniyete vb.

haiz olmak ile iyilik yaparak doğru olmak ile güzelleştiğin ve güzelleştirdiğin bir dünya da yaşamak yeğ değil midir?

Ey insan! İnsanı sadece insan olmaya indirgeyerek tek bir gerçekliği olduğu kanısında bulunma! İnsan, tümel gereği insandır ama çoklu gerçeklik içinde birçok gerçekliği olan bir varlık olarak varlık sahnesindesin unutma! Çoklu gerçekliğine bağlı olarak katmanlı varoluşun gereğinde varsın. Bu doğrultuda açımladığın, yarattığın alanlar ve bu alanlarda gerçekleştirdiklerin ile beraber olgunun gelişimi içinde kendin de gelişirken varlık sahnesini doldurmaktasın.

Gelişen ve geliştikçe değişen zamanlar içinde hep yeni bir oluşta kendi olmayı bulmaktasın. Anlam ve değer dünyası kurar iken değişen anlam ve değer dünyalarında yaşamaktasın. Anlam ve değer edinimi içinde değişmeyi kaderin olarak bulmaktasın. Ancak, süreksizlik ve değişim içinde seni sen kılacak, yarına taşıyacak, kendi olmanı sağlayacak, bütünlükte kendini sürekli kılacak değişmezlere de ihtiyaçlısın. Değişmezlerin Allah'a -hakikate- bağlı olarak gerçekliği olan evrensel (zamansız olan tanrısal belirlenimler yani uluhiyete dair sana ait olmayan) gerçekler ise gerçekten uzak varsaydıklarından öte, zamansızlığa tutunmuş olarak kendi olmaya yol bulmuşsundur.

Bunun için ise en temelde ihtiyaç duyduğun gerçeğe dair doğru olan bilgidir. Alan belirimlerine göre bilgi edinme yöntemleri farklı olsa da sonuçta tahkiki yapılabilir olan doğru olan bilgi ile sonuç aldığın veriler doğrultusunda zamansız olarak gerçekliğini koruyan olgular değişmezler olarak bulacağındır. Değişmezlere göre değişen zamanlarda kendi olmayı korudukça insan olmanın tümeline dair insan olmayı hak edeceksindir. Olguların çeşitliliği veya yöntemsel farklılıkları seni hakikate dair yanıltmasın! Olguların; katmanlı varoluşta ve katmanlı varoluşta beliren çoklu gerçeklikte karşıt değil de hakikatte örtüşüyor olmaları gerçeği ile ayrı değil aynı da değil oluşu içinde kendinde bütünlüğü olan varlık alanındasın unutma!

Çoklu gerçeklik içinde kaybolmamak için ise ihtiyacın olan, esas ve yöntemdir. Her olgu ilkesi gereği esas olmayı bulur iken olgunun kendi olmasına dair esasını konuşmak, metafizik belirlenimleri ile hakkında konuşmaktır. Çoklu gerçeklikte kaybolmak ve süreksizlik içinde savrulmak istemiyor isen esasa dair metafizik yapmayı öncelemen gerekir. Usul ise ne, nasıl, ne için soruları gereği formel, ampirik, pragmatik, sibernetik, diyalektik, spekülatif, analitik vb. mantıksal veya uygulamalı pratik yöntemler anlamında değişen durumlar karşısında her zamanda herkese açık doğrulama metotları veya modelleri olarak ihtiyaç duyulandır. Cevabı bulunmayan sorular için her daim yeni usullere ihtiyaç duyulur.

Ancak, yöntem -sen usul desen de olur- esasa -ilkeye- bağlı olarak gerçekleşmesi gerekendir. Esasa bağlı olarak araç kullanımı ise olması gerekendir. Her yöntem olgusuna bağlı olarak olgunun esası ile bağıntılı olarak gerçekleşmesi gerekendir ki çoklu gerçeklikte kaybolmamak ve süreksizlikte savrulmamak olanaklı kılınmış olsun. Değişen durumlar karşısında sabit yöntemler ise soruları sorunsal kılabilir. Cevapları olanı bir cevaba indirgemiş olarak çoklu gerçeklikten koparabilir. Önemli olan ise çoklu gerçeklik içinde ve süreksizliğe bağlı değişimlere rağmen gerçeklerden/ gerçekten kopmadan gerçeği açık etmek ise esas, olgunun gerçeği -değişmezi- olarak metafizik anlamda öncelikli açık edilmesi gerekendir. Yöntem, olgunun esasının -gerçeğin- açık edilmesinin gereği olsa da esas açık edildikten sonra esasa bağlı olarak gerçekleşmesi gerekendir. Bilgibilimsel anlamda esas ve yöntem içeriksel anlamda bağıntılıdır.

Hayat dahi her türlü sürprize açık olsa da ereğe bağlı ilkesel oluşta esasın gerçekleştirilmesi, sonuçlara göre tutarlılıkta -sabırlı olmakta- yaşamak ile yöntem biçimsel olmaya olanaklıdır. Bu, yaşamın tekleştirilmesi veya sınırlandırılması değil, nasıl yaşamak gerektiği ile ilgili olarak olan biten içinde nasıl yaşanması gerektiğinin bilgisi ile ilgilidir. Güzel ahlak bu anlamda hayatı nasıl yaşamamız gerektiğinin esası ve yöntemi olması anlamında önemlidir.

Yaratım, varoluş, rûbubiyet merkezli uluhiyet gereği tenzih ilkesinde hakikati bilmek, yakin bulmanın içeriği ve hakikati hakkı gereği yaşamak vb. ayrı değil aynı da değil ilkesi üzeri gerçekleşir iken esasa bağlı usul içirir. Ayrı değil aynı da değil ilkesi; yaratılan hakikatten paye alırken başkası olmakta kendi olmayı buluyor iken nasıl yaratılıyor olduğunun gerçeğini taşır. Katmanlı oluş içinde karşılıklı varoluş ayrı değil aynı da değil oluşu içinde gerçekleşir. Allah'ı veya var olanları ayrı değil aynı da değil oluşun bağıntısı içinde rûbubiyet merkezli uluhiyet belirlenimli olarak hakkı gereği bilebiliriz. Ayrı kılan belirlenimlerden kurtuldukça ayrı olmayana yakin gelebilme olanağı içinde varız. Ayrı değil aynı da değil ilkesi ile bakıldığında; hakikatin bilgisi ve nasıl yaşanacağına dair güzel ahlak ile de hakikati hak ederek yaşamakta olanaklıdır. Böylesi, içerik ve yönteme dair bir oluş içinde içerikten ve yöntemden uzak olmak; çoklu gerçeklikte kaybolmayı, süreksizlikte ise menfaatleri, aşırı arzuları ve hazları öncelerken savrulmayı kaçınılmaz kılar.

Ey insan! Bilmek ile yetinme! Anlam ve değer edinimi içinde duyguların ile katıldığın, inanırken yaşadığın bir dünyada kendin olmayı bulmaktasın unutma! Geleceğin için bencilce düşünmekten ve yaşamaktan ise herkes için rahmet olanı gerçekleştirmek ile kendine de rahmet etmiş olarak varlık sahnesini doldurmalısın. Bitimsiz bir hayatta sonu gelmez bir yaşamda, sonuçları olan bir dünyadasın unutma! Hikmetin gereği, ne/ kim, nasıl, ne için ve sonuçta ne için olduğuna bağlı olarak ne olacağına dikkat et!

Varlık sahnesi sahipsiz değil, sen de başıboş bırakılmış değilsin. Yaratılışın ve hikmet üzeri olman, her daim seni, esasa bağlı içerik ve yönteme dair varoluşa eyler. Öyle ise değişim ve süreksizlik içinde varoluşun esasları ve hakkı gereği yaşarken varoluşunu hak ettirecek ahlak biçimsel olan yöntemsel yaşaman senin kendi hayrınadır… Erek biçimsel olarak sonuçlara göre yaşamak da senin hayrına iken diğerlerinin de hayrınadır.

İlahi isimlerin her daim en son değerlendirileni es Sabûr iken Cenabı Allah'ın diğer bütün karakter belirimli kimlik belirlenimli isimlerinde tutarlı olduğu gerçeğinde esasa bağlı içerik üzeri yaşamaya dair usul sahibi olduğu görülür. Ayrıca Cenabı Allah kendi şahsına -nefsine- rahmeti farz kılmış yani ahlak edinmiş iken erek biçimsel varoluşta içeriğe haiz usul sahibi olarak kendi yaşamaktadır. Sibernetik ussal oluş gereği ereğe bağlı nedenleri belirli kılan yaratım ve varoluş sahibi olarak da ussal anlamda da esası içeren içerik bağıntısında usul sahibi olarak bilinç sahibi olandır. Hikmet dahi sonuçta açık olacak gerçeklik iken Cenabı Allah, sonuca bağlı iş gören olarak esas içerikli usul sahibidir. Böylesi oluş içinde kendisinden paye almış olarak var olan yaratılmış olanların da varoluşa dair esasa bağlı içerik sahibi olarak usulsüz var olmaları beklenemez.

Ey insan! Kaybolur ve savrulur iken kendini hakkı gereği bulmana ve yaşamana engel olan nedir? Seni yaşadığın hakikate gafil bırakan nedir? Olması gereken idealde kendini gerçekleştirmekten yitik koyan nedir? Sen, olgusal anlamda metafizik düşünmeden hakikate ve kendine dair yol bulacak da değilsin. Ayrı değil, aynı da değil oluşun içinde yolun insana uğramadan hakikati bulacak, erecek ve sonuçta kendin olacak da değilsin. Nesnelerini yaşarken kendine yitik isen temsile dayalı varoluş içinde seni sana gösterecek, ayna olacak insana uğramadan, üzerine çöken nefsi emmareden -gölgeden- kurtulacak da değilsin.

Hakikat ile insan, söz konusu sen isen tinsel anlamda yaratılmış olmanın iki ereğidir. Sen bu iki erekten yoksun olduğun sürece hakikat ereğinde yaratılmaktan uzaksın… beşer olmaya mahkûm olmaktan öte değilsin. Nesnelerini yaşarken anlam ve değer edinimi içinde tinsel anlamda elbiseler, maskeler giyinen sen isen önce aslına soyunmalı, maskelerden kurtulmalı, kendine görünmeli, kendin olmayı öğrenmelisin. Sonuçta ise maskeler değilse de karakter biçimsel olarak ahlak biçimsel anlamda giyindiğin elbiselerin elbet olmalı. Kendi en

rahat biçimde hissedeceğin, yaşayabileceğin güzel ahlak ise tinsel/ öznel anlamda da seni güzel kılan elbisen olması gerekendir. Hakikat, batıla karşı dava kılınmış ise tavizi olmadan tutarlı -sabırlı- olarak yaşadığında sonuç elbet senindir.

Yaşadıklarının sonuçları olan bir dünyada sonuçlara göre yaşarken geleceği miras almak istiyor isen paylaştığın senindir düsturu ile yaşaman, senin ve diğerlerinin hayrınadır. Paylaştığın hem yaşam sevinci olduğunda hem geleceğine dokunmanın aracı kılındığında hem de daha güzel bir dünya bulmayı olanaklı kıldığında elbette senindir. Anlam ve değer içeriğinde biçimlenen temsile dair bir oluş içinde paylaştığın senindir.

Ey insan! Sen “ben” derken dahi kendini kendine nesne kılan öznesin. Eş deyişle kendinin hem nesnesi hem öznesi olan özdeşlikte var olansın. “Ben” derken kendine ait belirlenimde uluhiyet üzeri olansın. Uluhiyet der iken kendine ait sıfatları ile kendi olabilmeyi kast etmekteyim. Kendine ait bulduğu sıfatlar ise uluhiyeti gereği Allah’a ait iken rûbubiyet gereği sana dair kılınmış olandır. Buna rağmen kendi olmayı “Ben” derken ifade etmekte iken uluhiyet belirlenimli olarak kendini bulansın.

“Ben” derken dili de kendine nesne kılan, kendine dair kılansın. Eskilerin dediği gibi varlıksal veya varoluşsa karşılığı olanın kendilik uzayında karşılık görmesi ve dil alanından temsil edilmesi söz konusu olandır. Aslında ise evrensel düşünce alanı olarak evrensel kendilik uzayında varlıksal veya varoluşsal karşılığı olanın katmanlı gerçeklikte senin kendilik uzayında karşılık görmesi dil ile olanaklıdır. Dil sana dair iken öznellikte kendilik uzayının da bir belirlenimi olmak ile kalmaz… Kendilik uzayının anlam derinliğinde ve değer zenginliğinde biçim kazanmasını olanaklı kılar.

Varlık sahnesinde sen, varlığa dair olan duyuların ile uzanır iken dil ile kendine taşırsın. Dili kendine dair kıldıkça anlam ve değer edinimine

dair ne edinmekte isen “Ben” olmaya katarsın. Ben dedikçe, nicel belirlenimli varlığa aşkın özne olan varlık olarak kendini bulursun. Ben olmak dahi metafizik anlamda varoluşunun değişmez ve aşkın belirlenimli bir gerçeğidir. “Ben” derken arı tenzihte -soyutlamada- kendin olur iken kendini dilde, dilin özdeşleşme niteliğinde olumlayan olarak görünüşe taşıyan sen, kendine ne kadar yabancı kalacaksın?

“Ben” derken Allah’ın uluhiyetine yani kendi olma durumuna ait olan “Ben” oluşun rububiyete dair evrensel -rahmet- kılınmış olması ile kendi olmayı “Ben” olmakta bulmaktasın. Süreksizlik içinde kendi olmayı bütünlüğünde ben olarak bulmakta ve korumaktasın. “Ben” derken kendine kattığın dünyaya ben olmak ile katılır iken süreksizlik içinde dünya ayaklarının altında akıp giderken ellerin ile emek sahibi olarak tutmaya çalıştığındır. Böylesi oluş içinde edindiklerin ile doğa zemininde doğaya aşkın olan öznel anlamda doğası olan sen, nesnelerinde kaybolmaması gerekensin. Değişimler içinde nesnelerine tutunurken kaybolacak ve süreksizlik içinde menfaatlerin sebebi ile nefsi emmareye uyup sürüklenecek isen gerçekler kendine zorlar iken er ya da geç hakikat ile tanışıp kendini tanıman gerektiğinin gerçeği ile karşı karşıya kalacaksın.

Kendini tanımak hep bir referansa göre ise hakikat ile kendini tanıyıp hakikate göre nasıl bir insan olman gerektiğine sen karar vereceksin. Cenabı Allah da ismi Kur’an olan kelamında idealinde güzel ahlak sahibi olarak nasıl bir insan olman gerektiğini birçok biçimde ifade eder. Hz. Resul de “Allah’ın sıfatları ile sıfatlanın, ahlakı ile ahlaklanın” der. Sonuçta bilmek, kendini bilmekten öte, kendin olarak idealde ne/ kim olmak istediğin ile ilgili olarak bulacağındır.

Sen hakkı gereği yaşayarak kendin olamamakta isen en yetkin düzeyde kendini bilsen ne yazar? Kendin olacak isen kendi olmayı sürdürebilir ilişkilerinde sürekli kılacak ahlaki değişmezlere de ihtiyacın vardır. Uluhiyete ait olanların rububiyete dair kılınması gerçeğinde kendin olmayı bulur iken Rabbin olan Allah’a elbet benzersin. Ancak, Rabbinin

yaratmış olup da kendinde olmayan sıfatlar ile kendisine benzemediğin de bir gerçektir. Tanrısal olan ilahi sıfat ve isimler sende de cereyan eder ama sende görülen zulüm, cahillik, acziyet, fakr vb. Allah'ta olmayan özelliklerdir. Bu özelliklerden kurtulduğun kadarı ile kendi olmayı rabbi olan Allah ile hakikatinde bulmayı olanaklı kılacak bir yöntem de edinmiş olursun.

Fakr, sadece yakinlik belirlenimi olan ve tasavvufa ait bir kavram değil, varoluşsal bir gerçekliğe de dikkat çekerken teolojik anlamda kelamın da kavramı olması gerekendir. Kendi olmayı uluhiyete ait olanaklar ile rububiyete dair olarak bulan her varlık fakrı yaratılmış olmanın doğası gereği bulur. Acziyet de uluhiyet sahibi ile kendi olmanın gerçekleştirilebildiği gerçeğini taşır. Bu anlamda bu kavram dahi sadece tasavvufun değil, kelamında bir kavramı olarak değerlendirilmesi gerekendir. Acziyet ve fakr, Allah'a ait olanaklar ile gelişim içinde Allah'a tekâmül ettikçe, yaratılmış olduğun içindir ki varlıksal anlamda tam anlamı ile değilse de nispi anlamda aşabileceğin olarak bulacağın iki belirlenimdir.

Zulüm, varoluşun gereği nefesi emmareye rağmen güzel ahlak ile aşabileceğindir. Cahillik ise bildikçe aşabileceğindir. Ancak, bilgi sahibi olup da nefsi emmaresine yenik düşüp hakikat şuurundan uzak düşen nice cehalet sahibi olduğunu da unutmamak gerekir. Kısmi bilgisi ile bilen olduğunu zanneden, bilen Allah ile bilmenin gerçekleştiğinden habersiz nice cahilin ilkeden, içeriğe bağlı esastan, usulden kopuk cehaleti ahlak edindiğine de tanık olduk. Sonuç aldığın hakikat var iken hakikat esaslı ve hakikatten sonuç almaya yönelik yöntemsel oluşta kendine bir yol edinmen gerekir. Tavsiyem; Allah'a ait belirlenimler olmayan acziyet ve fakrı aşabilme olanağı içinde gelişim içinde bulunman, zalimlik, nankörlük ile cehalet vb. belirlenimleri de geride bırakarak tekâmül oluşu içinde bulunmandır. Uyku, gaflet, unutmak, yaşlanmak (bitimli olmak) vb. Allah'ta olmayan belirlenimleri de hakikatten paye almanın sürekliliği içinde hakikatten paye alırken tekâmül ettikçe aşabileceğini de unutma!

Belki beş yüz sene, belki daha fazla yaşamayı olanaklı kılabilirsin. Unutmak belki tarihte kalabilir. Uyumak ihtiyaç duymadığın olabilir. Cahillik veya zulüm de geride bıraktığın olabilir. Ancak, yaratılmış olmak içinde acziyet ve fakr, varoluşun iki değişmez gerçeğidir. Anlamsız ve boşlukta kaldığında, yabancı hissettiğinde anlam ve değerde kendini yeniden yaratabilmenin olanaklarıdır… Kendini gerçekleştirmenin, keşfetmenin, gerçekleştirir iken varoluşa tutunabilmenin gereğidir. Bu iki belirlenimi ahlak biçimsel olarak içselleştirip yaşayan bilgelerden olmak fazilettir. Ubudiyet ise acziyet ve fakr ile hep daha mükemmel biçimde kendini gerçekleştirmenin ve tekâmül edebilmenin olanağı olarak sahip çıkman gerekendir.

Uluhiyete ait olanların rububiyete dair kılınması ile yaratılmış olarak kendi olmayı bulur iken aslına yabancı ve asi olarak kendine Azazil olma! Kendi varlığından uzak olmak yok iken şuurunda olmadığın hakikat sebebiyle ötelemek ile kendinden, hakikatten böylesi uzaklaşmakta iken ötelere kendini savurma! Emeğin sana ait kılınmıştır ve paylaştığın er ya da geç senin için senin kılınacaktır unutma…

Ey insan! Cenneti aramakta isen güzel ahlakı, hakikat bağıntısında tahakküm ve tektip kılmanın aracı kılmadan otorite kılmalısın. Nefsi emmare üzerinde güzel ahlak ile otorite sahibi isen cennet sana yurt olur. Cennet, Allah'ın kudreti ve güzel ahlak ile otoritesinde güven ve selametin tesis edildiği özgün, özgül ve özgürce hakikati hakkı gereği hak edildiği kadarı ile yaşamanın yurdudur.

Allah'ı aramakta isen Allah'a aşık özüne yolculuk etmelisin! Her şeye rağmen her zorluğa göğüs gerip, güzel ahlaka dair olması gerekeni yapmalısın. Nafile ibadet anlamında Cenabı Allah'a yakin kılacak salih amellerde, pratiklerde bulunmalısın. Özünde ilahi aşk parladı ise ateşte değil, nurda yananlardan olarak özüne dönersin. İlahi aşk, güzel ahlak ve ibadetler hakikatten öznel anlamda sonuç almanın yollarıdır. Bunlar

ile beraber fazladan yaptığın ibadetler ile Cenabı Allah'tan sonuç alman kaçınılmazdır.

Bilinmeye ve kendisinden sonuç almaya kapalı olan bir hakikat yoktur. Bilmeye ve kendisinden sonuç almaya açık olan hakikat söz konusu ise kendisinden kaçamadığın hakikati istidadın kadar yaşamakta isen idealinde neyi nasıl yaşaman gerektiğine karar vermesi gereken sensin. Sonsuzlukta şuursuz olmaktan dolayı kayboldukça, nefsi emmarene hoyratça kapılıp savruldukça sonuçta unutulmuş olarak hiçliğe karışman kaçınılmazdır. Anlam ve değer varlığı olarak hakikati bilmek ve hakikatten sonuç almak ile var olmak var iken hiçliğe karışmak niye? Anlam ve değere yitik hiç kıldığın ise varoluşun, hiçlikte hiç olmamayı isteyeceğin bir gün de var ise hakikate inat edip örtülü kalmak niye?

Gayreti sana verilmiş hakikat seni bekler. Geç kalmaktan utanmalı, can verip can almalı, var olmayı Allah ile bulmalı, hakkı gereği yaşarken haddini bilmeli, kendinden mutmain iken Rabbin olan Allah'tan razı, hakiki anlamda kendini yaşamalısın.

Ey mümin! İtikadı gereği her fırka uluhiyet merkezli düşünür iken evrenselinden koparak yani rububiyetten uzak olarak ötelerde bıraktığı veya ötelere attığı ayrıca salt tenzih ilkesi gereği eksik vasıflardan soyutladığı bir Tanrı itikadında bulunduğu içindir ki tefrikada -anlaşmazlıkta- durur. Fıkıhta ilahi kelama, siyere ve hadisi şerife göre içtihat yapılırken dahi uluhiyet merkezli dil yapısallığında Allah adına hüküm vermek meşru olduğu içindir ki içtihat farklılığına göre usulen fırkalara ayrılmak kaçınılmazdır. Ancak, her fırka esasta bir iken usul gereği kendini öncelediğinde tefrikaya düşmek kaçınılmazdır. Zaten uluhiyet merkezli olarak kendiliğin dışına ötelenmiş bir itikat ile kendisi adına hüküm verilebilecek bir Tanrı inanışı fıkıh adına elzemdir.

Kelamda ise tarihsel olaylar sonucunda karşı karşıya kalınan inanca dair sorunsal fikirler uzantısında ayrışmakta bulunur. Şia tarihi kişilere itikadı indirgemiş olarak meşru kılma çabasında iken hakikatten

uzaklaşmış, ötelerde bırakmıştır. Ehli sünnet fırkası da tenzih ilkesi gereği eksik vasıflardan soyutlayarak uluhiyet merkezli yani Allah'ın sadece kendine ait tam olan vasıflar ile düşünmüş ve anmaya çalışmıştır. Tarihsel rolü gereği hak üzere olmayı bir bağlamda bu tutum ile hak etmiş olsa da böylesi bir itikat biçiminde Cenabı Allah'ı ötelerde kılınmış olmaktan öte değildir.

Fıkıhta evrensel hukuk tanrısal olan esaslarına göre yani fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlenebilir ve hesap verebilir kılmak ayrıca tam rekabet ortamının tesis edilmesi söz konusu olacak ise hakkaniyet ilkesi gereği vicdanın tesis edildiği rûbubiyet merkezli bir fıkha ihtiyaç vardır.

Cenabı Allah ötelerde değil iken rûbubiyet merkezli ve uluhiyet belirlenimli bir itikadın da olması kelamda öncelenmesi gerekendir. Dil hangi merkezden hareket ile modellenmekte ve yöntemsel oluşlar veya ilkeye bağlı yapısal kılınmakta ise öylesi bir dünyaya bakmaya eyler. Ancak, yaratıcı etkinlik olanağı olmak ile beraber eylemek ile de kalmaz öylesi bir dünyanın kurulmasını da olanaklı kılar. Modellenmiş dil üzeri kurulan dünya içinde yaşanmasını da değişmediği sürece sürekli kılmanın aracı olur.

Öyle ise yaratımda Cenabı Allah kendisini herkes için kılar iken kendisinden alınan payenin sürekliliği içinde varoluşun, kendi olmanın gerçekleştiği bir anlayışta rûbubiyet merkezli düşünmeye; hakkı gereği hakkı verilmiş olarak hak edilecek bir yaşam için olsa dahi ihtiyaç vardır. Böylesi bir düşünce çizgisinde ayrıca her olay ve olgu zorunluluk zemininden hareket ile hikmeti gereği gerekli ve yerinde gerçekleşir iken diğerlerine duyarlı olabilmek için dahi olsa rûbubiyet merkezli düşünebilmek ve dil sahibi olmak önemlidir. Tarihsel olarak hakiki olan tasavvuf ehli değerlendirildiğinde rûbubiyet merkezli bir dil edinmiş olmaları ile insana ve doğaya karşı duyarlılığı, Allah hakkı için kendilerine hak görmüş olduklarına tanık olunur. Ötelerde değil, yakin olan Allah ile nasıl yaşanması gerektiğini öğreten bir dil yapısallığı içinde doğmanın olanaklı olduğunu da bulmuşlardır.

Ey mümin! Artık yeniden kendi olman zamanıdır. Özne olmak anlam ve değer varlığı olarak kendini gerçekleştirmek anlamını taşır iken anlam ve değer özne olmanın metafizik değişmezleri iken kendilik her daim anlam ve değer belirlenimli bir referansa göre inşa edilir. Bu anlamda hakikate göre kendi olmayı bulmak; hakikat referansına göre kendini inşa ederken, kendi olarak doğarken özne olmayı bulmak anlamını taşır. Rûbubiyet merkezli, uluhiyeti içeren bir dil modellenmesi içinde hakikati bulurken, hakikat ile kendine doğarken ve uyanırken hakikati hak ederek yaşamak ilke gereği ereksel anlamda bulman gerekendir. Artık, böylesi kendi olman, kendine doğman zamanıdır.

Ey mümin! Doğaya dair olan içinde var olduğun içindir ki doğayı değilleyemesin. Değilleyemediğin karşısında değişmez ortak özelliklerden hareket ile formel mantık ile düşünmen kaçınılmazdır. Doğa karşısında formel mantık ile varlığı her belirlenimi ile onar iken sadece ussal anlamda bir bilişim etkinliğinde değil, varlığa katılma ve varoluşuna tutunma olanağı da edinmektesindir. Doğaya dair olan yani varlığın kendi olmaya ait zorunlu belirlenimleri olan her ne ile tanışmakta isen sebep sonuç bağıntısında değilleyemediğin doğaya dairdir.

Böylesi bir oluş içinde deney-gözlem-ölçüm-kritik etme ampirik bilim paradigmasına göre her ne denenmekte ise sadece sebep-sonuç bağıntısında yapar iken her şeyi maddi sebeplere bağlayarak açıklama çabası içinde, Cenabı Allah'ı inkâr etme çabasında bulunan aklı evvellere aldırma!

Doğaya, fıtrata dair olanı yeniden kurguladıkları deneysel alanın özneleri -yaratıcıları-, ereğe bağlı nedenleri belirli kılarak sibernetik ussal düşünenleri kendileri iken doğada olup bitmekte olanları hakkı gereği gerçekleştiren özneyi yani Cenabı Allah'ı inkâr etmeleri bir anlam taşımaz. Doğaya dair gerçekleşenler her ne ise öznesi olan ile gerçekleşir/ gerçekleşmektedir. Doğaya dair sebep-sonuç

belirlenimleri, ereğe/ amaca bağlı hikmet üzeri gerçeklik belirleniminde kendinden olarak yaratan Cenabı Allah'tır. Deneysel olanı kurgulayan özneler kurgulayan iken âlemleri hikmet gereği kurgulayanı, öznesi olanı bilmemekte veya kabul etmemekte ise bu kendi cahilliklerinden öte değildir… Nicel belirlenimli nesnel sebeplere takılmışken ve öznel belirlenimli olarak da deney yapar iken her şeyi bir ölçü üzeri yaratan ve mutlak yaratıcı özne olanı görmekten yana da derin bir uykudadırlar.

Bilmen gerekir ki doğayı değilleyemediğin gibi doğaya dair olanı gerçekleştirir iken doğaya aşkın ayrıca var olanların üst ve ortak gerçeği olan ve değilleyemeceğin, varoluşa dair üst bir gerçeklik olarak neden olan vardır. Doğaya aşkın kendine dair doğası olan Cenabı Allah ile her iş hikmeti gereği zorunluluk zemininden hareket ile yerinde, gerekli ve zamanında oluyor iken doğaya veya fıtrata dair olanlar O'nun uluhiyetine yani kendi doğasına ait olarak rububiyeti gereği gerçekleşme olanağı bulur. Kendinden paye vermenin sürekliliği içinde ayrı olmadan rububiyeti gereği iş gören, uluhiyeti gereği aynı olmamakta kendi olmayı buluyor iken ondan alınan paye üzeri var olanların O'nu inkâr etmesi öz varlıklarını inkâr etmekten öte değildir.
En temelde değilleyemeyeceğin Cenabı Allah iken değilleyemediğin doğanın sahibinin O olduğunu unutma! Vesvese sadece nefsi emmareye dair kötülük iradesi ile yönelime sebep veren takıntılı düşünceler değildir. Seni Cenabı Allah'ın hakikatinden mahrum kılacak, olması gerektiği gibi hakkı gereği yaşamana engel olacak her türlü fikir ve çirkin -sapkın- ahlaki tutumda vesvese olarak bulacağın olabilir.

Öyle ise imanda kati ve hakikate dair istikamet sahibi olmak, varoluşuna dair sorumluluğunun bir parçasıdır. Güzel ahlakta istikamet sahibi olmak ise hakkını vermen gereken varoluşunu hak etmenin bedelidir.
Ey mümin! Dil, söz ve anlam özdeşliğinde öznelde gerçekleşir iken dil merkezli us yapısal dünyalar kurulduğu ve dünyalar arası buluşmanın dil ile gerçekleştiği de düşünüldüğünde, yaratım oluşu içinde dilin

aşılmasına olanak olmadığı görülür. İçerik-biçim, anlam-söz bağıntısında aynılık anlamında değil de yüklem belirlenimli özdeşlikte varoluş yaratımda olanaklı kılınır iken her var olan dil belirlenimli görünüş bulur. Yaratıcı özne dahi dil zemininden hareket ile kimlik belirleniminde kendini varlıksal değil, varoluşsal anlamda yaratma oluşu içinde bulur.

Dil, sadece iletişimin, bilgibilimin, görüngüleri öznel anlamda görünür kılmanın değil, anlam ve değer yüklemlerinde anlam ve değer edinimini de olanaklı kılar iken öznel anlamda öznesinin de yaratılıyor olması olanağı olarak bulunur. Bu açıdan bakıldığında yaratıcı olanağın öznel olan en temel nesnesi olarak görülür.

Söz konusu yaratım ise yaratım alanında yaratıyor iken kendini de yaratıyor olmak ise dil belirleniminde varoluştan kaçışın olmadığı metafizik bir oluş içinde özne olmanın gerçekleştiğine tanık olunur. Dil ve özne olmak anlam ve değer bağıntısında düşünüldüğünde varoluş, metafizik bir belirlenimi olması ile dilden öte değildir ki dilden öte varoluşu düşünmek olanaklı olsun. Bu anlamda hakikat dahi dilin kendisi olmasa da dil bağıntısında anlam ve değer yükleminde kendini gerçekleştiriyor olarak bulunur ve görünüşe taşınabiliyor iken dilden öte düşünülmesi olanaklı olmayandır.

Bu durumda bizleri hakikate örten nicel belirlenimli ve nesnelliği işaret eden bir dilden öte, nicel belirlenimli oluşa aşkın üst ve ortak gerçekliği aşikâr eden metafizik olan üst bir dile ayrıca nesnelliğe aşkınsal öznelliği görünür kılan tevhid belirlenimli bir dile ihtiyaç vardır. Hakikati açılmadıkça görünüşe taşıyan ve görünüşe taşımaktan da ileri anlam ve değer bağıntısında yüklem aldıkça öznesini hakikate yükseltici bir dile ihtiyacımız vardır. Bu anlamda dil hakikati sınırlayıcı olmaktan öte, hakikati açımlar iken hakikate yükseltici olabilmelidir.

Bunun tarih olgusal karşılığını ise rûbubiyet merkezli uluhiyet belirlenimli dil yapısallığında anlatısı olan Kur’an’ı Kerimde

görmekteyiz. “Allah ile konuşmak isteyen Kur’an okusun” hadisi şerifi de Kur’an -vahiy edilen bilgi- ile sadece hakikatin aşikâr edilmekte olduğu değil, hakikat ile buluşmanın da olanaklı kılınmakta olunduğunun gerçeğine dikkat çekilir. Bu anlamda rûbubiyet merkezli uluhiyet belirlenimli bir dile ihtiyacımızın olduğuna da tanık olmaktayız.

Elbette dil, çoklu gerçeklik içinde ve çoklu alan belirlenimi de düşünüldüğünde bilgibilimsel anlamda bir belirlenimli görü verir iken hakikate ayna tutmanın gerçeğini kendinde taşır iken yetersiz kalabilir. Nicel belirlenimli ve nesnel olgusal olanı işaret eden dil, Allah varlığının hakikatine örtük, öznesini hakikatten yana öteler. Salt uluhiyet merkezli tenzih ilkeli dil ise hakikatin rûbubiyet belirleniminden uzak hakikate öteler.

İhtiyaçlara bağlı biçimlenen irade merkezli işaret biçimsel -yapısal- gerçekleşen dil ise hakikatten öteler. Hakikati, emellere bağlı olarak fevri ve menfi olarak araçsal ve kullanabilir kılma çabasında dahi görülebilir. Varlığa dair metafizik -üst- dil ise felsefi anlamda ihtiyaç olsa da Cenabı Allah’ın metafiziği yapılmadığı sürece hakikati tam olarak aşikâr etmekten uzaktır. Unutmamak gerekir ki metafizik, hakikati -gerçeği- bilme iddiası taşıyan ilim dalıdır. Bu anlamda Cenabı Allah’ı bilinebilir, görünebilir ve kendisine yükselmeyi olanaklı kılan metafiziğe ihtiyaç vardır. Formel mantık ve kategoriler ile ne olduğunu bilmek ise yeterli olmayıp, ampirik ve diyalektik anlamda nasıl olduğu/ olunduğu ve sibernetik ussal anlamda ne için olunduğuna da ayna tutan metafiziğe ve metafizik olan üst bir dile ihtiyaç vardır. Sibernetik ussal oluş içinde yaşananların sonuçları olan bir dünyada spekülatif yani yansıtmalı bir varoluş içinde var olunduğu da unutulmamalıdır.

Hakikati görünür kılan dil edinilir ise hakikatin çoklu anlam, alan, tavır belirleniminde görünüş bulması sebebiyle böylesi bir dil de yetersizlikler görülebilir. Ancak bu böylesi bir dilin, çoklu anlam, alan,

tavır belirlenimli olarak metafiziksel anlamda üst ve kuşatıcı olan yeterli bir dil kılınmayacağı anlamını taşımaz.

Öznelliğin varoluşsal anlamda dilsel olarak anlam ve değer belirleniminde gerçekleşiyor olarak bulunması söz konusu ise çoklu anlam, alan ve tavır belirlenimlerini metafiziksel olarak buluşturan kuşatıcı ve evrensel bir dil, öznelliğin ne, nasıl ve ne için gerçekleştiğinin gerçeğine ayna tutacak biçimde edinilmelidir. Bu anlamda Kur'an ve rûbubiyet merkezli tasavvuf tecrübesi dikkat edilmesi gerekendir.

Madem ki öznenin metafizik bir özelliği olan dilden kaçış yoktur ve varoluş söz konusu ise dili aşmak da yoktur. Öyle ise hakikati aşikâr edecek, hakikat ile buluşturacak, hakikate yükseltecek bir dil edinmek ve böylesi bir dil ile edinilmiş hakikate dair bir dünya içinde bulunmak da olanaklıdır. Kulunun hüsnü zannı üzeri kendini görünüşe taşıyan Cenabı Allah'a, hüsnü zandan öte olduğu gibi tanık kılabilecek, O'nun ile buluşmayı olanaklı kılabilecek ve O'na yükseltir iken kavuşmayı da olanaklı kılabilecek bir dil olanaklıdır.

Kim ki böylesi bir olanağın olanaklı olduğunun dışında bir şey sözler, hakikate gafil dil perdesinde seyir eyler. Söz konusu dil ve hakikat ise varoluş dile içkin öznellikte gerçekleşir iken dilin yetersizliği aşılabilir ama metafizik olgusal olması gerçeği sebebiyle olgu anlamında dilin kendisi aşılamaz. Öyle ise dile dikkat ederek yeniden dil diyerek, hakikati içeren rûbubiyet merkezli uluhiyet belirlenimli bir dil edinmek elzemdir.

Dil ile modellenmiş dünyalarda yaşanmakta, özne olmayı bulmakta isek hakikati içeren dil modellenmesine her devirde ihtiyaç vardır. Böylesi bir dil ise eski vahdeti vücutçuların Hakk ile halkı aynıdır özdeşliği kanısında ifade ettikleri ve eş zamanlı Tanrı itikadını içerecek biçimde olmamalıdır. Salt uluhiyet merkezli tenzih ilkeli olan ve hakikati ötelerde gösteren klasik kelam dilini de aşmalıdır. Böyle

olduğunda hem bilgibilimsel anlamda hem de varoluşsal anlamda hakikati içeren tevhide dayalı metafizik bir dil edinme olanağı içinde bulunabiliriz.

Senelerden beri böylesi dil oluşturma çabası içindeyiz. Bilirim ki dil, masa başında üretilen olmaktan ileri tarih olgusal olarak kültür ve medeniyette karşılık buldukça kurulmuş dünyalarda yaratıma eyler. Kurulmuş dünyalar içinde yaratılıyor olmayı da olanaklı kılar. Metafizik kendisi ile yapılıyor iken metafizik varoluşun da en temel nedenlerindendir. En temelde dikkat edilmesi gereken de dildir.

Ayrı değil aynı da değil oluşun içinde, ayrı olmadan aynı olunmayan metafizik oluşa -gerçekliğe- bağlı olarak bir dil edinmek uzak ve imkânsız değildir. Hakikat yaşanıyor olarak yakin iken uzaklara, bilinmezlere sürgün, ötelere atılası değildir. Zanda kalmış kişilerin gölgesi altında bulunacak değildir. Her olgu, olay ve kişi Allah'ta başlıyor ve bitiyor iken hakikat, kişilerde biten değildir.

****